

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Hukuku Anabilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ege’de, Türkiye ve Yunanistan Arasındaki
Aidiyeti Tartışmalı Ada, Adacık ve Kayalıklar
Sorunu

Alper FERUDUN
2501050197

Tez Danışmanı:
Prof.Dr. Ayşe Nur TÜTÜNCÜ

İstanbul, 2009

UYARI

Tezimde belirttiğim tüm hususlar, konu ile ilgili kendi şahsî değerlendirmelerimi yansıtmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin ya da Türk Deniz Kuvvetleri'nin resmi görüşleri değildir. Aksi ileri sürülemez.

**Alper FERUDUN
10 Temmuz 2009**

ÖZ

Yunanistan, 1930'lu yıllardan sonra Türkiye'ye karşı sınırlarını genişletebileceği en uygun yer olarak Ege Denizi'ni seçmiştir. 1931 yılında, hava sahasını uluslararası hukuka aykırı bir biçimde 3 deniz milinden 10 deniz miline, karasularını da 3 deniz milinden 6 deniz miline genişletmiş, 1947 yılında, Oniki Adaları silâhtan ve askerden arındırılması koşuluyla ele geçirmiş, 1960'lı yıllarda, silâhtan ve askerden arındırılmış olması gereken bütün bu adaları andlaşmalara ve uluslararası hukuka aykırı olarak silâhlandırmıştır. 1970'li yıllarda, Ege Denizi'nde kıta sahanlığı iddialarında bulunmuş, başarılı olamayınca da 1980'li yıllardan itibaren, 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ni (BMDHS) ileri sürerek 12 deniz millik bir karasuyu iddiasında bulunmaya başlamış ve bu iddialarını halen sürdürmektedir.

Bu iddialardan özellikle 1995'den sonra su yüzüne çıkan, egemenliği tartışmalı adalar sorunu olmuş, Yunanistan Lozan Barış Andlaşması'nda (LBA) ismen sayılarak kendisine devredilmeyen adalar üzerinde de egemenlik iddiasında bulunmuştur.

Ege'de egemenliği tartışmalı adalar sorununa ilişkin Türkiye ve Yunanistan'ın halen dile getirdikleri görüşleri şu şekildedir:

a. Yunanistan, 28 Aralık 1932 tarihli Türk-İtalyan Teknisyenler Zaptı'nın bir andlaşma olduğunu ve Türkiye'yi bağladığını iddia etmekte ve buna dayanarak da ismen sayılan Kardak kayalıkları dahil, Türkiye'nin Menteşe Adaları bölgesinden tümüyle vazgeçtiğini iddia etmektedir; oysa Türkiye, bu zaptın bir andlaşma olmadığını, uluslararası hukuka uygun olarak, imza, onay, yürürlüğe girme ve tescil işlemlerinden yoksun olduğunu dolayısıyla da Türkiye'yi bağlayıcı olmadığını savunmaktadır.

b. Yunanistan, LBA'nın 16. maddesinden yola çıkarak Türkiye'nin isimleri açıkça belirtilen adalar dışındaki tüm adalar üzerindeki her türlü hak ve sıfatlardan vazgeçtiğini iddia etmektedir. İsmen sayılarak verilen adalar ile Anadolu sahillerinden üç mil mesafeden daha yakın olan adalar dışındaki tüm adalar Yunanistan'ın egemenliğindedir. Oysa Türkiye, 16. maddenin genel bir feragat

maddesi olmadığını, Ege Adaları'na ilişkin LBA'da özel hükümler bulunduğunu, bir konuya ilişkin özel hükümler varken genel mahiyette bir hükmün konmasının hukuken uygun olmadığını dile getirmektedir.

Çalışmamızda konu; uluslararası hukuk, Uluslar arası Sürekli Hakem Mahkemesi (USHM) ve Uluslararası Adalet Divanı (UAD) kararları ışığında incelenmiştir. Tespit ettiğimiz kadarıyla; UAD kararlarından Nikaragua-Honduras, Endonezya-Malezya ve Bahreyn-Katar kararları öğretide konumuz kapsamında ilk kez ele alınmış ve Ege'ye ilişkin değerlendirmelerde bulunulmuştur.

ABSTRACT

Greece chose Aegean Sea as most suitable place for expanding to her borders towards Turkey after the 1930s. In 1931, Greece enlarged her airspace from 3 NM. to 10 NM. and her territorial waters from 3 NM. to 6 NM. contradictorily to International Law. In 1947 She took possession Dodecanese on with the condition of being demilitarized and disarmed these islands. In 1960s, She armed against International Law all of these islands which should be demilitarized and be disarmed. In 1970s, she claimed continental shelf in Aegean Sea. After 1980s when she did not manage to reach success, by asserting UNCLOS dated 1982, started to claim 12 NM. territorial waters and these claims continue now.

One of these claims especially emerged after 1995s is islands which their sovereignty is controversial. Greece claimed sovereignty over islands which was not assigned to her via designated by name in 1923 Treaty of Lausanne.

Turkey's and Greece's opinions about sovereignty over islands in dispute are as follows:

a. Greece claims that dated 28 December 1932 Turkish-Italian Technicians Minutes is a treaty so it binds Turkey therefore she claims Turkey gave up sovereignty over all of these islands including Kardak rocks. Turkey claims that this minutes is not a treaty which is lack of sign, approval, coming into force and registration in pursuant of International Law therefore this minutes is not a binding treaty.

b. Greece claims that Turkey gave up sovereignty over all islands except their names specified clearly in 16th provision of Treaty of Lausanne. All islands is in the Greece sovereignty except given islands which is specified by name and closer than 3 NM. distance to Anatolian coast. However, Turkey claims that 16th provision of Treaty of Lausanne is not a general renunciation provision and there are special provisions in Treaty of Lausanne. When there are special provisions about a subject, It is not suitable legally to put general provisions.

In our study, this subject examined in the light of International Law, Permanent Court of Arbitration and Permanent Court of Justice's decisions. As far as We determined, Nikaragua-Honduras, Endonesia-Malaysia and Bahrein-Qatar decisions were firstly dealt in doctrine at this context, and were made assessments about this subject.

ÖNSÖZ

Ege’de bulunan sorunlar içinde bizce en önemlisi adaların egemenliğinin kime ait olduğu konusudur. Bunda etken olan faktörse, UAD’nin “*the land dominates the sea*¹” olarak ifade ettiği ve deniz yetki alanlarının belirlenmesi konusunda doğrudan bu hükme gönderme yaparak öncelikle adaların egemenliğinin hangi tarafa ait olduğunu belirlemesi ve daha sonra deniz yetki alanları bahsine geçmesidir. Dolayısıyla Ege’de de mevcut sorunların çözümünde ilk uğrak yeri kaçınılmaz bir biçimde egemenliği tartışmalı adalar sorunu olacaktır. Gerek kıta sahanlığı gerekse de münhasır ekonomik bölgenin belirlenmesi, Ege’deki adaların egemenliği belirlenmeden imkânsızdır. Bu çalışmada da özellikle benzer kararları ekseninde Uluslararası Adalet Divanı’nın (UAD) soruna bakış açısı incelenmiş, uluslararası hukukun konuya bakışı kapsamında değerlendirmeler yapılmış ve Ege özelinde de UAD ve Sürekli Hakem Mahkemesi kararları bağlamında tespitler yapılmıştır.

Yunanlıların özellikle Ege’de olmak üzere deniz hukuku ile ilgili yaptıkları çalışmalar, Türkiye’nin bu alanda yaptığı çalışmalarla kıyaslanamayacak kadar çoktur. Dolayısıyla özellikle Ege olmak üzere akademik çevremizde Deniz Hukuku konusunda yapılmış çalışmalarda Yunanistan’a nazaran büyük eksikler mevcuttur. Çalışmamızın özellikle Ege bağlamında deniz hukuku ile ilgili başka çalışmalara da vesile olması en büyük temennimdir.

Çalışmamın bu hale gelmesinde vazgeçilmez katkıları olan değerli hocam Prof. Dr. Ayşe Nur TÜTÜNCÜ’ye, akademik çalışma yöntemini kazanmamda çok büyük katkıları olan sayın hocam Prof. Dr. Mehmet Semih GEMALMAZ’a minnettarım. Ayrıca her zaman yakın ilgi ve desteklerini gördüğüm İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyelerine sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

¹ North Sea Continental Shelf, **ICJ Reports 1969**, p.51, para.96; Aegean Sea Continental Shelf, **ICJ Reports 1978**, p.36, para.86, Maritime Delimitation and Territorial Questions between Qatar and Bahrain, Merits, Judgment, **ICJ Reports 2001**, p.97, para.185

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	viii
EK LİSTESİ	xiii
ŞEKİL LİSTESİ	xiv
KISALTMALAR	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

I. EGE Denizi ve EGE Adalarının Genel Özellikleri	4
A. EGE Denizi'nin Coğrafi Özellikleri ve Önemi	4
1. Ege Denizi'nin Konumu ve Sınırları	4
2. Ege Denizi'nin Ekonomik ve Stratejik Önemi	6
B. EGE Adalarının Genel Özellikleri	10
1. Genel Olarak	10
2. EGE Adaları	11
a. Boğazönü Adaları	12
(1) Taşöz Adası	13
(2) Semadirek Adası	13
(3) Limni Adası	14
(4) Bozbaba Adası	15
(5) Gökçeada	15
(6) Bozcaada	16
(7) Tavşan Adası	16
(8) Zürafâ Kayalıkları	16
b. Saruhan Adaları	17
(1) Midilli Adası	17

(2) Sakız Adası	19
(3) İpsara Adası	20
(4) Antiipsara Adası	20
(5) Koyun Adaları	20
(6) Sisam Adası	20
(7) Ahikerya Adası	21
(8) Hurşit Adası	21
c. Menteşe Adaları	22
(1) Rodos Adası	24
(2) Kerpe Adası	24
(3) İleki Adası	24
(4) Sömbeki Adası	25
(5) İstanköy Adası	25
(6) İstanbulya Adası	26
(7) İncirli Adası	26
(8) Keçi Adası	26
(9) Kelemez (Kilimli) Adası	26
(10) İleryoz Adası	27
(11) Bulamaç Adası	27
(12) Batnoz Adası	28
(13) Lipso Adası	28
(14) Eşek Adası	28
d. Diğer Ege Adaları	29
(1) Meis Adası	29
(2) Girit Adası	29

İKİNCİ BÖLÜM

II. EGE Adalarının Egemenlik Devri ve Bu Bağlamda Hukukî Statüleri	31
A. Yunanistan Devleti'nin Kurulması (1821-1830)	32
B. Trablusgarp Harbi ve Ege Adaları	39
C. Balkan Harbi ve Ege Adaları	41
D. Elçiler Konferansı	46
E. I. Dünya Savaşı	47

1. Sevr Andlaşması	47
2. Lozan Barış Andlaşması ve Getirdiği Hukukî Durum	49
a. Lozan Barış Andlaşmasının 12. Maddesi ve Bu Madde Kapsamına Giren Adaların Hukukî Statüsü	51
(1) 12. Madde İle Üzerinde Türk Egemenliği Teyit Edilen Adalar	51
(2) 12. Madde İle Yunanistan'a Devredilen Adalar	53
b. Lozan Barış Andlaşmasının 15. Maddesi ve Menteşe Adalarının Hukukî Statüsü	53
F. I. Dünya Savaşı Sonrası Hukuksal Düzenlemeler	55
1. 4 Ocak 1932 Tarihli Türk-İtalyan Sözleşmesi	57
2. 28 Aralık 1932 Tarihli Türk-İtalyan Teknisyenler Zaptı	58
G. Paris Barış Andlaşması	60

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. Kardak Kayalıkları Uyuşmazlığı ve Türkiye İle Yunanistan'ın Uyuşmazlığa Yaklaşımları	63
A. Adaların Egemenliği Sorununun Ortaya Çıkışı	63
1. Yunanistan'ın Ege Denizi'ndeki Bazı Adaları İskana Açma Girişimi	63
2. Kardak Kayalıkları Krizi	66
a. Kardak Kayalıklarının Konumu	66
b. Kardak Krizinin Ortaya Çıkışı	67
c. Kardak Krizinin Sona Ermesi	71
B. Kardak Kayalıkları Krizi Sonunda Tarafların Uyuşmazlığa Yaklaşımı	72
1. Genel Olarak	73
2. Tarafların Uyuşmazlığa Yaklaşımları	74
a. Lozan Barış Andlaşması Öncesi Durum ve Türkiye'nin Tarihsel Yaklaşımı	74
b. Hukukî Yaklaşımlar	77
(1) Genel Olarak	77
(2) Lozan Barış Andlaşması ve Tarafların Uyuşmazlığa Yaklaşımları	78

i. Lozan Barış Andlaşmasının	
6. Maddesi ve Üç Mil İlkesi	78
ii. Lozan Barış Andlaşmasının 12. Maddesi	82
iii. Lozan Barış Andlaşmasının 15. Maddesi	85
iv. Lozan Barış Andlaşmasının 16. Maddesi	86
(3) 4 Ocak 1932 Tarihli Türk-İtalyan Sözleşmesi	
ile 28 Aralık 1932 Tarihli Teknisyenler Zaptı	
ve Tarafların Uyuşmazlığa Yaklaşımları	90
(4) 1947 Paris Barış Andlaşması ve	
Tarafların Uyuşmazlığa Yaklaşımları	98
i. Ada ve Adacıkları	
Askersizleştirme Yükümlülüğü	100
ii. Meis'e Bitişik Adacıkların da	
Yunanistan'a Devredilmesi	101
iii. Bağlı ve Bitişik Adacıklar Kavramları	101
(5) Kardak Kayalıkları Krizine Kadar Olan	
Süreçte Tarafların Tutumu	104

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

IV. EGE'deki Ada, Adacık ve Kayalıkların Egemenliği Sorununun Uluslararası	
Mahkeme Kararları Işığında Değerlendirilmesi	109
A. Eritre-Yemen Kararı	109
1. Tarihi Gelişim	109
2. Tarafların Uyuşmazlığa İlişkin İddiaları ve Mahkemenin Kararı	110
a. Eritre'nin iddiaları	110
b. Yemen'in İddiaları	112
c. Sürekli Hakem Mahkemesinin Kararı	114
3. Eritre-Yemen Kararının Ege'de Mevcut Duruma Etkisi	119
B. Nikaragua-Honduras Kararı	121
1. Tarihi Gelişim	121
2. Tarafların Uyuşmazlığa İlişkin İddiaları ve Mahkemenin Kararı	124
a. Nikaragua'nın İddiaları	124
b. Honduras'ın İddiaları	126

c. UAD'nin Kararı	128
3. Nikaragua-Honduras Kararının Ege'de Mevcut Duruma Etkisi	135
C. Endonezya-Malezya Kararı	138
1. Tarihi Gelişim	138
2. Tarafların Uyuşmazlığa İlişkin İddiaları ve Mahkemenin Kararı	144
a. Endonezya'nın İddiaları	144
b. Malezya'nın İddiaları	144
c. UAD'nin Kararı	145
3. Endonezya-Malezya Kararının Ege'de Mevcut Duruma Etkisi	151
D. Katar-Bahreyn Kararı	152
1. Tarihi Gelişim	152
2. Tarafların Uyuşmazlığa İlişkin İddiaları ve Mahkemenin Kararı	162
a. Katar'ın İddiaları	162
b. Bahreyn'in İddiaları	164
c. UAD'nin Kararı	165
3. Katar-Bahreyn Kararının Ege'de Mevcut Duruma Etkisi	166
SONUÇ	168
KAYNAKÇA	175
EKLER	180

EK LİSTESİ

EK-1 :	Ege Adaları İndeksi	179
EK-2 :	Ege Denizi Ada Grupları	186
EK-3 :	30 Mayıs 1929 Tarihli Türk-İtalyan Tahkimnamesi	187
EK-4 :	4 Ocak 1932 Tarihli Türk-İtalyan Sözleşmesi	190
EK-5 :	28 Aralık 1932 Tarihli Türk-İtalyan Teknisyenler Zaptı	194
EK-6 :	10 Şubat 1947 Tarihli Paris Barış Andlaşması, Madde 14	197
EK-7 :	Ege’de Egemenliği Tartışmalı Ada, Adacık ve Kayalıklar	198
EK-8 :	29 Ocak 1996 Tarihinde Türkiye Tarafından Yunanistan’a Verilen Nota	211
EK-9 :	16 Şubat 1996 Tarihinde Yunanistan Tarafından Türkiye’ye Verilen Nota	214
EK-10 :	Türk Dışişleri Bakanının Ankara’daki İtalyan Büyükelçisine 4 Ocak 1932 Tarihli Mektubu	218
EK-11 :	Ankara’daki İtalyan Büyükelçisinin Türk Dışişleri Bakanlığı’na 4 Ocak 1932 Tarihli Mektubu	219
EK-12 :	Kızıldeniz’de Eritre ve Yemen Arasında Uyuşmazlığa Konu Olan Bölge	220

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil-1 :	Ege Denizi Genel Görünümü	5
Şekil-2 :	Boğazönü Adaları	13
Şekil-3 :	Saruhan Adaları	19
Şekil-4 :	Menteşe Adaları	23
Şekil-5 :	Kuzey Sporat Adaları ve Kiklat Adaları	37
Şekil-6 :	Osmanlı Arşivinde Yunan Deniz Sınırı (1836, 1898 Yılları)	38
Şekil-7 :	Kardak Kayalıklarının Konumu	69
Şekil-8 :	4 Ocak 1932 Tarihli Sözleşme İle Tespit Edilen Sınır	93
Şekil-9 :	Nikaragua, Honduras ve Karayipler Denizi	123
Şekil-10:	Nikaragua ve Honduras tarafından iddia edilen deniz sınırları	128
Şekil-11:	Katar ve Bahreyn Arasındaki Bölge	153
Şekil-12:	Ege Denizi Ada Grupları	186
Şekil-13:	Zürafa Adaları	198
Şekil-14:	Koyun Adaları	199
Şekil-15:	Antiipsara Adaları ve Venedik Kayalığı	200
Şekil-16:	Hurşit Adaları	201
Şekil-17:	Nergiscik Adaları	202
Şekil-18:	Eşek Adaları	203
Şekil-19:	Bulamaç Adaları	204
Şekil-20:	Bodrum Batısı Adalar	205
Şekil-21:	Koçbaba Adaları	206
Şekil-22:	Datça Batısı Adalar	207
Şekil-23:	İstanbulya Güneydoğusu Adalar	208
Şekil-24:	Girit Kuzeydoğusu Adalar	209
Şekil-25:	Girit Civarı Adalar	210
Şekil-26:	Eritre ve Yemen Arasındaki Bölge	220

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AÜ	: Ankara Üniversitesi
AÜSBF	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
AÜSBFD	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
B.	: Bölüm
Bkz.	: Bakınız
BMDHS	: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
Bs.	: Bası
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DAD	: Uluslararası Daimi Adalet Divanı
Dz.K.K.	: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı
ICJ	: International Court of Justice
İKBŞ	: İngiliz Kuzey Borneo Şirketi
K.	: Kısım
LBA	: Lozan Barış Andlaşması
Nr.	: Numara
OAAD	: Orta Amerika Adalet Divanı
OAS	: Amerikan Devletleri Örgütü
PCIJ	: Permanent Court of International Justice

S.	: Sayı
SAEMK	: Stratejik Araştırma ve Etüdlr Millî Komitesi
SBF	: Siyasal Bilgiler Fakültesi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TPAO	: Türk Petrolleri Anonim Ortaklığı
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı
USHM	: Uluslararası Sürekli Hakem Mahkemesi
Yay.haz.	: Yayına hazırlayan

Giriş

Ege Denizi, Akdeniz'in kuzeye doğru bir uzantısıdır. Çanakkale ve İstanbul Boğazları ile Akdeniz ve Karadeniz'in birleşmesini sağlar. Bu yüzden de Avrupa, Asya ve Afrika'nın deniz, hava ve kara tabii ulaşım yollarının birleşme noktası, Ege Denizi'dir. Üç kıtayı birbirine bağlayan özelliği, Ege Denizi'nin jeostratejik önemini artırmaktadır. İçerisinde bulunan irili ufaklı binlerce ada, bu jeostratejik önemi biraz daha artırmış ve adeta denizin sağladığı ulaşım kolaylığı yüzünden Doğu ve Batı medeniyetinin bir temas noktası, bir geçiş bölgesi olmasını sağlamıştır. Bölge ülkelerinin Cebelitarık ve Süveyş Kanalları ile açık denizlere inmesinin yolu, yine Ege ve Akdeniz'den geçer. Dolayısıyla Ege Denizi, Akdeniz stratejisinin kilit bölgesidir.

Türkiye'ye karşı düşmanca emeller besleyen bir güç için, bu adaların çok büyük bir stratejik öneme sahip olduğu açıktır. Bu adalara sahip olarak ilk aşamada Türkiye'nin kuzey ve batı kıyılarının Akdeniz'le bağlantısını kesmek, daha sonra da Çanakkale Boğazı önünde bulunan Limni Adası'ndan İskenderun Körfezi'ne kadar uzanan stratejik konumdaki bu adalar kuşağıyla Türkiye'yi çevreleyerek Anadolu'nun ikmal yollarını kontrol altına almak mümkün görünmektedir.

Ayrıca; Çanakkale Savaşının gösterdiği gibi, sabit platforma karşı savaşan bir donanma ne kadar güçlü olursa olsun yenilmekten kaçınamaz. Ege'deki bu adaların hepsi birer sabit platform olduğundan Ege'de çıkacak bir savaşta, savaşın kaderini belirleyecekleri açıktır. Her ne kadar bu adaların çoğu kıyılarıımıza yakın olsa ve ele geçirilebilmeleri kolay gibi görünse de, belli başlılarında Yunanlıların yerleştiği ve bazılarını da andlaşmalara aykırı olarak silâhlandığı bilinmektedir. Dolayısıyla Türkiye olarak güçlü bir donanmaya sahip olmak, hatta adalar nedeniyle Yunanistan'a kıyasla çok daha güçlü bir donanmaya sahip olmak, Türkiye için bir tercih değil bir zorunluluktur.

Adaların stratejik ve askerî önemi bir yana, bir o kadar önemli yönüde deniz alanlarının belirlenmesindeki etkileridir. Uluslararası Adalet Divanı (UAD), deniz yetki alanlarına ilişkin kararlarında önce adaların egemenliğinin hangi tarafa ait olduğunu belirlemekte ve bundan sonra deniz yetki alanlarının belirlenmesi

safhasına geçmektedir. Dolayısıyla, Ege'deki münhasır ekonomik bölge veya kıta sahanlığının belirlenmesi sorunlarının çözümü, egemenliği belli olmayan adalar sorununun çözümü halledilmeden imkânsızdır.

Ege'de de Yunanistan'ın egemenliğinin kendisine geçtiğini iddia ettiği, Türkiye'nin ise egemenliğini devretmediğini savunduğu, dolayısıyla egemenliği tartışmalı 152 kadar ada, adacık ve kayalık bulunmaktadır. Ege'de özellikle deniz yetki alanlarının belirlenmesi sorunu olmak üzere aslında sorunların ilk uğrak yeri, bu adaların egemenliğinin belirlenmesidir.

Kendisine yeni genişleme alanı olarak 1930'lu yıllardan bu yana Ege'yi seçen Yunanistan, bu stratejisine uygun olarak, bu adaların kendisine ait olduğunu savunmakta ve tezinden geri adım atmamaktadır. Hatta zaman zaman AB'yide yanına alarak Avrupa Parlamentosu'ndan bu adaların egemenliğinin kendisine ait olduğuna ilişkin Türkiye'yi uyarıcı kararlar bile çıkarmaktadır.

Yunan basın yayın ve kitle iletişim araçlarında devamlı Türkiye'den bahsedilmekte, *"Ankara tahrik ediyor"*, *"Türkler Yunan Hava Sahası'nı İhlal Etiler"*, *"Türkler Yunan FIR Hattını İhlal Etiler"*, *"Türkler Yine Ateşle Oynuyorlar"*, *"Yeni Türk Tahrikleri"*, *"Yunan Hükümeti Ankara'yı Uyardı"*, *"Barbar Türkler"*, *"İşgalci Türkler"* vs. sözleri, manşetleri her gün Yunan kamuoyunda derin etki yaratarak, , Türk düşmanlığı canlı tutulmaktadır. Bu durum Yunanistan'da yıllarca devam edip, bir yaşam şeklini aldığından, Yunanistan'ın yakın gelecekte de bu durumdan kurtulması pek mümkün görünmemektedir². Yunanistan'ın bu iddialarını tıpkı eskiden olduğu gibi öne süreceği açıktır, dolayısıyla tıpkı geçmişte olduğu gibi bu 152 adet ada arasında bulunan formasyonların herhangi birinden kaynaklı gerginliğin ilerde de yaşanması muhtemel görünmektedir.

Egemenliği tartışmalı adalarla ilgili pek çok şey söylendi; ancak öğretiyeye bakıldığında, bu alanda yazılmış eser sayısının bir elin parmaklarını geçmediği görülmektedir. Gönül ister ki, sadece Ege değil, Deniz Hukuku ile ilgili Türkiye'yi ilgilendiren bütün sorunlarla alakalı en az düzinelerce kitap yazılsın ve akademik ortamda bu tartışmalar sürekli güncel tutulsun ancak ne yazık ki ülkemizde durum

² Turgay CİN, **Türkiye ve Yunanistan Bakımından Ege'deki Karasuları Genişliği Sorunu**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2000, s.16

böyle değil, Yunanistan ise bu konuda bizden daha ilerde. Bunu bizzat daha önceden orada yaşamış ve sonradan Türkiye'ye göç etmiş Batı Trakya Türkleri ifade etmektedir.

Zaten, Ege isminin Türkiye tarafından geçmişte alınıp kullanılması da bizce biraz ilginçtir. Zira, Osmanlılar tarafından Adalar Denizi olarak anılan şimdiki Ege'ye ait isim aslında Yunanlılar tarafından kullanılmaktaydı ve ismin mitolojide bir Yunan kralı olan ve adı da Aigeus, Aegeus ya da Egee olan bir kraldan geldiği söylenmektedir. Yunanlıların bize nazaran daha denizci bir devlet olmalarından mıdır ya da denizle daha içli dışlı olmalarından mıdır bilinmez. Onların koyduğu isim Türkiye tarafından da alınmış ve halen kullanılmaktadır.

Bizde çalışmamızda Ege'deki sorunların ilk uğrak yeri olması nedeniyle özel bir önemi olan egemenliği belirlenmemiş adalar sorununu ele aldık. Bu kapsamda;

Çalışmamızın birinci bölümünde: Ege Denizi ve Ege Adaları'nın genel özelliklerinden,

İkinci bölümünde: Ege Adaları'nın egemenlik devri ve bu bağlamda hukukî statülerinden,

Üçüncü bölümünde: Sorunun ilk olarak dünya gündemine taşındığı Kardak Kayalıkları Uyuşmazlığından,

Dördüncü bölümünde: UAD'nin konumuzla ilgili kararları ışığında, soruna uluslararası hukukun nasıl baktığından bahsettik.

I. EGE Denizi ve EGE Adalarının Genel Özellikleri

A. EGE Denizi'nin Coğrafi Özellikleri ve Önemi

1. EGE Denizi'nin Konumu ve Sınırları

Ege Denizi, Balkan Yarımadası'nın doğu ve güney sınırı ile Anadolu arasında yer alan, Doğu Akdeniz'in birbirinden bazı farklarla ayrılan beş havzasından biridir. Bu bakımdan, Ege Denizi coğrafya açısından Akdeniz'in bir parçası olarak ele alınır; ancak jeolojik özellikleri itibarıyla, Akdeniz'in diğer havzalarından önemli farklılıklar gösterir³.

Ege'nin, Akdeniz havzalarının hiç birinde görülmeyen ve dünyada da tam benzeri bulunmayan başlıca özelliği, bazıları kaya parçasından ibaret, bazıları yüzlerce kilometre karelik yer tutan birçok adanın bütün yüzeyine serpilmiş olması; muhtelif boyda koyların, körfezlerin, boğazların, yarımadaların mevcudiyeti; deniz dibinin düzlükler, çanaklar, oluklar, sırtlar, gedikler ve tepelik alanlardan meydana gelmesi şeklinde kendini gösteren bir *“parçalanmışlık, karmaşıklık ve iç içe geçmişlik”*⁴ olarak ifade edilmektedir.

Ege Denizi, kabaca 35–41 derece kuzey enlemleri ile 23–29 derece doğu boylamları arasında kalan bir kıyı denizidir. Kuzey-güney istikametindeki uzunluğu 660 km, doğu-batı istikametindeki genişliği ise kuzeyde 270, ortada 200, güneyde 550 km. kadardır. Güneyde Mora Yarımadası'ndan Anadolu'ya doğru bir yay çizen adalar zinciri ile Doğu Akdeniz'den ayrılan Ege Denizi, yaklaşık 250.000 km² yüzölçümüne sahiptir. Ege Denizi'nin genel görünümü için bakınız aşağıdaki resim.

³ Cengiz Karaköse, “Ege'deki Deniz Sorunlarında Türk ve Yunan Görüşleri, Jeolojik Açıdan”, **Ege'de Deniz Sorunları Semineri**, Ankara, AÜSBF Yayınları, 1986, s.53

⁴ Sırrı Erinç, “Ege Denizi (Tabii Şartları, Kaynakları ve Faydalanma Alanlarının Jeomorfolojik Metodlarla Sınırlandırılması)”, **Ege Denizi: Türkiye ile Komşu Ege Adaları**, 2. bs., Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1988, s.6

Şekil-1: Ege Denizi Genel Görünümü

Ege Denizi'nin ortalama derinliği 350 metre kadar olup kuzeyde en derin yeri 1367 metre, ortada 637 metre, güneyde ise 2540 metredir. Ege Denizi, Türkiye'nin sınır olduğu denizler arasında Akdeniz'den sonra tuzluluk oranı en yüksek olanıdır. Ayrıca, muhtelif büyüklükteki koylar ve körfezler ile boğazlar ve yarımadalar, Ege coğrafyasının temel karakterini oluşturmaktadır.

Mora Yarımadası'ndan Anadolu'ya kadar uzanan bir adalar zinciri, Ege Denizi'ni sadece coğrafi olarak Akdeniz'den ayırmaktadır; çünkü Türkiye açısından Ege Denizi'ni güneyde Akdeniz'den ayıran hukukî veya siyasî bir sınır

bulunmamaktadır⁵. Buna karşılık, Türkiye'nin coğrafi bölge düzenlemesinde Ege Bölgesi ile Akdeniz Bölgesini ayıran Dalaman Çayının denize dökülen ağzı da, Ege Denizi ile Akdeniz'in sınırı olarak kabul edilmektedir⁶.

Ege Denizi'nin kuzey sınırı ise, bu denizi Marmara Denizi ve İstanbul Boğazı yoluyla Karadeniz'e bağlayan Çanakkale Boğazı'nın girişindeki Kumkale ve Mehmetçik Fenerlerini birleştiren hattır⁷.

Netice itibarıyla, Ege Denizi batıda ve kuzeybatıda Yunanistan, doğu ve kuzeydoğuda Türkiye ile çevrilidir. Ege Denizi'nin doğusunda bulunan Yunan adalarının, Türk ana karasına çok yakın konumda bulunması ve iki ülke arasında Ege'de egemenliği tartışmalı adaların bulunması ve bu bağlamda da bir deniz sınırının belirlenmemiş olması, Ege'deki uyuşmazlıkların temel nedenini teşkil etmektedir.

2. Ege Denizi'nin Ekonomik ve Stratejik Önemi

Türkiye ile Yunanistan ana kıtaları ile güneyden Çuha, Küçük Çuha, Girit, Kaşot, Kerpe ve Rodos Adaları'nın çevrelediği Ege Denizi, Karadeniz ile Akdeniz arasında İstanbul ve Çanakkale Boğazları'ndan sonra ikinci derecede önemli su yolunu teşkil etmektedir. Ege Denizi, bu konumu nedeniyle ticaretinin önemli bir kısmını Boğazlar ve Ege Denizi yoluyla yapan Rusya Federasyonu ve Karadeniz'e kıyısı olan diğer devletler için de önem taşımaktadır. Bu bağlamda, Ege'nin açık deniz olarak kalması bu ülkeler tarafından da desteklenen bir durumdur.

Günümüzde dünya ticaretinin % 90'a yakın bir kısmı deniz yolu ile yapılmaktadır. Deniz taşımacılığı, sağladığı kapasitenin diğer sektörlerle kıyaslanamayacak üstünlüğü ve diğer taşıma yollarına kıyasla belirgin ucuzluğu nedenleri ile günümüzde ülkelerin ekonomik bilâncolarındaki önemli yerini muhafaza etmektedir.

⁵ Sertaç Hami Başeren, **Ege Sorunları**, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları: Yayın No:15, İstanbul, 2003, s.5

⁶ Ali Kurumahmut, "Adalar Sorununun Ortaya Çıkışı", **Ege'de Temel Sorun, Egemenliği Tartışmalı Adalar**, yay.haz.: Ali Kurumahmut, Ankara, Türk Tarih Kurumu yayınları, 1998, s.3, Başeren, **a.g.e.**, s.6.

⁷ Kurumahmut, **a.g.e.**, s.3; Sami Doğru, **Uluslararası Hukukta Kıta Sahaneliği ve Ege Denizi Kıta Sahaneliği Uyuşmazlığı**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2003, s.62

Ege Denizi, Karadeniz Bölgesi ile Türkiye'nin en önemli sanayi bölgesi olan Marmara Bölgesini, Türkiye'nin diğer kıyılarına ve de açık denizlere ulaştıran bir konumda bulunmaktadır. Türkiye, dış ticaretinin yaklaşık % 90'ını deniz yolu ile yapmakta; Ege, Marmara ve Karadeniz limanlarına yapılan deniz ticaretinin % 75'lik kısmını Ege Denizi aracılığı ile yapmaktadır⁸.

Ege Denizi'nden geçerek Türk Boğazlarına ulaşan gemi trafiğindeki yoğunluk her geçen gün artmaktadır. Montrö Sözleşmesinin imzalandığı 1936 yılında, yılda ortalama 4500 gemi geçerken, günümüzde her gün yaklaşık 150 uğraksız gemi, yılda 55000'e yakın gemi, Türk Boğazlarından geçiş yapmaktadır⁹. Bu rakama Boğazları kullanmayan gemilerin dâhil olmadığı düşünüldüğünde, Ege Denizi'nde deniz taşımacılığının önemi daha açık olarak ortaya çıkmaktadır¹⁰.

Ayrıca, Karadeniz üzerinden gelen Orta Asya petrollerinin dünya pazarlarına ulaştırılması yine Boğazlar ve Ege Denizi üzerinden gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte, Burgaz-Dedeağaç boru hattıyla Boğazlardan geçmeden Ege'ye ulaşacak petrolün tankerlerle taşınması gibi projeler de Ege Denizi'nin, uluslararası bir su yolu olarak trafik yoğunluğunu ve önemini arttıracaktır. Dolayısıyla, Ege Denizi'ndeki açık deniz alanlarının korunmasında, bu denizde yapılan ticaretin serbestliği ve güvenliği açısından sadece Türkiye'nin değil, Akdeniz devletlerinin ve bu bölgede ekonomik çıkarları olan birçok ülkenin menfaati bulunmaktadır.

Ege Denizi'nin yeraltı kaynakları hakkında henüz yeteri kadar bilginin toplanmadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu bölgeye ait verilerin toplanamamasının en önemli nedenlerinden birisi, Türkiye ile Yunanistan arasındaki Ege Denizi kıta sahanlığının sınırlandırılması sorununun henüz çözüme kavuşturulmamış olmasıdır. Bahse konu sorunun çözümlenmemiş olması, bir başka deyişle, Ege'de iki ülkeye ait deniz yetki alanları sınırlarının tam olarak belirlenmemesi, bilim adamlarının bölgede araştırma yapmasını engellemektedir. Ancak yine de Ege Denizi kıta sahanlığında çeşitli yeraltı zenginliklerinin, bu bağlamda manganez, çinko, karışık kükürt, krom, kurşun, altın gibi madenlerin

⁸ Kurumahmut, **a.g.e.**, s.22

⁹ T.C. Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı Kıyı Emniyeti ve Gemi Kurtarma İşletmeleri Genel Müdürlüğü, Türk Boğazları Gemi Trafik Hizmetleri (TBGTH), (çevrimiçi) <http://www.kiyiemniyeti.gov.tr/default.asp?id=2&sid=4&lng=>, 10 Nisan 2009

¹⁰ Mahmut Karagöz, "Ege Denizinde Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2003, s.15

bulunduğu bilinmektedir¹¹.

Ayrıca, Meriç, Gediz, Büyük Menderes gibi nehirler vasıtasıyla milyonlarca yıldan beri, Ege Denizi'ne çeşitli mineraller taşınmış. Bu minerallerin denizlerin çeşitli derinliklerinde yer kabuğu hareketlerine bağlı olarak maden yataklarını oluşturmuş olabilecekleri, bilim adamlarınca ifade edilmektedir¹².

Yukarıda belirtilen madenlerin dışında, Ege'de var olduğu bilinen diğer bir zenginlik ise hidrokarbon rezervleridir. Ege Denizi'nde yapılan çalışmalar, burada hidrokarbon oluşumu için uygun koşulların bulunduğunu göstermiştir. Keza, Yunanistan, Taşoz Adası civarında petrol çıkarmaktadır. Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) tarafından yayımlanan 2001 yılına ait raporda ise, Ege Denizi'nde hidrokarbon potansiyeli mevcut en önemli alanlar olarak, Gökçeada-Bozcaada civarı, Saros, Edremit, İzmir, Kuşadası ve Büyük Menderes Körfezleri ve Limni, Boz Baba ile Midilli Adası'nın güneybatısı ve güneyi gösterilmiştir¹³. Bu bakımdan, Türkiye ve Yunanistan için Ege'nin önemi bir kat daha artmakta, her iki ülke de buradaki haklarından taviz vermek istememektedirler.

Canlı kaynakların kullanımı açısından bakıldığında ise Ege Denizi, kıyılarında yaşayan 20 milyon insan için bu kaynaklar sosyo-ekonomik hayatın önemli bir unsurudur. Artan nüfusu ile denize bağımlılığı artmakta olan Türkiye'nin, su ürünleri açısından Ege Denizi'ni kullanım oranı 1990 yılında % 11,2 iken, 1999 yılında % 16 oranında gerçekleştiği; eksik bildirimler de ilave edildiğinde bu oranın % 25'e ulaştığı belirtilmektedir¹⁴.

Ege Denizi'nin canlı ve cansız kaynaklarının yanı sıra, kıyılarının doğal güzellikleri, hızla gelişen turizm sektörü ve yatçılık faaliyetleri ile de ekonomik anlamda önemli kullanım alanlarına sahiptir.

Ege Denizi, iktisadî bakımdan Türkiye için çok önemli bir deniz yolu olmasının yanında, askerî, siyasî, ulaşım, jeopolitik ve stratejik bakımlardan da

¹¹ Doğru, **a.g.e.**, s. 66

¹² Erinc, **a.g.e.**, s.17-18

¹³ Doğru, **a.g.e.**, s. 68

¹⁴ Bayram Öztürk, Saadet Karakulak, Ejbel Çıra, "Ege Sorunları İçinde Canlı Kaynakların Yeri", **Ege Kıta Sahaneliği ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Ed. Aslan Gündüz, Hüseyin Öztürk, İstanbul, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı, 2002, s.120

özellikleri olan bir konumdur¹⁵. Daha önce de belirtildiği üzere, Akdeniz ile Karadeniz arasında bulunması ve Çanakkale ile İstanbul Boğazlarına ulaşımın tek yolu olması nedeniyle Ege Denizi, Avrupa, Asya ve Afrika'nın deniz ve hava ulaşım yollarının kesiştiği bir konumdur. Bu üç kıtayı birbirine bağlayan özelliği, Ege Denizi'nin jeostratejik önemini artırmaktadır¹⁶.

Ege Denizi'ndeki mevcut siyasî durum, Ege Denizi'nin paylaşımında birçok adaletsizliği içermektedir. Şöyle ki, Ege'deki ada, adacık ve kayalıkların büyük çoğunluğunun, özellikle Anadolu sahillerine yakın adaların Yunan egemenliğinde bulunması, Yunanistan'ın Ege Denizi'ni büyük oranda kontrol etmesine neden olmaktadır. Bu durum Yunanistan'a, Ege'deki ulaşım hatlarının kontrolünü büyük çoğunlukla ele geçirmesini sağlayabilmekte, ülke savunması gerekçesiyle ana karaya ulaşılmadan ileride bir savunma hattı kurmasına olanak tanımakta ve Anadolu'ya yönelik taarruzlarda bir basamak, ileri bir üs olarak kullanılmasının yolunu açmaktadır.

Yarı kapalı¹⁷ bir deniz olan Ege'de, Yunanistan'a ait çok sayıda ada ve adacığın, Türkiye ana karasının çok yakınında bulunması ve Anadolu'yu kuzeyden güneye bir dizi hâlinde kapatması, ayrıca 150'den fazla adanın egemenliğinin ihtilaflı statüde olması¹⁸ Ege Denizi'ni, özel önemi haiz bir konuma getirmiştir. Kendine has özellikleri bulunan Ege'nin coğrafi gerçeklerini bilmeden, bu bölgede Türk ve Yunan ülkelerinin hukuksal statüsünü düzenleyen belgeleri analiz etmenin ve değerlendirmenin çeşitli zorlukları mevcuttur. Dolayısıyla çalışmamızın bu bölümünü Ege Denizi'ni tanımaya ve önemini kavramaya ayırdık. Aşağıda Ege Denizi'ni diğer denizlerden ayıran özelliklerinin başında gelen ve Türkiye ile Yunanistan arasındaki

¹⁵ Namık Yolga, "Ege'deki Başlıca Deniz Sorunları", **Ege'de Deniz Sorunları Semineri**, Ankara, AÜSBF Yayınları, 1986, s.36

¹⁶ Cemalettin Taşkiran, **Oniki Ada, Hatalı Kararlar Acı Kayıplar**, İstanbul, Babıali Kültür Yayıncılığı, 2007, s.19

¹⁷ 1982 tarihli BMDHS'nin **122. maddesi** ile kapalı ve yarı kapalı denizlerin tarifi yapılmıştır. Bu tarife göre; "iki veya daha çok devlet tarafından çevrili ve diğer bir denize veya okyanusa dar bir geçitle bağlı bulunan veyahut da büyük bir bölümü ile iki veya daha çok devletin karasularından ve münhasır ekonomik bölgelerinden oluşan bir körfez, bir deniz havzası veya bir deniz anlaşılır." BMDHS çevirisi için bkz. Aslan Gündüz, **Milletlerarası Hukuk: Temel Belgeler, Örnek Kararlar**, 5. bs., İstanbul, Beta Yayınları, Kasım 2003; Ege Denizi Marmara ve Boğazlar yoluyla Karadeniz'e bağlanmaktadır. Ege Denizinin üç tarafı da kara kıtası tarafından çevrili olup, dördüncü kısmı Girit Adasının sağından ve solundan geçiş yoluyla Akdeniz'e bağlanmıştır. Bundan da anlaşılmaktadır ki Ege Denizi, Karadeniz'e ve Akdeniz'e geçiş yollarıyla ulaşabilen "yarı kapalı" bir denizdir.

¹⁸ Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman Demirel'in Turkish Daily News Gazetesine vermiş olduğu mülakat, 13 Mart 1999, s.1088

sorunların kaynağını teşkil eden Ege Adaları hakkında açıklamalara yer verilmiştir. Ayrıca LBA’da belirtilen “*bağlı adalar*” kavramını da değerlendirebilmek için, adaların kıyıdan ve diğer adalardan uzaklıklarını bilmek gereklidir. UAD’nin egemenliği belirlenmemiş adalar sorunu sıklıkla başvurduğu etkinlik kavramı kapsamında da adalardaki faaliyetler önem kazanmaktadır. Bu nedenle adaların nüfusu, ekonomik ve sosyal hayatından da bahsedilecektir.

B. EGE Adalarının Genel Özellikleri

1. Genel Olarak

Ege Denizi, Akdeniz’in kuzeye doğru uzanan bir parçası konumundadır ve Anadolu Yarımadasının batı kıyılarının çok fazla girintili çıkıntılı olması ve bu kıyılara çok yakın konumda fazla sayıda adanın bulunması, Ege Denizi’nin daha önce büyük bir kara parçası olduğunu düşündürmektedir¹⁹.

Ege Denizi’ndeki toplam ada, adacık ve kayalık sayısı hakkında Yunan kaynaklarına dayanan çeşitli dokümanlarda 1000’den 3000’e kadar farklı rakamlar telaffuz edilmektedir²⁰. T.C.Dz.K.K. Seyir Hidrografi ve Oşinografi Dairesi Başkanlığı’nın yaptığı çalışmalarda ise Ege Denizi’nde 1800 civarında ada, adacık ve kayalık bulunduğu tespit edilmiştir. Bu adalardan Girit dâhil 100 civarında adanın meskûn durumda olduğu, geriye kalan büyük çoğunluğunun ise insanların yaşamasına elverişli olmayan adacık ve kayalıklardan oluştuğu bilinmektedir²¹. 23 Aralık 1992 tarihli Avrupa Topluluğu’nun Yunanistan hakkındaki bir komisyon raporunda ise, Yunanistan’ın Ege’deki adalarının sayısı 1000 olarak ifade edilmiş ve bunların 130’unun meskûn olduğu belirtilmiştir²².

Ege Denizi’nin üzerinde bulunan çok sayıdaki adalardan, yüzölçümü 100

¹⁹ Taşkiran, **a.g.e.**, s.15.

²⁰ Çetinkaya Apatay, **Ege’de Olup Bitenler**, 2. bs., İstanbul, Deniz Basımevi Müdürlüğü, 2007, s.2; Turgay CİN, **Türkiye ve Yunanistan Bakımından Ege’deki Karasuları Genişliği Sorunu**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2000, s.57

²¹ Kurumahmut, **a.g.e.**, s.4.

²² COM(92) 569 Final, Greek Islands in the Aegean Sea, Final Commission Report. Proposal for a Council Regulation introducing specific measures for the smaller Aegean islands concerning certain agricultural products, 23 Aralık 1992, s.3 (çevrimiçi), http://aei.pitt.edu/5884/01/004008_1.pdf, 10 Mayıs 2009

km²'den büyük olanlar 24 kadar²³ olup, daha küçük olanlarla birlikte tüm adaların toplam yüzölçümleri 23.000 km² civarındadır. Bu alan ise, Ege Denizi'ndeki tüm deniz alanlarının yaklaşık yüzde 10 kadarına karşılık gelmektedir²⁴. Yunanistan yarımadası ile Anadolu yarımadası arasında bulunan bu çok sayıdaki ada ve adacıklara "*Ege Adaları*" adı verilir. Bu adaların sayılarının çok fazla oluşu yüzünden Ege Denizi'ne eskiden "*Adalar Denizi*" de denilmiştir²⁵.

Sayılarının çokluğuna, alanlarının farklılığına ve ilk bakışta denizin her yönüne rasgele serpilmiş gibi görünmelerine rağmen, Ege Adaları'nın dağılışında belli bir düzen ve gruplaşma vardır²⁶. Ege Adaları'nın büyük çoğunluğu, Türk ve Yunan anakaralarının önündeki alanlarda toplanmıştır. Bunlardan farklı olarak en güneyde, Ege'yi Akdeniz'den ayıran yay şeklindeki Çuha, Küçük Çuha, Girit, Kaşot, Kerpe ve Rodos Adaları yer alır.

2. EGE Adaları

Ege Denizi'ndeki adaları genel coğrafi konumları, egemenlik devirlerinin tarihsel boyutları, Ege Denizi'nin statüsünü tayin eden uluslararası antlaşmalardaki adaların düzenleniş biçimleri, jeopolitik ve stratejik önemleri dikkate alındığında 5 grupta incelemek mümkündür²⁷. Bunlar;

- Boğazönü Adaları
- Saruhan Adaları
- Menteşe Adaları
- Kuzey Sporad Adaları
- Kiklat Adaları olarak sıralanabilir.

²³ Yüzölçümü 100 km²'den büyük olan adalar; Girit, Eğriboz, Semadirek, Gökçeada, Limni, Midilli, Sakız, Sisam, Ahikerya, Kelemez, İstanköy, Rodos, Kerpe, Taşoz, İskiri, Andre, İstendin, Mürted, Bara, Nakşa, Yamurgi, Değirmenlik, Aniye ve Çuha Adaları'dır.

²⁴ Erinç, **a.g.e.**, s.9

²⁵ Bu isimle birlikte Akdeniz ismi de yaygın olarak kullanılmıştır. Millî Mücadele sırasında Büyük Taarruzda Çalköy'de Mustafa Kemal'in askerlerimize İzmir'e yürüyüş için verdiği emirde de bu isim geçmektedir: "Ordular, İlk hedefiniz Akdeniz'dir. İleri!" Ege Denizi ismi çok sonraları dilimize girmiş bir isimdir. Ancak bugün bu isim kullanılmaktadır. Taşkıran, **a.g.e.**, s.16; Yaşar Ertürk, **Adalar (Ege) Denzinde Türk-Yunan Mücadelesi**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2007, s.15

²⁶ Erinç, **a.g.e.**, s. 10

²⁷ Ege Denizindeki Ada Gruplarını gösteren harita için bkz. Ek-2

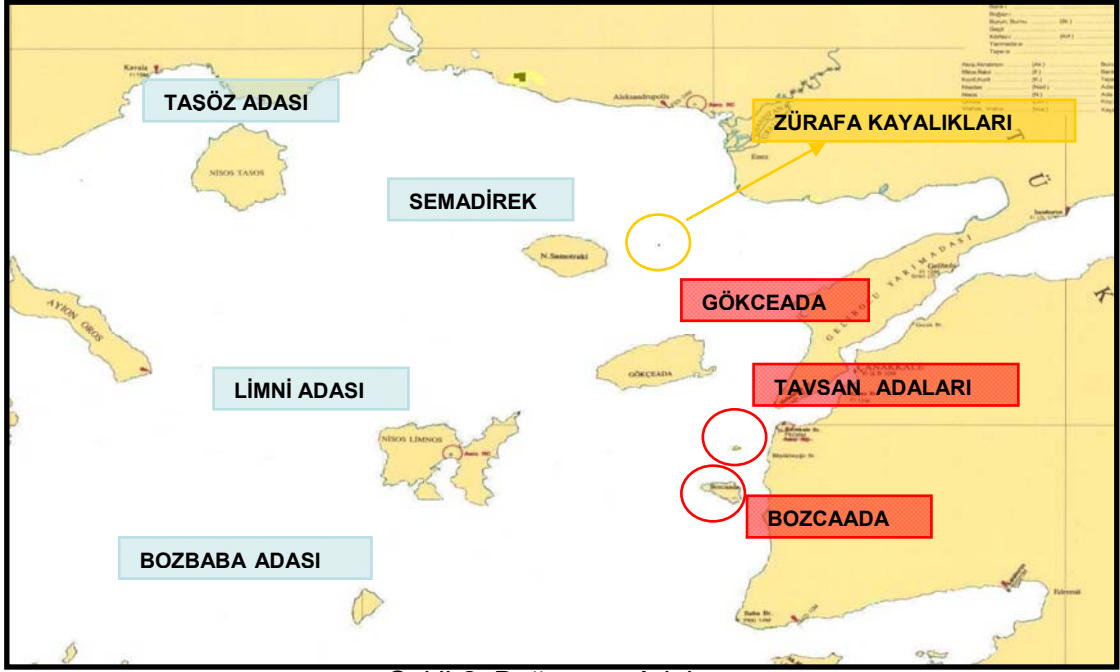
Türkiye açısından jeopolitik ve stratejik önemi olan ve Anadolu'yu kuzeyden güneye bir dizi halinde kapatan Boğazönü, Saruhan ve Menteşe Adaları'ndan oluşan üçlü gruba, Doğu Ege Adaları da denilmektedir. Yunanistan ana kıtasına yakın konumdaki Kuzey Sporad ve Kiklat Adaları bu çalışmada detaylı olarak incelenecek adaların kapsamı dışında tutulmuştur. Ayrıca Meis Adası her ne kadar Ege Denizi sınırları dışında, Akdeniz'de bulunsada, hukuk belgelerinde Oniki Ada'ya dâhil olması nedeniyle çalışmamızın çerçevesi içerisinde incelemeye alınacaktır.

a. Boğazönü Adaları

Boğazlar sisteminin bir parçası olarak, Çanakkale Boğazı'na ulaşan deniz yollarını kontrol eden bu adalar; Semadirek, Limni, Bozbaba, Gökçeada, Bozcaada ve Tavşan Adaları'dır. Çanakkale Boğazının savunmasında büyük rol oynayan bu adalardan Limni, 1915 Çanakkale Muharebeleri sırasında üs olarak kullanılmış ve Çanakkale Boğazını savunan kuvvetler için potansiyel bir tehdit bölgesi olduğunu kanıtlamıştır²⁸. Türkiye'nin güvenliği açısından son derece önemli olan bu adalardan, Çanakkale Boğazının tam karşısında bulunan Limni, Semadirek ve Bozbaba Adaları Yunanistan'ın egemenliği altında bulunmaktadır.

Taşöz Adası, Boğazönü Adaları grubuna girmemekle birlikte Kuzey Ege'de bu adalara yakın bir konumda bulunmaktadır.

²⁸ Kurumahmut, a.g.e., s.5

Şekil-2: Boğazönü Adaları

(1) Taşöz Adası

Taşöz Adası, Fatih Sultan Mehmet döneminde Kaptan-ı derya olan Hamza Bey tarafından 1455 yılında Osmanlı topraklarına katılmış³⁰, 450 yılı aşkın bir süre Osmanlı egemenliğinde kalan ada, 30 Ekim 1912'de Yunan işgâline uğramıştır.

Taşöz Adası'nın Yüzölçümü 383,6 km² olup, 2001 nüfus sayımına göre nüfusu 13.527'dir. Ada'da gemilerin yanaşabileceği Taşöz ve Prinos Limanları bulunmaktadır. Taşöz Adası'nın doğusunda bulunan gaz ve ağır petrol yatakları 1970–1974 yılları arasında yabancı bir şirket tarafından keşfedilmiş ve 1981 yılında faaliyete geçirilmiştir.

(2) Semadirek Adası

Ege Denizi'nin kuzeyinde, Saros Körfezinin ağzında yer alan ve Boğazönü Adaları'ndan biri olan Semadirek Adası, 1204 yılında Venedik hâkimiyetine girmiş, daha sonra son prensi Lucio Gattelus tarafından 1467'de Fatih Sultan Mehmet'e

²⁹ Bu bölümdeki şekiller, Dz.K.K. Seyir Hidrografi ve Oşinografi Dairesi Başkanlığı'nın 20A numaralı seyir haritası kullanılarak tarafımızdan hazırlanmıştır.

³⁰ Apatay, a.g.e., s.9

teslim edilmiştir³¹. Son olarak, Balkan Harbi sırasında 1 Kasım 1912'de Yunanistan'ın işgâline uğrayan Semadirek Adası, Lozan Barış Andlaşması ile Yunanistan'ın egemenliğine geçmiştir.

Yüzölçümü 180 km² olan Semadirek Adası'nın Gökçeada'ya uzaklığı 13 deniz milidir (1 deniz mili, 1852 metredir). 1991'de 3083 olarak tespit edilen Semadirek Adası'nın nüfusu, 2001 yılında yapılan sayıma göre 2497'ye gerilemiştir. Ada nüfusunda % 27,7'lik bir azalma söz konudur.

(3) Limni Adası

Limni Adası, geçmişte birçok ulusun egemenliği altına girmiş; Ada'ya Persler, Atinalılar, Makedonyalılar ve Romalılar, ardından da Bizanslılar sahip olmuş³², Osmanlı Devleti ise, Bizans'a yardıma gelen Papa donanmasının İtalya'ya geri dönmesinden faydalanarak 1457'de Ada'yı ele geçirmiştir. Ada'nın bu denli el değiştirmesi, stratejik önemini ortaya koymaktadır; keza Yunanistan tarafından 21 Ekim 1912'de³³ işgâl edilen Ada, müttefikler tarafından Çanakkale savaşında bir üs olarak kullanılmıştır. Türkiye ile Yunanistan arasındaki "*Doğu Ege Adaları'nın Silâhlendirilmesi Sorunu*"nun merkezinde bulunan Limni Adası, günümüzde de önemini muhafaza etmektedir.

Limni Adası, Ege Denizi'nde Midilli, Limni ve Bozbaba Adaları'ndan oluşan Midilli vilayetinin bir adasıdır. Çanakkale Boğazı'nın tabîî bir uzantısı durumunda olan Limni Adası, Çanakkale Boğazı'ndan 34 deniz mili uzaklıktadır. Limni Adası'nın yüzölçümü 474,61 km², kıyılarının uzunluğu ise 259,3 km'dir. Ada etrafında 8 adet küçük adacık ve bir de kayalık mevcuttur. İdarî bakımdan Midilli vilayetine bağlı olan Limni'de irili ufaklı 40 yerleşim yeri bulunmakta olup, başlıca yerleşim merkezleri, batı kıyısındaki Kastro ve güney kıyısındaki Mondros'tur.

Yunan hükümetinin adalardaki ekonomik hayatı canlandırmak için son yıllarda almış olduğu bazı tedbirler neticesinde, 2001 yılında yapılan sayımda nüfus

³¹ Talip Yücel, "Türkiye ile Komşu Ege Adaları", **Ege Denizi; Türkiye ile Komşu Ege Adaları**, 2. bs., Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1988, s.102

³² Ertürk, **a.g.e.**, s.37

³³ Cevdet Küçük, "Ege Adalarında Türk Egemenliği", **Ege'de Temel Sorun, Egemenliği Tartışmalı Adalar**, yay.haz.: Ali Kurumahmut, Ankara, Türk Tarih Kurumu yayınları, 1998, s.42

artışının % 2,5 oranında gerçekleştiği ve nüfusun 18.105'e yükseldiği tespit edilmiştir.

(4) Bozbaba Adası

Limni Adası'nın güneyinde bulunan ve Boğazönü Adaları'nın en uzak halkasını oluşturan Bozbaba Adası, etrafındaki diğer adalar ile aynı kaderi paylaşmış ve Balkan Harbi sırasında 31 Ekim 1912'de³⁴ hiçbir zorlukla karşılaşılmadan Yunanistan tarafından işgal edilmiştir.

Ada'nın yüzölçümü 43 km², nüfusu 422 ve sahili 30 km. olup, bu Ada'nın da etrafında muhtelif küçük adacıklar, kayalık ve resifler³⁵ mevcuttur. Bozbaba Adası, Limni Adası'nın güneyinde 15,5 deniz mili mesafede bulunmaktadır.

(5) Gökçeada

Çanakkale Boğazının bekçilerinden³⁶ biri durumundaki Gökçeada, 1261–1453 yılları arasında Bizans'a bağlı iken, diğer Ege Adaları gibi elden ele dolaşmış, nihayet 1470'de Osmanlı egemenliğine girmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nda müttefiklerin işgâline uğrayan ada, Çanakkale Boğazı'nın emniyeti maksadıyla 24 Temmuz 1923 Lozan Barış Andlaşması ile kesin olarak Türkiye'nin egemenliğine girmiştir³⁷.

Gökçeada 289,5 km² yüzölçümüne ve 95 km. sahile sahiptir. Ada'nın doğu-batı uzunluğu 29,5 km., kuzey-güney uzunluğu ise 13 km.dir. Gökçeada, Çanakkale Boğazından 11 deniz mili, Ege Denizi'nde bulunan Yunan adalarından Limni'ye 12, Semadirek Adası'na 13 deniz mili uzaklıktadır. Ada nüfusunun 1997 nüfus sayımına göre 8578, 2003 nüfus sayımına göre ise, 8894 olduğu tespit edilmiştir. Anılan dönemde Ada'daki nüfus artışı % 3,7 olarak gerçekleşmiştir.

³⁴ Küçük, **A.e.**, s.42

³⁵ Resif: deniz altında olan kaya

³⁶ Yücel, **a.g.e.**, s.97

³⁷ Mehmet Saka, **Ege Denizinde Türk Hakları**, 3. bs., İstanbul, Hareket Yayınları, 1974, s.83

(6) Bozcaada

Balkan Harbi sırasında Yunanistan tarafından ilk³⁸ işgâl edilen ada olan Bozcaada, Lozan Barış Andlaşması (LBA) ile 1923 yılında Türkiye'ye iade edilmiştir.

Çanakkale iline bağlı olan Bozcaada, Ege Denizi'nin kuzeydoğusunda Çanakkale Boğazının 12 deniz mili güneyinde yer alan bir konumdur. Çanakkale İl Merkezine 25 deniz mili, Gökçeada'ya 17 deniz mili, Limni'ye 26 deniz mili, Midilli'ye 30 deniz mili uzaklıkta bulunan ve çevresi 38 km. olan Bozcaada, etrafındaki irili ufaklı 17 adacık dâhil olmak üzere toplam 37,6 km² yüzölçümüne sahiptir. Bozcaada'nın etrafında bulunan adalar şunlardır: Tavşan Adası, Yılan Ada, Fener Adası, Taş Ada, Yıldız Ada, Kaşık (Kemal) Ada, Gökçe Adalar, Sığancık Ada, Presa Adası, Orak Adaları, Tuzburnu Adası, İncirli Ada, Baklataşı Adaları.

Bozcaada'nın ilk nüfus sayımı Osmanlı döneminde 1831 yılında yapılmıştır. Bu sayımda ada nüfusunun 1232 olduğu tespit edilmiştir. Cumhuriyet döneminde 1927 yılı nüfus sayımında 1631 olan nüfus, 1985 yılı nüfus sayımında 2030'a yükselmiş ancak 1990 yılı nüfus sayımında 2003'e düşmüştür. 1997 yılı nüfus sayımında 2543, 2000 yılında yapılan son nüfus sayımında ise 2427 olarak tespit edilmiştir. İlçede 22 Rum asıllı Türk vatandaşı yaşamaktadır. İlçe nüfusu yaz aylarında gerek turistlerle ve gerekse yazlıkçılarla birlikte 10.000'i bulmaktadır.

(7) Tavşan Adası

Bozcaada'nın 5 deniz mili kuzeyinde ve etrafındaki adaların en büyüğü olan Tavşan Adası'nın yüzölçümü 93 km², kıyı uzunluğu ise 5 km.dir. Halk arasında Tavşan Adası diye bilinen adanın bir diğer ismi de Mavriya'dır. Bu adalar grubu da Lozan Barış Andlaşması ile Türkiye'nin egemenliğine girmiştir.

(8) Zûrâfâ Kayalıkları

Semadirek Adası'nın doğusunda, bu adanın 6 deniz millik karasularının hemen dışında bulunan ve Zûrâfâ Kayalıkları diye adlandırılan bölgede, bir adacık ve iki kayalık bulunmaktadır. Adacığın üzerinde bir fener mevcut olup yerleşim yeri

³⁸ Bozcaada 20 Ekim 1912'de işgâl edilmiştir. Küçük, **a.g.e.**, s.42

bulunmamaktadır. Bu kayalıkların en önemli özelliği, Türkiye'nin egemenliğini andlaşmalarla Yunanistan'a devretmediğini iddia ettiğı formasyonlar içerisinde olmasıdır. Ege Denizi'ndeki petrol yataklarının önemli bir kısmının Kuzey Ege'de olduğı düşünöldüğünde, bu kayalıkların egemenliğinin hangi ülkeye ait olduğunun belirlenmesi önem arz etmektedir.

b. Saruhan Adaları

Coğrafi eserlerde "*Doğı Ege Adaları*" olarak adlandırılan ve Doğı Sporat Adaları³⁹ olarak da bilinen bu adalar; Midilli, Sakız, Koyun Adaları, İpsara, Antiipsara, Sisam, Ahikerya, Hurşit ve Forno Adaları'ndan oluşmaktadır. Anadolu'nun Orta Ege kıyılarının büyük bir bölümünü çevrelemekte olan bu adalar, Anadolu'nun batıya karşı savunulmasında ileri karakol rolü, Anadolu'ya taarruzlarda ise sıçrama tahtası rolü oynarlar⁴⁰.

(1) Midilli Adası

Yunanca Lesvos veya Mytiline olarak bilinen Midilli Adası, Edremit Körfezi'nin tabii uzantısı ve girişı üzerinde olup, uzunluğı 70 km, genişliğı ise 46 km.dir. Kuzeyde Müsellim Boğazı, doğuda Midilli Kanalı ile Anadolu kıyılarından ayrılmaktadır. Büyüklüğü itibari ile Akdeniz'in yedinci, Ege Denizi'nin Girit ve Eğriboz'dan sonra en büyük adası olan Midilli Adası'nın yüzölçümü 1636 km², kıyılarının uzunluğı ise 370 km.dir.

Midilli Adası'nın nüfusu 2001 yılı nüfus sayımına göre 108.294'dür. 1991–2001 arasında nüfusun % 24 oranında arttığı tespit edilmiştir. Nüfus hareketlerindeki pozitif gelişmenin Yunan hükümetinin adalardan göçü önlemek ve nüfusu artırmak maksadıyla aldığı tedbirlerin sonucu gerçekleştiğı değerlendirilmektedir.

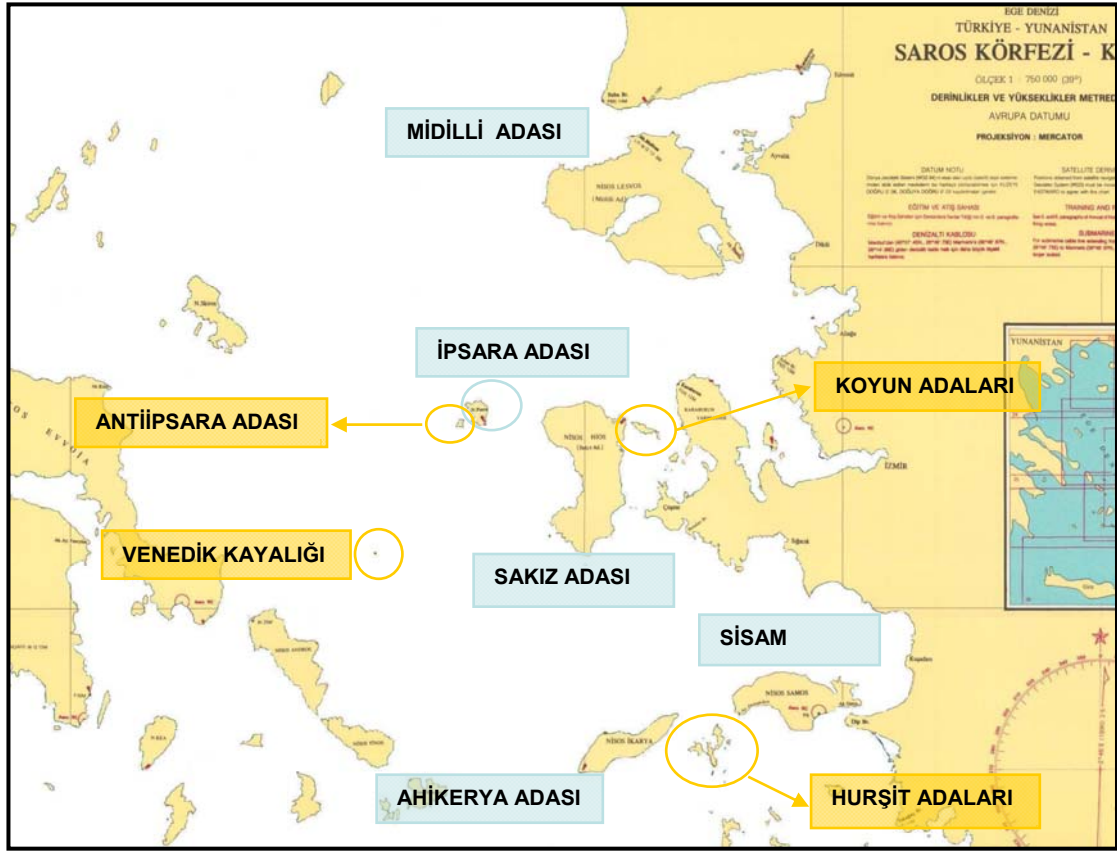
1922 yılında sona eren Kurtuluş Savaşı sırasında ve 1923 yılında imzalanan Lozan Barış Andlaşmasını müteakip Türkiye'den göç eden Rumlar, ada nüfusunun çoğunluğunu oluşturmaktadır. Ada'da Türk azınlığı bulunmamaktadır.

³⁹ Taşkıran, **a.g.e.**, s.16

⁴⁰ Harp Akademileri Komutanlığı, **Ege Denizi ve Ege Adaları**; Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, Harp Akademileri Basım Evi, 1995, s.42

Midilli Adası, tarih boyunca birçok devletin egemenliği altına girmiştir. Bununla birlikte diğer Ege Adaları'nda olduğu gibi, burası da en uzun barış yıllarını Osmanlı egemenliği altında geçirmiştir. Midilli Adası Osmanlı hâkimiyetine girdiği 1462⁴¹ yılından Balkan Harbine kadar tam 451 yıl Türk hâkimiyetinde kalmıştır. Lozan Barış Andlaşması görüşmeleri sırasında, Türk heyeti tarafından, Anadolu'nun tabiî uzantısı üzerindeki Midilli Adası'nın Türkiye'nin emniyeti bakımından değer taşıdığı ve ekonomik ihtiyaçları bakımından Anadolu'ya bağlanması'nın lazım geldiği tezi ileri sürölse de, bir sonuç alınamamış ve İngiltere'nin ısrarlı desteği nedeniyle Yunanistan'ın egemenliğine bırakılmıştır.

⁴¹ Apatay, **a.g.e.**, s.11

Şekil-3: Saruhan Adaları

(2) Sakız Adası

Karaburun Yarımadası'nın batısında yer alan Sakız Adası, Ege Denizi'nde Sakız, İpsara ve Koyun Adaları'ndan oluşan ada grubu içerisinde yer almakta ve İzmir Yarımadası'nın tabii bir uzantısı durumundadır. Kuzey-güney istikametinde uzunluğu 50 km, doğu-batı istikametinde genişliği 13 ile 28 km arasında değişmektedir. Sakız Adası, Karaburun Yarımadası'na kuzeyde 10 mil, güneyde ise 4 mil uzaklıktadır. Yunanistan'ın beşinci büyük adası olan Sakız'ın yüzölçümü 831 km², kıyılarının uzunluğu ise 213 km'dir. Sakız Adası'nın nüfusu 2001 yılı sayımına göre 50.857'dir. 1991 yılı sayımına göre nüfusun % 0,5 oranında azaldığı tespit edilmiştir. Ada'da Türk azınlığı bulunmamaktadır.

Sakız Adası, 1566'da Osmanlılar tarafından ele geçirilmiş ve yaklaşık 350 yıl Osmanlı hâkimiyetinde kaldıktan sonra, Balkan Harbi sırasında 3 Aralık 1913'de Yunan işgâline uğramış ve Lozan Barış Andlaşması ile Yunanistan'ın egemenliğine girmiştir.

(3) İpsara Adası

Sakız Adası'na (kuzey ucundan) yaklaşık 10 deniz mili mesafede bulunan İpsara Adası'nın yüzölçümü yaklaşık 40 km², kıyılarının uzunluğu ise 35,7 km.dir. Son nüfus sayımına göre adada 433 kişi yaşamaktadır. 1566'da Osmanlı idaresine giren ve 1821'de başlayan Yunan ayaklanması sırasında bir üs olarak kullanılan ada⁴², 1824'de Osmanlı donanması tarafından isyancıların dağıtılması neticesinde bu özelliğini yitirmiştir⁴³. Ada son olarak, 4 Kasım 1912'de Yunanistan tarafından işgâl edilmiştir⁴⁴.

(4) Antiipsara Adası

Antiipsara Adası, İpsara Adası'nın güneybatısında yaklaşık 2 deniz mili mesafede bulunmaktadır. Ada'da yerleşim bulunmamaktadır. Türkiye tarafından egemenliğinin Yunanistan'a devredilmediği iddia edilmektedir.

(5) Koyun Adaları

Sakız Adası'nın kuzeydoğusunda yakın mesafede bulunan Koyun Adaları'nın yüzölçümü 14.202 km², kıyılarının uzunluğu ise 48 km. kadardır. Son nüfus sayımına göre adada 966 kişi yaşamakta olup, adada Türk nüfusu bulunmamaktadır. Bu ada etrafında da çok sayıda ada, adacık ve kayalıklar mevcuttur. Koyun Adaları da egemenliği tartışmalı adalar arasında bulunmaktadır.

(6) Sisam Adası

Sisam Adası, Kuşadası Körfezi'nin güney batısında ve Dilek Yarımadası'nın hemen kuzey batısında bulunur. Doğu-Batı istikametinde 44 km. uzunluğunda, Kuzey-Güney istikametinde 19 km. genişliğinde olup, Yüzölçümü 476 km², kıyı uzunluğu 159,3 km.dir. Sisam Adası'nın; doğuda Dilek Yarımadası'na (Türkiye) uzaklığı **1 deniz mili**, kıta Yunanistan'a mesafesi ise 120 deniz milidir. Sisam Adası'nın nüfusu 2001 yılı nüfus sayımına göre 33.843'tür. 1991–2001 arasında nüfusun % 2,4 oranında arttığı tespit edilmiştir.

⁴² Saka, **a.g.e.**, s.77

⁴³ Ertürk, **a.g.e.**, s.42

⁴⁴ Küçük, **a.g.e.**, s.42

Sisam, Ahikerya, Hurşit ve etrafındaki adaların meydana getirdiği Sisam vilayetinin merkezi Sisam şehridir. Adaların toplam nüfusu 2001 yılı sayımına göre 43.574'dür. Nüfusun 1991 sayımına göre % 4,2 arttığı tespit edilmiştir. Ada nüfusunun tamamı Rum'dur. Yunanistan'ın Doğu Ege Adaları'ndan göçü önlemek maksadıyla uygulamaya koyduğu tedbirlerin Sisam, Ahikerya ve Hurşit Adaları'nda sonuç vermeye başladığı değerlendirilmektedir.

Fatih Sultan Mehmet döneminde (1479) Biga Beyi tarafından Osmanlı egemenliğine katılan ada, Yunan ayaklanması (1821–1829) sırasında Osmanlıya baş kaldıran adaların başında gelmektedir⁴⁵. İngiltere, Rusya ve Fransa'nın baskısıyla II. Mahmut döneminde özerklik kazanan Sisam Adası, 15 Mart 1913'de Yunanistan tarafından işgâl edilmiştir⁴⁶. Lozan Barış Andlaşması ile Anadolu'dan koparılan Sisam Adası, sosyal ve ekonomik açıdan birçok sıkıntı ile karşı karşıya kalmıştır. Ada nüfusu bu sıkıntılara bağlı olarak 1931–1971 yılları arasında % 46 oranında azalmıştır⁴⁷.

(7) Ahikerya Adası

Sisam Adası'nın 10 deniz mili batısında bulunan Ahikerya Adası; Doğu-Batı istikametinde 39 km. uzunluğunda, kuzey-güney istikametinde 9 km. genişliğinde olup, yüzölçümü 255 km², kıyılarının uzunluğu 102 km.dir. Ada, doğuda Dilek Yarımadası'na (Türkiye) 31 mil, kıta Yunanistan'a ise 93 mil uzaklıktadır.

Ahikerya Adası'nın nüfusu 2001 yılı nüfus sayımına göre 8286'dır. 1991–2001 arasında nüfusun % 8,9 oranında arttığı tespit edilmiştir. Ahikerya Adası'nda 8 ana yerleşim birimi ile 48 köy bulunmaktadır.

(8) Hurşit Adası

Sisam ve Ahikerya Adaları arasında bulunan Hurşit (Furni) Adası'nın yüzölçümü 30 km²'dir. Türkiye'ye (Dilek Yarımadası) 22 mil, kıta Yunanistan'a ise 115 mil uzaklıktadır.

⁴⁵ Yücel, **a.g.e.**, s.77

⁴⁶ Küçük, **a.g.e.**, s.43

⁴⁷ Ertürk, **a.g.e.**, s.40, Yücel, **a.g.e.**, s.79

Hurşit Adası'nın nüfusu 2001 yılı nüfus sayımına göre 1445'dir. 1991–2001 arasında nüfusun % 14,7 oranında arttığı tespit edilmiştir. Hurşit Adası'ndaki doğumların fazlalığı, adayı terk edenlerin nüfusta yarattığı boşlukları doldurabilmektedir. Göçmenler ise, öncelikle Ahikerya Adası'nın büyük yerleşim merkezleri olmak üzere, Pire ve ABD'ye gitmektedirler⁴⁸. Hurşit Adası'nda yerleşim yeri olarak iki köy bulunmaktadır. Türkiye tarafından egemenliği herhangi bir anlaşma ile devredilmemiş olan Hurşit Adası'nın etrafında, kendisi ile aynı hukukî statüye sahip 24 adet ada, adacık ve kayalık bulunmaktadır.

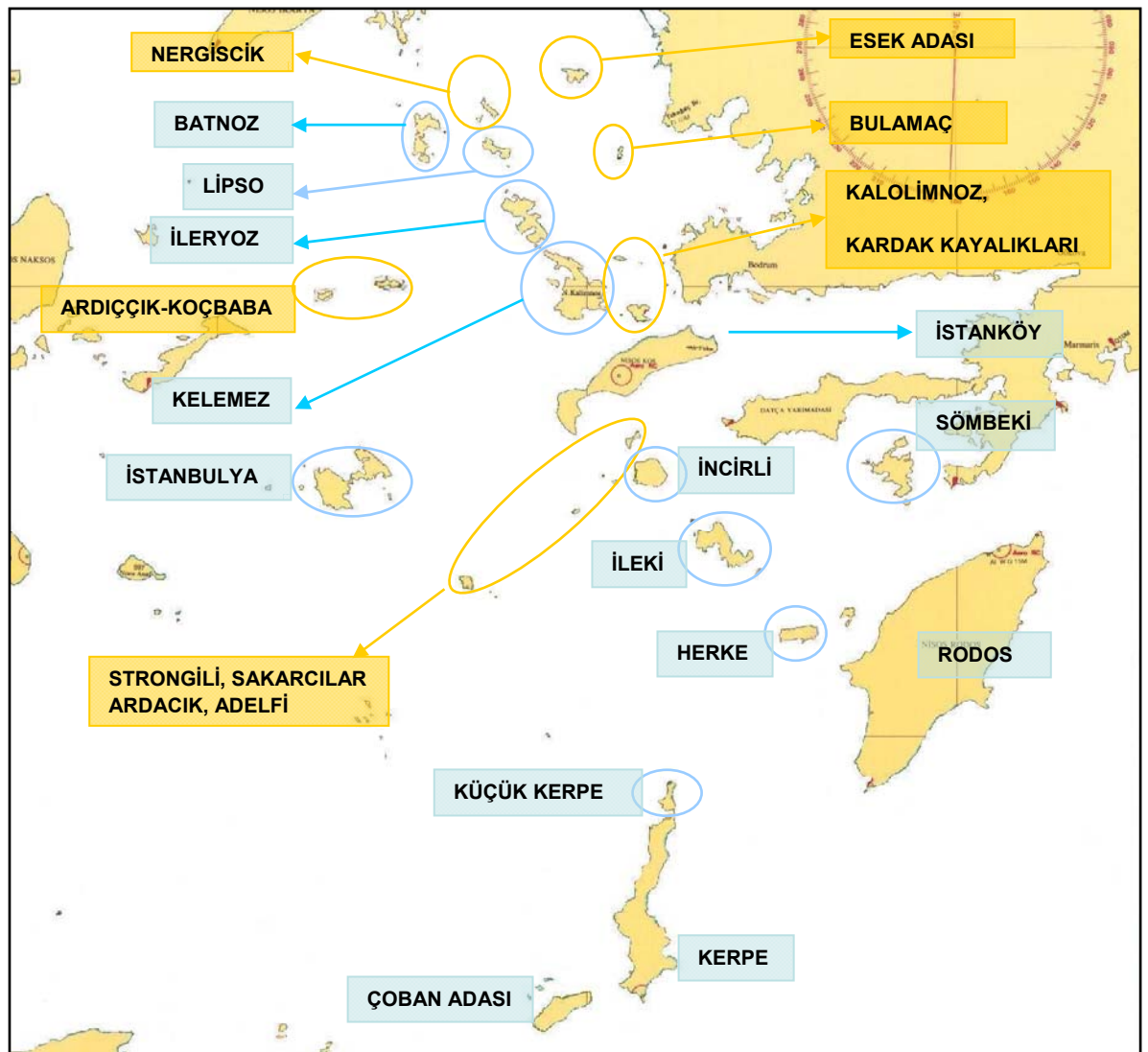
c. Menteşe Adaları

Batı Anadolu kıyılarının güneyinde ve kıyılara çok yakın bulunan bu adalara, Büyük Menderes ile Fethiye'nin doğusunda bulunan Kocaçay ve Denizli'nin Tavas ilçesi arasını kaplayan Menteşe bölgesinin bir devamı olduğu düşünülerek "*Menteşe Adaları*" ismi verilmiştir⁴⁹. Bu adalar da Anadolu'nun savunmasında ileri karakol, Anadolu'ya yapılacak bir taarruzda ise sıçrama tahtası konumundadırlar. Yunanlılar'ın, Balkan Savaşı öncesinde "*Dodekanisa*" (Oniki Ada) adını verdikleri bu adaların sayısı, gerçekte daha fazladır. Bir kısım batılı yazarların Güney Sporad Adaları⁵⁰ ismini verdikleri bu bölgede, yirmiden fazla ada ile birçok adacık ve kayalık bulunmaktadır.

⁴⁸ Yücel, A.e., s.81

⁴⁹ A.e., s.55

⁵⁰ Taşkiran, A.e., s.18

Bu bölgedeki adaların büyük bir çoğunluğu 1911 Trablusgarb Harbi⁵¹ sırasında İtalya tarafından işgâl edilmiştir. İtalya tarafından işgâl edilen ve Oniki Ada⁵² olarak da anılan bu adalar, tek tek isimleri belirtilmek suretiyle 1923 Lozan Barış Andlaşması gereğince İtalya'nın, bilahare 1947 Paris Andlaşması ile Yunanistan'ın egemenliğine geçmiştir.

Ege Denizi'nde egemenlik uyuşmazlıklarına konu olan ada, adacık ve kayalıklar sadece Kardak Kayalıklarından ibaret değildir. Çalışmamızın üçüncü

⁵¹ Trablusgarb Harbi sırasında İtalya tarafından işgal edilen adalar için bkz. ileride s.39-40

⁵² İtalya tarafından işgâl edilen adalar arasında Meis Adası da bulunmaktadır. Meis Adası, Oniki Ada içerisinde telâffuz edilse de, bir Akdeniz adasıdır ve Menteşe Adaları grubuna girmez.

bölümünde ayrıntılı olarak inceleneceği üzere Kardak Kayalıkları ile birlikte egemenliği tartışmalı adaların önemli bir kısmı Menteşe Adaları bölgesinde bulunmaktadır.

(1) Rodos Adası

Menteşe Adaları grubunun oluşturduğu zincirin güneydoğu ucunda ve bu takımadaların en büyük olanıdır. Ada'nın yüzölçümü 1400 km², uzunluğu 75 km., genişliği 25 km. ve kıyılarının uzunluğu 220 km.dir. Rodos Adası Bozburun Yarımadası'na 9,5 deniz mili, Marmaris Limanına 23 deniz mili ve Girit Adası'na 79 deniz mili mesafededir.

Rodos Adası'nın nüfusu 2001 yılı sayımına göre 117.792'dir. 1991 yılında yapılan sayıma göre nüfusun % 16 oranında arttığı tespit edilmiştir. Yunan vatandaşı kimliği de bulunan 4000–4500 civarındaki Türk, şehir içerisinde bulunan Türk semtlerinde toplu olarak yaşamaktadır.

(2) Kerpe Adası

Rodos ile Girit Adaları arasında kalan Kerpe Adası, Menteşe Adaları içinde Rodos'tan sonra ikinci büyük adadır. Yüzölçümü 3011 km², sahil uzunluğu 160 km.dir. Rodos Adası'na 23,5 deniz mili, Girit Adası'na 39 deniz mili, Datça Yarımadası'na 46,5 deniz mili mesafede bulunmaktadır.

Kerpe Adası'nın nüfusu 2001 yılı sayımına göre 6000'dir. 1991 yılı sayımına göre nüfusun % 11,8 oranında arttığı tespit edilmiştir. Kerpe Adası'ndaki nüfusun tamamına yakını Rum'dur ve adanın güney tarafındaki dokuz köyde yaşamaktadırlar⁵³.

(3) İleki Adası

Rodos Adası'nın kuzeyinde, İncirli Adası'nın güneyinde bulunan ve Oniki Adalar'dan biri olan İleki Adası, Kuzeyde İncirli Adası'na 7 deniz mili, kuzeydoğuda Datça Yarımadası'na 11 deniz mili, kıta Yunanistan'a 173 deniz mili uzaklıktadır. İleki Adası, kuzey-güney istikametinde 12 km., doğu-batı istikametinde 15 km.

⁵³ Taşkiran, a.g.e., s.26

genişliğindedir. Yüzölçümü 63 km²'dir. İleki Adası'nın nüfusu 2001 yılı sayımına göre 535'dir. 1991 yılı sayımına göre nüfusun % 47 oranında arttığı tespit edilmiştir.

(4) Sömbeki Adası

Oniki Adalardan biri olan Sömbeki Adası'nın; yüzölçümü 58,1 km² olup adanın Türkiye'ye olan uzaklığı 3,7 deniz mili iken kıta Yunanistan'a 190 deniz mili, Rodos'a 11 deniz milidir. Sömbeki Adası'nın nüfusu 2001 yılı sayımına göre 2560'dır. 1991 yılı sayımına göre nüfusun % 8,9 oranında arttığı tespit edilmiştir.

Sömbeki Adası'nın etrafında toplam 15 ada, adacık ve kayalık⁵⁴ bulunmakta olup, bunların en büyükleri kuzeyde bulunan Nimos Adası ve güney ucunda bulunan Seskli Adası'dır.

(5) İstanköy Adası

İstanköy Adası, Rodos ve Kerpe'den sonra Menteşe Adaları grubunun 3. büyük adasıdır. Yüzölçümü 287 km² olan İstanköy Adası, doğu-batı istikametinde 43 km. uzunluğunda, kuzey-güney istikametinde ortalama 8 km. genişliğindedir. Adanın en dar yeri 2 km.dir. Ayrıca, Bodrum Yarımadası'na 2,5 deniz mili, Datça Yarımadası'na 7,5 deniz mili uzaklıkta iken, kıta Yunanistan 'a 151 deniz mili mesafededir.

İstanköy Adası'nın nüfusu 2001 yılı sayımına göre 30.071'dir. 1991 yılı sayımına göre nüfusun % 81,23 oranında arttığı tespit edilmiştir. İstanköy'deki Türklerin sayısı 1500 civarında olup, bunlar Yunan Hükümeti tarafından Türkiye'ye göçe zorlanmaktadırlar⁵⁵.

Ayrıca, çoğu Ege Adası'nda olduğu gibi doğal kaynaklar ve yeraltı zenginlikleri bakımından fakir olan adanın halkı, turizm ve tarımla geçimini sağlamaktadır⁵⁶. Ada nüfusunun % 60'ı şehir ve kasabalarda, % 40'ı ise köylerde yaşamaktadır.

⁵⁴ Cin, **a.g.e.**, s.60

⁵⁵ **A.e.**, s.60

⁵⁶ Ertürk, **a.g.e.**, s.45-46

(6) İstanbulya Adası

İstanköy Adası'nın güney batısında yer alan İstanbulya Adası'nın, Bodrum Yarımadasına uzaklığı 45 deniz mili iken, İstanköy Adası'na 22,5 deniz milidir. İstanbulya Adası'nın nüfusu 2001 yılı sayımına göre 1246'dır. 1991 yılı sayımına göre nüfusun % 13,9 oranında arttığı tespit edilmiştir.

(7) İncirli Adası

İstanköy Adası güneyinde yer alan İncirli Adası'nın yüzölçümü 41 km² olup, Datça yarımadasına 9,5 deniz mili, kıta Yunanistan'a 164 deniz mili uzaklıktadır. İncirli Adası'nın nüfusu 2001 yılı sayımına göre 938'dir. 1991 yılı sayımına göre nüfusun % 2,7 oranında arttığı tespit edilmiştir. Beşgen şeklinde olan ada, bir ucundan diğerine 4 deniz mili genişliğe sahiptir. Ada, volkanik dağ kayalarından meydana gelmiştir ve uzun yıllar önce patladığı bilinen bir kratere sahiptir⁵⁷.

(8) Keçi Adası

İstanköy Adası'nın kuzeyinde yer alan Keçi Adası'nın yüzölçümü 14,6 km² olup, Bodrum Yarımadası'na uzaklığı 10 deniz mili iken, kıta Yunanistan'a 155 deniz mili uzaklıktadır. Kıyıların uzunluğu 25 km'dir. Keçi Adası'nın nüfusu 2001 yılı sayımına göre 100'dür. 1991 yılı sayımına göre nüfusun % 26 oranında arttığı tespit edilmiştir.

Egemenliği tartışmalı adalar arasında bulunan Keçi Adası, 1988 yılında bir düşün vesilesi ile Yunanistan tarafından fiilî bir durumun yaratılmak istendiği Plati Adası'nın hemen doğusunda bulunmaktadır⁵⁸.

(9) Kelemez (Kilimli) Adası

Oniki Adalardan biri olan Kelemez Adası'nın yüzölçümü 69,3 km² olup, Türkiye'ye olan uzaklığı 9,5 deniz mili, Kıta Yunanistan'a olan uzaklığı ise 143 deniz milidir. Kelemez Adası'nın nüfusu 2001 yılı sayımına göre 17.066'dır. 1991 yılı sayımına göre nüfusun % 8 oranında arttığı tespit edilmiştir.

⁵⁷ Taşkiran, a.g.e., s.40

⁵⁸ Hakan Cem Işıklar, **Ege'de Casus Belli**, Ankara, Ümit Yayıncılık, 2005, s.157

Kelemez (Kalimnos) Adası, Kardak Kayalıkları krizinde ismi çokça gündeme gelen Kalolimnoz Adası ile karıştırılmaktadır. Ancak bilindiği üzere, 1923 Lozan Barış Andlaşması ve 1947 Paris Barış Andlaşması ile egemenliği tayin edilen Kelemez Adası'nın aksine, Kalolimnoz Adası da egemenliği tartışmalı adalar arasında bulunmaktadır⁵⁹.

(10) İleryoz Adası

Oniki Adalardan biri olan İleryoz Adası'nın yüzölçümü 53 km² olup, adanın Türkiye'ye olan uzaklığı 16 deniz mili iken, Kıta Yunanistan'a 134 deniz mili, Kelemez Adası'na ise 1 mildir. Kıyılarının uzunluğu 70,6 km'dir. İleryoz Adası'nın nüfusu 2001 yılı sayımına göre 7983'dür. 1991 yılı sayımına göre nüfusun % 1 oranında azaldığı tespit edilmiştir.

İleryoz Adası'nın sahip olduğu tabii limanları, İtalya'nın 1912'de Oniki Ada'yı işgâl ettiği dönemde Türkiye'ye karşı bir hava ve deniz taarruz üssü olarak kullanılmış ve diğer adaların işgâli buradan idare edilmiştir⁶⁰.

(11) Bulamaç Adası

Eşek Adası'nın güneyinde ve Güllük Körfezi'nin kuzeybatısında bulunan Bulamaç Adası, kuzeyde Eşek Adası'na 10 deniz mili, Sisam'a 22 deniz mili, doğuda Tekağaç Burnuna 5,5 deniz mili, güneyde Bodrum Yarımadasına 11,5 deniz mili, batıda İleryoz Adası'na 12 deniz mili, kıta Yunanistan'a 148 deniz mili uzaklıktadır. Yüzölçümü 3,9 km² olan Bulamaç Adası, kuzey-güney istikametinde 3 km. uzunluğunda, doğu-batı istikametinde 2 km. genişliğindedir.

Egemenliği andlaşmalarla Yunanistan'a devredilmemiş adalardan olan Bulamaç, üzerinde yaşayan bulunmamasına rağmen, Yunanistan tarafından turizm maksatlı tekne turlarının programına dâhil edilmektedir⁶¹.

⁵⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. ileride s. 80-81

⁶⁰ Saka, **a.g.e.**, s.29

⁶¹ Işıklar, **A.g.e.**, s.157

(12) Batnoz Adası

İstanköy Adası'nın kuzey batısında yer alan Batnoz Adası'nın, Türkiye'ye olan uzaklığı 27,5 deniz mili iken, Sisam Adası'na 19 deniz mili ve kıta Yunanistan'a 122 deniz mili uzaklıktadır. Batnoz Adası'nın nüfusu 2001 yılı sayımına göre 2993'dür. 1991 yılı sayımına göre nüfusun % 12 oranında arttığı tespit edilmiştir.

(13) Lipso Adası

İstanköy Adası'nın kuzey batısında yer alan Lipso Adası'nın, Bodrum yarımadasına uzaklığı 24 deniz mili, kıta Yunanistan'a 131 deniz mili uzaklıktadır. Lipso Adası'nın nüfusu 2001 yılı sayımına göre 750'dir⁶². 1991 yılı sayımına göre nüfusun % 23 oranında arttığı tespit edilmiştir.

(14) Eşek Adası

Sisam Adası'nın hemen güneyinde yer alan Eşek Adası, kuzeyde Sisam Adası'na 10,5 deniz mili, Dilek Yarımadasına 10,5 deniz mili ve Atina'ya 138 deniz mili uzaklıktadır. Yüzölçümü 13,5 km² olan Eşek Adası, kuzey-güney istikametinde 3,5 km. uzunluğunda, doğu-batı istikametinde 7 km. genişliğindedir. Eşek Adası'nın nüfusu 2001 yılı sayımına göre 112'dir. 1991 yılı sayımına göre nüfusun % 12 oranında arttığı tespit edilmiştir.

Türkiye sahillerine yakınlığı ile dikkati çeken egemenliği tartışmalı Eşek Adası'na, Yunanistan tarafından 1984 yılında elektrik ulaştırılmış, 1985 yılında liman ve 1992 yılında ise helikopter pisti inşa edilmiştir. Bulamaç Adası'nda olduğu gibi, Eşek Adası da Yunanistan tarafından turizm maksatlı tekne turlarının programına dâhil edilerek, ada üzerinde fiilî durum yaratılmak istenmektedir⁶³.

Yukarıdaki verilerden anlaşılacağı üzere İstanköy ve çevresindeki ada ve adacıklarda tespit edilen nüfus artışı oranının Yunanistan genelinde meydana gelen nüfus artışından daha fazla olduğu görülmektedir. Hatta Eşek, Keçi ve İncirli gibi Türkiye kıyılarına yakın adalarda bu artış daha fazladır. Bu durumun, Yunanistan'ın Ege Adaları için aldığı önlemlere ek olarak, Türkiye'ye yakın ve özellikle egemenliği

⁶² Cin, **a.g.e.**, s.59

⁶³ Işıklar, **a.g.e.**, s.157

tartışmalı adalara dönüşü teşvik edici ilave tedbirler aldığıının bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

d. Diğer Ege Adaları

(1) Meis Adası

Oniki Ada içerisinde Anadolu kıyılarına en yakın konumda olan Meis Adası'nda da yerleşim yerleri, adanın Anadolu'ya bakan kısmında kurulmuştur. Meis Adası civarında bulunan ada, adacık ve kayalıkların aidiyeti Türkiye ile İtalya arasında 4 Ocak 1932 tarihinde imzalanan bir Sözleşme ile belirlenmiştir⁶⁴. Bu Sözleşme hükümlerine göre İtalya'ya bırakılan Meis ile civarındaki adacık ve kayalıklar 1947 Paris Barış Andlaşması ile Yunanistan'a devredilmiştir.

Çukurbağ Yarımadası'nın hemen güneyinde bulunan Meis Adası, kuzeyde Çukurbağ Yarımadası'na 1 deniz mili, Rodos Adası'na 68 deniz mili, Atina'ya 288 deniz mili uzaklıktadır. Meis Adası, kuzey-güney istikametinde 2,5 deniz mili uzunluğunda, doğu-batı istikametinde 2 deniz mili genişliğinde olup yüzölçümü 9,13 km², kıyı uzunluğu 19,2 km.dir.

Ada nüfusu 1991 yılı sayımına göre 275 kişi iken, 2001 yılı sayımına göre 250'dir. Bu sonuçlara bakıldığında bir nüfus azalmasından söz edilebilir. Meis Adası'nın kıta Yunanistan'a ve Yunanistan'a ait diğer Ege Adaları'na olan uzaklığının fazla olması burada nüfusu tutmadaki en büyük güçlüğü oluşturmaktadır.

(2) Girit Adası

Ege ile Akdeniz sınırında olan Girit Adası, bölgede bulunan en büyük ada olup, yüzölçümü 8261 km²'dir. Bulunduğu yer itibari ile Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'deki jeostratejik konumunu önemli hale getirmektedir.

Girit Adası'nın nüfusu 1991 sayımına göre 539.938, 2001 sayımına göre

⁶⁴ Türkiye ile İtalya arasında imzalanan 4 Ocak 1932 tarihli "Anadolu Sahilleri ile Meis Adası Arasındaki Ada ve Adacıkların ve Bodrum Körfezi Karşısındaki Adanın Ciheti Aidiyeti Hakkındaki Sözleşme" metni için bkz. Ek-4. Ayrıca ayrıntılı bilgi için bkz. ileride s. 57-58

601.159'dur. Nüfus %15 oranında artmıştır. Nüfustaki bu artışının Yunan hükümetinin Girit'te aldığı ekonomik önlemler ve vergilerde sağladığı kolaylıklar nedeni ile olduğu değerlendirilmektedir.

II. EGE Adaları'nın Egemenlik Devri ve Bu Bağlamda Hukukî Statüleri

Ege Denizi ve Ege Adaları'nın genel özelliklerini inceledikten sonra, bu bölümde de Ege Adaları'nın egemenlik devirlerini tarihsel olarak adım adım incelemek ve bu inceleme esnasında da hukukî statülerine değinmek; diğer ifadesiyle, bahse konu ada/adalar Türkiye'nin egemenliğinde midir, yoksa Yunanistan'ın egemenliğinde midir, Yunanistan'ın egemenliğinde ise bu egemenlik geçişi nasıl olmuştur vb. gibi konuları incelemek uygun olacaktır. Böylelikle; aidiyeti tartışmalı adalar sorununun günümüzdeki mevcut duruma nasıl geldiğini daha iyi anlayabilir ve bu kapsamda daha doğru değerlendirmeler yapabiliriz.

Girit'in 1645-1669 yılları arasında Osmanlı topraklarına dâhil edilmesiyle Ege Denizi bir Osmanlı iç denizi haline gelmiştir⁶⁵. Ege Adaları, bu tarihten 1800'lü yılların başına kadar münhasıran Osmanlı egemenliğinde kalmış; ancak, bu tarihten sonra Yunanistan'ın bağımsızlığına giden yolla başlayan adaların Osmanlı egemenliğinden koparılma süreci Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar devam etmiştir.

Tarihsel süreç içerisinde baktığımızda, Ege Denizi'ndeki adaların hukukî statüsünü belirleyen andlaşmaların;

- a. 3 Şubat 1830 tarihli Londra Protokolü⁶⁶
- b. 8 Nisan 1865 tarihli Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında imzalanan katılma senedi⁶⁷.
- c. 18 Ekim 1912 tarihli Uşi Barış Andlaşması⁶⁸,
- ç. 30 Mayıs 1913 tarihli Londra Andlaşması⁶⁹,
- d. 14 Kasım 1913 tarihli Atina Andlaşması⁷⁰,

⁶⁵ Küçük, **a.g.e.**, s.35

⁶⁶ (çevrimiçi) http://www.mfa.gr/NR/rdonlyres/E1DA0D5F-5493-4BF4-8FD3-D5CD6C6BB96C/0/1830_london_protocol.doc, 10 Mayıs 2009

⁶⁷ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, nr. 158; A. DVN. NMH., nr. 16/16

⁶⁸ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Muahedename, nr. 335; Türkçesi için bkz: Düstur, Tertib-i sani, VII, s.8

⁶⁹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, HR. HMŞ. İŞO. 32/2-3

- e. 13 Şubat 1914 tarihli Yunan Hükümeti'ne tebliğ edilen Altı Büyük Devlet Kararı⁷¹,
- f. 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Andlaşması⁷²,
- g. 4 Ocak 1932 tarihli Türk-İtalyan Sözleşmesi⁷³,
- ğ. 10 Şubat 1947 tarihli Paris İtalyan Barış Andlaşması⁷⁴ olduğunu görürüz.

Bunların dışında, hukuken bağlayıcılığı olmayan 28 Aralık 1932 tarihli Türk-Yunan teknisyenler zaptı bulunmaktadır. Bu belgenin neden uluslararası alanda bağlayıcılığı olmadığına ileride değinilecektir. Ancak, şimdilik Yunanistan'ın bu belgeyi 4 Ocak 1932 tarihli Türk-İtalyan Sözleşmesinin eki gibi göstermeye çalıştığını ve buna istinaden bağlayıcılık iddialarında bulunduğunu hatırd tutmak yerinde olacaktır.

A. Yunanistan Devleti'nin Kurulması (1821-1830)

Mora (Yunan) isyanı, 1821'de başlamış ve hemen ardından adalara da sıçramıştır⁷⁵. Böylece Mora'da ve adalarda, genel bir Rum isyanının ortaya çıkması ile birlikte, Ege Denizi'nde önceden karşısında başka bir egemenlik bulunmayan Osmanlı İmparatorluğu'nun karşısına yeni bir egemenlik çıkmış ve böylelikle daha uzun yıllar Ege Denizi'nde devam edecek Türk-Yunan egemenlik savaşı, çok bilinen adıyla Ege Sorunu başlamıştır.

⁷⁰ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Muahedename, nr. 407/1; Osmanlıcası için bkz: Muahedename, nr. 407/2; ayrıca Düstur, Tertib-i sani, VII, s.45

⁷¹ Bilâl N. Şimşir, **Ege Sorunu, Belgeler/Aegean Question, Documents, II (1913-1914)**, Ankara 1989, s.392-393

⁷² Treaty of Peace with Turkey and Other Instruments, **Treaty Series No. 16 (1923)**, London 1923, Fransızca ve Türkçesi için bkz: Düstur, Üçüncü Tertip, V, İstanbul, 1931, s.13-357, (çevrimiçi), http://www.lib.byu.edu/index.php/Treaty_of_Lausanne, 10 Mayıs 2009

⁷³ 25 Ocak 1933 tarih, 2313 sayılı Resmi Gazete, s.2173-2174

⁷⁴ Treaties and Other International Act Series, no. 1648; **49 UNTS 3**, (çevrimiçi), <http://www.ena.lu/peace-treaty-italy-10-february-1947-020302265.html>, 10 Mayıs 2009

⁷⁵ Bilal N. Şimşir, **Ege Sorunu-Belgeler**, C.I. (1912-1913), Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1976, s.XIII, XXI-XXII

İsyân, ancak 1827 yılında bastırılabilmiştir. İsyân bastırılmadan önce 4 Nisan 1826 tarihinde İngiltere ve Rusya arasında Saint Petersburg Protokolü⁷⁶ imzalanmıştır. Bu Protokol'e göre; Yunanlılar, Osmanlı Devleti'ne vergi ile bağlı özerk tek bir devlet haline getirilecek ve bütün Türkler Yunanistan'dan çıkarılacaktır. Daha sonra 6 Temmuz 1827'de İngiltere, Fransa ve Rusya arasında imzalanan Londra Andlaşması'na göre; Saint Petersburg Protokolü'nün öngördüğü ilke teyit edilmiştir. 1828-1829 Osmanlı Rus Harbi sürerken Avrupa devletleri 22 Mart 1829'da aralarında bir protokol imzaladılar. Yine bu protokole göre de; Mora ve çevresi ile Kiklat Adaları'ndan meydana gelecek, bağımsız bir Yunanistan devleti kurulacaktır⁷⁷.

İngiltere, Rusya ve Fransa 16 Kasım 1828'de Londra'da imzaladıkları bir protokol ile, Mora Yarımadası'nı ve Kiklat Adaları'nı geçici olarak himayelerine aldıklarını açıkladılar. Buraların geleceğini Osmanlı Devleti ile anlaşarak *Üç Büyükler* tespit edecektir⁷⁸. 1828-1829 Osmanlı-Rus Harbinin sona ermesiyle 14 Eylül 1829'da Edirne Andlaşması imzalanmıştır. Andlaşmanın 10. maddesine göre Osmanlı Devleti bağımsız bir Yunanistan kurulmasını öngören andlaşma ve protokolü kabul etmektedir⁷⁹.

Sınırları belli olmayan Yunanistan'ın hukukî bakımdan resmen ortaya çıkması; Rusya, İngiltere ve Fransa arasında yapılan 3 Şubat 1830 tarihli Londra Protokolü ile gerçekleşmiştir. Bahse konu Protokolün 2. maddesinin son paragrafı Yunanistan'ın sınırlarını göstermektedir. *Üç Büyükler*, henüz Osmanlı Devleti'nin elinde bulunan Eğriboz Adası'nın Yunanistan'a verilmesine, buna karşılık 39 derece kuzey enlemi kuzeyi ile 26 derece doğu boylamının doğusunda kalan tüm adaların Osmanlı Egemenliği'nde kalmasına karar vermişlerdir. Bu kararlarını da bir nota ile 8 Nisan 1830 tarihinde Osmanlı Devleti'ne bildirmişlerdir. Savaşta ağır yenilgiyle çıkmış olan Osmanlı Devleti, 24 Nisan 1830 tarihli bir nota ile Yunanistan'ın

⁷⁶ Fransızcası için bkz: Gabriel Effendi Noradounghian, **Recueil d'Actes Internationaux de l'Empire Ottoman**, II, Paris 1900, s.130-133

⁷⁷ Rifat Uçarol, **Siyasi Tarih: 1789-2001**, 7. bs., İstanbul, Der Yayınları, 2008, s.155-165

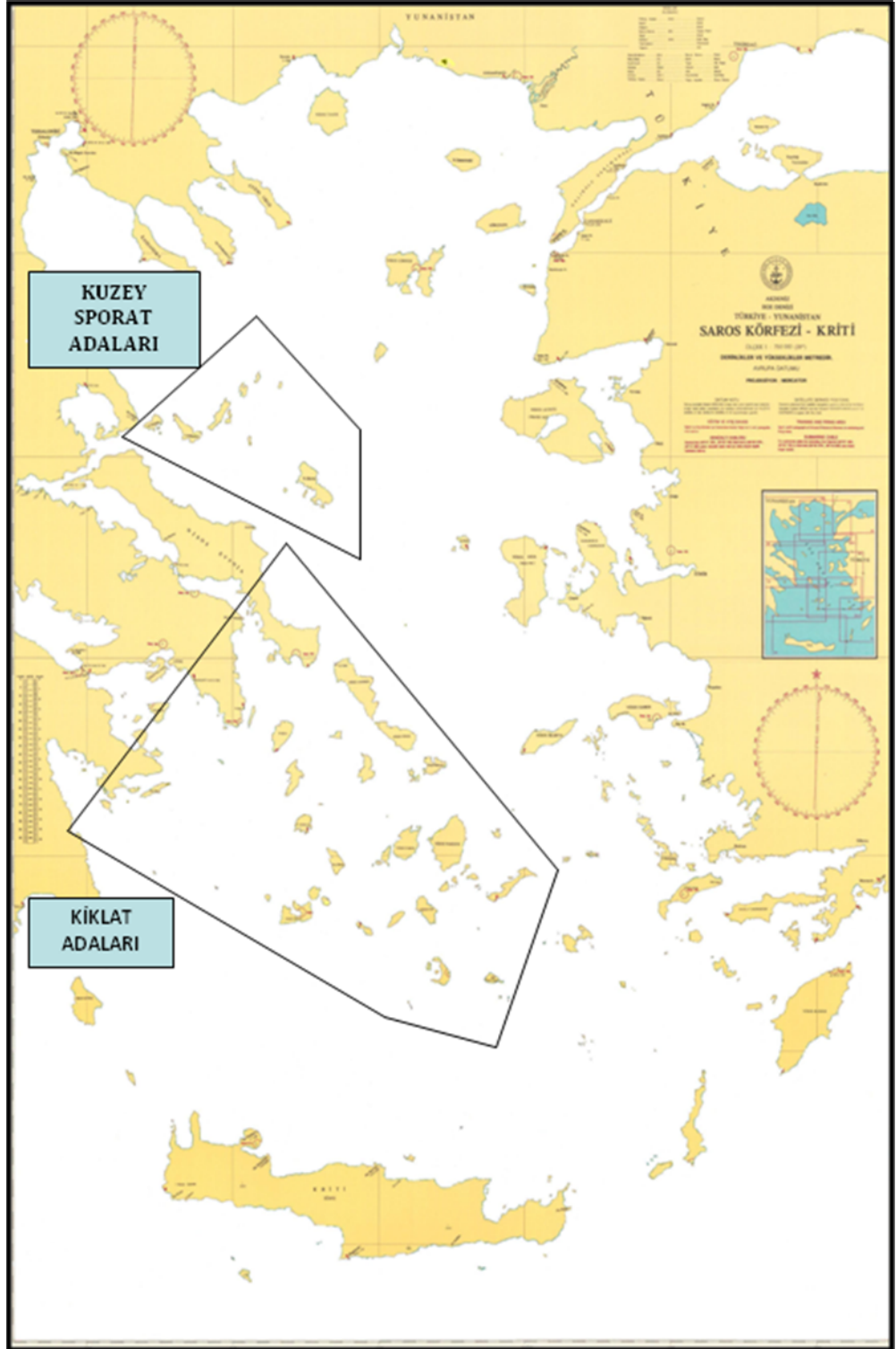
⁷⁸ Cevdet Küçük, **a.g.e.**, s.36

⁷⁹ Muahedat Mecmuası, İstanbul 1298, IV, s.70-87, Fransızca metni için bkz: Noradounghian, **a.g.e.**, s.166-173, **Edirne Andlaşması (14 Eylül 1829) Madde 10 şöyledir:** Osmanlı Devleti; Rusya, İngiltere ve Fransa'nın Londra'da 6 Temmuz 1827'de ve buna dayalı olarak yine Londra'da 22 Mart 1829'da aralarında yaptıkları, Yunanistan Devleti'nin kurulmasını ve bağımsızlığını öngören anlaşma ve protokolü kabul edecektir.

bağımsızlığını kabul etmek zorunda kalmıştır⁸⁰. Böylelikle; Yunanistan'a Attik ve Mora yarımadalarının tamamı bırakılmıştır. Böylelikle, bu yarımadaların çevresindeki tüm adalar ile Kuzey Sporadlar ve Eğriboz dâhil olmak üzere, Kiklat Adaları Yunanistan'a bırakılmıştır.

Bu işlem neticesinde Yunanistan'a bırakılan adalar; Dz. K.K. Seyir Hidrografi ve Oşinografi Dairesi Başkanlığı'nın 20A Numaralı seyir haritasında, tarafımızca hazırlanarak, Şekil-5'de gösterilmiştir.

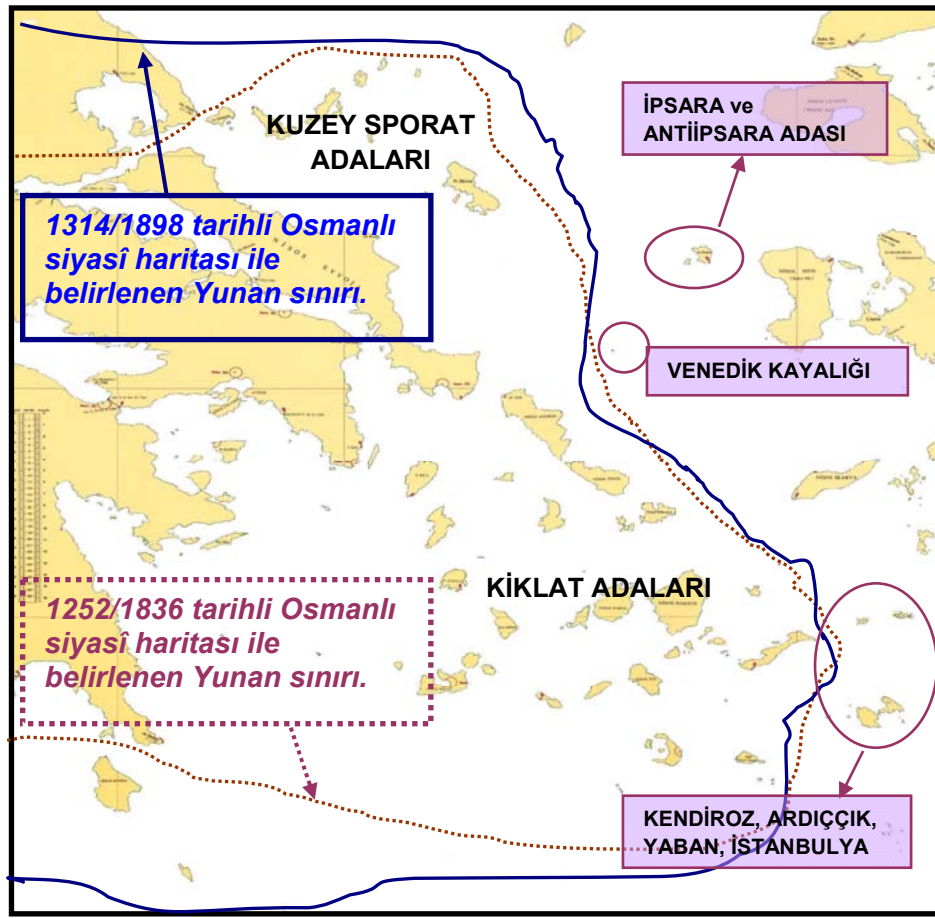
⁸⁰ Küçük, **a.g.e.**, s.36

Şekil-5: Kuzey Sporad Adaları ve Kiklat Adaları

Yunanistan'a devredilen Kuzey Sporad Adaları ve Kiklat Adaları kavramlarının somut olarak hangi ada, adacık ve kayalıklardan oluştukları daha

önce yapılan kapsamlı çalışma ve araştırmalarda tespit edilmiş ve bu düzenlemeleri gösteren Osmanlı Arşiv belgeleri ile Osmanlı ve Yunan siyasî haritalarında ortaya çıkarılmıştır. Buna göre, 10 numaralı Name-i Hümayun Defteri içinde yer alan kayıtlarda “Yunan’a dair adalar” başlığı altında o dönemde egemenliği Yunanistan’a devredilen adalar ismen sayılmakta ve bu adaları gösteren 1252/1836 tarihli ve 1314/1898 tarihli Osmanlı siyasî haritalarında bu adalar ve Yunanistan’ın sınırları kırmızı çizgilerle belirtilmektedir⁸¹. Şekil-6’ya bakınız.

Şekil-6: Osmanlı Arşivinde Yunan Deniz Sınırı (1836, 1898 yılları)⁸²

⁸¹ Orijinal haritalar için bkz: Ali Kurumahmut, Sertaç Hami Başeren: The Twilight Zones In The Aegean-(UnForgotten) Turkish Islands, **Ege’de Gri Bölgeler-Unutul(may)an Türk Adaları**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2004, Ekler Bölümü ve Sertaç Hami Başeren, Ali Kurumahmut, **Ege’de Egemenliği Devredilmemiş Adalar**, SAEMK Araştırma Proje Dizisi 1/2003, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2003, Ekler Bölümü

⁸² Şekil, sadece gösterim amaçlıdır ve orijinal Osmanlı haritalarına istinaden hazırlanmıştır.

24 Nisan 1830 tarihinde, böylelikle Kuzey Sporad Adaları ve Kiklat Adaları Yunanistan egemenliğine girmiştir. Bu adaların egemenlik devri, ülke kazanım biçimlerinden Devir'e girmekte ve Osmanlı Devleti bu adalar üzerinde sahip olduğu egemenlikten bir andlaşma ile, burada kendisine verilen Nota'yı kabulü, Yunanistan lehine vazgeçmektedir. Devir'de diğer önemli olan unsur, iki tarafın egemenlik devri yönündeki iradelerini saptayan andlaşmanın bu saptamayı açıkça yapıyor oluşudur. Burada, ilgili Osmanlı siyasî haritalarında Yunanistan deniz sınırının açıkça belirtilmiş olması ve bu konuda hiçbir ihtilafın bulunmaması ve Üç büyük devletler olan İngiltere, Fransa ve Rusya tarafından belirtilen adaların coğrafi konum olarak belirli enlem ve boylam arasında kalanların Osmanlı Devleti'ne, diğer adaların ise Yunanistan'a verilmesi ve bu hususun açık olması, tartışma götürmemesi nedeniyle Devir olduğuna ve bu tarihten itibaren Kuzey Sporad Adaları ile Kiklat Adaları'nın egemenliğinin Yunanistan'a geçtiği konusunda uluslararası hukuk açısından herhangi bir aykırılık olmadığına şüphe yoktur. Böylelikle, bu adaların egemenliği tartışma götürmez bir biçimde Yunanistan'a geçmiştir.

Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmasından Yedi Ada'nın egemenliğinin Yunanistan'a devredildiği 1864 yılına kadar Ege Denizi ve Ege Adaları'nın hukukî statüsünde herhangi bir değişiklik olmamıştır. Yunanistan'ın batısında yer alan ve Adriyatik'ten Akdeniz'e kadar bir dizi halinde uzanan Korfu, Pakso, Ayamavra, İtaki, Kefalonya, Zanta ve Çuha Adaları ile bunların uzantıları ve bunlara bağlı tüm adalar, “*Yedi Ada*” olarak tanımlanmıştır.

21 Mart 1800'de Osmanlı Devleti'ne tâbi ve ona vergi veren “*Yedi Ada Birleşik Cumhuriyeti*” kurulmuş ve Fransa da bu Cumhuriyeti tanımıştır. 1807'de Rusya ile Fransa arasında akdedilen Tilsit Andlaşması ile Yedi Ada üzerindeki Osmanlı egemenliğine son verilmiş, 1815'te de adalar İngiltere'nin himayesine girmiştir⁸³.

Nihayet İngiltere, Fransa ve Rusya arasında akdedilen 29 Mart 1864 tarihli andlaşma ile himayesinde bulunan Yedi Ada'yı Yunanistan'a devretmiştir. İngiltere, Fransa, Rusya ve Yunanistan ile Osmanlı Devleti arasında 8 Nisan 1865'te

⁸³ Richard CLOGG, **Modern Yunanistan Tarihi, A Concise History of Greece**, 2. bs., Çev: Dilek Şendil, İstanbul, İletişim Yayınları, 2007, s.47

İstanbul'da imzalanan katılma senedi ile Osmanlı İmparatorluğu da adalar üzerindeki Yunan hâkimiyetini tanımıştır⁸⁴. Osmanlı Devleti'nin, bu tanıma eylemiyle bu adaların egemenliği Osmanlı Devleti açısından da Yunanistan'a geçmiştir. Böylelikle, Yunanistan'da kurulduğu 24 Nisan 1830 tarihinden yaklaşık 34 yıl sonra adalara ilişkin ilk egemenlik tasarrufunda bulunmuştur. Yedi Ada'nın da Yunanistan egemenliğine girişi, yine Devir yoluyla olmuştur ve adaların aidiyetinin Yunanistan'a geçtiğine ilişkin bir şüphe yoktur. Zaten Yukarıda Şekil-6 da belirtilen harita da da 1898 yılında, bu adalardan Girit kuzeybatısında olan Çuha ve Küçük Çuha Adaları'nın, Yunanistan sınırı içerisinde gösterildiği görülmektedir. Burada Küçük Çuha Adası'yla ilgili devir mevzuunu biraz daha açmak gerekir.

Yedi Ada'nın egemenlik devirlerini düzenleyen andlaşmalarda Çuha Adası ismen ifade edilmekle birlikte, Küçük Çuha Adası'nın ismi andlaşmalarda geçmemektedir. Ancak andlaşmalarda ismen sayılan adalara tâbi adalar, bunların uzantısı sayılan adalar veya bunlara *bağlı adalar* gibi ifadeler yer almaktadır⁸⁵. Burada gördüğümüz "*bağlı adalar*" kavramı ilerde Lozan Barış Andlaşması'nda da göreceğimiz için önemli bir kavramdır. Küçük Çuha Adası'nın da ismen belirtilmemesine rağmen Yedi Ada ile birlikte Çuha Adası'yla bağlı ada addedilerek egemenliğinin Yunanistan'a ait olduğunun kabulü ve Şekil-6 da gösterildiği gibi Osmanlı haritalarında da ihtilafa yer vermeyecek şekilde ve açık bir biçimde gösterilmesinden şimdilik şöyle bir yorum yapmak mümkün görünmektedir. Çuha (Kythera) Adası ile Küçük Çuha (Antikythera) Adaları, bağlı addedildiğine göre bir ihtimal o dönemde kullanılan bağlı adalar ifadesi ada isimlendirmelerinde kendini gösteriyor diyebiliriz. Bu örnekte görüldüğü gibi adanın önüne Yunanca "*anti*" eki gelmesi gibi (Yunanca "*anti*", karşısında demektir.) veya Türkçesinde küçük öneki gelmesi gibi. Bu değerlendirme, bağlı adalar kavramının bütün unsurlarını oluşturmuyor olsa da, unsurlarından biri olabilir. Bu konuya, ayrıntılı olarak Lozan Barış Andlaşması bahsinde değinilecektir.

⁸⁴ Ali Kurumahmut, "Uluslararası Andlaşmalara Göre Ege Adalarının Egemenlik Devirleri", **Ege'de Egemenliği Devredilmemiş Adalar**, SAEMK Araştırma Proje Dizisi 1/2003, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2003, s.19

⁸⁵ İngiltere ile akdedilen 24 Nisan 1819 tarihli Yedi Ada hakkındaki Andlaşma'da "... *muzafat ve mülhakatı addolunan meskûn ve gayr-i meskûn adacıklar* ..." ifadesi, 8 Nisan 1865 tarihli Osmanlı tasdiknamesinin birinci maddesinde ise "*mülhakatıyla*" ifadesi mevcuttur.; Kurumahmut, **A.e.**, s.19, dipnot 53

Yunanistan daha sonra 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi sonucunda imzalanan Berlin Andlaşması'na⁸⁶ bir hüküm koydurarak, Osmanlı Devleti'nden toprak elde etmeyi başarmış ve Girit başta olmak üzere adalar üzerinde yayılmacı siyasetini sürdürmeye devam etmiştir⁸⁷. 1897 Osmanlı-Yunan harbinde yenilmesi üzerine ise deniz sınırında değişiklik olmamıştır⁸⁸.

Böylelikle, 1900'lü yılların başına gelindiğinde, Kuzey Sporadlar, Kiklat Adaları ve Yedi Adalar'ın egemenliğinin tartışmasız bir biçimde Yunanistan'a geçtiğini görürüz.

B. Trablusgarp Harbi ve Ege Adaları

Ege Adaları'ndan bir kısmı Londra Protokolü (1830) ile Yunanistan'a verilmiş olmakla birlikte, Kuzey Ege'deki Taşoz'dan güney'deki Meis ve Gavdos'a kadar diğer bütün adalar üzerinde Osmanlı egemenliği devam ediyordu. II. Meşrûtiyetin ilânından sonra Girit'in Rum halkı 6 Ekim 1908 tarihinde, Girit'in Yunanistan'a bağlandığını ilân etmiş ise de, Osmanlı Devleti bu oldubittiği kabul etmemiştir.

Adalar üzerindeki Osmanlı egemenliğine ilk önemli saldırı, İtalya'dan gelmiştir. 19. yy. ikinci yarısında millî birliğini kurarak Avrupa devletler topluluğuna katılan İtalya, ekonomik yayılma sahası olarak Osmanlı Afrikası'nı hedef aldığından, Trablusgarp ve Bingazi'de ekonomik çıkarlarını korumak gerekçesiyle 29 Eylül 1911 tarihinde Osmanlı Devleti'ne harp ilân etmiştir⁸⁹. İtalya bu savaşta; 28 Nisan 1912'de İstanbul Adası'nı, 5 Mayıs 1912'de Rodos'u, 9 Mayıs 1912'de Herke, 12 Mayıs'ta Kerpe, İlyaki, Leryoz, Batnoz ve Kilimli, 16 Mayıs'ta Lipso, 19 Mayıs'ta Sömbeki ve 20 Mayıs'ta İstanköy Adası'nı işgâl etmiştir. Böylece işgâl edilen diğer küçük ada ve adacıklarla birlikte Menteşe Adaları bölgesinde toplam 16 ada İtalya'nın eline geçmiş oluyordu⁹⁰.

⁸⁶ Nihat Erim, **Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri**, Ankara, 1953, C.I, s.403-424

⁸⁷ **Berlin Andlaşması (13 Temmuz 1878)'nın Girit'le ilgili hükmü olan Madde 23 şöyledir:** Osmanlı Devleti; Girit adasında 1868'de uygulamaya başladığı özerkliği geliştirecek, bu konuda yapacağı çalışma hakkında devletlere bilgi verecektir.

⁸⁸ Küçük, **a.g.e.**, s.37

⁸⁹ **A.e.**, s.37

⁹⁰ **A.e.**, s.39

Lozan'ın Uşı şatosunda 15-18 Ekim 1912 tarihlerinde imzalanan, Uşı veya Lozan andlaşmaları adını alan Osmanlı ile İtalya devletleri arasında savaş durumunu sona erdiren belgeler; bir gizli andlaşma ile onun eklerini oluşturan bir barış andlaşması ve üç protokolden ibarettir⁹¹.

Bu andlaşmanın ilgi çekici yönü şudur: Andlaşmanın hiçbir yerinde, Osmanlı Devleti'nin Trablusgarb'ı İtalya'ya devrettiğine veya buradaki egemenlik haklarından vazgeçtiğine dair bir hüküm yoktur.

Andlaşma'nın adalarla ilgili 2. maddesinde, Osmanlı Devleti'nin Trablusgarb ve Bingazi'deki askerini çekmesinden sonra, İtalya'nın da adalardan çekilmesi öngörülüyordu. İtalya, bu andlaşma ile geçici olarak işgâl ettiği adalardan kayıtsız ve şartsız çekilmeyi vaat ettiği için, bu adaların egemenliği İtalya'ya geçmemiş, adalar Osmanlı egemenliğinde kalmaya devam etmiştir⁹².

O dönemde kuvvet kullanarak ülke kazanımı uluslararası hukuka uygun olduğundan burada İtalya tarafından fetih kurumu işletilerek adaların egemenliğinin alınabilmesi için; silâh kullanılarak zaptedilen adaların, İtalya'nın bu adaları ülkesine katmak niyetiyle zapt edilmesi ve ikinci unsur olarak da savaşın hukuken sona ermesi gerekmektedir. Burada ise İtalya adalardan, Osmanlı Devleti'nin bir eylemine karşılık çekilmeyi vaad ettiğinden adaları ülkesine katmak niyetinde olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla bu adaların egemenliği İtalya'ya geçmemiş ve Osmanlı Devleti'nde kalmaya devam etmiştir. Diğer ifadesiyle, adaların egemenlik statülerinde bir değişiklik olmamıştır.

⁹¹ Uşı barış andlaşmasının Fransızca ve Osmanlıca metni için bkz.: **Ege'de Temel Sorun Egemenliği Tartışmalı Adalar**, yay.haz.: Ali Kurumahmut, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1998, Ek-9

⁹² **Uşı Barış Andlaşması Madde 2 şöyledir:** İşbu muahedenin imzası akabinde hükümeteynden her biri yani hükümet-i Osmaniye Trablusgarb ile Bingazi'den ve İtalya hükümeti Adalar Denizinde taht-ı işgâlinde bulunan adalardan kendi zabıt ve askerleri ile memurin-i mülkiyelerinin celbleri zımnında emir vermeği taahhüt eder.

İtalyan zabitan ve asakir-i ile memurin-i mülkiyesi taraflarından cezar-i mezkûrenin fiilen tahliyesi Osmanlı zabitan ve asakir-i ile memurin-i mülkiyesi taraflarından Trablusgarb ile Bingazi'nin tahliyesini müteakip vukubulacaktır. Kurumahmut, "Uluslararası Andlaşmalara Göre Ege Adalarının Egemenlik Devirleri", **Ege'de Egemenliği Devredilmemiş Adalar**, SAEMK Araştırma Proje Dizisi 1/2003, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2003, s.22

C. Balkan Harbi ve Ege Adaları

Osmanlı'nın İtalya ile savaşmasından istifade eden Balkan Devletleri de Osmanlı Devleti'ne savaş açmıştır. Yunanlılar, nispeten üstün deniz güçlerini kullanarak Boğazönü Adaları'nı işgâle başlamıştır. Bu amaçla da 20 Ekim 1912'de Bozcaada'yı, 21 Ekim'de Limni'yi, 30 Ekim'de Taşöz ve Gökçeada'yı, 31 Ekim'de Bozbaba (Evstratios) Adası'nı, 1 Kasım'da Semadirek, 4 Kasım'da İpsara ve 17 Kasım'da da Ahikerya (Ikaria) Adaları'nı işgâl etmiştir⁹³. Ateşkes andlaşmasını kabul etmeyerek de 3 Aralık'ta Sakız Adası'nı, 20 Aralık 1912'de Midilli'yi, 15 Mart 1913'te de Sisam Adası'nı ele geçirmiştir⁹⁴.

Savaşın Çatalca Ateşkes Andlaşması (3 Aralık 1912) ile sona ermesini müteakip barış görüşmelerinin Londra'da yapılması kararlaştırmıştır. Londra'da biri, Osmanlı Devleti ile Balkan Devletleri arasında barış andlaşması, diğeri ise Fransa, Rusya, Almanya, Avusturya ve İtalya'nın Londra Büyükelçileri ile İngilizlerin katıldığı ve adına, Elçiler Konferansı denilen iki ayrı konferans tertip edilmiştir. Barış Konferansı'nın açılışından bir gün sonra, 17 Aralık 1912'de, İngiliz Dışişleri Bakanı başkanlığında Elçiler Konferansı çalışmalarına başlamıştır. Barış görüşmeleri esnasında 1 Ocak 1913 toplantısında Osmanlı temsilcileri tarafından "*Adalarla ilgili meselelerin gerekirse Büyük Devletlerle birlikte incelenebileceği*" belirtilerek Elçiler Konferansı'na havale edilmiştir ve konu 2 Ocak 1913'ten itibaren Elçiler Konferansı'nda ele alınmaya başlanmıştır⁹⁵.

Barış görüşmeleri, Londra'da bir ay devam ettikten sonra, Balkan devletlerinin çekilmesi ile kesilmiştir. 3 Şubat 1913'te savaş yeniden başlamıştır. Yunanistan'ın 14 Şubat 1913'te Girit'e Yunan bayrağı çekmesiyle Girit fiilen Yunanistan'ın egemenliğine girmiştir⁹⁶. 31 Mart 1913 tarihinde büyük devletler, İstanbul'daki elçileri vasıtasıyla Babıali'ye bir nota vererek, Midye-Enez hattının sınır kabul edilmesini ve Ege Adaları konusunun Büyük Devletlere havale edilmesi şartıyla arabuluculuk yapabileceklerini bildirdiler. O dönemde yapabilecek fazla bir şeyi olmayan hükümet de bu teklifi 1 Nisan'da kabul etmek durumunda kalmıştır.

⁹³ Bilal N. Şimşir, **Ege Sorunu, Belgeler**, C.I (1912-1913), B.2, Ankara, TTK Basımevi, 1989, s.L-LIII

⁹⁴ Küçük, **a.g.e.**, s.43

⁹⁵ **A.e.**, s.44

⁹⁶ Rifat Uçarol, **Siyasi Tarih:1789-2001**, 7.bs., İstanbul, Der Yayınları, 2008, s.523

Böylelikle Osmanlı devleti, Ege Adaları'nın kaderini büyük devletlerin inisiyatifine bırakmıştır⁹⁷.

Verilen 3 ay aranın ardından Londra'daki Barış Konferansı'na devam edilmiştir. Konferans sonunda 30 Mayıs 1913'te Londra Andlaşması imzalanmıştır. Andlaşmanın 4. Maddesi ile Girit Adası, Balkan devletlerine bırakılırken, Osmanlı Devleti'nin Girit Adası üzerindeki bütün egemenlik hakları bu maddeyle son bulmuştur. 5. madde ile de Girit hariç, Osmanlı egemenliğindeki diğer bütün Ege Adaları'nın geleceğinin tayini büyük devletlere, diğer adıyla Elçiler Konferansı'na bırakılmıştır⁹⁸.

Burada dikkat edilmesi gereken husus, Girit'in egemenliğinin devredilmesi işleminde bir vazgeçmenin söz konusu olduğudur çünkü burada hakların belirli bir devlete devredilmesi öngörülmemekte ve Müttefik Devletler denmektedir. Burada geçen Müttefik Devletler de Balkan Devletleri olup, ismen söyleyecek olursak; Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ'dır. Vazgeçmede ilgili ülkenin statüsü, vazgeçmeden sonra tâbi kılındığı statüye göre değerlendirilir. Dolayısıyla, burada bu ülkeler arasında yapılacak bir andlaşmayla Girit'in egemenliğinin ismen Yunanistan'a devredilmesi durumunda Girit'in egemenliğinin Yunanistan'a geçeceğini söyleyebiliriz. Zaten 2 Haziran 1913'te Londra'da, savaşan devletlerin temsilcileri arasında, bu andlaşmanın kesin mi yoksa bir ön andlaşma mı olduğu ve bir de uygulamaya yönelik andlaşma yapılıp yapılmayacağı konularında tartışma çıkmıştır. Konferansın 6 Haziran 1913'te yapılan toplantısında, bunun kesin bir andlaşma olduğu ancak, uygulamayla ilgili olarak her hükümetin Osmanlı Devleti ile

⁹⁷ BOA, Ali Fuat Türkgeldi Evrakı, **Adalar Meselesinin Tarihçesi ve Vaziyet-i Hazırası**, nr. 9/75

⁹⁸ **30 Mayıs 1913 tarihli Londra Andlaşması madde 4 ve 5 şöyledir: Madde 4:** Majesteleri Osmanlı İmparatoru, Girit adasını müttefik devletler majestelerine bıraktığını ve majestelerinin (Osmanlı Padişahı) tasarrufunda bulunan bu adaya ait tüm egemenlik haklarından ve bu ada üzerinde sahip olduğu diğer haklarından vazgeçtiğini bildirir.

Madde 5: Majesteleri Osmanlı Padişahı ve Müttefik Devletler Majesteleri; Girit adası dışında Ege Denizi'ndeki tüm Osmanlı Adaları ve Athos yarımadasının kaderi konusunda karar verme sorumluluğunu, Majesteleri Almanya İmparatoruna, Avusturya İmparatoru ve Bohemya Kralına, Fransa Cumhurbaşkanı'na, Büyük Britanya Kralına, İtalya Kralına ve Rusya Kralına bıraktığını bildirir. Şimşir, **a.g.e.**, C.I (1912-1913), B.2, Ankara, TTK Basımevi, 1989, s.653

ayrı andlaşma yapması gerektiği kararlaştırılmıştır. Bundan sonra da 9 Haziran 1913'te Londra Barış Konferansı dağılmıştır⁹⁹.

I. Balkan Harbi'nin sona ermesini müteakip toprak paylaşımı konusunda anlaşamayan Balkan devletleri birbirine düşünce, II. Balkan Harbi (29 Haziran 1913) başlamıştır. Osmanlı Devleti'nde Balkan Devletleri arasında başlayan sürtüşme ve silâhlı çatışma üzerine, 30 Mayıs 1913 tarihli Londra Andlaşması'nın yürürlükten kalktığı görüşüyle, Meriç Nehri'ne kadar Doğu Trakya'yı kurtarmak üzere harekete geçmeye karar vermiştir¹⁰⁰.

Burada savaşın andlaşmalara etkisi konusuyla karşılaşıyoruz. Savaşın andlaşmalara etkisi konusu 1969 Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi (VK) dışında bırakılmıştır¹⁰¹. Uluslar arası örf-adet hukukunda da bu konuda herhangi bir genel nitelikli kuralın varlığından kesin bir biçimde söz etmek olanağı yoktur. Dolayısıyla, sorun devletlerin uygulamaları ve öğreti çerçevesinde değerlendirilmek durumundadır¹⁰².

Bugünkü uygulanan uluslararası hukuka göre savaşın andlaşmalara etkisini andlaşmaları üç gruba ayırarak değerlendirmek olanaklıdır:

- a. Savaş sırasında yürürlüğe giren andlaşmalar,
- b. Savaşın sona erdirdiği andlaşmalar,
- c. Savaş sırasında kısmen ya da tamamen uygulanması durdurulan andlaşmalar.

⁹⁹ Yusuf Hikmet Bayur, **Türk İnkılabı Tarihi**, C.II, K.II., İstanbul, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991, s.314

¹⁰⁰ **A.e.**, s.421-424

¹⁰¹ (çevrimiçi), http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf, 10 Mayıs 2009, Türkçesi için bkz: Aslan Gündüz, **Milletlerarası Hukuk: Temel Belgeler, Örnek Kararlar**, 5. Bs., İstanbul, Beta Yayınları, Kasım 2003; **1969 Viyana Konvansiyonu Madde 73 şöyledir:** Madde 73-Devletin halefiyeti, Devletin sorumluluğu ve muhasamatın çıkması durumları: Bu Sözleşmenin hükümleri bir andlaşma ile ilgili olarak Devletin halefiyeti veya bir Devletin milletlerarası sorumluluğu veya Devletler arasında ortaya çıkabilecek herhangi bir soruna hâlel getirmeyecektir.

¹⁰² Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk**, Gözden geçirilmiş 2. bs., Ankara, Turhan Kitabevi, 2004, s.99-100, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Devletler Umumi Hukuku 2006-2007 Ders Notları

Birinci grupta, en başta, özel olarak savaş durumunda uygulanmak üzere yapılan andlaşmalar yer almaktadır. Örneğin, 1907 La Haye Kara Savaşı Kuralları Sözleşmesi (4. Sözleşme) bu nitelikte bir andlaşmayı oluşturmaktadır. Ancak, bir andlaşma tümüyle savaş durumunu ilgilendirmiyorsa bile, eğer savaş durumuna ilişkin bölümleri varsa, o bölümlerin de yürürlükte kalması gerekecektir. Buna örnek olarak 1936 Montreux Boğazlar Sözleşmesinin savaş durumunda geçişleri düzenleyen 4, 5 ve 20. maddelerini verebiliriz¹⁰³. Savaşın etkilemeyeceği kabul edilen andlaşmaların bir başka kısmı ise, objektif statü yaratan andlaşmalardır. Bunlar özellikle, sınır oluşturan, kimi boğazlarda, kanallarda ve akarsularda geçiş yolları rejimini düzenleyen, ülke terk ve ilhakı düzenlemelerini gerçekleştiren, askerden arındırılmış rejimleri oluşturan andlaşmalardır. Bununla birlikte, bir kuraldışı olarak, objektif statü yaratan andlaşmaların kapsamına giren alanların savaşan tarafların birinin ülkesel yetkisi altına girmesi durumunda bu andlaşmaların savaşanlar arasında uygulanmasının durdurulması gerektiği kabul edilmektedir. Nihayet, uygulanmaları savaş olmaması koşuluna vazgeçilmeyecek düzeyde bağlı olmayan ve genellikle kişilerin haklarını düzenleyen andlaşmaların da yürürlükte kalması gerektiği ağırlıklı bir biçimde kabul görmektedir.

İkinci grubu oluşturan ve savaşın sonra erdirdiği kabul edilen andlaşmalar ise, siyasal nitelikli andlaşmalar olmaktadır. Bunlar, ister ikili isterse çok taraflı olsunlar, ittifak andlaşmaları, saldırmazlık andlaşmalar ya da dostluk ve işbirliği andlaşmaları nitelikli andlaşmalar olup, savaşan taraflar arasında sona ermektedir.

Üçüncü grubu oluşturan ve savaşın savaşanlar arasında yalnızca uygulanmasını durdurduğu andlaşmalara gelince, bunlar yukarıda belirtilen iki grupta yeralmayan çok taraflı andlaşmalardır. Öğretinin bir bölümü, andlaşmanın durumuna bağlı olarak, kimi ikili andlaşmaların da bu durumdan yararlanabileceğini bildirmekle birlikte bu konuda bir kurallaşmadan söz etmenin zor olduğu söylenebilir.

¹⁰³ **1936 Montreux Boğazlar Sözleşmesi Madde 4:** Harb zamanında, Türkiye muharip olmadığı takdirde, ticaret gemileri, sancak ve hamule ne olursa olsun, 2. ve 3. maddelerde derpiş edilen şerait dairesinde Boğazlarda geçiş ve seyrüsefer serbestisinden müstefid olacaklardır. Kılavuzluk ve römorkaj ihtiyari kalır.

Madde 5: Harb zamanında, Türkiye muharip olduğu takdirde, Türkiye ile harb eden bir memlekete mensub olmiyan ticaret gemileri, düşmana hiçbir suretle müzaheret etmemek şartıyla, Boğazlarda geçiş ve seyrüsefer serbestisinden müstefid olacaklardır.

Madde 20: Harb zamanında, Türkiye muharib olduğu takdirde, 10 ile 18. maddeler ahkamı tatbik edilmeyecektir; harb gemilerinin geçmesi tamamen Türkiye Hükümetinin rey ve ihtiyarına bırakılacaktır.

30 Mayıs 1913 tarihli Londra Andlaşması'ndan 1 ay sonra patlayan II. Balkan Harbi örneğinde üçüncü durumun söz konusu olduğunu görüyoruz. Zira Londra Andlaşması, savaş zamanı yürürlüğe giren bir andlaşma ya da dostluk, ittifak ya da saldırmazlık andlaşması değildir; dolayısıyla ilk iki gruba girmediğinden, üçüncü gruba girmektedir. Diğer ifadesiyle II. Balkan Savaşı, savaşanlar andlaşmanında tarafları olduğundan, taraflar arasında andlaşmanın yürürlüğünü durdurmuştur. Dolayısıyla da Osmanlı Devleti'nin Girit'in egemenliğinden Müttefik Devletler lehine vazgeçtiği hükmü olan madde 4 uygulaması ve Girit Adası dışındaki tüm Osmanlı adalarının kaderi hakkında karar verme sorumluluğunu büyük devletlere bıraktığı madde 5 hükmü uygulaması da durmuştur.

Harp neticesinde Osmanlı, karada kaybettiği topraklardan bir kısmını geri almıştır ve Yunanistan'la 14 Kasım 1913 tarihinde Atina Andlaşması imzalanmıştır. Andlaşma'nın 15. maddesinde, Londra Andlaşması'nın 5. maddesine atıfta bulunuluyordu. Taraflar, Londra Andlaşması hükümlerine uymayı taahhüt etmişlerdir¹⁰⁴. Böylelikle II. Balkan Harbi ile yürürlüğü duran Londra Andlaşması tekrar anılarak andlaşmanın yürürlükte olduğuna vurgu yapılmıştır ve 14 Kasım 1913 tarihinden itibaren de Londra Andlaşması tekrar yürürlüğe sokulmuştur. Böylelikle, Osmanlı Girit'ten vazgeçtiği beyanını bu tarihten itibaren yeniden kabul etmiş ve Girit Adası dışındaki kendisine ait adaların kaderi hakkında karar verme sorumluluğunu büyük devletlere bıraktığı hükmünü de tekrar kabul etmiştir. Atina Andlaşması'nda Londra Andlaşması hükümlerinin zikredilmesinin bir nedenini de II. Balkan Harbi'yle birlikte Londra Andlaşması'nın yürürlüğünün durması nedeniyle savaş hitamında hükümlerinin önemine binaen tekrar zikredilerek yürürlüğe girdiği konusundaki tereddütleri ortadan kaldırmaktır.

Burada, Girit'in egemenlik devri bahsini de açmak uygun olur. Girit'in Osmanlı Devleti'nin egemenliğinden çıktığı konusunda şüphe yoktur. Ancak Yunanistan egemenliğine nasıl girdiğini inceleyecek olursak, bir devir söz konusu olmadığından burada Girit'in egemenliği Yunanistan'a fetih yoluyla geçmiştir. Zira,

¹⁰⁴ Nihat Erim, **Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri**, C.I, Ankara, AÜ Hukuk Fakültesi, 1953, s.450

Atina Andlaşması (14 Kasım 1913) madde 15 şöyledir: Âkit taraflar, 30 Mayıs 1913 tarihli Londra Andlaşması hükümlerini, andlaşmanın beşinci maddesi hükmü de dâhil olduğu halde kendilerine ilişkin olan hususlarda ifâ etmeyi taahhüt ederler.

Osmanlı Devleti Girit'in egemenliğinden vazgeçmiş; ancak, Müttefik Devletler yani Balkan Devletleri lehine vazgeçmiştir. Balkan Devletleri'nin de daha sonra kendi aralarında ve Bulgaristan'la yaptıkları 10 Ağustos 1913 tarihli Bükreş Andlaşması'nda Girit'in Yunanistan'a devredildiğine dair bir hüküm bulunmamaktadır.

Yeri gelmişken burada bahsi geçen, Girit Adası dışındaki Osmanlı adalarının geleceği konusunda Osmanlı Devleti'nin büyük devletlerin vereceği karara uyacağı beyanını da incelemek uygun olur. Bu konuya o kadar önem verilmiştir ki, Londra Andlaşması hükümleri tekrar edilirken özellikle vurgu yapılarak anılan tek hüküm, madde 5 hükmü olan bu hükümdür.

D. Elçiler Konferansı

Elçiler Konferansı'nda temsil edilen Altı Büyük Devlet (Almanya, Avusturya, Fransa, İngiltere, İtalya, Rusya) Gökçeada, Bozcaada ve Meis Adaları'nın Türkiye'ye iade edilmesine ve Yunan işgâlindeki diğer Ege Adaları'nın ise, bu adalar yukarıda sayılmıştır, silâhlandırılmamak ve askerî amaçlarla kullanılmamak şartıyla Yunanistan'a bırakılmasına karar vermiştir. Bu karar, 13 Şubat 1914'te Yunanistan'a ve 14 Şubat'ta da Osmanlı Devleti'ne birer nota ile bildirilmiştir. Kararda Menteşe Adaları konusunda herhangi bir kayıt bulunmamaktadır¹⁰⁵. Yunanistan'a da adaların egemenliği değil, sadece kullanma hakkı yani zilyedlik (sahiplik) hakkı verilmiştir¹⁰⁶.

Altı Büyük Devlet'in aldığı kararı, Osmanlı Devleti'nin kabul etmemesi ve bu devletlerinde kararı silâh zoruyla Osmanlı Devleti'ne kabul ettirmek konusunda anlaşamamaları nedeniyle askıda kalmıştır ve Osmanlı Devleti öncekinden farklı bir yol olarak Yunanistan'la ikili görüşmelerle sorunu halletme yoluna başvurmuştur.

Osmanlı Hükümeti, büyük devletlerin başkentlerindeki elçilerine bir genelge göndererek, adalar sorununu doğrudan Yunanistan ile görüşmek kararında olduğunu bildirmiştir. Elçilerin artık adalar konusunda devletler nezdinde herhangi bir

¹⁰⁵ Şimşir, **a.g.e.**, s.392-394, Belge No:405,406

¹⁰⁶ Hüseyin Pazarcı, **Doğu Ege Adalarının Askerden Arındırılmış Statüsü**, Ankara, AÜSBF Basın-Yayın Yüksekokulu Basımevi, 1986, s.3

girişimde bulunmamalarını istemiştir¹⁰⁷. İngiltere’de Türkiye ile Yunanistan’ın isterlerse adalar konusunu yeniden görüşebileceklerini ve Büyük Devletlerin kararlarını değiştirebileceklerini bildirmiştir. Yapılan ikili görüşmelerde bir netice sağlanamamış ve daha sonra I. Dünya Savaşı başlamıştır.

E. I. Dünya Savaşı

I. Dünya Savaşı ile birlikte İtalya, 21 Ağustos 1915 tarihinde Osmanlı Devleti’ne karşı harbe girmiştir ve 22 Ağustos 1915’te de Uşi Barış Andlaşması’nın kendisine yüklediği yükümlülükleri fesh ettiğini dolayısıyla da Menteşe Adaları’ndan çekilmeyeceğini beyan etmiştir. Bu dönemde Ege’de adalar konusunda İtalya-Yunanistan rekabeti yaşanmış ve bu şartlarda Sevr Andlaşması’na gelinmiştir.

1. Sevr Andlaşması

İtilâf Devletleri, Birinci Dünya Savaşı sonrasında kendi aralarında yaptıkları Anadolu’nun paylaşımı müzakerelerinde, İtalya’ya ve Yunanistan’a verdikleri, işgâl ettikleri adaların kendilerine verileceği vaatlerine uymaya çalışmışlardır. 10 Ağustos 1920’de imzalanan Sevr Andlaşması’nın 122. maddesi, Menteşe bölgesindeki adalar ile Meis’in, 84. maddesi ise Yunanistan’a devredilen adaları işaret etmektedir. Andlaşma’nın 161, 177 ve 178. maddeleri Doğu Ege Adaları ile birlikte egemenlik devrini de düzenlemektedir.

Osmanlı Devleti tarafından onaylanmamış ve yürürlüğe girmemiş bir antlaşma olan Sevr ile Osmanlı Devleti, Ege Denizi’nde Asya sahilinin 3 deniz mili içerisine hapsedilmiş; Gökçeada ve Bozcaada dâhil Yunanistan’ın işgâli altında bulunan tüm adaları, İtalyan işgâli altında bulunan ve ismen sayılan 13 ada ve tâbi adacıklar ile Meis Adası’nı kaybetmiştir¹⁰⁸. Daha da önemlisi Andlaşma’nın 132. maddesi ile Ege Adaları üzerindeki tüm haklarından vazgeçmesini öngören genel bir

¹⁰⁷ Şimşir, a.g.e., s.418, Belge No: 432

¹⁰⁸ Ali Kurumahmut, Sertaç Hami Başeren, **The Twilight Zones in The Aegean, (Un)Forgotten Turkish Islands, Ege’de Gri Bölgeler, Unutul(may)an Türk Adaları**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2004, s.57

feragat hükmü kabul edilmiştir. Buna göre; Asya sahilinin üç mil içerisinde bulunan ve ismen sayılarak Yunanistan ve İtalya'ya devredilmemiş olan adalardan başka bütün Ege Adaları üzerindeki tüm hak ve iddialardan Müttefik Devletler lehine vazgeçilmekte; adalar üzerinde ilhak, istiklâl veya herhangi bir idare şekli hakkında alınmış bulunan veya ilerde alınacak bütün kararlar kabul ve tasdik edilmektedir.

Andlaşma'nın 84. maddesi Gökçeada ve Bozcaada'yı da Yunanistan'a vermektedir. Londra Andlaşması'nın 5. ve Atina Andlaşması'nın 15. maddeleri gereğince Elçiler Konferansı'nda Yunanistan'a verilen Semadirek, Limni, Midilli, Sakız, Sisam ve Ahikerya Adaları üzerindeki Osmanlı egemenliği de son bulmaktadır.

Andlaşmanın "*Libya, Ege Adaları*" başlığı altındaki 122. maddesi ile Türkiye, İtalyan işgâli altında bulunan ve ismen sayılan 13 ada¹⁰⁹ ile bu adalara bağlı adacıklar ve Akdeniz'de bulunan Meis Adası üzerindeki egemenlik haklarını İtalya'ya devretmektedir. Türkiye, ismen sayılan 13 ada ve bunlara bağlı adacıklar ile Meis üzerindeki bütün hukuk ve tasarruflarından İtalya lehine feragat etmektedir. Ancak Andlaşma'da "*bağlı adacık*" kavramının ne anlama geldiğine ilişkin herhangi bir açıklık mevcut değildir. Sevr Andlaşması'nın 122. maddesi ile Yunanlıların ele geçirme hesapları yaptıkları bahse konu adaların İtalya'ya verilmesi Yunanistan'ın tepkisine yol açmıştır. Dönemin Yunanistan Başbakanı Venizelos, 30 Aralık 1918'de Paris Barış Konferansı'nda yaptığı yazılı müracaatta, İzmir ve Ege Bölgesi ile birlikte Osmanlı egemenliğindeki bütün adaların Yunanistan'a verilmesini talep etmiştir.

Venizelos, Anadolu'yu kuzeyden güneye bir dizi halinde kapatan ve Boğazlar bölgesi ile birlikte Anadolu'nun savunmasında çok önemli bir konumda bulunan adaların Yunanistan'a verilmesi gerektiğini savunmuştur. Adaları Anadolu'nun tabii uzantısı sayıyor ve Batı Anadolu Yunanistan'a verileceğine göre, buraların güvenliği bakımından büyük önem taşıyan adaların da mutlaka kendilerine verilmesi gerektiğini savunmuştur. Böylece Venizelos, adaları İtalya'ya kaptırmamak için Osmanlı Devletinin daima savuna geldiği ve bugün Türkiye bakımından da fevkalâde önemli olan tezi resmen ifade etmiştir¹¹⁰.

¹⁰⁹ Bu adalar; İstanbul, Rodos, Herke, Kerpe, Kaşot, İleki, İncirli, Kelemez, İleriyoz, Batnoz, Lipso, Sömbeki ve İstanköy'dür

¹¹⁰ Başeren, **Ege Sorunları**, s.40

Sevr Andlaşması'nın imzalanması bu ihtilâftan dolayı gecikmekte ve Yunanistan bu mesele halledilmedikçe andlaşmayı imzalamayacağını tehditkâr bir üslupla söylemektedir. Nihayet Yunanistan ile İtalya arasında uzlaşma sağlanmıştır ve Sevr Andlaşması'nın imzalandığı 10 Ağustos 1920 tarihinde bir ek andlaşma daha imzalanmıştır. İtalya'nın Paris Büyükelçisi Bonin ile Venizelos arasında yapıldığı için, Bonin-Venizelos Andlaşması adını alan bu andlaşma 10 maddeden oluşmaktadır¹¹¹. İtalya, bu andlaşma ile Rodos ve Meis dışında kalan işgâli altındaki diğer adaları Yunanistan'a vermiştir.

Anadolu'da millî mücadelenin başlaması ve Sevr Andlaşması'nın kabul edilmemesi yüzünden Bonin-Venizelos Andlaşması uygulanamamıştır. Sevr'i tadil etmek için Şubat 1921'de Londra'da toplanan ve T.B.M.M. adına Bekir Sami Bey'in de katıldığı konferansta İtalya, Fransa ile bir andlaşma yaparak Meis'i de almıştır (1 Mart 1921). Yunanistan'ın Türkiye'ye yenilmesi, Sevr Andlaşması ve ona bağlı Bonin-Venizelos Andlaşması'nı ortadan kaldırmıştır. İtalya, bu andlaşmayı feshederek, 8 Ekim 1922'de adaların "*İtalya himayesinde*" olduğunu açıklamıştır¹¹².

Netice itibarıyla Andlaşmanın 10. maddesi tasdik şartını getirmekte ve ancak Sevr Andlaşması ile birlikte yürürlüğe girebileceğini düzenlemektedir. İtalya tarafından onaylanmayan Bonin-Venizelos Andlaşması da Sevr Andlaşması gibi hiçbir zaman yürürlüğe girmemiş bir belgedir.

2. Lozan Barış Andlaşması ve Getirdiği Hukukî Durum

Lozan Barış Andlaşması'nın 6, 12, 15 ve 16. maddeleri Ege Adaları üzerindeki egemenlik haklarına ilişkin maddelerdir. Önemine binaen bu maddeleri burada zikretmek uygun olacaktır¹¹³.

¹¹¹ Küçük, **a.g.e.**, s. 64

¹¹² Ali Kurumahmut, Sertaç Hami Başeren, **a.g.e.**, s.64

¹¹³ Treaty of Peace with Turkey and Other Instruments, **Treaty Series No. 16 (1923)**, London 1923, Fransızca ve Türkçesi için bkz: Düstur, Üçüncü Tertip, V, İstanbul, 1931, s.13-357, (çevrimiçi), http://www.lib.byu.edu/index.php/Treaty_of_Lausanne, 10 Mayıs 2009, ayrıca burada zikredilen Lozan Andlaşması'nın ilgili maddeleri için bkz.: Aslan Gündüz, **Milletlerarası Hukuk: Temel Belgeler, Örnek Kararlar**, 5. Bs., İstanbul, Beta Yayınları, Kasım 2003, Onuncu Bölüm

Madde 6 fıkra 2: İşbu Andlaşma'da aykırı bir hüküm bulunmadıkça, deniz sınırları kıyıya üç milden daha yakın bulunan adaları ve adacıkları da içine alacaktır.

Madde 12: İmroz Adası ile Bozcaada ve Tavşan Adaları dışında, Doğu Akdeniz Adaları ve özellikle Limni, Semadirek, Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya Adaları üzerinde Yunan egemenliği konusunda 17/30 Mayıs 1913 tarihli Londra Andlaşması'nın 5. ve 1/14 Kasım 1913 tarihli Atina Andlaşması'nın 15. maddeleri hükümleri uyarınca alınan ve 13 Şubat 1914 tarihinde Yunan Hükümeti'ne bildirilen karar, bu Andlaşma'nın İtalya'nın egemenliği altına konulan ve 15. maddede belirtilen adalara ilişkin hükümleri saklı kalmak üzere, doğrulanmıştır. İşbu andlaşmada aykırı bir hüküm bulunmadıkça, Asya kıtasından 3 milden az bir uzaklıkta bulunan adalar, Türk egemenliği altında kalacaktır.

Madde 15: Türkiye, aşağıda sayılan adalar üzerindeki bütün haklarından ve sıfatlarından İtalya yararına vazgeçer: Bugünkü durumda İtalya'nın işgâli altında bulunan Stampalia (İstanbulya), Rodos, Kalki (Herke), Skarpanto (Kerpe), Kazos (Kaşot), Piskopis (İleki), Miziros (İncirli), Kalimnos (Kelemez), Leros (İleryoz), Patmos (Batnoz), Lipsos (Lipso), Simi (Sömbeki) ve İstanköy Adaları ile bunlara bağlı adacıklar ve Meis Adası

Madde 16: Türkiye, işbu Andlaşmada belirtilen sınırlar dışında bulunan topraklar üzerindeki ya da bu topraklara ilişkin olarak, her türlü haklarıyla sıfatlarından ve egemenliği işbu Andlaşmada tanınmış adalardan başka bütün öteki adalar üzerindeki her türlü haklarından ve sıfatlarından vazgeçmiş olduğunu bildirir; bu toprakların ve adaların geleceği (kaderi), ilgililerce düzenlenmiştir ya da düzenlenecektir.

İşbu maddenin hükümleri, Türkiye ile sınırdaş olan ülkeler arasında komşuluk durumları yüzünden kararlaştırılmış ya da kararlaştırılacak olan özel hükümlere hâlel getirmez.

a. Lozan Barış Andlaşması'nın 12. Maddesi ve Bu Madde Kapsamına Giren Adaların Hukukî Statüsü

Lozan Barış Andlaşması'nın 12. maddesi, Menteşe Adaları dışında kalan Doğu Ege Adaları bölgesinde Türkiye ile Yunanistan arasındaki ülkesel statüyü belirlemektedir. Balkan Harbi sırasında Yunanistan'ın işgâline uğrayan 11 ada hakkındaki, 15 Şubat 1914 tarihinde Osmanlı Devletince reddedilen ve hiçbir zaman kabul edilmeyen Altı Büyük Devlet kararı bu madde ile kabul edilmiştir¹¹⁴. Bu maddede, Türkiye'nin egemenliğinde kalan adalar ve egemenliğini devrettiği adalar olmak üzere iki ayrı konu ele alınmıştır.

(1) 12. Madde İle Üzerinde Türk Egemenliği Teyit Edilen Adalar

Lozan Barış Andlaşması'nın 12. maddesinin ilk cümlesinde, bir kısım adalar üzerindeki Türk egemenliği ismen sayılarak teyit edilirken, son cümlesinde ise yine bu andlaşmanın 6. maddesinin 2. fıkrasındaki üç mil mesafe ilkesi uygulanmıştır. 12. maddenin ilk cümlesinde Gökçeada, Bozcaada ve Tavşan Adaları üzerindeki Türkiye'nin hâkimiyeti, bahse konu adaların ismi sayılarak teyit edilmiştir. Bu adaların, Çanakkale Boğazı'nın ulaşım yolları üzerinde bulunması ve bu deniz yollarının kontrolünde stratejik öneme sahip olması, bu adalar üzerindeki Türk egemenliğinin ismen sayılarak teyit edilmesini gerekli kılmaktadır.

Ayrıca bu adalardan Bozcaada ve Gökçeada'nın, Balkan Harbi'nden beri Yunan işgâli altında olması ve Sevr Anlaşması ile bu adalar üzerinde Yunan egemenliğinin kabul edilmesi, adalar üzerindeki Türk egemenliğinin vurgulanmasına neden olmuştur¹¹⁵.

Lozan Barış Andlaşması'nın 12. maddesinin son cümlesi, Asya sahilinden üç milden daha yakın bir mesafede bulunan adaların andlaşmada aksine bir hüküm bulunmadıkça Türk egemenliği altında kalacağını hükme bağlamıştır. Aslında bu madde ile o dönemde Asya sahillerinin üç mili içerisinde bulunan adalar üzerindeki

¹¹⁴ Kurumahmut, "Ege Adalarının Egemenlik Devirleri", s.33

¹¹⁵ Başeren, "Ege Adalarının Hukukî Statüsü", s.90-91

mevcut Türk egemenliği sadece teyit edilmiştir. Bu maddeyi, aynı andlaşmanın 6.maddesinin 2. fıkrası ile birlikte değerlendirmek doğru olacaktır. Lozan Bariş Andlaşması'nın 6. maddesinin 2. fıkrası;

“... İşbu Andlařma'da aykırı bir hůkũm bulunmadıkça, deniz sınırları kıyıya ũç milden daha yakın bulunan ada ve adacıkları iține alacaktır.” hůkmũnũ iğermektedir.

Lozan Bariř Andlaşması'nın bu maddesi egemenlik haklarına ilişkin bir ilke ortaya koymaktadır. Bu madde, tũm sahillere uygulanıp tek başına ve doğrudan doğruya hak doğuracak icraĩ bir kural değerildir. Madde 6/2, icraĩ nitelikte bir hůkũm olmadığı ițin, fıkra metninde yer alan ũç mil ilkesinin hangi sahillerde uygulanacağı belirtilmemiş, konu takip eden ilgili hůkũmlere bırakılmıştır. Nitekim, 12. madde metninde de bu bağlamda bir dũzenleme yapılmıřtır¹¹⁶. Bir başka ifade ile madde 6/2'deki soyut ilke, 12. maddenin cũmlesiyle somut olarak Asya kıyılarına uygulanmış olmaktadır.

Ŭç mil ilkesi kıyılardan itibaren ũç mil mesafenin dışında kalan adalarla ilgili değerildir. Ŭç mil hůkimiyete ilişkin bir kural olduğundan, 6. maddenin 2. fıkrasında belirtildiği gibi hangi sahilde uygulanırsa uygulansın sadece sahillerden itibaren ũç mil iținde olan adalara ilişkindir. Ŭç mil dışındaki adalarla hiğbir şekilde ve hiğbir ilişkisi yoktur. Bu noktadan hareketle, 12. maddede ismen sayılarak veya Altı Bũyũk Devlet Kararı'nın kabul edilmesi neticesinde egemenliği devredilenler hariğ, Anadolu sahillerinin ũç mili dışında kalan ve Andlařma hůkũmleri ile egemenlikleri devredilmemiş olan adaların Tũrkiye egemenliğinden ıkartıldığı sonucuna varmak Lozan Bariř Andlaşmasının lafzına ve ruhuna aykırı olacaktır. Ayrıca bu durum, andlaşmaların yorumlanmasına ve ũlke devrinin ağık irade beyanı ile olacağına ilişkin uluslararası hukuk kurallarına da aykırı olacaktır¹¹⁷.

Lozan Bariř Andlaşması'nda karasularının genişliği hakkında ağık bir hůkũm mevcut değerildir. Andlaşmanın 6. maddesinin ikinci fıkra hůkmũ ile 12. maddenin son cũmlesindeki hůkũm birlikte değerlendirildiğinde ve 20. yũzyılın başlarında anılan bũlgedeki ve dũnyadaki uygulamalardan, tarafların karasularının ũç mil genişlikte olması anlayışı ile hareket ettikleri anlaşılmaktadır. Bu nedenle Ege'de devlet

¹¹⁶ Başeren, “Ege Adalarının Hukukĩ Statũsũ”, s.84

¹¹⁷ Kurumahmut, “Ege Adalarının Egemenlik Devirleri”, s.34

egemenliğine tâbi deniz ülkesinin belirlenmesinin bu anlayışla yapıldığını ve ülkesel statünün, karasularının üç mil genişlikte olduğundan yola çıkarak belirlendiğini söylemek yanlış bir değerlendirme olmayacaktır.

(2) 12. Madde İle Yunanistan’a Devredilen Adalar

12. madde ile Yunanistan’a devredilen adalar, açıkça ismen sayılarak Yunanistan’a devredilenler ve 13 Şubat 1914 tarihli Altı Büyük Devlet Kararı’na atıfta bulunarak Yunanistan’a verilen adalardan oluşmaktadır.

Lozan Barış Andlaması’nın 12. maddesi ile isimleri sayılmak suretiyle egemenlikleri Yunanistan’a devredilen adalar Limni, Semadirek, Midilli, Sakız, Sisam ve Ahikerya’dır. Aynı madde ile o tarihte Yunan işgâli altında bulunan ve yukarıda ismen sayılan adalar dışındaki adalar üzerinde 13 Şubat 1914 tarihli Altı Büyük Devlet kararına atıfta bulunarak, Yunan egemenliği de kabul edilmektedir. 13 Şubat 1914 tarihinde yani Balkan Harbinden sonra Yunan işgâli altında bulunan ada sayısı 11’dir. Bunlar; Taşoz, Semadirek, Gökçeada, Limni, Bozcaada, Bozbaba, Midilli, Sakız, İpsara, Sisam ve Ahikerya Adaları’dır.

Bu adalardan 12. madde kapsamında ismi sayılarak Türkiye ve Yunanistan egemenliğine verilenler dışında 13 Şubat 1914 tarihinde Yunan işgâli altında bulunan adalar; Taşoz, Bozbaba ve İpsara’dır. Aslında bu üç ada üzerinde egemenlik devrine ilişkin 12. maddede açık bir irade beyanı olmamakla birlikte, bu adaların işgâl altında bulunmaları nedeniyle Yunanistan’a veren Altı Büyük Devlet Kararı onanarak bu adalar Yunanistan’a devredilmiştir¹¹⁸.

b. Lozan Barış Andlaşması’nın 15. Maddesi ve Menteşe Adalarının Hukukî Statüsü

İtalya, Trablusgarb Harbi’nin başlangıcında sahile çıkartma yapmış, ancak buradaki direnişin beklenenden kuvvetli olması nedeniyle kıyıya saplanıp kalmıştır. Fakat donanmasının gücü dolayısıyla buralardan da sökülüp atılamamıştır. Bu

¹¹⁸ Başeren, “Ege Adalarının Hukukî Statüsü”, s.98

başarısızlığını denizlerdeki üstünlüğünden faydalanarak telâfi etmek isteyen İtalya, Menteşe Adaları bölgesindeki toplam 16 adayı 23 Nisan–20 Mayıs 1912 tarihleri arasında işgâl etmiştir¹¹⁹.

İtalya'nın Trablusgab Harbi sırasında işgâl etmiş olduğu bu adaların, 8 Ekim 1912 tarihli Uşi Barış Andlaşması'nın 2. maddesi hükmü gereğince Osmanlı Devleti'ne iade edilmesi gerekirken, bahse konu adalar üzerinde İtalyan fiilî durumu Lozan Barış Andlaşması'na kadar devam etmiştir.

Lozan Barış Andlaşması'nın 15. maddesi ile Türkiye ve İtalya arasında Menteşe Adaları bölgesindeki ülkesel statü belirlenmiştir. Lozan Barış Andlaşması'nın 15. maddesi şu hükmü içermektedir;

“Türkiye adı sayılan adalar üzerindeki bir cümle hukuk ve müstenidatından İtalya lehine feragat eder. Bugünkü durumda İtalya'nın işgâli altında bulunan İstanbulya, Rodos, Herke, Kerpe, Kaşot, İleki, İncirli, Kelemez, İleryoz, Batnoz, Lipso, Sömbeki ve İstanköy adaları ile bunlara bağlı adacıklar ve Meis Adası (2 Nolu haritaya müracaat)”

Lozan Barış Andlaşması'nın 15. maddesinin metninden de anlaşılacağı üzere ismen sayılarak İtalya'ya devredilen adaların yanı sıra bunlara bağlı adacıkların egemenlik devirlerinden de söz edilmektedir. Lozan Barış Andlaşması ile Menteşe Adaları bölgesinde bulunan ve 24 Temmuz 1923 tarihinde halen İtalya'nın işgâli altında bulunan toplam 13 ada (bu sayıya Meis Adası dâhil değildir) ve bunlara bağlı adacıklar ismen sayılarak İtalya'ya devredilmiştir.

İsmen sayılan bu adaların egemenlik devirleri ile ilgili bir sorun bulunmamaktadır. Madde 15'de ismen sayılarak devredilen bu adalar, Lozan Barış Andlaşması'nın bir parçası olan 2 Numaralı haritada çizilerek gösterilmiştir¹²⁰. O tarihte halen İtalya işgâli altında bulunan diğer üç ada (Limoniye, Küçük Kerpe ve Keçi (Kapari)-bakınız: Trablusgarb Harbi) 15. madde metninde belirtilmemiştir¹²¹.

Andlaşmanın 15.maddesi ismen sayılan 13 ada (Meis Adası hariç) ile birlikte bunlara bağlı adacıkların egemenliklerinin devirlerini öngörmüştür. Buna karşılık;

¹¹⁹ Bkz. geride s.41–42, Ayrıca bkz. Uçarol, **a.g.e.**, s. 429

¹²⁰ Başeren, **Ege Sorunları**, s.56

¹²¹ Kurumahmut, “Ege Adalarının Egemenlik Devirleri”, s.39

ismen sayılarak devredilen adalara “bağlı” olarak devredilen adacıkların durumu açık değildir. Lozan Barış Andlaşması’nda bu “bağlı” sözcüğünün ne anlama geldiği belirtilmemiştir¹²².

“Bağlı” sözcüğünün kullanıldığı Lozan Barış Andlaşması’nın geneline bakıldığında, 6. ve 12. maddenin önemli ipuçları verdiği gözlemlenmektedir. Zira, 6. maddenin son fıkrasında, “*söz konusu andlaşmada aykırı bir hüküm bulunmadıkça, deniz sınırlarının kıyıya üç milden daha yakın bulunan adaları ve adacıkları da içine alacağı*” belirtilmektedir. 12. madde de benzer bir düzenleme yapmakta ve “*söz konusu andlaşmada aykırı bir hüküm bulunmadıkça, Asya kıyısından üç milden az bir uzaklıkta bulunan adalar Türk egemenliği altında kalacaktır,*” demektedir¹²³. Bu iki ifadenin amacı, o günün koşullarında kıyı devletinin güvenliği açısından önem taşıyan üç millik bölge üzerinde kıyı devletinin egemenliğini garanti altına almaktır. Ayrıca üç millik mesafe o dönemde karasularının genişliği bakımından uluslararası toplum tarafından kabul görmüş bir mesafedir.

15. maddede ismen sayılan adalarla birlikte “bağlı” adacıkların da devredileceği şeklindeki düzenleme bu bağlamda ele alındığında, bu maddenin amacının benzer hatta aynı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Zira bu kadar çok adacık ve hatta kayalığa sahip olan Ege Denizi’nde yer alan tüm adacıkların ve kayalıkların ismen sayılmasının pratikte olanaklı olmaması nedeniyle, ismen sayılan bu adaları (dolayısıyla bunları devralan devletin) güvenliğinin garanti altına alınması amacıyla bu tür bir ifade kullanıldığının söylenmesi olanaklıdır¹²⁴.

F. I. Dünya Savaşı Sonrası Hukuksal Düzenlemeler

Lozan Barış Andlaşması’nın üzerinden daha 10 yıl geçmeden, anılan Andlaşma’nın 12. ve 15. maddelerin yorumlanması ve Türkiye sahilleri ile Meis Adası arasındaki karasuları sınırlandırılması meselesi, yeni bir uyuşmazlık olarak doğmuştur. İtalyan Hükümeti 15. madde hükmünü genişleterek ve 12. maddenin son cümlesindeki “*işbu mühadede hilafına sarahat bulunmadıkça*” ibaresine dayanarak,

¹²² Başeren, a.g.e., s.56

¹²³ Erdem Denk, **Egemenliği Tartışmalı Adalar: Karşılaştırmalı Bir Çalışma (Kardak Kayalıkları ve Spratly ve Senkaku/Diauyu Adaları Örnekleri)**, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları-24, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Vakfı, 1999, s. 236

¹²⁴ Denk, A.e., s.237

Asya sahilinden üç milden az mesafede bulunan çok sayıda ada ve adacık üzerinde de egemenlik iddiasında bulunmaktadır. İtalya'nın egemenlik iddiasında bulunduğu adalar arasında Meis'in tâbi adacığı kapsamına dahi sokulamayacak olan Karaada (Ro) ve Fener Adası (İpsili) gibi müstakil adalar da vardır.

O dönemde yayılmacı politikalar izleyen İtalya ve Türkiye arasında ada, adacık ve kayalıkların hangi tarafa ait olduğu konusunda bir uyuşmazlık yaşanmış ve iki ülke yaptıkları görüşmeler sonucunda 30 Mayıs 1929 tarihinde bir Tahkimname¹²⁵ hazırlayarak konuyu Uluslararası Daimi Adalet Divanı'na (DAD) götürmeye karar vermişlerdir. Türkiye ve İtalya, DAD'dan, Anadolu kıyıları ile Meis Adası arasında yer alan ve ismen sayılan 22 coğrafi oluşumun ve Bodrum Körfezi karşısındaki Kara Ada'nın Türkiye'ye mi yoksa İtalya'ya mı ait olduğunu tespit etmesini istemiştir¹²⁶.

Tahkimnamenin imzalanmasından sonra uyuşmazlık bir taraftan Adalet Divanı'na sevk edilirken, diğer taraftan da Türk ve İtalyan Hükümetleri arasında sorunun ikili müzakerelerle çözümü için görüşmeler devam etmiştir. Bu bağlamda, iki ülke temsilcilerinde oluşan Karma Komisyon 18 Haziran 1931'de Ankara'da toplanmış ve bir günlük bir çalışmanın neticesinde, iki devlet arasındaki egemenlik ihtilâfının çözümüne ilişkin bir zabıtname hazırlanmıştır¹²⁷.

Bu Zabıtname'yi esas alan iki ülke, *"Anadolu Sahilleri ile Meis Adası Arasındaki Ada ve Adacıkların ve Bodrum Körfezi Karşısındaki Adanın Ciheti Aidiyeti Hakkında Sözleşme"* başlıklı sözleşmeyi 4 Ocak 1932'de imzalamışlardır. İki ülke, imzaladıkları Sözleşme ile bölgedeki karasuları sınırının çizilmesi ve taraflar arasındaki egemenliği tartışmalı adalar sorununun çözüme kavuşturulması üzerine, DAD durumu bildirerek başvurularını geri aldıklarını söylemişler, DAD da bunun üzerine, davayı gündeminden çıkarmıştır¹²⁸.

¹²⁵ 24 Aralık 1929 tarih, 1379 sayılı Resmi Gazete, s.20-25. Ayrıca bkz: Ek-3

¹²⁶ Denk, **a.g.e.**, s.75

¹²⁷ Kurumahmut, "Ege Adalarının Egemenlik Devirleri", s.46

¹²⁸ Denk, **a.g.e.**, s.76

1. 4 Ocak 1932 Tarihli Türk-İtalyan Sözleşmesi

Yedi maddeden oluşan 4 Ocak 1932 tarihli Türk-İtalyan Sözleşmesi ile Meis Adası ve Anadolu arasında kalan bölgedeki deniz sınırı ile kimi ada, adacık ve kayalıkların aidiyeti sorunu çözülmüş ve Bodrum Körfezi'ndeki Kara Ada üzerindeki Türk egemenliği teyit edilmiştir. Sözleşmenin 1. ve 2. maddeleri Türkiye'nin hâkimiyetindeki adacıkları, 3. maddesi ise İtalya'nın egemenliğine bırakılan tüm ada, adacık ve kayalıkları ismen sayarak sıralamaktadır. 4. madde andlaşmada çizilen sınırların iki tarafında bulunan diğer bütün ada, adacık ve kayalıkların ismen sayılıp sayılmadıklarına bakılmaksızın bulundukları tarafın ait olduğu devletin egemenliğinde olacaklarını öngörmektedir¹²⁹.

Andlaşma'nın 5. maddesi ise, tam bir sınır hükmü niteliğindedir. Bu madde ile Meis Adası ile çevresindeki ada, adacık ve kayalıklar ile Türkiye arasındaki sınırı bizzat saptamaktadır¹³⁰. İki ülke sınırının geçtiği noktaları çok ayrıntılı bir şekilde düzenleyen maddenin, sınırın doğusundaki kısmını tarif eden son bölümünde ise;

“ ... İşbu maddede tarif edilmiş olduğu veçhile tespit edilmiş bulunan sınır hattı, doğuda Tuğ Burnu güneyinde üç mil mesafede bulunan bir noktada ve batıda Volo Adası'nın güneyinden üç mil mesafede bulunan bir noktada Türkiye ile İtalya arasında asla münakaşaya dâhil bulunmayan umumi deniz hududu ile birleşir” ifadesi yer almaktadır.

Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere, Meis Adası'nın bulunduğu bölgedeki deniz sınırı ayrıntılı olarak tespit edilmiş, bu bölgenin dışındaki yerler için ayrıntılı tanımlardan kaçınılmıştır. Türkiye ile İtalya arasında Menteşe Adaları bölgesindeki deniz hududuna ilişkin olarak “...üzerinde hiçbir münakâşa dâhil bulunmayan umumi deniz hududu” diye bahsedilmiş olsa da, Türkiye ile İtalya arasında bu bölgeye ait kesin ya da nihâi bir sınır düzenlemesi o tarihte henüz yapılmamıştır.

4 Ocak 1932 Sözleşmesi, her iki devlet tarafından kendi iç hukuklarına uygun olarak onaylanmış, 25 Nisan 1933'de onay belgelerinin değişiminden sonra 10

¹²⁹ Yüksel İnan, Sertaç Hami Başeren, **Status of Kardak Rocks/Kardak Kayalıklarının Statüsü**, Ankara, y.y., 1997. Ayrıca bkz: Ek-4

¹³⁰ Başeren, **Ege Sorunları**, s.59

Mayıs 1933'de yürürlüğe girmiştir. Sözleşme, Milletler Cemiyeti Misakı madde 18 kapsamında 24 Mayıs 1933'de Milletler Cemiyeti Sekreterliği'ne 3191 seri numarası ile tescil ettirilmiş ve genel sekreter imzasını taşıyan tescil belgesi düzenlenmiştir¹³¹.

18 Haziran 1931 tarihli toplantı zaptının hazırlanmasından 4 Ocak 1932 tarihli Türk-İtalyan Sözleşmesinin imzalanmasına ve andlaşma metninin geçerli bir belge olmasına kadar yapılan işlemler bu noktada önem kazanmaktadır. Keza Kardak Krizi ile resmiyet kazanan Ege Denizi'ndeki egemenlik ihtilâfının aydınlatılmasında, 4 Ocak 1932 tarihli Sözleşmenin ve 28 Aralık 1932 tarihli Teknisyenler Zaptı'nın hukukî niteliğinin tespiti ve işletilen hukuksal prosedürün iyi anlaşılması, konunun en can alıcı noktasını teşkil etmektedir. 4 Ocak 1932 Sözleşmesi yapıldığı dönemde ulusal ve uluslararası andlaşmaların bağlayıcılık kazanması için gerekli olan prosedürü tamamlayarak, uluslararası platformlarda ileri sürülebilecek bir hukuksal belge niteliğini kazanmıştır¹³².

Meis bölgesiyle ilgili Sözleşme'nin imzalandığı gün, T.C.Dışişleri Bakanı Dr. Tevfik Rüştü ile İtalya'nın Ankara'daki Büyükelçisi Baron Pompeo Aloisi arasında teati edilen mektuplarda öngörüldüğü şekilde, iki tarafın teknisyenlerinden teşkil edilen Karma Komisyon, 4 Ocak 1932 Türk-İtalyan Sözleşmesi'nin T.B.M.M.'ye sevk edildiği tarihte, 28 Aralık 1932'de Ankara'da toplanmıştır¹³³.

2. 28 Aralık 1932 Tarihli Türk-İtalyan Teknisyenler Zaptı

Meis Bölgesi'nde olduğu gibi Menteşe Adaları Bölgesi'nde de Türkiye ile İtalya arasındaki karasuları sınırının tespit edilmesi amacıyla iki taraf teknisyenlerinden oluşan bir komisyon, 28 Aralık 1932 tarihinde Ankara'da Dışişleri Bakanlığı'nda toplanmıştır. Komisyon, aynı gün tamamladığı çalışmaların sonunda hazırladığı bir Zabıtname ile Meis Adası'nın batısında bulunan Volo Adası'nın 10 mil güneyindeki bir noktadan başlayarak, Sisam Adası ile Eşek Adası arasındaki bir

¹³¹ A.e., s.59

¹³² Çalışmamızın 3. bölümünde 4 Ocak 1932 tarihli Türk-İtalyan Sözleşmesinin geçerli bir hukukî belge olabilmesi için tâbi olduğu prosedürler ayrıntılı olarak incelenecektir. Bkz. ileride s.95-98

¹³³ Kurumahmut, "Ege Adalarının Egemenlik Devirleri", s.52

noktaya kadar toplam 37 nokta tanımlamış ve bu noktaları birleştiren hat iki devlet arasındaki karasuları sınırı olarak tespit edilmiştir¹³⁴.

Bu Zabıtname'nin önemi, metinde 1995 yılında Türkiye ile Yunanistan arasında krize neden olan Kardak Kayalıkları'nın ismen zikrediliyor olması ve Yunanistan'ın soruna yaklaşımlarında bu tutanağa atıfta bulunmuş olmasıdır. Türk ve İtalyan teknisyenlerince hazırlanan bu tutanağa göre Türkiye, gerçek mânâda Anadolu'nun üç mili içerisine hapsedilmiş ve Menteşe Adaları bölgesi tümüyle İtalya'ya devredilmiştir. Bu durumu daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse; hazırlanan toplantı tutanağı ile Kardak Kayalıkları dâhil, Lozan Barış Andlaşması'nın egemenliğini devretmediği 100 civarında ada, adacık ve kayalığın İtalya'ya devredilmesini öngörmüştür¹³⁵. Bu adalardan birçoğu, Lozan Barış Andlaşması ile ismen sayılarak egemenlikleri devredilen adalar gibi müstakil ve bölgedeki herhangi bir adanın tâbi veya bitişik adacığı olarak yorumlanamayacak bir coğrafi konuma ve büyüklüğe sahip adalardı.

28 Aralık 1932 tarihli Türk-İtalyan Teknisyenler Zaptı, bir düzenlemenin uluslararası andlaşma olabilmesi için gerekli olan imza, onay, yürürlüğe girme ve tescil işlemlerinden yoksun olup Türkiye ve İtalya'yı bağlayıcı bir andlaşma olmamıştır. 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı, bir önceki kısımda 18 Haziran 1931 tarihli tutanağın Türk iç hukukunda onay prosedürlerinde gördüğümüz usul ve esaslara uygun olarak işlem görmemiştir. Uluslararası hukuk açısından bakıldığında da bu metnin Milletler Cemiyeti'ne tescil ettirilmediği ve bu bağlamda bağlayıcılık kazanmadığı görülecektir.

Metnin hazırlanmasından sonra, 1933-1937 arasında iki ülke arasında birçok nota teatisi yapılmış, bu yazışmalarda metne son hali verilmiş ve bunun üzerine İtalya, 8 Ocak 1937 tarihli son notası ile Türkiye'nin artık üzerinde anlaşılan metni ulusal hukuku açısından geçerli hale getirip getirmeyeceğini sormuştur. Türkiye'nin bu notaya olumlu ya da olumsuz bir cevap vermemesi, bu metne hukuksal devamlılık yönünde bir irade taşımadığını göstermektedir¹³⁶. İkinci Dünya Savaşı'nın atmosferinde konu neticeye bağlanamadan yazışmalar son bulmuştur. Sonuç olarak, yapılan yazışmalarla 28 Aralık 1932 Türk-İtalyan Toplantı Tutanağı'na

¹³⁴ 28 Aralık 1932 tarihli Türk-İtalyan Teknisyenler Zaptı için bkz. Ek-5

¹³⁵ Kurumahmut, "Ege Adalarının Egemenlik Devirleri", s.53

¹³⁶ Denk, **a.g.e.**, s.84

imzalanmış andlaşma hüviyeti dahi kazandırılmamıştır¹³⁷.

G. Paris Barış Andlaşması

İkinci Dünya Savaşı patlak verdiği zaman Ege Denizi'nin doğusundaki ada, adacık ve kayalıkların hukukî statüsü, bazı adaların belirli zaman için Almanların daha sonra da İngilizlerin eline geçmesine rağmen aynı şekilde kalmaya devam etmiştir¹³⁸. Lozan Barış Andlaşması'nın 15. maddesi ile tesis edilen statüde herhangi bir değişiklik olmamış; yani, bölgede bulunan 13 ada ile bunlara tâbi adacıklar İtalyan egemenliği altında kalmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, 1945–1948 tarihleri arasında Batılı Devletler ile Sovyetler Birliği arasında yapılan çeşitli konferanslardan sonra, savaşın yenilen devletlerinden beşi ile barış andlaşmasının imzalanması ancak 10 Şubat 1947 tarihinde gerçekleşebilmiştir¹³⁹. İtalya ve Almanya'nın Doğu Avrupa müttefikleriyle¹⁴⁰ Müttefik Devletler arasında imzalanan Paris Barış Andlaşması'nın İtalya ile ilgili bölümü Türkiye'yi de yakından ilgilendiren hükümler içermektedir.

Paris Barış Andlaşması ile Oniki Ada'nın egemenliği İtalya'dan alınarak Yunanistan'a devredilmiştir. Paris Barış Andlaşmasının 14. ve 43. maddeleri ile Ek XIII, D paragraf hükmü İtalyan egemenliğindeki adaların Yunanistan'a devrini ve hukukî statülerini düzenlemektedir.

Paris Barış Andlaşması'nın 14. maddesi.¹⁴¹

“1. İtalya işbu Andlaşma ile aşağıda belirtilen Onikiada'yı, bu adaların bitişik adacıklarıyla birlikte tüm egemenliği ile Yunanistan'a terk eder, şöyleki; İstanbulya,

¹³⁷ Kurumahmut, **a.g.e.**, s.56

¹³⁸ Hüseyin Pazarcı, “Ege Denizindeki Bazı Adacık ve Kayalıkların Statüsü Hakkında Türk Yunan Uyuşmazlığı (Mösyö Economides'e Bir Cevap)”, Fransızca'dan Çev.: Mahmut Göçer, **Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl 2, 1998-1999, S.2, s. 647

¹³⁹ Fahir Armaoğlu, **20.Yüzyıl Siyasî Tarihi: 1914-1995**, Cilt 1-2, Genişletilmiş 16. Baskı, İstanbul, Alkım Yayınevi, s.452

¹⁴⁰ Uçarol, **a.g.e.**, s. 664

¹⁴¹ Treaties and Other International Act Series, no. 1648; **49 UNTS 3**, (çevrimiçi), <http://www.ena.lu/peace-treaty-italy-10-february-1947-020302265.html>, 10 Mayıs 2009, ayrıca Paris Barış Andlaşması'nın 14. maddesinin orijinal metni için bkz. Ek–6

Rodos, Herke, Kerpe, Kaşot, İleki, İncirli, Kelemez, İleryoz, Batnoz, Lipso, Sömbeki ve İstanköy ve Meis.

2. Bu adalar silâhsızlandırılacak ve silâhsızlandırılmış olarak kalacaktır.

3. Bu adaların Yunanistan'a devriyle ilgili usul ve şartlar, Birleşik Krallık Hükümeti ile Yunanistan arasında, anlaşma ile tespit edilecektir ve bu Andlaşma yürürlüğe girmesinden itibaren en geç 90 gün içinde yabancı birliklerin çekilmesi için gerekli düzenlemeler yapılacaktır."

Temelde Lozan Barış Andlaşması'nın 15. maddesinin hemen hemen aynısı olarak görülen bu madde, ne var ki, söz konusu 15. maddeden önemli farklılıklar da içermektedir. Paris Barış Andlaşması'nın 14. maddesi üç noktada farklılık göstermektedir. Bunlar;

- Bu madde ile bahse konu ada ve adacıkların İtalya'ya devredildiği zaman Lozan Barış Andlaşması tarafından askersizleştirilmemiş statüsünün, askersizleştirilmesi,
- Paris Barış Andlaşması ile Meis'e bağlı adacıkların da transfer edilmesi,
- Her iki andlaşmada adacıklardan bahsederken farklı terimlerin kullanılması. Lozan Andlaşması'nın 15. maddesi, "*bağımlı*" terimini kullanırken, Paris Andlaşması'nın 14. maddesi "*bitişik*" adacıkların Yunanistan'a transferinden bahsetmektedir¹⁴².

Lozan Barış Andlaşması'nın 15. maddesinde "*...Sombeki (Simi-Sömbeki) ve İstanköy (Kos) adaları ile bunlara bağlı adacıklar ve Meis (Castellorizo) Adası*" ibaresi mevcut iken; Paris Barış Andlaşması'nın 14. maddesinde "*Simi (Symi-Sömbeki) ve Cos (Kos-İstanköy) ve Castellorizo (Meis) ve de bitişik adacıkların tüm egemenliğini Yunanistan'a devreder.*" ifadesine yer verilmiştir. Burada ilk bakışta, Paris Barış Andlaşmasının 14. maddesinin Lozan'ın 15. maddesini genişleterek Türkiye'nin aleyhine hükümler yarattığı görülmektedir. Böyle bir durum, ancak Türkiye'nin açık rızası ile olabilir. Türkiye Paris Barış Andlaşması'na taraf olmadığından böyle bir açık irade beyanı bulunmamakla birlikte, söz konusu bölgeye

¹⁴² Pazarıcı, "Mösyö Economides'e Bir Cevap", s. 648

ilişkin 4 Ocak 1932 tarihli Sözleşme'yle yapılan düzenlemeler dikkate alındığında bu farklılığın sorun yaratmayacağı görülmektedir¹⁴³.

Lozan Andlaşması'nda Meis hariç, 13 adaya “bağlı adacıklar” İtalya'ya verilirken, Paris Andlaşması'nda Meis dâhil 14 adaya “bitişik adacıklar” Yunanistan'a devredilmektedir. Görüldüğü üzere, iki andlaşmanın kullandığı terimler birbirinden farklıdır. Buna karşın buradaki farklılık yani “bağlı” veya “bitişik” terimlerinin kullanımı hukukî bir problem yaratacak gibi görülmediği belirtilmektedir. Bu noktada 14. maddede yer alan “bitişik” ifadesinin sınırlı bir etkisinin olacağı dile getirilmekte, başka bir deyiş ile “bitişik” ifadesi ancak Lozan Barış Andlaşması'nda yer alan “bağlı” ifadesinin içine alacağı adacıklar için geçerli olacaktır. Uluslararası hukuka göre hiçbir devlet sahip olduğu haklardan fazlasını bir başkasına devredemez. Dolayısıyla Türkiye'ye karşı açık rızası olmadıkça ve “bağlılık” ifadesinin anlamını aşan hukukî bir anlama sahip ise, “bitişik” terimi kullanılamaz¹⁴⁴.

Netice itibariyle; Türkiye, 1947 Paris Barış Andlaşması'na gelene kadar, Lozan Barış Andlaşması'nın 15. maddesi ve 4 Ocak 1932 tarihli Türk-İtalyan Sözleşmesi ile egemenlik statüsü belirlenmemiş, Menteşe Adaları bölgesinde bulunan bazı ada ve adacıkların durumu hiçbir değişikliğe uğramamış ve hala Türk egemenliği altında bulunmaktadır. Başka bir ifade ile Lozan'da İtalya'ya devredilen ada ve bağlı adacıklar ile 4 Ocak 1932 tarihli Sözleşme ile aidiyeti belirlenen bazı ada ve adacıklar dışındaki yerlerde İtalyan egemenliği olmadığından, buraları 1947 Paris Barış Andlaşması'nın konusu olamamış, dolayısıyla da hukukî durumlarında herhangi bir değişme meydana gelmemiştir.

¹⁴³ Denk, **a.g.e.**, s.88, Pazarıcı, **a.g.e.**, s. 649

¹⁴⁴ Pazarıcı, **a.g.e.**, s. 649

III. Kardak Kayalıkları Uyuşmazlığı ve Türkiye İle Yunanistan'ın Uyuşmazlığa Yaklaşımları

Ege Adaları'nın genel özelliklerini ve egemenlik devirleriyle bu bağlamda hukukî statülerini inceledikten sonra, bu bölümde de Ege Denizi'ndeki aidiyeti tartışmalı adalar sorununun, bir sorun olarak ilk kez ortaya çıktığı ve aynı zamanda da dünya gündemine taşındığı Kardak Kayalıkları Uyuşmazlığı'na değinmek uygun olacaktır. Böylelikle; tarafların, spesifik bir olay bağlamında Uyuşmazlık'la ilgili iddialarını daha ayrıntılı olarak inceleyebiliriz.

A. Adaların Egemenliği Sorununun Ortaya Çıkışı

1. Yunanistan'ın Ege Denizi'ndeki Bazı Adaları İskâna Açma Girişimi

Ege Denizi'nde yer alan adaların tarihî geçmişi ve hukukî statüleri, ikinci bölümde ayrıntılarıyla ortaya konulmuştur. Ege Denizi'nde uluslararası antlaşmalarla egemenlikleri belirlenen adaların dışında kalan adalar üzerinde egemenliğin hangi ülkeye ait olduğu ve Ege'de ülkeler arasındaki deniz sınırı konusundaki belirsizlikler Lozan Barış Andlaşması sonrasında günümüze kadar devam etmiştir. Bu belirsizliklerin ilki, Paris Barış Andlaşması öncesinde yapılan görüşmelerde gün yüzüne çıkmıştır. Yunanistan, Paris Barış Andlaşması görüşmeleri sırasında 28 Aralık 1932 tarihli Türk-İtalyan Teknisyenler Zaptı'na atıf yapılmasını istemiş, ancak bu talebi, bahse konu metnin geçerliliği hakkındaki şüpheler üzerine, devletlerin itirazları neticesinde reddedilmiştir¹⁴⁵.

Daha sonra, Yunanistan, Şubat 1950'den başlamak üzere Mayıs 1953, Haziran 1955, Ekim 1956 ve Aralık 1962 tarihlerinde Türk Dışişleri Bakanlığı nezdinde yaptığı yazılı ve sözlü girişimlerle egemenliğinde bulunan adalar ile Türkiye arasındaki deniz sınırını belirlemek istemiştir. Bu girişimlerinde Yunanistan,

¹⁴⁵ Anna Lucia VALVO, "The Aegean Sea Between Greece and Turkey: The Kardak Rocks and The Other Islands Never Given", **THE AEGEAN SEA 2000**, Proceedings of International Symposium on the Aegean Sea 5-7 May 2000 Bodrum-Turkey, (ed. By) Bayram Öztürk, İstanbul, 2000, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, s.118-120

Türkiye ile İtalya arasında düzenlenmiş olan 28 Aralık 1932 Teknisyenler Zaptı'nın Yunanistan ile de geçerli olması konusunda ve birçok haritada farklı gösterilen iki ülke karasularının tespiti hakkında mektup teatisine hazır olduğunu bildirmiştir¹⁴⁶.

Türkiye nezdinde Yunanistan'ın bu girişimleri, Ege'de herhangi bir deniz sınırının olmadığına bir göstergesi sayılabilir. Buna ilâve olarak, birçoğu bu deniz sınırının belirlenmesine etki edecek nitelikte konuma sahip bazı ada, adacık ve kayalığın statüsü, o tarihte Yunanistan ile Türkiye arasında bir anlaşmazlık konusu değilmiş gibi görünmektedir. Ancak bu durumun her iki devletin de yerleşim olmayan bu adacık ve kayalıkları kendisininmiş gibi saymasından kaynaklandığı, çok sonra fark edilmiştir¹⁴⁷.

Uluslararası antlaşmalarla herhangi bir düzenlemeye tâbi tutulmayan ada, adacık ve kayalıkların egemenliği konusundaki bu uyuşmazlık ilk olarak Yunanistan'ın Kasım 1995'ten itibaren bu formasyonları iskâna açacağını duyurmasıyla gün yüzüne çıkmıştır. Kasım 1995 ile Ocak 1996 tarihleri arasında Yunan basınında çıkan haberlerde Yunanistan'ın, 8'i Ege Denizi'nde olmak üzere 10 küçük ve ıssız adayı iskâna açmayı planladığı bildirilmektedir¹⁴⁸.

İskâna açılması planlanan adacıklara yerleşecek kişilere bazı teşviklerin uygulanacağı, adacıklara bina, su ve yakıt deposu ile bayrak direği, sığınak ve kilise gibi tesisler yapılacağı, iskân uygulamasından yabancıların da istifade edebileceği ve özellikle Anadolu sahillerine yakın adacıklara öncelik verileceği bilgileri bu haberlerde yer almıştır¹⁴⁹. Yunanistan, ilgili andlaşmalarla egemenliği kendisine devredilmemiş olan bu adalarda siyasî, ekonomik ve sosyal alanda egemenlik gösterisi niteliğindeki bu faaliyetlerle fiilî bir durum yaratarak, statüyü kendi lehine

¹⁴⁶ Başeren, "Ege Adalarının Hukukî Statüsü", s.115.

¹⁴⁷ Hüseyin Pazarcı, "Mösyö Economides'e Bir Cevap", s.632

¹⁴⁸ İskâna açılması planlanan adacıklar: **Tokmakia** (Midilli Adası'nın doğusunda), **Paşa** (Sakız Adası'nın doğusunda Koyun Adaları grubunun içinde), **Vatos** (Paşa Adası'nın güneyinde), **Bulamaç** (Güllük Körfezi karşısında), **Kalolimnoz** (Kilimli Adası'nın doğusunda, Kardak Kayalıkları'nın batısında), **Küçük Kerpe** (Kerpe Adası'nın kuzeyinde), **Sikliye** (Girit ile Çuha Adaları arasında), **İpsili** (Meis Adası'nın doğusunda), **Karaada** (Meis Adası'nın batısında), **Gavdopula** (Girit'in güneyinde);. Kurumahmut, **Ege'de Temel Sorun**, s.10

¹⁴⁹ Işıl Olut, "Ege'de Adaların Hukukî Statüsü ve Ulusal Çıkar Bağlamında Türk Dış Politikasına Etkisi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2005, s.50

değiştirmeyi amaçlamıştır¹⁵⁰.

1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 121. maddesinin 3. fıkrası "*İnsanların oturmasına elverişli olmayan veya kendilerine özgü ekonomik yaşamı bulunmayan kayalıkların münhasır ekonomik bölgeleri veya kıta sahanlıkları olmayacaktır*" hükmünü içermektedir. Yunanistan'ın bu hükme uygun olarak ada, adacık ve kayalıkları, sadece deniz yetki alanları kazanmak için iskâna açtığını düşünmek yanıltıcı olabilir¹⁵¹. Çünkü Yunanistan'ın iskâna açtığı bu adaların çoğu Anadolu sahillerine yakın konumdaki adalardan oluşmaktadır. Böyle bir konumda bulunan adaların, diğer bir ifade ile kıyıları karşılıklı olan iki devletin ülkelerinin ana karaları arasındaki ortay hattın ters tarafında bulunması, yani komşu devletin kara ülkesine yakın olması durumunda bu adalara karasuları haricinde ya dar bir kıta sahanlığı tanınır ya da hiç tanınmaz¹⁵².

Ayrıca bu durum adanın meskûn olup olmamasıyla ilgili değildir; çünkü, bu konumdaki adalar meskûn olsalar dahi kıta sahanlığına sahip olmaları zor görünmektedir. Çünkü Menteşe ve Saruhan Adaları grupları içerisindeki Yunan adaları, konumları itibarıyla Türk kıta sahanlığı üzerinde bulunmaktadır¹⁵³. İskâna açılması planlanan ada, adacık ve kayalıkların, uluslararası andlaşmalarla kendisine devredilenler dışındakilerden seçilmesi ve bu formasyonların Anadolu sahillerine yakın konumları dikkate alınarak yapılacak değerlendirmede; Yunanistan'ın bu formasyonlar ile bunlar ile aynı hukukî statüye sahip diğer ada, adacık ve kayalıklar üzerindeki şüphe duyduğu hâkimiyetini, başta Türkiye olmak üzere diğer devletlere onaylatmak istediği görülmektedir¹⁵⁴. Uyuşmazlığın temelinde de, Anadolu sahillerinden itibaren 3 milin dışında kalan tüm adalara sahip olmak isteyen Yunanistan'ın Megali İdea'ya¹⁵⁵ dayanan ve Ege'yi bir Yunan gölüne çevirmeye çalışan yayılmacı politikası yatmaktadır.

¹⁵⁰ Başeren, **a.g.e.**, s.117

¹⁵¹ Başeren, **Ege Sorunları**, s.45

¹⁵² Hüseyin Pazarıcı, **Uluslararası Hukuk**, Gözden geçirilmiş 2. bs., Ankara, Turhan Kitabevi, 2004, s.322

¹⁵³ Erinç, **a.g.e.**, s.8

¹⁵⁴ Başeren, **a.g.e.**, s.46

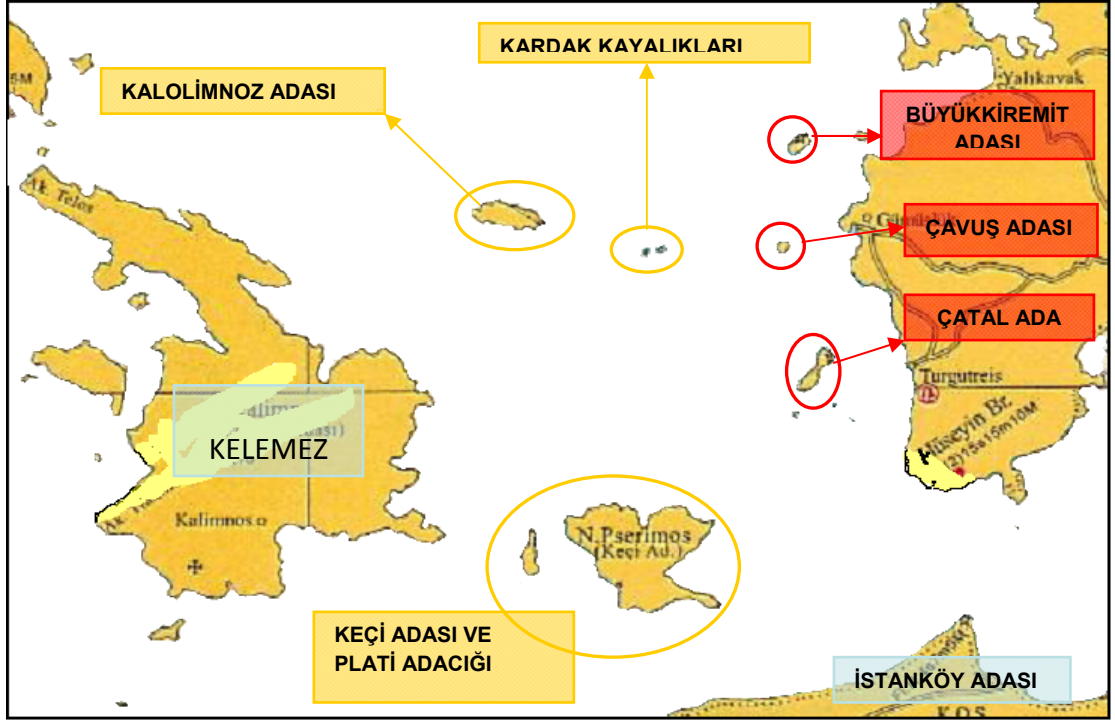
¹⁵⁵ Megali İdea (Büyük Ülkü) terimini ilk kez dile getiren Ioannis Kolettis, 1844'te Anayasa Kongresinde "*Yunan krallığı tüm Yunanistan değil, yalnızca onun en küçük ve en eksik parçasıdır. Doğma büyüme Yunanlı olan kimse, yalnızca bu krallık içerisinde yaşayan değil, aynı zamanda İyonya'da, Teselya'da, Serez'de, Adrianopolis'de (Edirne), Konstantinopolis'de (İstanbul), Trabzon'da, Girit'te, Samos'ta (Sisam) ve Yunan tarihi ya da Yunan ırkıyla ilişkili herhangi bir toprakta yaşayanıdır...*" diye konuşmuştur. Clogg, **a.g.e.**, s.66

2. Kardak Kayalıkları Krizi

a. Kardak Kayalıklarının Konumu

Kardak Kayalıkları, coğrafi konum itibariyle Ege Denizi'nin güneydoğusunda, Menteşe Adaları bölgesinde yer almaktadır. Yunanlılar tarafından "*Imia*" olarak isimlendirilen kayalıklar, Türkiye Cumhuriyeti kayıtlarına göre "*Kardak*" adını taşımaktadırlar. Kardak Kayalıkları aralarında 325 metre bulunan doğu ve batı kayalıklarından oluşmuştur. Kayalıklardan doğudaki 19.730 metrekare, batıdaki ise 16.680 metrekare yüz ölçüme sahiptir. Kayalıklar meskûn değildir, üzerlerinde fener ve benzeri hiçbir tesis bulunmamaktadır.

Doğu Kardak'ın Anadolu'ya mesafesi 3,6 deniz mili, Yunanistan'a ait Kelemez Adası'na mesafesi 5,5 deniz mili, en yakın Türk adası olan Çavuş Adası'na mesafesi ise 2,3 deniz milidir. Batı Kardak Kayalığının Anadolu'ya mesafesi 3,8 deniz mili, Kelemez Adası'na mesafesi 5,3 deniz mili, Çavuş Adası'na mesafesi ise 2,5 deniz milidir. Diğer Doğu Ege Adaları'nda olduğu gibi Kardak Kayalıkları da Anadolu kıtasının Ege Denizi altındaki doğal uzantısının bir parçasını oluşturmaktadır.

Şekil-7: Kardak Kayalıklarının Konumu¹⁵⁶

b. Kardak Krizinin Ortaya Çıkışı

Ege Denizi'ndeki sorunlar yumağıyla uzun yıllardır mücadele eden Türkiye ve Yunanistan, henüz bu sorunlarını bir çözüme bağlamamışken Kardak Kayalıklarında meydana gelen deniz kazası neticesinde yeni bir sorunla karşı karşıya gelmişlerdir. Figen Akad isimli Türk ticaret gemisi, 25 Aralık 1995 günü Kardak Kayalıkları'nda karaya oturmuştur.

Bu tarihten itibaren gelişen olaylar zinciri kısa bir süre içinde krize dönüşmüş, kriz sona erdiğinde ise Ege'deki sorunlara bir de adaların egemenliği sorunu eklenmiştir. Birçok Batılı devletin anlamsız bir çekişme olarak değerlendirdiği, ancak iki ülkeyi savaşın eşiğine kadar getiren Kardak Kayalıkları'nın önemi daha sonra anlaşılmıştır. Çünkü sorun sadece Kardak Kayalıkları'nın değil, Ege Denizi'ne yayılmış yaklaşık 152 kadar ada, adacık ve kayalığın¹⁵⁷ egemenliğini

¹⁵⁶ Tarafımızdan oluşturulan bu haritada Yunanistan'a ait adalar mavi, Türkiye'ye ait adalar kırmızı ve bölgede bulunan egemenliği tartışmalı ada, adacık ve kayalıklar ise turuncu renk ile gösterilmiştir.

¹⁵⁷ Egemenliği Adlaşmalarla Yunanistan'a devredilmemiş ada, adacık ve kayalıkların listesi için bkz. Ek-7

ilgilendirmektedir¹⁵⁸. Böylece, iki ülke arasındaki sorunlara yine Ege Denizi ile bağlantılı olan yeni bir uyuşmazlık daha eklenmiştir. Ancak bu uyuşmazlığın önemli özelliği, diğer Ege uyuşmazlıklarını doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyecek nitelikte olmasıdır.

Egemenliğinin hangi ülkeye ait olduğu belirlenmemiş ada, adacık ve kayalıkların, Ege'deki karasuları dağılımlarını önemli ölçüde değiştirebilmesi, bazı istisnalar dışında bunların kıta sahanlığına ve münhasır ekonomik bölgeye sahip olması, ayrıca her bir kara parçasının sahip olduğu hava sahasının Ege'deki hava sahası sorununa etkisi gözönüne alındığında, bu çok sayıda formasyonun iki ülke ilişkilerini neden o zamana dek hiç olmadığı kadar gerginleştirdiği ve hatta neden savaşın eşiğine getirdiği daha iyi anlaşılacaktır.

Kardak Kayalıklarında karaya oturan Figen Akad'a yardım amacıyla ilk olarak Yunan sahil güvenlik botu ulaşmıştır. Yunan sahil güvenlik botunun geminin Yunan karasularında olduğunu ifade etmesi üzerine, gemi kaptanı Türk karasularında karaya oturduğunu ifade etmiş ve teklif edilen yardımı geri çevirmiştir¹⁵⁹. Gemi kaptanının Türk sahil güvenlik makamlarından istediği yardım üzerine bölgeye Ömür Kurtarma Şirketine ait personel ve römorkörler ulaşmıştır. Figen Akad'ı kurtarma çalışmalarına, bu Türk şirketinin kiraladığı ve kurtarma çalışmaları esnasında Türk bayrağı çeken bir Yunan kurtarma botu da katılmıştır. Kurtarma çalışmaları devam ederken Yunanistan 26 Aralık 1995 tarihinde Türkiye'ye bir nota vererek Yunan karasularında yapıldığını iddia ettiği kurtarma çalışmalarının durdurulmasını talep etmiştir.

Türkiye, aynı gün verdiği cevabî notada Yunanistan'ın bu iddialarını reddetmiştir. Gemide yürütülen kurtarma çalışmalarına Yunan hücumbotları

¹⁵⁸ 3 Haziran 1999 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde yer alan bir haberde, "Genelkurmay Başkanlığı, Türkiye kıyılarındaki "formasyon" diye adlandırılan 152 adacık ve kayalık üzerinde hak iddia eden Yunanistan'a gerekli yanıtın 3 Haziran Avrupa Birliği Köln Doruğu'ndan sonra verilmesi için hazırlığını tamamladığı" bilgileri yer almıştır. Cumhuriyet, "Adacıklar Osmanlı Mirası", 3 Haziran 1999, s. 1-17

¹⁵⁹ Krateros Ioannou, "A Tale of Two Islets", Thesis, **A Journal of Foreign Policy Issues**, C.I, S.I., Atina, y.y., 1999, s.3

tarafından yapılan tacizlere¹⁶⁰ rağmen Figen Akad 26 Aralık 1995 tarihinde Güllük Limanına çekilmiştir.

Yunanistan, büyükelçiliği vasıtasıyla verdiği 9 Ocak 1996 tarihli ikinci bir notada ise; 1932 düzenlemelerine yani 4 Ocak 1932 tarihli Türk-İtalyan Sözleşmesi ve 28 Aralık 1932 tarihli Teknisyenler Zaptı'na atıfta bulunarak, Kardak Kayalıkları'nın 1947 Paris Barış Andlaşması ile Yunanistan'a devredildiğini iddia etmiştir¹⁶¹.

Bu olayların yaşanmasından yaklaşık bir ay sonra, 20 Ocak 1996 tarihli Yunan Gramma Dergisinde yayınlanması neticesinde, Kelemez Adası Belediye Başkanı, 26 Ocak'ta, Ada'nın papazı ve bazı ailelerden oluşan bir grubu yanına alarak Kardak Kayalıkları'na gitmiş ve kayalıklara Yunan bayrağı dikmiştir.

Yunan televizyonlarında yayınlanan bu görüntüler üzerine Hürriyet Gazetesi'nin iki muhabiri, 27 Ocak günü helikopter ile Kardak Kayalıkları'na giderek Yunanlıların dikmiş olduğu bayrağı indirmiş ve yerine Türk bayrağı dikmişlerdir. Figen Akad gemisinin karaya oturması sırasında Türkiye ile Yunanistan arasında nota trafiğinin yaşanmasına neden olan Kardak Kayalıkları, bu sefer de bayrak dikme olayları nedeniyle iki ülke arasındaki gerginliğin artmasına neden olmuştur¹⁶². Nitekim bayrak dikme olayının hemen ardından Yunan Hükümeti, Atina'daki Türk Büyükelçisi'ni Dışişleri Bakanlığı'na çağırarak ve Kardak Kayalıkları'nın Yunanistan'a ait olduğunu bildirerek 29 Ocak 1996 günü öğle saatlerinde Doğu Kardak'a 12 kişiden oluşan bir askerî tim çıkarmıştır. Bu tim tarafından her iki kayalığa da Yunan bayrağı dikilmek suretiyle krizin tırmanmasına neden olacak faaliyetlerin icrasına başlanmıştır.

Yaşanan tüm bu olaylar süresince Türkiye, soruna diplomatik ve barışçıl yollardan çözüm aramıştır. Ancak, Yunanistan'ın kayalıklara asker çıkarmasını takip eden günlerde bölgeye deniz kuvvetleri unsurlarını sevk etmesi ve Yunan uçaklarının taciz uçuşları yapması, Türkiye'nin tepkisinin sertleşmesine neden

¹⁶⁰ Gemide yürütülen kurtarma çalışmaları sürerken, Yunanistan'a ait hücum botlar gemiye yaklaşarak kurtarma işlemlerini durdurmuş ve Yunanistan'a ait bir römorkör gemiyi karaya oturduğu yerden çekerek kurtarmaya çalışmıştır. Bu arada kurtarma halatının römorkörün firdöndüsüne sıkışması, Türk gemisinin bu halatı keserek Türk karasularına girmesi ile sonuçlanmıştır.

¹⁶¹ Kurumahmut, **a.g.e.**, s.13

¹⁶² **A.e.**, s.14

olmuştur. 29 Ocak 1996 tarihinde verilen notada¹⁶³ 4 Ocak 1932 Sözleşmesi'nde Kardak Kayalıkları ile ilgili bir hüküm bulunmadığı ve 28 Aralık 1932 tarihli Teknisyenler Zaptının ise hukukî açıdan tamamlanmamış bir belge olduğu bildirilmiştir. Ayrıca bahse konu belgelerin Türkiye ve Yunanistan arasında geçerli olması için Yunanistan tarafından 1950 ve 1953 yıllarında girişimde bulunulduğu hatırlatılarak, bu hususun belgelerin geçerliliği konusundaki tereddütleri teyit ettiği vurgulanmıştır.

Ayrıca, burada yeri gelmişken şunu da belirtmekte yarar bulunmaktadır: Türkiye, Yunanistan'ın kayalıklara tek taraflı olarak asker çıkarması karşısında soğukkanlılığını korumuş, yine vermiş olduğu notada tarafların durumu gerginleştirecek faaliyetlerden kaçınmasının yararına değinmiş, kayalıklardaki Yunan askerlerinin geri çekilmesi halinde sorunun çözümü için Yunan makamları ile görüşmeye hazır olduğunu bildirmiştir.

Ancak, Türkiye'nin bu iyi niyetli yaklaşımlarına karşın Yunanistan hem diplomatik alanda, hem de Kardak Kayalıkları bölgesinde tehditkâr ve Türkiye'nin egemenlik haklarını ihlâl edici tutum ve davranışlarına devam etmiştir¹⁶⁴. Yunanistan'ın tehditkâr ve tahrik edici davranışlarına son vermemesi ve Yunanistan'ın Ankara Büyükelçisine defalarca söylenmesine karşın, bölgedeki askerlerini geri çekmemesi üzerine Türk Deniz Kuvvetlerine ait SAT ve SAS timleri tarafından 31 Ocak 1996 günü Kardak Kayalıkları'na operasyon düzenlenmiştir.

Türk SAT Timi, Yunan askerinin bulunmadığı Batı Kardak'a çıkarak kayalıktaki Yunan bayrağını indirmiş ve adaya Türk bayrağını dikmiştir. O andan itibaren bölgedeki tansiyon o kadar yükselmiştir ki, ABD arabuluculuk etmek durumunda kalmış ve NATO üyesi olan iki devleti savaşın eşiğinden döndürmüştür.

¹⁶³ Türkiye tarafından Yunanistan'a verilen 29 Ocak 1996 tarihli Nota metni için bkz. Ek-8

¹⁶⁴ Yunanistan'ın yeni Başbakanı Kostas Simitis Ege'deki kriz konusunda yaptığı açıklamada *"..bu veya herhangi bir saldırgan milliyetçiliğe, Yunanistan'ın cevabının, anında, sert ve kararlı olacağını ilan ediyoruz ve elimizdeki mevcut tüm imkânları Türkiye'ye karşı kullanmakta tereddüt etmeyeceğiz..."* demiştir. Yunanistan, kayalıklara yönelik işgâl girişiminin yanı sıra, bölgede Türk Deniz Kuvvetleri'ne ait unsurların Yunan karasularından çıkmasını talep etmiştir. Ayrıca, Yunanistan Dışişleri Bakanı 30 Ocak 1996 günü Yunan Parlamentosu'nda yaptığı konuşmada *"Kardak Kayalıkları'ndaki Yunan bayrağını indirmeyeceklerini ve Kayalıkları Türkiye ile asla müzakere konusu yapmayacaklarını"* açıklamıştır. Kurumahmut, **a.g.e.**, s.15-16

c. Kardak Krizi'nin Sona Ermesi

Türkiye'nin de kayalıklara asker çıkarması ve bölgedeki deniz kuvvetlerine ait unsurlarının sayısını arttırması üzerine Yunanistan geri adım atmak durumunda kalmış, başta ABD Başkanı Bill Clinton olmak üzere önde gelen Avrupa liderlerinin de araya girmesi neticesinde iki ülke arasında krizin sona erdirilmesi hususunda sözlü mutabakat sağlanmıştır¹⁶⁵. Yapılan bu mutabakat gereğince, her iki taraf, kuvvetlerini geri çekmeyi ve egemenliği tartışmalı kayalıklar üzerinde herhangi bir askerî faaliyet yapmamayı kabul etmişlerdir.

Her iki ülke de sözlü mutabakata uygun olarak kayalıklardaki askerlerini ve bölgedeki kuvvetlerini geri çekmişler ve *status quo ante*¹⁶⁶ 'ye dönmüştür. Yaklaşık otuz beş gün süren kriz döneminin savaş çıkmadan atlatılmasından ve *status quo ante*'ye dönülmesinden sonra, her iki ülke de bu durumu kendi çıkarları doğrultusunda yorumlamaya ve uluslararası platformlarda kamuoyu oluşturmaya çalışmışlardır¹⁶⁷. *Status quo ante*'ye dönülmesi Yunan makamları tarafından “*kayalıklar üzerindeki egemenliğini tam ve engelsiz olarak kullanıldığı önceki rejime dönüş*” olarak yorumlanırken, Türkiye ise, “*kayalıklar üzerindeki uluslararası anlaşmalara dayanan Türk egemenliğinin bu olaydan etkilenmediği*” görüşünü savunmaktadır¹⁶⁸.

Yunanistan, 16 Şubat 1996 tarihinde Türkiye'ye vermiş olduğu nota¹⁶⁹ ile Kardak Kayalıkları üzerindeki egemenlik iddialarını sürdürmüş ve bundan sonraki dönem için adalar üzerindeki niyetlerini açıkça ortaya koymuştur. Ege Denizi'nde egemenliği tartışmalı adalara ilişkin Yunanistan'ın görüşlerini içeren en önemli belge olması nedeniyle bahse konu nota ileriki kısımlarda ayrıntılı olarak incelenecektir.

¹⁶⁵ Olut, **a.g.e.**, s.50

¹⁶⁶ *Status quo ante*: Latince hukuk terimi olarak, önceki duruma dönüş anlamında kullanılmaktadır. Bir savaştan/uyuşmazlıktan sonra yapılan barış anlaşması, durumu savaş öncesine döndürüyorsa buna, *status quo ante* denir. Yani savaşta alınan/verilen yerler ne olursa olsun savaş başlamadan önce “*bulunulan durum*”a geri dönlür.

¹⁶⁷ Denk, **a.g.e.**, s.51

¹⁶⁸ Constantin P. Economides, “Tartışma: Türkiye ile Yunanistan Arasındaki İhtilâflı Adalar, Ege Denizi'ndeki İmia Adaları: Kuvvetle Yaratılan Bir Uyuşmazlık”, Fransızca'dan Çev. Mahmut Göçer, **Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl 2, 1998-1999, S.2, s.604

¹⁶⁹ Yunanistan'ın Ankara Büyükelçiliği'nden Türk Dışişleri Bakanlığı'na gönderilen 16 Şubat 1996 tarihli ve 155/159/688 sayılı Nota metni için bkz. Ek-9

Kardak Kayalıklarında yaşanan bu kriz ile ilgili tarafların yaklaşımları incelendiğinde, iki ülkenin de uyuşmazlığa büyük önem attettikleri ve her ne kadar kriz süresince seslerini askerî alanda daha çok yükseltmiş olsalar da, birbirlerine gönderdikleri notalarda genelde hukuksal yaklaşımlar ortaya koydukları tespit edilmiştir. Esasen Kardak Krizinin en önemli sonucu, Ege'deki bazı ada, adacık ve kayalıkların egemenliği sorununun resmiyet kazanması ve bu sorunun diğer Ege uyuşmazlıklarını doğrudan etkilemesi dolayısıyla her iki ülkenin de bu sorunu kendi aralarındaki ilişkilerde önemli bir konuma oturtmasıdır¹⁷⁰.

B. Kardak Kayalıkları Krizi Sonunda Tarafların Uyuşmazlığa Yaklaşımı

1. Genel Olarak

Ege Denizi'nde egemenlik uyuşmazlıklarına konu olan ada, adacık ve kayalıklar sadece Kardak Kayalıkları'ndan ibaret değildir. Kardak Kayalıkları üzerindeki hâkimiyet mücadelesinin neticesi, Ege'de bulunan çok sayıda ada, adacık ve kayalığın da kaderini belirleyecek önemi haizdir. Bu nedenledir ki her iki ülke de konuya gereken önemi ve hassasiyeti göstermiştir. Egemenlik ihtilâfına konu olan bu çok sayıda ada, adacık ve kayalığın, Türkiye ve Yunanistan arasında Ege Denizi'ndeki diğer bazı sorunları da doğrudan etkilemesi, konuya atfedilen önemin bir kat daha artmasına yol açmıştır. Ayrıca, bu yeni uyuşmazlığın ortaya çıkması, iki ülke ilişkilerindeki gerginliği arttırdığı yadsınamaz bir gerçekse de, iki ülke arasındaki zaten var olan genel durumun da gerginliği arttırıcı temel neden olduğu söylenebilir.

Türkiye ve Yunanistan'ın Kardak Kayalıkları'nın hâkimiyeti konusundaki uyuşmazlık hakkındaki tezleri, temel olarak hukuksal yaklaşıma dayanmaktadır. Her iki ülkenin de tezleri hemen hemen aynı belgeler üzerinde yoğunlaşmakta, ancak bu belgelerin yorumlanmasında önemli farklılıkların ortaya çıktığı görülmektedir. Tarafların uyuşmazlıkta savundukları tezlerine dayanak olarak kullandıkları belgeler, 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Andlaşması, 4 Ocak 1932 tarihli Türk-İtalyan Sözleşmesi ve 1947 tarihli Paris Barış Andlaşması'dır. Bu belgelere ilâve olarak 28

¹⁷⁰ Denk, **a.g.e.**, s.51

Aralık 1932 tarihli Türkiye-İtalya Teknisyenler Zaptı'nın geçerli hukukî bir belge olup olmadığı, tartışmanın merkezinde yer alan temel anlaşmazlık konusudur. Bu belgelere ilişkin her iki ülkenin getirmiş olduğu yorumlar, tarafların görüşlerinin aktarıldığı müteakip kısımda ayrıntılı olarak incelenecektir.

Türkiye ve Yunanistan'ın uyuşmazlığa ilişkin görüşleri incelendiğinde dikkati çeken bir diğer önemli husus ise, her iki ülkenin de Lozan Barış Andlaşması öncesindeki döneme ait zımnî bir görüş birliği içinde olduklarıdır. Bu değerlendirmenin yapılmasındaki en önemli gerekçe, Yunanistan'ın Kardak Kayalıkları'nın kendisine ait olduğunu savunurken, Lozan Barış Andlaşmasını ve 1932 tarihli iki belgeyi referans olarak göstermesidir. Bir başka deyişle, Yunanistan, iddialarını Lozan Barış Andlaşması ve sonrasında gerçekleştirilen belgelere dayandırarak, adalar üzerindeki Lozan öncesi Osmanlı egemenliğini kabul etmiş görünmektedir¹⁷¹.

Çalışmamızın ikinci bölümünde Ege Adalarının tarihî kökenleri ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bahse konu bölümde de belirtildiği üzere, Osmanlı İmparatorluğu dönemin uluslararası hukuk kurallarına uygun olarak Ege Denizi'nde bulunan tüm ada, adacık ve kayalıklara hâkim olmuş ve sonra bunlardan bazılarını¹⁷² Lozan Barış Andlaşması'na gelene kadar değişik dönemlerde Yunanistan'a devretmek zorunda kalmıştır. Lozan'a gelindiğinde ise Osmanlı İmparatorluğu'nun devrettiği adalar dışında kalan Ege Denizi'ndeki tüm ada, adacık ve kayalıklar, Osmanlı İmparatorluğu'nun ardılı sıfatıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin olmuştur. Bu nedenle, adaların egemenlik durumunun tarihsel gelişimi, Türkiye'nin yaklaşımının bütün yönleriyle anlaşılmasına olanak vermesi açısından, "*Türkiye'nin uyuşmazlığa yaklaşımı*" başlığı altında incelenecektir.

Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan diğer sorunların merkezinde bulunması ve bahse konu sorunları doğrudan etkileyen özellikleri haiz olması nedeniyle Ege'de adaların egemenliği sorunu, her iki ülke için de öncelikli konuma gelmiştir. Bu sorunun çözümünde temel hedef, Ege Denizi'nde uluslararası hukukun ada olarak tanımladığı her bir formasyonun, bir başka deyişle ada, adacık ve

¹⁷¹ Denk, **a.g.e.**, s.58

¹⁷² Lozan Barış Andlaşması öncesinde egemenliği Yunanistan'a geçen adalar; Eğriboz Adası, Kuzey Sporad Adaları, Kiklad Adaları, Çuha Adası, Küçük Çuha Adası ve Girit'tir.

kayalığın, hangi devletin egemenliğinde olduğunun hiçbir ihtilâfa yer vermeyecek şekilde belirlenmesi olmalıdır.

2. Tarafların Uyuşmazlığa Yaklaşımları

a. Lozan Barış Andlaşması Öncesi Dönem ve Türkiye'nin Tarihsel Yaklaşımı

Batı Anadolu'daki Türk beyliklerinin adalara sahip olmak için yaptıkları akınlar ile başlayan ve Osmanlı İmparatorluğu'nun iç denizi olması ile tamamlanan Ege Denizi'ndeki Türk egemenlik kazanımları Girit Adası'nın 1669 yılında ve İstendil Adası'nın¹⁷³ da 1718'de Osmanlı egemenliğine girmesiyle tamamlanmıştır. Böylece, Ege Denizi'nde yer alan ve uluslararası hukukun da ada olarak tanımladığı tüm kara parçaları, diğer bir ifadeyle ada, adacık ve kayalıklar, Osmanlı egemenliğine girmiştir¹⁷⁴. Bu durum, Ege Denizi'ndeki her bir ada, adacık ve kayalığın bugünkü egemenliğinin belirlenmesinde ve mevcut egemenlik sorunlarının çözülmesinde önemli bir başlangıç noktası olacaktır.

Ege Adaları üzerinde verilen bu egemenlik mücadeleleri Osmanlı İmparatorluğu ile Venedikliler, Cenevizliler ve Bizans İmparatorluğu arasında geçmiş, Yunanistan'ın bağımsızlığını kazandığı 1830 öncesinde Ege Adaları üzerinde herhangi bir egemenliği de söz konusu olmamıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun adalar üzerindeki hâkimiyeti, Yunanistan'ın bağımsızlığını kazandığı 24 Nisan 1830'a kadar kesintisiz olarak devam etmiş ve 1830 öncesinde Ege Adaları üzerindeki Osmanlı Devleti'nin siyasal yönetimi bütün unsurlarıyla varlığını sürdürmüştür. Yunanistan, bağımsızlığını kazandığı dönemde sadece Eğriboz Adası, Kuzey Sporadlar ve Kiklad Adaları'nı egemenliği altına almıştır.

Kuruluşunda verilen bu adalara ilâve olarak, 1864 yılında İngiltere, Fransa ve

¹⁷³ Adalar ve günümüzde kullanılan isimleri için bkz.:Ek-1

¹⁷⁴ Kurumahmut, "Ege Adalarının Egemenlik Devirleri", s.9; Kurumahmut, Başeren, **Ege'de Gri Bölgeler**, s.51

Rusya'nın kendi aralarında varmış oldukları andlaşma neticesinde, Yedi Ada'nın¹⁷⁵ da egemenliği Yunanistan'a devredilmiştir. Yunanistan'ın bağımsız bir devlet olarak tarih sahnesine çıkmasından sonra, Yunanistan ana kıtasını çevreleyen adalara ilişkin ilk egemenlik tasarrufu 34 yıl sonra bu şekilde gerçekleşmiştir. Diğer bütün adalar üzerindeki Osmanlı/Türk hâkimiyeti Balkan Harbi öncesine kadar istisnasız devam etmiştir¹⁷⁶.

Trablusgarp Harbi sırasında Menteşe Adaları bölgesindeki toplam 16 ada İtalya'nın işgâline uğramıştır. Ancak, Uşi Barış Andlaşması ile İtalya, geçici olarak işgâl ettiği adalardan kayıtsız ve şartsız çekilmeyi taahhüt ettiği için, Osmanlı Devletinin bu adalar üzerindeki egemenlik hakları hiçbir kayba uğramadan devam etmiştir¹⁷⁷.

Trablusgarb Harbi'nden hemen sonra başlayan Balkan Harbi'nde Yunanistan'ın başlıca hedefi Ege Denizi'ndeki Osmanlı Adaları idi. Bu adalardan Taşoz, Semadirek, Gökçeada, Limni, Bozcaada, Bozbaba, Midilli, Sakız, İpsara, Sisam ve Ahikerya Adaları o dönemde Yunan işgâline uğramıştır. Böylece, İtalya tarafından işgâl edilen adalardan sonra, Doğu Ege Adaları'nın büyük bir bölümü de Yunanistan'ın işgâline uğramıştır. Ancak Osmanlı Devleti, İtalya ve Yunanistan tarafından işgâl edilen adalar üzerindeki bu ülkelerin faaliyetlerini yakından izlemiş, işgâllerini hiçbir zaman kabul etmemiş ve adalar üzerindeki egemenlik haklarının devam ettiğini her fırsatta dile getirmiştir¹⁷⁸.

Birinci Balkan Savaşı sonrasında imzalanan 30 Mayıs 1913 tarihli Londra Andlaşması ile Osmanlı Devleti, Ege Adaları'nın geleceğinin belirlenmesini Avrupalı altı devlete¹⁷⁹ bırakmış ve yine bu andlaşma ile Girit Adası'nı Yunanistan'a vermeyi kabul etmiştir. Balkanlarda çıkan yeni çıkar kavgaları neticesinde İkinci Balkan Harbi meydana gelmiş, bu savaş sonunda Osmanlı-Yunan barışı, 14 Kasım 1913'te imzalanan Atina Andlaşması ile sağlanmıştır. Bu andlaşma gereğince Osmanlı İmparatorluğu, Girit'in Yunanistan'a verilmesini resmen kabul etmiş, Girit dışındaki

¹⁷⁵ Yunanistan'ın batısında yer alan ve Adriyatik'ten Akdeniz'e kadar bir dizi halinde uzanan Korfu, Pakso, Ayamavra, İtaki, Kefalonya, Zanta ve Çuha Adaları ile bunların uzantıları "Yedi Ada" olarak adlandırılmıştır.

¹⁷⁶ Bkz. geride s.39

¹⁷⁷ Bkz. geride s.39-40

¹⁷⁸ Başeren, **a.g.e.**, s.120

¹⁷⁹ "Altı Büyük Devlet" diye isimlendirilen bu altı Avrupa devleti; Almanya, İngiltere, Fransa, Avusturya-Macaristan, İtalya ve Rusya'dır.

Ege Adaları'nın geleceği ise Altı Büyük Devlet Kararı ile belirlenmiştir.

Bahse konu karar ile Altı Büyük Devlet; Gökçeada, Bozcaada ve Meis'in dışında kalan ve 13 Şubat 1914 tarihinde Yunan işgâli altında bulunan bütün Ege Adaları'nın Yunanistan'a verilmesini kararlaştırmışlardır. Belirlenen bu statüyü kabul etmeyen Osmanlı Devletinin istikrarlı ve tutarlı itirazları neticesinde, Altı Büyük Devletin Osmanlı Devleti ile Yunanistan'a bildirdikleri bahse konu kararı, Lozan Barış Andlaşmasına kadar bağlayıcı güce sahip olamamış ve kâğıt üzerinde kalmıştır.

Balkan Harbi sonrasında Balkan devletleri arasındaki barış görüşmeleri sürerken, Birinci Dünya Savaşı patlak vermiş ve İtalya, 22 Ağustos 1915'te Uşi Barış Andlaşması ile Osmanlı Devletine iade etmeyi kabul ettiği güneydoğu Ege'de yer alan adaları Osmanlı Devletine geri vermeyeceğini ve andlaşmadan kaynaklanan yükümlülüklerini feshettiğini açıklamıştır¹⁸⁰.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında imzalanan Sevr ve Bonin-Venizelos Andlaşmaları, Türkiye'nin kurtuluş mücadelesine başlaması ve bu mücadeleyi kazanması neticesinde hiçbir zaman yürürlüğe girmemiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ayrıntılı olarak, yukarıda ise genel hatlarıyla açıklamaya çalıştığımız Ege Adaları'nın tarihî köklerinden yola çıkan Türkiye, Lozan Konferansına geldiğinde andlaşmalarla¹⁸¹ egemenlikleri devredilen adalar dışındaki tüm adaların ki, bunlara o dönemde Yunanistan'ın ve İtalya'nın işgâli altında bulunan adalar da dâhil olmak üzere, Osmanlı Devleti'nin egemenliği altında olduğunu savunmaktadır. Bir başka ifade ile en geç 1718'de İstendil Adası'nın alınmasıyla Osmanlı egemenliğine giren ve yaklaşık 250 yıl boyunca da bu durumunu sürdüren Ege Denizi'ndeki ada, adacık ve kayalıklar Lozan Konferansı'na gelindiğinde de Osmanlı Devleti'nin, daha doğrusu onun ardılı olan Türkiye'nin egemenliğindedir¹⁸².

Türkiye, Lozan Barış Andlaşması ile devrettiği ada ve adacıklar dışında, Ege Denizi'nin değişik bölgelerinde Osmanlı İmparatorluğundan kendisine intikal eden Kardak Kayalıkları dâhil olmak üzere 150 kadar ada, adacık ve kayalığın üzerindeki

¹⁸⁰ Denk, **a.g.e.**, s.63

¹⁸¹ Ege Denizinde hukukî statüyü belirleyen andlaşmalar için bkz. geride: s.31-32

¹⁸² Denk, **a.g.e.**, s.65

egemenliğinin sürdüğünü iddia etmektedir. Ege uyuşmazlıklarının tarihî kökeninin ve statüsünün incelendiği bu bölümün başında yapılan değerlendirmede de belirtildiği üzere, Türkiye ve Yunanistan arasında egemenlik uyuşmazlığı konusunda Lozan Barış Andlaşması'ndan önceki döneme ait düzenleme ve gelişmelere ilişkin bir tartışma bulunmamaktadır¹⁸³. Ayrıca her iki ülke arasında bu görüş birliğinin var olması, Ege Adaları'nın Osmanlı Devleti'nin ardılı olan Türkiye Cumhuriyeti'nin egemenliği altında bulunduğunu uzun süreden beri vurgulayagelen Türkiye açısından önem kazanmaktadır. Buradan yola çıkarak Türkiye, herhangi bir uluslararası andlaşmayla başka bir devlete devredilmeyen Kardak Kayalıklarının ve Ege Denizi'ndeki aynı hukukî statüye sahip diğer ada, adacık ve kayalıkların halen kendisinin egemenliği altında bulunduğunu savunmaktadır.

b. Hukukî Yaklaşımlar

(1) Genel Olarak

Ege Denizi'ndeki ada, adacık ve kayalıkların hukukî statülerinin belirlenmesinde önemli referans belgeleri olarak, 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Andlaşması, 4 Ocak 1932 tarihli Türk-İtalyan Sözleşmesi ve 1947 tarihli Paris Barış Andlaşması karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, 28 Aralık 1932 tarihli Türk-İtalyan Teknisyenler Zaptı da uyuşmazlık hakkında tarafların, özellikle Yunanistan'ın sıkça başvurduğu belgeler arasında yer almaktadır.

25 Aralık 1995'te Figen Akad isimli Türk bandıralı geminin Kardak Kayalıkları'na oturmasıyla başlayan ve yaklaşık otuz beş gün süren kriz döneminde Türkiye ve Yunanistan savaşın eşiğinden dönmüşlerdir. Ancak tüm bu gerginliğe rağmen, kriz süresince ve sonra, iki ülkenin birbirlerine gönderdikleri notalarda hukuksal yaklaşımların ağırlıklı olarak yer aldığı, her iki tarafın da uyuşmazlık konusundaki tezlerini ulusal ve uluslararası kamuoyuna duyurmak maksadıyla gerek resmî, gerekse akademik yayınlara başvurdukları gözlemlenmiştir.

¹⁸³ Kısaca hatırlamak gerekirse; söz konusu düzenlemeler ile Yunanistan'a bırakılan Eğriboz Adası, Kuzey Sporad Adaları, Kiklad Adaları, Çuha Adaları (Çuha, Küçük Çuha) ve Girit Adası dışında kalan Ege Adaları, Lozan Barış Andlaşması'nın konusu olmuş ve bu andlaşma ile egemenliklerinin hangi ülkede kalacağı tayin edilmiştir.

Her iki ülkenin uyuşmazlığa ilişkin hukuksal yaklaşımlarını Lozan Barış Andlaşması ve sonrasında geliştirilen 1932 tarihli belgeler ile Paris Barış Andlaşması'na dayandırdığı daha önce belirtilmişti. Çalışmamızın bu kısmında bu gerçekten yola çıkarak, tarafların uyuşmazlığa olan hukuksal yaklaşımları, bahse konu belgelerin ilgili hükümlerine devletlerin getirmiş oldukları yorumlar çerçevesinde sırasıyla ele alınacaktır.

(2) Lozan Barış Andlaşması ve Tarafların Uyuşmazlığa Yaklaşımları

Lozan Barış Andlaşması'nın getirmiş olduğu hukukî statünün iyi anlaşılması, Ege'de mevcut egemenlik ihtilâfının çözümünde, diğer bir ifade ile Ege'de gri alanların mevcut olup olmadığı sorusunun cevaplandırılmasında önemli bir kilometre taşı olacaktır.

20. Yüzyılın en önemli siyasî belgelerinden biri olan Lozan Barış Andlaşması, Ege Denizi'ndeki egemenlik ihtilâfını, güvenlik problemlerini ve deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasını somut olarak aydınlatabilecek hükümler içermektedir. Türkiye ile İtilâf Devletleri arasındaki 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Barış Andlaşmasının “*Siyasal Hükümler*” başlıklı I.Bölümünde “*Topraklara İlişkin Hükümler*” başlığı altında yer alan 6, 12, 15 ve 16. maddeleri Ege Denizi'nde yer alan adaların statüsünü düzenlemektedir¹⁸⁴.

i. Lozan Barış Andlaşması'nın 6. Maddesi ve Üç Mil İlkesi

Lozan Barış Andlaşması'nın 6. maddesinin 2. fıkrası; “*İşbu Andlaşmada aykırı bir hüküm bulunmadıkça, deniz sınırları kıyıya üç milden daha yakın bulunan ada ve adacıkları içine alacaktır.*” hükmüne yer vermiştir.

Lozan Barış Andlaşması'nın bu maddesi egemenlik haklarına ilişkin bir ilke ortaya koymaktadır. Bu madde tüm sahillere uygulanıp tek başına ve doğrudan

¹⁸⁴ İlgili maddeler için bakınız geride: s.50

doğruya hak doğuracak icrai bir kural değildir. Madde 6/2 icraî nitelikte bir hüküm olmadığı için, fıkra metninde yer alan üç mil ilkesinin hangi sahillerde uygulanacağı belirtilmemiş, konu takip eden ilgili hükümlere bırakılmıştır. Nitekim, Lozan Barış Andlaşması'nın 12. maddesinde bu bağlamda bir düzenleme yapılmıştır¹⁸⁵. Bu maddenin son cümlesinde yer alan “... *İşbu Andlaşmada aykırı bir hüküm bulunmadıkça, Asya kıyısından üç milden az bir uzaklıkta bulunan adalar Türk egemenliği altında kalacaktır.*” ifadesi ile somut olarak Asya kıyılarına uygulanmıştır.

Ayrıca 12. maddenin bu son cümlesindeki üç mil kuralı, Menteşe Adaları dâhil olmak üzere bütün Asya sahillerinde uygulanacak nitelikte bir kuraldır. Dolayısıyla Türkiye'nin Avrupa kıyılarının üç mil içerisindeki veya dışındaki bütün ada, adacık ve kayalıklar bu tartışmanın dışındadır. Diğer bir ifadeyle Gelibolu Yarımadası'nın Ege sahilleri ile Saros Körfezi'nin kuzey sahillerinde kalan Türkiye sahilleri, üç mil kuralının uygulama alanının dışında kalmaktadır.

Bu bağlamda, egemenliği 12. madde ile Yunanistan'a devredilen Semadirek Adası'nın yaklaşık 6 mil doğusunda kalan Zürafa Kayalıkları, Osmanlı Devleti'nin devamı olan Türkiye'nin egemenliğinden çıkmayan adalar için somut bir örnek olmaktadır.

Öte yandan Türkiye, 6. maddede belirtilen üç mil ilkesinin kıyılardan itibaren 3 mil mesafenin dışında kalan adalarla ilgili olmadığını, 3 mil hâkimiyete ilişkin bir kural olduğundan, 6. maddenin 2. fıkrasında belirtildiği gibi hangi sahilde uygulanırsa uygulansın sadece sahillerden itibaren üç mil içinde olan adalarla ilgili olacağını ifade etmektedir. Dolayısıyla, bahse konu maddenin Anadolu sahillerinden itibaren, üç mil dışında bulunan adaların egemenliği hakkında herhangi bir değişiklik yapmadığı belirtilmektedir¹⁸⁶.

Ayrıca 6. maddenin 2. fıkrasındaki cümle yapısı dikkatle incelendiğinde, deniz sınırlarının hâkimiyetinin belirlenmesinde esas alınan unsurun, bir başka ifade ile öznenin “kıyı” olduğu görülmektedir. “Ada ve adacık” kavramları ise düzenlemeye tâbi tutulan nesneler olarak değerlendirilmektedir. Daha önce belirtildiği üzere, soyut bir yapıda olan bu hüküm, 12. madde ile sadece Anadolu sahillerine uygulanmış ve sahilden üç mil mesafede bulunan adalar üzerindeki Türk egemenlik haklarını teyit

¹⁸⁵ Başeren, **a.g.e.**, s.84

¹⁸⁶ **A.e.**, s.87

etmiştir. Aynı ilkeyi Yunan ülkesi ve adalar açısından değerlendirmek, her şeyden önce Lozan Barış Andlaşması'nın lafzına aykırıdır. Üç mil ilkesinin adalara uygulanması halinde, adalar ve adacıkların üç mili içindeki başka ada ve adacıkların da egemenliği bu adalara bağlanmış olacaktır¹⁸⁷. Konuyu daha somut bir şekilde açıklamak maksadıyla Sakız Adası'nın üç mil mesafesi içerisinde bulunan Koyun Adası'nı ele alalım. Koyun Adası, Lozan öncesi Osmanlı Devleti, sonrasında ise Türkiye tarafından herhangi bir andlaşma ile Yunanistan'a devredilmemiştir. Yunanistan'ın üç mil ilkesini adalar için uygulayarak Koyun Adası'nın, Sakız Adası'nın üç mili içinde olduğunu belirtmesi ve bu ada üzerinde Yunan egemenliğini tesis etmesi uluslararası hukuka aykırıdır¹⁸⁸.

Ayrıca, uluslararası hukuk kuralları gereğince ülke devrinin açık irade beyanı içeren hükümlerle yapılması gerekmektedir. Devredilecek ülke parçasının açık bir şekilde tanımlanması ve belirtilmesi de devir işleminin daha sonra tartışmaya mahal vermemesi açısından önem taşımaktadır¹⁸⁹. Yunan adalarının üç mili içerisindeki adaların, bu ilke gereğince, Türkiye'nin egemenliğinden Yunanistan'ın hâkimiyeti altına girdiğini iddia etmek uluslararası hukuka uygun düşmemektedir. Çünkü, Lozan Barış Andlaşması'nın bu soyut ve açık olmayan hükmü ile ülke devri mümkün değildir.

Yunanistan, Lozan Barış Andlaşması'nın 15. maddesinden yola çıkarak, bu madde ile İtalya'ya devredilen adalara "*bağlı adalar*" tanımı içerisinde değerlendirdiği Kardak Kayalıkları'nın da İtalya'ya devredildiğini ve daha sonra bu kayalıkların 1947 Paris Barış Andlaşması hükümlerine uygun olarak Yunanistan'a devrinin gerçekleştiğini savunmaktadır.

Bilindiği üzere Andlaşmanın 15. Maddesinin son paragrafında "... *Sombeki (Simi-Sömbeki) ve İstanköy (Kos) Adaları ile bunlara bağlı adacıklar ve Meis (Castellorizo) Adası ...*" ifadesi mevcuttur. Yunanistan bu maddede yer alan "*bağlı*" ifadesini yalın bir değerlendirmeye tâbi tutarak, bunu coğrafi verilere dayandırmaktadır. Yunanistan'a göre Kardak Kayalıkları, Türkiye kıyılarına 3,6 deniz mili, en yakın Türk adası olan Çavuş Adası'na mesafesi ise 2,3 deniz milidir. Yunanistan'a ait Kelemez Adası'na mesafesi 5,5 deniz mili, Kalolimnoz Adası'na ise

¹⁸⁷ Başeren, **a.g.e.**, s.89

¹⁸⁸ Kurumahmut, "Ege Adalarının Egemenlik Devirleri", s.44

¹⁸⁹ Denk, **a.g.e.**, s.23, Başeren, **a.g.e.**, s.82

1,9 deniz mili mesafededir. Dolayısıyla, Kardak Kayalıkları, Kalolimnoz Adası'na daha yakındır ve bu nedenle de bu adaya bağlı olarak İtalyan egemenliğine, 1947 Paris Barış Andlaşması ile de Yunan egemenliğine geçmiştir¹⁹⁰.

Burada dikkat edilmesi gereken nokta, Yunanistan'ın Kardak Kayalıkları'ndan daha ziyade, Kalolimnoz Adası'nı Lozan Andlaşması'nın 15. maddesi ile İtalya'ya verilen Kelemez Adası'na bağlı bir adacık olarak değerlendirmesi ve bu adacığın önce İtalya'ya daha sonra da Paris Barış Andlaşması ile Yunanistan'a devredildiğini kabul etmesidir.

Türkiye ise, “bağlı” sözcüğünü coğrafi, jeolojik ve lojistik açılardan değerlendirmekte ve bu yaklaşıma uygun olarak, Kardak Kayalıklarının coğrafi yakınlıkları ve Anadolu'nun deniz altındaki jeolojik uzantısının bir parçası olması nedeni ile Lozan Barış Andlaşması ile devredilen adalara bağlı olmadığını savunmaktadır. Buna ilâve olarak kayalıklarda insan yaşamadığını ve ekonomik bir yaşantının var olmadığını da ifade etmektedir.

Türkiye'ye göre, Kelemez Adası'na 3 milden daha uzak mesafede bulunan Kalolimnoz Adası'nın, sadece coğrafi yakınlık kriteri bakımından incelendiğinde bile Lozan ve Paris Andlaşmaları'nda kullanılan “bağlı” ve “bitişik” ifadelerinin kapsamı içerisine girmemektedir. Ancak, Kalolimnoz Adası'nın, Kelemez Adası'na bağlı bir adacık olarak Yunanistan'a devredildiğini kabul etmemiz durumunda bile Kardak Kayalıkları'nın Yunanistan'a devrine ilişkin bir hükme varmak hukuken mümkün görünmemektedir. Yunanistan'ın iddia ettiği üzere Kardak Kayalıkları'nın Kalolimnoz Adası'na 1,9 deniz mili mesafede bulunması da durumu değiştirmeyecektir. Çünkü bu adacık, madde ile yapılan düzenlemenin nesnesi durumundadır ve düzenleme ile oluşan haktan yararlanması da mümkün değildir¹⁹¹.

Lozan Barış Andlaşması'nın 15. maddesinde yukarıda da açıklandığı üzere madde metni içerisinde geçen adalara bağlı adacıklardan bahsedilmektedir. Bu maddede geçen adalar arasında Kalolimnoz Adası bulunmamaktadır. Bu adacık, Yunanistan'a göre Kelemez Adası'na bağlı bir adacık olarak değerlendirilmektedir. Buna göre kendisi başka bir adaya “bağlı” durumda bulunan bir adacığın, 15. madde

¹⁹⁰ Denk, a.g.e., s.100

¹⁹¹ Denk, a.g.e., s.237

hükümüne dayanarak diğer başka adacık ve kayalıkların egemenliklerinin devrine yol açması hukuken mümkün değildir.

ii. Lozan Barış Andlaşması'nın 12. Maddesi

Lozan Barış Andlaşması'nın 12. maddesi, Menteşe Adaları dışında kalan Doğu Ege Adaları bölgesinde, Türkiye ile Yunanistan arasındaki ülkesel statüyü belirlemektedir. Bu madde Boğazönü Adaları ve Saruhan Adaları'nın egemenlik devirlerini gerçekleştirmiş ve Türkiye'ye bırakılacak adaları belirlemiştir. Lozan Barış Andlaşması'nın 12. maddesi ile getirilen düzenlemeler, *“Ege Adaları'nın Tarihî ve Hukukî Statüsü”* bölümünde detaylı olarak incelendiğinden burada tekrar bir değerlendirme yapılmayacaktır. Ancak bu madde metni ile Türkiye ve Yunanistan'ın egemenliğine bırakılan adaları, tarafların uyuşmazlığa ilişkin tezlerine geçmeden tekrar hatırlamakta fayda görülmektedir.

Lozan Barış Andlaşmasının 12. maddesi:

“İmroz (Gökçeada) Adası ile Bozcaada ve Tavşan Adaları dışında, Doğu Akdeniz¹⁹² Adaları ve özellikle Limni, Semadirek, Midilli, Sakız, Sisam ve Ahikerya (Nikarya) Adaları üzerinde Yunan egemenliği konusunda 17/30 Mayıs 1913 tarihli Londra Andlaşması'nın 5. ve 1/14 Kasım 1913 tarihli Atina Andlaşması'nın 15. maddeleri hükümleri uyarınca alınan ve 13 Şubat 1914 tarihinde Yunan Hükümetine bildirilen karar, bu andlaşmanın İtalyan egemenliğine konulan ve 15. maddede belirtilen adalara ilişkin hükümleri saklı kalmak üzere doğrulanmıştır. İşbu Andlaşmada aykırı bir hüküm bulunmadıkça, Asya kıyısından üç milden az bir uzaklıkta bulunan adalar Türk egemenliği altında kalacaktır.”

12. maddenin ilk cümlesinde Gökçeada, Bozcaada ve Tavşan Adaları üzerindeki Türkiye'nin hâkimiyeti, bahse konu adaların ismi sayılarak teyit edilmiştir.

¹⁹² Osmanlı literatüründe Ege Denizi, Bahr-i Sefid (Akdeniz) adı ile anılmıştır. Bölgede İmparatorluğun idarî yapısı içinde vilâyet oluşturulunca da bunun başına Cezayir (adalar) kelimesi eklenerek, Cezayir-i Bahr-i Sefid denmiştir. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra bu denizin adı, 1932'de Tefeyyüz Kütüphanesi tarafından yayınlanan Umumi Atlas'ta Adalar Denizi olarak yazılmış, daha sonra giderek Türkiye'de de Ege Denizi adı kullanılmıştır. Tartışmalı olmakla beraber, Ege ismi, mitolojide bir Yunan kralı olan ve adı da Aigeus, Aegeus ya da Egee olan bir kraldan geldiği söylenmektedir. Başeren, **Ege Sorunları**, s.1-2; Cevdet Küçük, **Ege Adalarının Egemenlik Devri Tarihçesi**, Ankara, Stratejik Araştırma ve Etüdler Millî Komitesi, 2001, s.1

Ayrıca, Lozan Barış Andlaşması'nın 12. maddesinin son cümlesi, Asya sahilinden üç milden daha yakın bir mesafede bulunan adaların andlaşmada aksine bir hüküm bulunmadıkça Türkiye'nin hâkimiyeti altında kalacağını hükme bağlamıştır. Aslında bu madde ile o dönemde Asya sahillerinin üç mili içerisinde bulunan adalar üzerindeki mevcut Türkiye hâkimiyeti sadece teyit edilmiştir.

Yunanistan, bu madde ile yapılan düzenlemeleri Türkiye'nin egemenliğine bırakılan adaların ismen sayılarak belirlendiğini ve Lozan Barış Andlaşması'nın 12. maddesinin tüketici mahiyette bir düzenleme getirdiğini ileri sürmektedir¹⁹³. Yunanistan, Türkiye'ye bırakılan adaların, ismen sayılarak belirtilen Bozcaada, Gökçeada ve Tavşan Adaları ile Asya sahillerinin üç mili içerisinde bulunan adalardan ibaret olduğu yorumunu getirmektedir. Bir başka deyişle, Anadolu sahillerinin üç mili dışında bulunan adalara ilişkin Türkiye'nin herhangi bir egemenlik hakkının bulunmadığını iddia etmektedir. Dolayısıyla, Kardak Kayalıkları da Anadolu sahillerinin üç mili içerisinde olmadığından ve isimleri sayılarak Türkiye'ye bırakılan adalar içerisinde bulunmadığından Türkiye'nin egemenliğinde olması olanaklı değildir.

Türkiye ise, bu madde hükmünü, Anadolu sahillerinden itibaren üç milin dışında kalan tüm ada, adacık ve kayalıklar üzerindeki egemenlik hakkını sona erdiren bir devir hükmü olarak değerlendirmemektedir. Türkiye'ye göre, 12. maddenin son cümlesi içerisinde yer alan ifadenin ana amacı "*teyit*"tir¹⁹⁴. Bu düzenleme ile sadece Boğazönü ve Saruhan Adaları bölgesinde değil Menteşe Adaları bölgesinde de, kısaca tüm Ege'de Anadolu sahillerinden itibaren üç mil içerisindeki ada, adacık ve kayalıklardaki Türk egemenliği teyit edilmiştir.

Ayrıca, Lozan Barış Andlaşması'nın 12. maddesinin son cümlesinden, üç milin dışındaki adaların Türk hâkimiyetinde olmayacağı manasını çıkarmak, andlaşmanın lafzına aykırıdır. Çünkü andlaşmanın hiçbir hükmünde, üç mil mesafenin dışında kalan adaların üzerindeki Türk hâkimiyetinin sona ereceğini belirten bir madde bulunmamaktadır. Gerçekten andlaşmanın yazıldığı dönemde

¹⁹³ Başeren, **Ege Sorunları**, s. 52

¹⁹⁴ Denk, **a.g.e.**, s.67

tarafların iradeleri bu yönde olsaydı, bunu ifade etmek için böyle karmaşık bir yolu seçmezler, daha açık bir şekilde ifade edebilirlerdi¹⁹⁵.

Sonuç olarak; Lozan Barış Andlaşması'nın bu düzenlemesinin, üç mil dışında kalan bütün ada, adacık ve kayalıkları Türkiye'den almayı değil, Anadolu sahillerinin ve boğazların güvenliğini yakından ilgilendiren bu bölgedeki ada, adacık ve kayalıklar üzerindeki Türk egemenliğini yanlış anlamalara karşı garanti altına almayı hedeflediği düşünülmektedir. Bilindiği üzere bahse konu maddede, Yunanistan'a devri yapılan adaların bazıları ismen sayılarak¹⁹⁶, bazıları ise 13 Şubat 1914 tarihinde yani Balkan Harbi'nden sonra Yunan işgâli altında bulunan adalara¹⁹⁷ ilişkin Altı Büyük Devlet Kararı'na atıfta bulunarak belirtilmiştir¹⁹⁸. Bu bağlamda, Lozan Barış Andlaşması'nın 12. maddesi ile Türkiye'ye ve Yunanistan'a bırakılan adalar şunlardır.

- **Türkiye'ye bırakılan adalar:**

Gökçeada, Bozcaada ve Tavşan Adaları ile Anadolu sahillerinin üç mil içerisinde bulunan tüm ada, adacık ve kayalıklar,

- **Yunanistan'a bırakılan adalar:**

Taşoz, Semadirek, Limni, Bozbaba, Midilli, Sakız, İpsara, Sisam ve Ahikerya Adaları'dır.

Bu kapsamda Boğazönü ve Saruhan Adaları bölgesinde, 12. maddede ismen sayılarak egemenlik devri düzenlenmemiş, 13 Şubat 1914 tarihinde de işgâl edilmemiş ve Anadolu sahillerinin üç mili içinde bulunmayan bazı adalar bulunmaktadır. Türkiye bu adaların egemenlik devrinin gerçekleştirilmemiş olduğunu ve adalar üzerinde Osmanlı Devleti'nin devamı olan Türkiye'nin hâkimiyetinin devam ettiğini düşünmektedir. Bu adaların belli başlıcaları, Koyun Adası, Paşa, Vatos, Gavati, Andiipsara, Hurşid ve Forno Adaları'dır¹⁹⁹.

¹⁹⁵ Başeren, **Ege Adalarının Hukukî Statüsü**, s.94, Denk, **a.g.e.**, s.67

¹⁹⁶ İsmen sayılarak egemenlik devri yapılanlar: Limni, Semadirek, Midilli, Sakız, Sisam, Ahikerya'dır.

¹⁹⁷ Balkan Harbi'nden sonra Yunanistan'ın işgâli altında bulunan adalar: Bozcaada, Gökçeada, Limni, Taşoz, Bozbaba, Semadirek, İpsara, Ahikerya, Sakız, Midilli, Sisam'dır.

¹⁹⁸ Yüksel İnan, Sertaç Hami Başeren, **Status of Kardak Rocks/Kardak Kayalıklarının Statüsü**, Ankara, y.y., 1997, s.7

¹⁹⁹ Başeren, **Ege Sorunları**, s.55, Kurumahmut, "Ege Adalarının Egemenlik Devirleri", s.37

iii. Lozan Barış Andlaşması'nın 15. Maddesi

Lozan Barış Andlaşması'nın 15. maddesi:

“Türkiye, aşağıda sayılan adalar üzerindeki bütün haklarından ve sıfatlarından İtalya yararına vazgeçer: Bugünkü durumda İtalya'nın işgâli altında bulunan Stampalia (İstanbulya), Rodos, Kalki, Skarpanto (Kerpe), Kazos (Kaşot), Piskopis (İleki), Miziros (İncirli), Kalimnos (Kelemez), Leros (İleryoz), Patmos (Batnoz), Lipsos (Lipso), Simi (Sömbeki) ve İstanköy (Kos) adaları ile bunlara bağlı adacıklar ve Meis adası”

Lozan Barış Andlaşması 15. maddesinin metninden de anlaşılacağı üzere, İtalya'ya devredilen ismen sayılan adaların yanı sıra bunlara bağlı adacıkların egemenlik devirlerinden de söz edilmektedir. İsmen sayılan bu 13 ada (bu sayıya Meis dâhil değildir), yani İstanbulya, Rodos, Herke, Kerpe, Kaşot, İleki, İncirli, Kelemez, İleryoz, Batnoz, Lipso, Sömbeki ve İstanköy ile ilgili bir sorun yoktur. Yukarıda belirtilen adalara “bağlı adacıkların” hangilerinin olduğu hakkında ise, Andlaşma'da herhangi bir somut veri bulunmamaktadır. Taraflar arasındaki uyuşmazlık da, bu noktada ortaya çıkmaktadır.

Yunanistan, bu maddeden yola çıkarak, Kardak Kayalıklarını bu “bağlı adacıklar” lafzı çerçevesinde değerlendirmiş ve İtalya'ya devredildiğini belirtmiştir. Kardak Kayalıkları'nın da kendisine ait olduğunu iddia ettiği Kalolimnoz Adası'na bağlı bir kayalık konumunda olduğunu düşünmektedir. Kalolimnoz Adası, 15. madde ile egemenliği İtalya'ya devredilen adalar arasında bulunmamaktadır. Bahse konu madde ile egemenlik devri yapılan adalardan Kelemez Adası'na mesafesi ise 5,3 deniz milidir. Bu mesafe, o dönemin şartlarına uygun olarak salt coğrafi yakınlık kriteri açısından yapılacak değerlendirmede “bağlı adacık” teriminin kapsamına girmeyecektir. Kaldı ki o dönemde karasuyu genişliği 3 deniz milidir.

Bu nedenle Yunanistan, 28 Aralık 1932 tarihli Türk-İtalyan Teknisyenler Zaptı'nın geçerli bir hukukî belge olduğunu ileri sürerek, bu anlaşma gereğince Menteşe Adaları bölgesinde deniz hududunun ve adaların aidiyetinin kesin olarak belirlendiğini ileri sürmektedir. Burada çizilen deniz hududu gereğince hem Kardak Kayalıkları'nın hem de Kalolimnoz Adası'nın, İtalya'ya; daha sonra 1947 Paris Barış

Andlaşması ile de Yunanistan'a geçtiğini savunmaktadır.

Türkiye, Lozan Barış Andlaşmasının 15. maddesinde İtalya'ya devredilen adaların ismen sayıldığını, buna ilave olarak “*bağlı adacıklar*” ibaresi ile de ismen sayılan adalara bağlı olan adaların İtalya'ya devredildiğini savunmaktadır²⁰⁰. Türkiye, Kardak Kayalıklarının andlaşma metninde ismen sayılmadığını ve “*bağlı adacıklar*” teriminin kapsamı içerisinde değerlendirilemeyeceğini belirtmektedir. Ayrıca Yunanistan'ın tezlerinde öne çıkarmak istediği 28 Aralık 1932 tarihli Türk-İtalyan Teknisyenler Zaptının da geçerli bir hukukî belge olmadığını dile getirmektedir. 28 Aralık 1932 tarihli bahse konu belge, bir düzenlemenin uluslararası andlaşma olabilmesi için gerekli olan imza, onay yürürlüğe girme ve tescil işlemlerinden yoksun olup Türkiye ve İtalya'yı bağlayıcı bir andlaşma olmamıştır. Uluslararası hukuk açısından bakıldığında da bu metnin Milletler Cemiyetine tescil ettirilmediği ve bu kapsamda bağlayıcılık kazanmadığı görülecektir. Türkiye'nin bu belge hakkındaki görüşleri ileride ayrıca inceleneceği için bu kısımda daha fazla ayrıntıya girilmeyecektir.

iv. Lozan Barış Andlaşması'nın 16. Maddesi

Egemenlik devrine konu olan ve Türkiye hâkimiyetinde bulunan Ege Adaları'nın Yunanistan ve İtalya'ya devrini düzenleyen Lozan Barış Andlaşması'nın hükümleri, 12. ve 15. maddelerdir. Andlaşmada adaların egemenlik devri ile ilgili görülen bir başka hüküm ise, 16. maddede bulunmaktadır. Tarafların yorumlarına geçmeden önce bu maddeyi hatırlamak faydalı olacaktır. Lozan Barış Andlaşması'nın 16. maddesi:

Türkiye, işbu Andlaşmada belirtilen sınırlar dışında bulunan topraklar üzerindeki ya da bu topraklara ilişkin olarak, her türlü haklarıyla sıfatlarından ve egemenliği işbu Andlaşmada tanınmış adalardan başka bütün öteki adalar üzerindeki her türlü haklarından ve sıfatlarından vazgeçmiş olduğunu bildirir; bu toprakların ve adaların geleceği (kaderi), ilgililerce düzenlenmiştir ya da düzenlenecektir.

İşbu maddenin hükümleri komşuluk nedeniyle Türkiye ile ortak sınırı bulunan

²⁰⁰ Denk, a.g.e., s.68

lkeler arasında kararlaştırılmış ya da kararlaştırılacak olan özel hükümleri bozmaz.”

Yunanistan, bu maddenin ilk paragrafından yola çıkarak, Türkiye’nin Lozan Barış Andlaşması’nda somut bir şekilde egemenliği belirtilen adalar dışında tüm adalar üzerindeki her türlü hak ve sıfatlarından vazgeçtiğini iddia etmektedir. Buna göre, Lozan Barış Andlaşması ile Ege Denizi’nde Türkiye’nin egemenliğine verilen adalar 12. maddede sayılmış ve bunun dışında da Türkiye’ye ait herhangi bir ada kalmamıřtır²⁰¹. Yunanistan bu görüşü ile bu maddenin toptan bir feragat hükmü olduğunu ve bu maddenin amacının Andlaşma ile Türkiye’ye verilen adalar dışındaki tüm adaların Türkiye’nin egemenliğinden çıkarmak olduğunu savunmaktadır²⁰².

Yunanistan’ın bu görüşünü tamamlayan diğer bir yaklaşımı da, Lozan Barış Andlaşması’nda Ege Adaları konusunda herhangi bir boşluk olmadığı, Ege’deki adaların aidiyeti konusunda tam ve eksiksiz bir düzenleme yapıldığı ve buna bağlı olarak Ege’de Türkiye’nin belirttiği gibi “*gri bölgelerin*” bulunmadıęıdır²⁰³.

Türkiye’nin 16. madde ile ilgili yorumları iki temel görüş etrafında şekillenmektedir. Bunlardan birincisine göre, Lozan Barış Andlaşması’nın 16. maddesi genel mahiyette ve tamamlayıcı bir hkmdr. Bir meseleye ilişkin, bunları doğrudan doğruya düzenleyen özel hükümler varken, onları bırakıp genel hükümlere müracaat edilmesi uygun değildir. Ege Denizi’nde adaların egemenlik meselesi, 12. ve 15. maddeler ile hükme bağlanmıştır. Dolayısıyla Ege Denizi’nde egemenlik devirleri 12. ve 15. madde ile gerçekleştirilmeyen diğer bütün adalar için bu madde hükmü uygulanamaz. Bir başka deyişle, Türkiye 16. madde ile sadece, 12. ve 15. maddelerle Ege Denizi’nde devrettiği adalar üzerindeki her türlü hak ve sıfatlarından vazgemiřtir²⁰⁴.

Ayrıca maddede geçen “ *...-ki bu toprak ve Adaların geleceği ilgililerce saptanmış ya da saptanacaktır-...*” ifadesinden yola çıkarak, bu andlaşma ile Ege Denizi’nde hakkında henüz bir düzenleme yapılmayan adaların mevcut olduğu iddiasıdır. Türkiye’ye göre; Ege’de egemenliği Lozan Barış Andlaşması ile Yunanistan’a veya İtalya’ya devredilmeyen adalar mevcuttur ve bunlar hâlâ

²⁰¹ Economides, **a.g.e.**, s.609

²⁰² Denk, **a.g.e.**, s.103

²⁰³ Economides, **a.g.e.**, s.610

²⁰⁴ Başeren, **Ege Sorunları**, s.58

Türkiye'nin egemenliği altında bulunmaktadır. Öte yandan, eğer bu adaların egemenliği hakkında, ilerde bir düzenleme yapılacak olursa, adaların bulunduğu bölge dikkate alındığında, Türkiye'nin de ilgili taraflar arasında bulunacağı aşîkârdır. Ancak, bu ada, adacık ve kayalıklar hakkında bir düzenleme yapılana kadar, egemenlikleri Türkiye'de bulunacaktır.

Türkiye'nin Lozan Barış Andlaşması'nın 16. maddesi hakkındaki ikinci görüşü ise; madde de geçen “*adalar*” ifadesi üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu maddede “*ada*” terimi ile ne ifade edilmek istenmiştir? Acaba sadece belli boyuttaki doğal, coğrafi oluşumları mı ifade etmektedir; yoksa, Yunanlıların iddia ettiği gibi boyutlarını dikkate almaksızın bu nitelikteki bütün coğrafi oluşumları mı içermektedir? Başka bir ifade ile ada teriminin, adacık ve kayalıkları içine alıp almadığı sorusunun cevabı önem kazanmaktadır²⁰⁵.

Türkiye, Andlaşma'nın bütünü dikkate alındığında ve özellikle “*adacık*” teriminin yer aldığı 6. ve 15. maddeler hatırlandığında, ada ve adacık terimlerinin Andlaşma içerisinde bilinçli olarak farklı biçimlerde kullanıldığını savunmaktadır. Hatırlanacağı üzere Lozan Barış Andlaşması'nın 6. maddesinde “... *Bu andlaşmanın aykırı hükümleri olmaması durumunda, deniz sınırları sahilten üç milden daha az uzaklığa yerleşmiş ada ve adacıkları içine alır*” hükmü yer almakta, tarafların bu ayrıma bilinçli olarak gittikleri ifade edilmektedir. Bununla birlikte, Eritre-Yemen kararında ileride görüleceği gibi Sürekli Hakem Mahkemesi, Lozan Barış Andlaşması'nda geçen ada, adacık ve kayalık kavramlarının ayrı anlamları olduğu yönünde bir değerlendirme yapmamıştır. 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne uygun olarak sürekli deniz üzerinde kalan formasyonları ada olarak değerlendirmiş ve kararını buna göre vermiştir.

Ayrıca, 15. maddenin, Oniki Adaları ve bunlara bağlı adacıkları İtalya'ya veren hükümlerinde, adalar ile bunlara bağlı adacıkların bilinçli bir biçimde ayırt edildikleri belirtilmektedir. Ada ve adacık terimlerinin Lozan Barış Andlaşması'nda bilinçli olarak ve ayırt edici bir yapıda kullanıldığına, Türkiye ve İtalya arasında Meis Adası'nın bulunduğu bölgedeki ada, adacık ve kayalıkların kaderini belirlemek üzere imza edilen 4 Ocak 1932 tarihli belge de kanıt olarak sunulmaktadır. Çünkü Yunanistan'ın savunduğu gibi, Andlaşmadaki ada terimi, adacık ve kayalıkları da

²⁰⁵ Pazarıcı, “Mösyö Economides’e Bir Cevap”, s.638

içermiş olsaydı, İtalya ve Türkiye böyle bir düzenlemeye gitme ihtiyacı duymazlardı²⁰⁶. Dolayısıyla, Türkiye 16. madde ile sadece adalardan vazgeçmekte ve Lozan Barış Andlaşması'nın herhangi bir hükmü ile verilmeyen bir bölgenin ada ve adacıkları üzerindeki var olan hâkimiyetini sürdürmektedir. Bununla birlikte andlaşmada ada, adacık, kayalık kavramlarının tanımı verilmemiş ve hangi adaları kapsadığı belirtilmemiştir. Uluslararası bir mahkemenin bu kavramları uluslararası örf-adet hukukuna göre ada başlığı altında ele alabileceği de söylenebilir. Zaten 16. madde kapsamında Türkiye'nin sadece adalardan vazgeçtiği söylendiği takdirde Eritre-Yemen Kararı'nda²⁰⁷ geçen adacıklar ve kayalıklardan da Türkiye'nin vazgeçmemiş olduğu sonucu çıkar ki, Eritre-Yemen yargılamasına Türkiye taraf olmadığı gibi aksi bir görüşte bildirmemiştir.

Ancak, andlaşmadaki “ada” teriminin “adacık” ve “kayalık” ifadelerini de kapsadığı kabul edilse bile, hiçbir şekilde ve yerde 16. madde kapsamında değerlendirilen adaların İtalya'ya veya Yunanistan'a devredildiği iddia edilemez. Çünkü Lozan Barış Andlaşması'nın 16. maddesi bir genel feragat hükmü olarak yorumlansa bile Ege Denizi'ndeki adaların kaderini tayin etmeye muktedir devletler arasında Türkiye de olacaktır. Türkiye, Ege Denizi'ndeki tüm adaların komşusu durumundadır ve onun rızası ve katkısı olmadan bu ada ve adacıkların durumu düzenlenemez²⁰⁸. Ayrıca, 4 Ocak 1932 tarihli Sözleşme'nin imzalanması, Türkiye'nin Lozan Barış Andlaşması ile egemenliği Yunanistan'a veya İtalya'ya devredilmeyen, bir başka ifade ile egemenlik meselesi kesin olarak neticeye bağlanmamış ada, adacık ve kayalıklar üzerindeki haklarının devam ettiğini göstermektedir.

Türkiye son olarak, uluslararası hukuka göre egemenlik devrinin ancak açık ve hiçbir kuşkuyla yer bırakmayan irade beyanı ile olabileceğini, andlaşma metninde Kardak Kayalıkları'nın ismen sayılarak verilen adalar içerisinde bulunmadığını, bu nedenle egemenlik devrinin söz konusu olmadığını ifade etmektedir. Sonuç olarak; bu madde ile Türkiye'nin Kardak Kayalıkları üzerindeki egemenlik hakkı sona ermeyecek, bilâkis devam edecektir.

²⁰⁶ İnan, Başeren, **a.g.e.**, s.9, Pazarcı, **a.g.e.**, s.640

²⁰⁷ Kararın orijinal metni için bkz: Award of The Arbitral Tribunal in The First Stage of The Proceedings (Territorial Sovereignty and Scope of The Dispute) (Eritre v. Yemen), (çevrimiçi), <http://www.pca-cpa.org/upload/files/EY%20Phase%20I.PDF>, 10 Nisan 2009

²⁰⁸ Pazarcı, **a.g.e.**, s.640

(3) 4 Ocak 1932 Tarihli Türk-İtalyan Sözleşmesi ile 28 Aralık 1932 Tarihli Teknisyenler Zaptı ve Tarafların Uyuşmazlığa Yaklaşımları

Bilindiği üzere Lozan Barış Andlaşması'nın 15. maddesi ile Menteşe Adaları bölgesinde bulunan 13 ada ve bunlara bağlı adacıklar ile Meis Adası'nın egemenliği İtalya'ya verilmiştir. Lozan Barış Andlaşması'ndan sonra, Türkiye ile İtalya arasında bazı ada, adacık ve kayalıkların egemenliği hakkında uyuşmazlıklar ortaya çıkmıştır. Taraflar sorunun çözümü için 30 Mayıs 1929'da bir uzlaşma metni²⁰⁹ imzalamışlar ve meseleyi Uluslararası Daimî Adalet Divanına götürmeye karar vermişlerdir²¹⁰. Fakat, Divan henüz bir karar vermeden Türkiye ve İtalya, aralarındaki sorunun çözümü için yapmış oldukları görüşmeler neticesinde, 4 Ocak 1932'de "*Anadolu Sahilleri ile Meis Adası Arasındaki Ada ve Adacıkların ve Bodrum Körfezi Karşısındaki Adanın Ciheti Aidiyeti Hakkındaki Sözleşme*"yi imzalamışlardır²¹¹.

Bu sözleşme ile Bodrum Körfezindeki Karaada'nın ve Meis Adası civarında bulunan adacık ve kayalıkların Türkiye'ye ve İtalya'ya devirleri ismen sayılarak düzenlenmiştir. 4 Ocak 1932 Sözleşmesi, her iki devlet tarafından kendi iç hukuklarına uygun olarak onaylanmıştır. Onay belgelerinin de 25 Nisan 1933'de değişiminden sonra Sözleşme, 10 Mayıs 1933'te yürürlüğe girmiştir²¹².

²⁰⁹ 30 Mayıs 1929 tarihli Uzlaşma Metni için bkz. Kurumahmut (yay.haz.), **Ege'de Temel Sorun**, Ek-14

²¹⁰ Pazarıcı, "Mösyö Economides'e Bir Cevap", s.643

²¹¹ İnan, Başeren, **a.g.e.**, s.14, metnin Türkçesi için bkz. Ek-4

²¹² 25 Ocak 1933 tarih, 2313 sayılı Resmi Gazete, s.2173-2174, ayrıca bkz: Ek-4

Şekil-8: 4 Ocak 1932 tarihli sözleşme ile tespit edilen sınır (Şekil sadece gösterim amaçlıdır. Egemenlik iddiasının delili olarak ileri sürülemez.)

Andlaşma'nın imzalandığı 4 Ocak 1932 tarihinde, İtalya'nın Ankara Büyükelçiliği ile Türk Dışişleri Bakanlığı arasında bir mektup teatisi yapılmıştır. Taraflar bu mektup teatisinde, karşılıklı olarak, Meis Adası'nın bulunduğu bölgede deniz sınırının belirlenmesinden dolayı memnuniyetlerini dile getirmişler ve iki ülke arasındaki sınırın diğer kısmının (Menteşe Adaları Bölgesi'nin) soruna yol açmayacak mahiyette olduğunu, bu kısmın çizimi için de hemen çalışmalara başlanması yönünde isteklerini dile getirmişlerdir²¹³. Bahse konu husus, 4 Ocak 1932 tarihli Sözleşme'nin 5. maddesinin son cümlesinde de şöyle yer almaktadır;

"...işbu maddede tarif edilmiş olduğu veçhile tespit edilmiş bulunan hudut hattı, doğuda Tuğ Burnu güneyinden üç mesafedeki bir nokta ile Batıda Volo Adası (Çatal Ada) güneyinde üç mil mesafede bulunan bir noktasında, Türkiye ile İtalya arasında asla münakaşaya dâhil bulunmayacak umumi hududu bahri ile birleşir."

Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere, andlaşma ile Meis Adası'nın bulunduğu

²¹³ T.C. Dışişleri Bakanı Dr. Tevfik Rüştü ile İtalya'nın Ankara'daki Büyükelçisi Baron Pompeo Aloisi arasında teati edilen bu mektuplar için bkz. Ek-10 ve Ek-11

bölge ile Volo Adası'na (Çatal Ada) kadar olan kısmında Türk-İtalyan deniz sınırı çizilmiştir. Çatal Ada'nın kuzeyinde bulunan ve Kardak Kayalıkları'nı da içine alan diğer kısımdan ise, "*Türkiye ile İtalya arasında asla münakaşaya dâhil bulunmayacak umumi deniz hududu*" olarak bahsedilmektedir. Kardak Kayalıkları'nı da kapsayan bu bölgede üzerinde görüş ayrılığı bulunmayan bir sınırdan bahsedilse de, o zamana kadar kesin ve nihâi bir sınır düzenlemesi henüz yapılmamıştır.

Meis bölgesiyle ilgili Sözleşme'nin imzalandığı gün T.C. Dışişleri Bakanı Dr. Tevfik Rüştü ile İtalya'nın Ankara'daki Büyükelçisi Baron Pompeo Aloisi arasında teati edilen mektuplarda öngörüldüğü şekilde, iki tarafın teknisyenlerinden teşkil edilen karma komisyon, 4 Ocak 1932 tarihli Türk-İtalyan Sözleşmesinin T.B.M.M.'ye sevk edildiği tarihte, 28 Aralık 1932'de Ankara'da toplanmıştır²¹⁴. Komisyon, aynı gün tamamladığı çalışmaların sonunda hazırladığı bir Zabıtname ile Meis Adası'nın batısında bulunan Volo Adası'nın 10 mil güneyindeki bir noktadan başlayarak, Sisam Adası ile Eşek Adası arasındaki bir noktaya kadar toplam 37 nokta tanımlamış ve bu noktaları birleştiren hat iki devlet arasındaki karasuları sınırı olarak tespit edilmiştir²¹⁵. 28 Aralık 1932 tarihinde yapılan bu çalışma ile düzenlenen belge şunu da ortaya koymuştur ki; 4 Ocak 1932 tarihli Türk-İtalyan Sözleşmesi'nde "*münakâşaya mahal bırakmayacak*" diye belirtilen deniz sınırı ilk defa bu toplantı ile belirlenmektedir.

Türkiye ve Yunanistan'ın Kardak Kayalıkları'nda yaşanan krizinden sonra çokça başvurdukları ve tezlerini desteklemesi açısından dayanak olarak gördükleri belgeler, yukarıda hakkında kısaca bilgiler verdiğimiz, 4 Ocak 1932 tarihli Türk-İtalyan Sözleşmesi ve 28 Aralık 1932 tarihli Türk-İtalyan Teknisyenler Zaptı'dır. Ancak, 28 Aralık 1932 tarihli Türk-İtalyan Teknisyenler Zaptı'nın, diğer hukukî belgelerde olduğu gibi içeriği değil, hukukî bağlayıcılığı olan bir belge olup olmadığı tartışmanın esasını oluşturmaktadır.

Yunanistan, 4 Ocak 1932 tarihli "*Anadolu Sahilleri ile Meis Adası Arasındaki Ada ve Adacıkların ve Bodrum Körfezi Karşısındaki Adanın Ciheti Aidiyeti Hakkındaki Sözleşme*"sinin 5. maddesinden ve Sözleşmenin imzalandığı gün tarafların arasında cereyan eden mektup teatisinden yola çıkarak, 28 Aralık 1932

²¹⁴ Kurumahmut, "Ege Adalarının Egemenlik Devirleri", s.52

²¹⁵ 28 Aralık 1932 tarihli Türk-İtalyan Teknisyenler Zaptı için bkz. Ek-5

tarihli Teknisyenler Zaptı'nın bahse konu Sözleşme'nin tamamlayıcı parçası (supplementary agreement) olduğunu iddia etmektedir.

Yunanistan'a göre Sözleşmenin 5. maddesinde yer alan ve Kardak Kayalıklarının da bulunduğu bölgedeki deniz hududunu işaret eden “*asla münakaşaya dâhil bulunmayacak*” ifadesi özelliği olan bir ifadedir ve Sözleşme'ye bilerek konulmuştur. Aynı gün taraflar arasında teati edilen mektuplarda da bu ifadenin yer alması tesadüfî değildir ve 28 Aralık 1932 tarihli düzenlemenin de kaynağını oluşturan bu ifade nedeniyle, bahse konu düzenleme 4 Ocak 1932 tarihli Sözleşme'nin Ek'i niteliğindedir²¹⁶.

Netice itibarıyla Yunanistan, 28 Aralık 1932 tarihli düzenlemenin uluslararası bir andlaşma olmadığını, usulüne uygun olarak yapılmış ve geçerli bir andlaşma olan 4 Ocak 1932 tarihli Sözleşme'nin Ek'i olduğunu savunmakta, Türkiye'nin savunduğunun aksine “Ek” lerin Milletler Cemiyeti'ne tescil ettirilmesi gibi bir zorunluluğun bulunmadığını dile getirmektedir²¹⁷.

Yunanistan bu görüşünü savunurken, Milletler Cemiyeti Genel Kurulu'na bağlı bir Komite'nin, Genel Kurul'da kabul edilmeyen ancak devletlerin uygulamalarına etki ettiğini söylediği 5 Eylül 1921 tarihli bir kararına atıfta bulunmaktadır. Bu kararda “...uluslararası politik ilişkileri ilgilendirmeyen tamamen teknik veya idarî nitelikteki işlemlerin ve daha önceden tescil edilmiş bir işlemi değiştirmeksizin onu belirginleştiren teknik düzenlemelerin veya böyle bir işlemin icrasını sağlamaya yönelik olanların tescil amacıyla takdim edilemeyeceği” öngörülmektedir. Dolayısıyla Yunanistan'a göre 28 Aralık 1932 tarihli düzenleme, 4 Ocak 1932 tarihli Sözleşme'nin içeriğini değiştirmeyen, teknik ayrıntıları ihtiva eden bir belgedir ve tescil edilmemiş olmasının hukukî geçerliliğini etkilemediğini savunmaktadır.

Yunanistan, 4 Ocak 1932 tarihli Türk-İtalyan Sözleşmesi ve aynı gün iki ülke temsilcileri arasında gerçekleşen mektup teatisinden yola çıkarak bir başka görüş daha ortaya atmaktadır. Bahse konu argümanlarda, “*deniz sınırlarının çizimi*”nden bahsedildiğini, bu belge ve mektupların gayesinin kesinlikle “*adaların egemenliğinin belirlenmesi*” olmadığını, bölgedeki adaların ve adacıkların aidiyeti konusunda

²¹⁶ Denk, a.g.e., s.105

²¹⁷ 16 Şubat 1996 tarihli ve 155/159/688 sayılı Yunan Notası. Nota metni için bkz. Ek-9

herhangi bir uyuşmazlığın bulunmadığını dile getirmektedir. Bu çerçevede, iki ülke arasında 30 Mayıs 1929'da imzalanan uzlaşma ile Uluslararası Daimî Adalet Divanı'na götürülen başvuru metninde de Kardak Kayalıklarından bahsedilmediğini ve kayalıkların egemenliği tartışmalı adalar bağlamında değerlendirilmediğini belirtmektedir²¹⁸.

Her iki yaklaşımdan da anlaşılacağı üzere, Yunanistan, 28 Aralık 1932 tarihli Türk-İtalyan Teknisyenler Zaptı'nın, 4 Ocak 1932 tarihli Sözleşme'nin Ek'i olduğu görüşüne önem vermektedir. 28 Aralık 1932 tarihli düzenlemenin, anılan bölgedeki deniz sınırını belirleyen bir belge olduğunu, bu belge içerisinde deniz sınırının geçeceği 37 noktanın bulunduğunu, bunlardan 30 numaralı noktanın Kardak Kayalıkları ile Anadolu tarafında yer alan Kato Adası (Çavuş Adası) arasındaki ortay hattan geçtiğini belirtmiştir. Bu bağlamda, bu belge ile Kardak Kayalıkları üzerindeki İtalyan egemenliği bir kez daha teyit edilmiştir.

Türkiye, 28 Aralık 1932 tarihli düzenlemenin bağımsız bir "*andlaşma*" olmadığını ve 4 Ocak 1932 tarihli Sözleşme'nin de Ek'i olmadığını savunmaktadır. Yani 28 Aralık 1932 tarihli metin geçerli ve bağlayıcı bir uluslararası andlaşma değildir. Ayrıca bu metin, geçerli ve bağlayıcı bir uluslararası andlaşma olan 4 Ocak 1932 tarihli Sözleşme'nin Ek'i ya da tamamlayıcı bir parçası da değildir²¹⁹.

Uluslararası hukuka göre bir andlaşmanın olabilmesi için birçok işlemin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bir metnin uluslararası hukuk açısından andlaşma olarak geçerli olabilmesi için metnin oluşturulması, imza edilmesi ve onaylanması sırasında bazı koşullara uyulması gerekmektedir. Yasal yetkililerce yapılma, içeriğinin ve konunun meşrû olması ile irade serbestisi, metnin oluşturulması aşamasında aranan temel koşullardır.

Oysa, öncelikle söz konusu metin Türkiye adına andlaşma yapmaya yetkili kişiler tarafından oluşturulmamıştır²²⁰. Görüşmelere katılanlar, teknik nitelikli kişilerdir ve bu temsilciler andlaşmayı oluşturmaya yetkili değildirler. Bu durum, metin

²¹⁸ İnan, Başeren, **a.g.e.**, s.6

²¹⁹ Denk, **a.g.e.**, s.79

²²⁰ Görüşmelere Türkiye adına; Büyükelçilik Danışmanı ve Birinci Daire'de Şube Müdürü Saip Bey, Deniz Yüzbaşı Ertuğrul Bey, Kurmay Binbaşı Asım Bey ve Deniz Binbaşı Hayrettin Bey, İtalya Hükümeti adına ise Türkiye'deki İtalya büyükelçiliği nezdinde Denizcilik ve Havacılık Ateşesi Deniz Albay Roberto Soldati görev almışlardır. Kurumahmut, "Ege Adalarının Egemenlik Devirleri", s.52

düzenlenirken Türkiye'nin bir uluslararası andlaşma yapma iradesinin olmadığını göstermesi açısından önemlidir. Andlaşmaların ancak (genel veya özel) yetkili kişiler tarafından yapılabileceği kuralı da dikkate alındığında, bu metnin uluslararası geçerli ve bağlayıcı bir andlaşma olarak nitelenmesi mümkün değildir.

Ayrıca, devletler andlaşmayla bağlanma yetkisini onay işlemi ile ortaya koymaktadır. Bu koşullara uyarak uluslararası hukuk açısından “*andlaşma*” adını alacak bir metnin bağlayıcı olabilmesi için hem ulusal, hem de uluslararası hukuk açısından usulüne uygun olarak onaylanarak yürürlüğe girmiş olması ve 1945 öncesi için Milletler Cemiyeti'ne tescil ettirilmesi gerekmektedir²²¹.

28 Aralık 1932 tarihli Teknisyenler Zaptının bağlayıcı bir belge olup olmadığını açıklamamıza yardımcı olması açısından, aynı dönemde düzenlenen 18 Haziran 1931 tarihli toplantı zaptının hazırlanmasından 4 Ocak 1932 tarihli Türk-İtalyan Sözleşmesi'nin imzalanmasına ve andlaşma metninin geçerli bir belge olmasına kadar yapılan işlemler bu noktada önem kazanmaktadır. Keza Kardak Krizi ile resmiyet kazanan Ege Denizi'ndeki egemenlik ihtilafının aydınlatılmasında, 4 Ocak 1932 tarihli Sözleşme için işletilen hukuksal prosedürün iyi anlaşılması, konunun en can alıcı noktasını teşkil etmektedir.

4 Ocak 1932 Sözleşmesi'nin yapıldığı dönemde, bir andlaşmanın hukukî yönden bağlayıcı nitelikte bir belge olması için ulusal ve uluslararası düzenlemelere göre işlem görmesi ve onaylanması gerekmektedir. Burada dikkate alacağımız ulusal düzenleme, 20 Nisan 1924 tarih ve 491 sayılı Teşkilat-ı Esasiye Kanunu²²², uluslararası düzenleme ise Milletler Cemiyeti Misaki'dir²²³.

1924 Anayasası'nın konuyla ilgili maddeleri 5, 6, 7 ve 26. maddeleridir. Anayasa'nın 5. maddesi *yasama yetkisi ile yürütme gücünün Büyük Millet Meclisinde toplandığını*, 6. maddesi, *meclisin yasama yetkisini doğrudan doğruya kullanacağını*, 7. maddesi ise *yürütme yetkisinin Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu*

²²¹ Pazarıcı, **Uluslararası Hukuk**, s. 49-76

²²² Toplam 105 maddeden oluşan 20/4/1340 tarih ve 491 sayılı Teşkilatı Esasiye Kanunu, 10/1/1924 tarih ve 4695 sayılı Kanunla, mana ve kavramda bir değişiklik yapılmaksızın Türkçeleştirilmiş ve Anayasa adını almıştır. 1924 Anayasası'nda 1928-1937 yılları arasında beş defa değişiklik yapılmıştır.

²²³ Covenant of League of Nations, M.O., Hudson, **International Legislation**, Vol. 1/1919-1921, Washington 1931, Türkçe metni için bkz: Aslan Gündüz, Aslan Gündüz, **Milletlerarası Hukuk: Temel Belgeler, Örnek Kararlar**, 5. bs., İstanbul, Beta Yayınları, Kasım 2003

eliyle kullanacağını hükme bağlamıştır.

1924 Anayasası'nın 26. maddesi ise *"Büyük Millet Meclisi... Devletlerle mukavele, muahede ve sulh akdi... gibi vezâifi bizzat kendi ifa eder."* hükmünü içermektedir. Anayasa'nın söz konusu 7. ve 26. maddelerinin birlikte değerlendirilmesinden, uluslararası andlaşma müzakerelerinin bizzat Büyük Millet Meclisi tarafından yürütüleceği sonucunun çıkmayacağı, ancak andlaşmaların bağlayıcı olabilmesi için Büyük Millet Meclisi'nin onayının zorunlu olacağı açıktır.

O dönemde yapılan uygulamaların incelenmesi durumunda, birçok andlaşmanın Büyük Millet Meclisi'nin onayı olmaksızın hükümet tarafından yürürlüğe konulduğu tespit edilebilir; ancak, bunlar daha çok ticaret ve ekonomik işbirliği konularındaki andlaşmalardır²²⁴.

Milletler Cemiyeti döneminde uluslararası andlaşmaların bağlayıcılığına ilişkin düzenleme ise, Milletler Cemiyeti Misakı'nın 18. maddesidir. Bu madde şöyledir.

"Cemiyet üyelerinden herhangi birinin bundan böyle akdedeceği herhangi bir andlaşma veya gireceği milletlerarası taahhüt, Sekreterlik tarafından tescil edilecek ve mümkün olduğu kadar süratle yayınlanacaktır. Bu andlaşmalardan veya milletlerarası taahhütlerden hiçbirisi, tescil edilmeden önce bağlayıcı kuvveti haiz olmayacaktır."

4 Ocak 1932 Sözleşmesi, her iki devlet tarafından ulusal hukuklarına uygun olarak onaylandıktan ve onay belgelerinin de değişiminden sonra 10 Mayıs 1933'te yürürlüğe girmiştir. Sözleşme ayrıca, Milletler Cemiyeti Misakı'nın 18. maddesince öngörülen şekilde, 24 Mayıs 1933'de Milletler Cemiyeti Sekreterliğine de tescil ettirilmiştir²²⁵.

4 Ocak 1932 tarihli Türk-İtalyan Sözleşmesi'nin imzalanmasına ve andlaşma kuvvetinde geçerli bir belge olmasına kadar yapılan işlemler sıralandığında şu tablo karşımıza çıkacaktır.

²²⁴ Pazarcı, **Uluslararası Hukuk**, s.60

²²⁵ Bahse konu sözleşme 24 Mayıs 1933 tarihinde Milletler Cemiyeti Sekreteryası'na 3191 seri numarası ile tescil ettirilmiştir. Ioannou, **a.g.e.**, s.3

- Sözleşmenin içerdiği bütün teknik hususlar, iki devlet teknik heyetlerinin 18 Haziran 1931 tarihinde Ankara’da yaptıkları bir günlük toplantı ile belirlenmiş ve bu amaçla düzenlenen toplantı tutanağı katılanların tamamı tarafından imzalanmıştır.

- Sözleşme, 4 Ocak 1932’de Ankara’da T.C. Dışişleri Bakanı Dr. Tevfik Rüştü ile İtalya’nın Ankara’daki Büyükelçisi Baron Pompeo Aloisi tarafından imzalanmıştır.

- Sözleşme, her iki devlet tarafından, kendi ulusal hukuklarının öngördüğü onay prosedürüne uygun olarak onaylanmıştır²²⁶. Sözleşme, onay belgelerinin 25 Nisan 1933’de Roma’da değişiminde sonra, iki devlet arasında 10 Mayıs 1933’te yürürlüğe girmiştir.

- Sözleşme, Milletler Cemiyeti Misakı’nın 18. maddesince öngörülen şekilde, 24 Mayıs 1933’de Milletler Cemiyeti Sekreterliği’ne tescil ettirilmiştir.

4 Ocak 1932 Türk-İtalyan Sözleşmesi, yukarıda belirttiğimiz biçimde uluslararası andlaşmaların bağlayıcılık kazanması için gerekli olan prosedürü tamamlayarak, uluslararası platformlarda ileri sürülebilecek bir hukuksal belge niteliğini kazanmıştır.

Tüm bu açıklamalardan yola çıkan Türkiye’ye göre, 28 Aralık 1932 tarihli Türk-İtalyan Teknisyenler Zaptı, bir düzenlemenin uluslararası andlaşma olabilmesi için gerekli olan imza, onay, yürürlüğe girme ve tescil işlemlerinden yoksun olup, Türkiye ve İtalya’yı bağlayıcı bir andlaşma olmamıştır. 28 Aralık 1932 tarihli toplantı tutanağı, bir önceki kısımda 18 Haziran 1931 tarihli tutanak Türk iç hukukunda kabul ve tasdik prosedürlerinde gördüğümüz usul ve esaslara uygun olarak işlem görmemiştir. Uluslararası hukuk açısından bakıldığında da bu metnin, o dönemde yürürlükte olan Milletler Cemiyeti Misakı’nın 18. maddesi gereğince Milletler Cemiyeti’ne tescil ettirilmediği ve bu bağlamda bağlayıcılık kazanmadığı görülecektir.

Türkiye, ayrıca, söz konusu düzenlemenin, geçerli ve bağlayıcı bir uluslararası andlaşma olan 4 Ocak 1932 Sözleşme’nin Ek’i olamayacağını da savunmaktadır. 4 Ocak 1932 tarihinde gerçekleştirilen mektup teatisinin, aynı tarihli

²²⁶ TBMM, 14 Ocak 1933 tarih ve 2106 sayılı kanun ile onaylamayı uygun bulmuştur. 25 Ocak 1933 tarih, 2313 sayılı Resmi Gazete

Sözleşme ile 28 Aralık 1932 tarihli Teknisyenler Zaptı arasında, Yunanistan'ın iddia ettiği gibi bir bağ oluşturulabilmesi için, Sözleşmede bu mektup teatisinden bahsedilmesi gerektiğine dikkat çekmektedir. Eğer, 28 Aralık 1932 tarihli belge, 4 Ocak 1932 tarihli Sözleşme'nin eki olsaydı, T.B.M.M.'nin Sözleşme'yi onaylarken ya 28 Aralık 1932 tarihli belgeyi de onaylaması gerekirdi ya da en azından Sözleşme'nin onaylandığı 14 Ocak 1933 tarihli ve 2106 sayılı yasada bunu bir hüküm ile belirtmeliydi. Ancak, böyle bir husus ne Sözleşme'de, ne de bahse konu kanunda kesinlikle zikredilmemektedir²²⁷.

Metnin hazırlanmasından sonra, 1933–1937 yılları arasında iki ülke arasında birçok nota teatisi yapılmış, bu yazışmalarda metne son hali verilmiş ve bunun üzerine İtalya, 8 Ocak 1937 tarihli son notası ile Türkiye'nin artık üzerinde anlaşılan metni ulusal hukuku açısından geçerli hale getirip getirmeyeceğini sormuştur²²⁸.

Türkiye'nin bu notaya olumlu ya da olumsuz bir cevap vermemesi, bu metne hukuksal devamlılık getirmek yönünde bir irade taşımadığını ayrıca göstermektedir. İkinci Dünya Savaşı'nın atmosferinde bulunulan 1937 yılı içerisinde, konu neticeye bağlanamadan yazışmalar son bulmuş ve yapılan nota teatisleri ile 28 Aralık 1932 Türk-İtalyan Teknisyenler Zaptı'na imzalanmış andlaşma hüviyeti kazandırılmamıştır²²⁹.

Sonuç olarak; geçerli bir şekilde akdedilmiş uluslararası andlaşma niteliği kazanmamış olan 28 Aralık 1932 tarihli belge, hukuken Türkiye'nin iradesini ifade etmez²³⁰.

(4) 1947 Paris Barış Andlaşması ve Tarafların Uyuşmazlığa Yaklaşımları

Türkiye ve Yunanistan tarafından, Kardak Kayalıkları'nın statüsü hakkında gündeme getirilen diğer bir belge ise 10 Şubat 1947 tarihli Paris Barış Andlaşması'dır. Paris Barış Andlaşması'nın 14. maddesinin 1. fıkrası ile Türkiye'nin

²²⁷ Denk, **a.g.e.**, s.82, Başeren, **Ege Sorunları**, s.61-62

²²⁸ Pazarıcı, "Mösyö Economides'e Bir Cevap", s.644, İnan, Başeren, **a.g.e.**, s.6

²²⁹ Kurumahmut, "Ege Adalarının Egemenlik Devirleri", s.56

²³⁰ Pazarıcı, **a.g.e.**, s.647

Lozan Barış Andlaşması'nın 15. maddesi ve 4 Ocak 1932 tarihli Sözleşme²³¹ ile İtalya'ya devrettiği adaların, İtalya tarafından Yunanistan'a devri düzenlenmiştir. Ayrıca, Andlaşmanın 43. maddesi ile İtalya, Lozan Barış Andlaşması'nın 16. maddesi gereği sahip olduğu tüm hak ve menfaatlerden vazgeçmiştir²³².

Yunanistan, Paris Barış Andlaşması'nın 14. maddesi²³³ ile daha önce İtalya'nın egemenliğinde bulunan ve 28 Aralık 1932 tarihli belge ile egemenlikleri teyit edilen, içinde Kardak Kayalıkları'nın da bulunduğu "*Oniki Ada ve tüm bitişik adacıkların*" kendisine verildiğini iddia etmektedir²³⁴. Ayrıca, Lozan ve Paris Barış Andlaşmaları'nda geçen ada kavramının, adacık ve kayalık dahil her türlü adayı içine aldığını ifade etmektedir²³⁵. Burada, Yunanistan, Lozan Barış Andlaşması'nın 15. maddesi bağlamında yaptığı yorumu tekrarlamakta ve Kardak Kayalıkları'nın Oniki Ada'nın bir parçası olduğunu ve Kalolimnoz Adası'na²³⁶ "*bitişik*" olarak Yunanistan'a devredildiğini savunmaktadır.

Yunanistan, Türkiye'nin taraf olarak katılmadığı Paris Konferansı'nda, 4 Ocak 1932 tarihli Türk-İtalyan Sözleşmesi'nin yanı sıra 28 Aralık 1932 tarihli Mutabakat Zaptı'nın da Andlaşma'nın ilgili maddesinde zikredilmesini talep etmiş; ancak, bu talep başta Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin tepkileri sonucunda, Konferans tarafından reddedilmiştir.

Yunanistan, Türkiye'nin, Paris Konferansı'nda 1932 tarihli belgelere atıfta bulunulması yönündeki Yunanistan'ın bu teklifin reddedilerek, Andlaşmanın 14. maddesinde, özellikle 28 Aralık 1932 tarihli metin ile ilgili bir düzenlemenin getirilmediği şeklindeki görüşüne ise, atıf yapılmamasının bahse konu belgenin geçerliliği yönünde bir etki yapmayacağı şeklinde cevap vermektedir. Yunanistan'a göre Andlaşma'nın basit ve kısa olması amacıyla böyle bir yola gidilmiş ve Lozan

²³¹ Lozan Barış Andlaşması'nın 15. maddesi ile İtalya'ya, Meis'e bağlı adacıkların devri yapılmamıştır. Ancak 4 Ocak 1932 tarihli Sözleşme ile Meis Bölgesinde bulunan adacık ve kayalıkların devrinin yapıldığı düşünüldüğünde, Paris Barış Andlaşması ile Yunanistan'a devredilen ada ve adacıklar arasında Meis'e bitişik adacıkların da bulunması sorun yaratmamaktadır.

²³² Kurumahmut, "Ege Adalarının Egemenlik Devirleri", s.61

²³³ (çevrimiçi), <http://www.ena.lu/peace-treaty-italy-10-february-1947-020302265.html>, 10 Mayıs 2009

²³⁴ Denk, **a.g.e.**, s.111

²³⁵ Economides, **a.g.e.**, s.611

²³⁶ Kalolimnoz Adasına ait mesafe bilgileri için bkz. geride s.80-81

Barış Andlaşması'nın 15. maddesi tekrarlanmakla yetinilmiştir²³⁷.

Türkiye ise, temelde Lozan Barış Andlaşması'nın 15. maddesinin hemen hemen aynısı olarak görülen Paris Barış Andlaşması'nın 14. maddesinin, söz konusu 15. maddeden önemli farklılıklar içerdiğini belirtmektedir. Türkiye'ye göre Paris Barış Andlaşması'nın 14. Maddesi, üç noktada farklılık göstermektedir. Bunlar;

- Bahse konu ada ve adacıkların İtalya'ya devredildiği zaman Lozan Barış Andlaşması tarafından askersizleştirilmemiş statüsünün, askersizleştirilmesi,
- Paris Barış Andlaşması ile Meis'e bağlı adacıkların da transfer edilmesi,
- Her iki andlaşmada adacıklardan bahsederken farklı terimlerin kullanılması. Lozan Andlaşması'nın 15. maddesi "*bağımlı (dependent)*" terimi kullanırken, Paris Andlaşmasının 14. maddesi "*bitişik (adjacent)*" adacıkların Yunanistan'a transferinden bahsetmektedir²³⁸.

Türkiye'nin görüşlerinin daha iyi anlaşılması açısından bu farklılıkların sırayla incelenmesi önem arz etmektedir.

i. Ada ve Adacıkları Askersizleştirme Yükümlülüğü

Lozan Barış Andlaşması'nın 15. Maddesi, İtalya'ya devredilen ada ve adacıklar için herhangi bir askersizleştirme yükümlülüğü getirmemiştir. Buna karşılık Paris Barış Andlaşması'nın 14. maddesinin ikinci fıkrası ile bahse konu andlaşmanın Ek XIII, D paragrafında açıklandığı şekilde Yunanistan'a devredilen adalara askersizleştirme yükümlülüğü getirilmiştir. Paris Barış Andlaşması'nda "*silâhsızlandırma*" ve "*silâhsızlandırılmış*" terimleri Andlaşma'nın Ek XIII, D paragrafında aşağıdaki şekilde açıklanmıştır.

"Bu Andlaşma bakımından "silâhsızlandırma" ve "silâhsızlandırılmış" terimlerinin, ilgili ülkede ve karasularında, bütün deniz, kara ve hava tesislerini, tahkimlerini ve silâhlarını, yapay kara, deniz ve hava engellerini; kara, deniz ve hava birliklerinin konuşlandırılması, sürekli ve geçici olarak konaklamalarını; herhangi bir biçimde askerî eğitimi ve savaş malzemelerinin üretimini yasakladığı kabul

²³⁷ 16 Şubat 1996 tarihli ve 155/159/688 sayılı Yunan Notası. Nota metni için bkz. Ek-9

²³⁸ Pazarcı, a.g.e., s.648

edilecektir. Bu (hüküm), sayı itibariyle iç görevleri yapmakla sınırlandırılmış ve bir kişi tarafından taşınabilen ve kullanılabilen silâhlarla donatılmış iç güvenlik personelinin ve bu personelin gerekli askerî eğitimini yasaklamaz.”

Türkiye'ye göre, Paris Barış Andlaşması'na taraf olmamakla birlikte, bu askersizleştirme hükmü Türkiye'nin güvenliği düşünülerek kabul edilmiştir. Bu noktadan hareketle, Türkiye bu adalarda tespit edeceği bir faaliyet neticesinde, askersizleştirme hükmünün ihlâlini ileri sürebilir ve bu yükümlülüğe uymamak, Yunanistan'ın söz konusu ada ve adacıklar üzerindeki egemenliğini tartışma konusu yapar²³⁹.

ii. Meis'e Bitişik Adacıkların da Yunanistan'a Devredilmesi

Lozan Barış Andlaşması'nın 15. maddesinde “...*Sombeki (Simi-Sömbeki) ve İstanköy (Kos) Adaları ile bunlara bağlı adacıklar ve Meis (Castellorizo) Adası* “ ibaresi mevcut iken; Paris Barış Andlaşması'nın 14. maddesinde “*Simi (Symi-Sömbeki) ve Cos (Kos-İstanköy) ve Castellorizo (Meis) ve de bitişik adacıkların tüm egemenliğini Yunanistan'a devreder.*” ifadesine yer verilmiştir. Burada ilk bakışta, Paris Barış Andlaşması'nın 14. Maddesinin, Lozan'ın 15. maddesini genişleterek Türkiye'nin aleyhine hükümler yarattığı görülmektedir. Çünkü Lozan Barış Andlaşması'nda Meis'e bitişik adacıkların egemenlikleri devredilmemişken, Paris Barış Andlaşması, Meis'e bitişik adacıkların da Yunanistan'a devrini içermektedir. Oysa böyle bir durum, ancak Türkiye'nin açık rızası ile olabilir. Türkiye Paris Barış Andlaşması'na taraf olmadığından böyle bir açık irade beyanı bulunmamakla birlikte, söz konusu bölgeye ilişkin 4 Ocak 1932 tarihli Sözleşme ile yapılan düzenlemeler dikkate alındığında bu farklılığın sorun yaratmayacağı değerlendirilmektedir²⁴⁰.

iii. “Bağlı” ve “Bitişik” Adacıklar Kavramları

Lozan Andlaşması'nda Meis hariç, 13 adaya “*bağlı adacıklar*” İtalya'ya verilirken, Paris Andlaşması'nda Meis dâhil 14 adaya “*bitişik adacıklar*” Yunanistan'a devredilmektedir. Görüldüğü üzere iki andlaşmada kullanılan terimler

²³⁹ Kurumahmut, “Ege Adalarının Egemenlik Devirleri”, s.66; Pazarcı, **a.g.e.**, s.648

²⁴⁰ Pazarcı, **a.g.e.**, s.648

birbirinden farklıdır.

Uluslararası hukuka göre hiçbir devlet sahip olduğu haklardan fazlasını bir başkasına devredemez. Dolayısıyla Türkiye'ye karşı, açık rızası olmadıkça ve “*bağlılık*” ifadesinin anlamını aşan hukukî bir anlama sahip ise “*bitişik*” terimi kullanılamaz²⁴¹.

Sonuç olarak Türkiye, 1947 Paris Barış Andlaşması'na gelene kadar; Lozan Barış Andlaşması'nın 15. maddesi ve 4 Ocak 1932 tarihli Türk-İtalyan Sözleşmesi ile egemenlik statüsü belirlenmemiş, Menteşe Adaları bölgesinde bulunan bazı ada ve adacıkların hukukî durumunun hiçbir değişikliğe uğramadığını ve hâlâ Türkiye'nin egemenliği altında bulunduğunu savunmaktadır. Başka bir ifade ile Lozan'da İtalya'ya devredilen ada ve bağlı adacıklar ile 4 Ocak 1932 tarihli Sözleşme ile aidiyeti belirlenen bazı ada ve adacıklar dışındaki yerlerde İtalyan egemenliği olmadığından, buraları 1947 Paris Barış Andlaşması'nın konusu olamamış, dolayısıyla da hukukî durumlarında da herhangi bir değişme meydana gelmemiştir²⁴².

Paris Barış Andlaşması'nın Ege Adaları'nın hukukî statüsünü ilgilendiren bir diğer maddesi ise 43. maddesidir. Bu madde ile İtalya, Lozan Barış Andlaşması'nın 16. maddesi ile sahip olduğu tüm hak ve menfaatlerinden vazgeçmiştir. Paris Barış Andlaşması'nın 43. maddesi²⁴³:

“İtalya, 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Barış Andlaşması'nın 16. maddesi gereğince sahip olabileceği bütün hak ve yükümlülüklerden vazgeçer” şeklindedir. Andlaşma'nın bu maddesini daha önce yapılan iki düzenleme çerçevesinde değerlendirdiğimizde dikkat çekici hususlar göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki 4 Ocak 1932 tarihli Türk-İtalyan Sözleşmesi'dir.

İtalya'nın 4 Ocak 1932 Sözleşmesi ile egemenliğini devraldığı Fener Adası (İpsili) ve Karaada (Ro), Meis Adası'na bitişik olmamaları nedeniyle Paris Barış Andlaşması'nın 14. maddesi ile Yunanistan'a devredilmemiştir. Bu iki ada, Andlaşma'nın 43. maddesinin konusunu oluşturmaktadır. Şöyle ki; İtalya, 43. madde

²⁴¹ Pazarıcı, **a.g.e.**, s.649

²⁴² İnan, Başeren, **a.g.e.**, s.7

²⁴³ (çevrimiçi), <http://www.ena.lu/peace-treaty-italy-10-february-1947-020302265.html>, 10 Mayıs 2009

ile bu iki ada üzerindeki egemenlik haklarından ve menfaatlerinden yararlanıcısını belirtmeksizin vazgeçmiş olmaktadır. O zaman bu adalar ya sahipsiz ülke statüsüne girecek ya da orijinal sahibi olan Türkiye'ye dönecektir. Bu belirsizliğin çözümüne ilişkin Lozan Barış Andlaşması'nın 16. maddesi gereğince yapılacak düzenlemenin taraflardan biri, hatta birincisi Türkiye olacaktır²⁴⁴.

Paris Barış Andlaşması'nın 43. maddesini 28 Aralık 1932 tarihli Teknisyenler Zaptı bağlamında incelediğimizde ise, şu sonuçlara ulaşılmaktadır. Bilindiği üzere, bahse konu Toplantı Tutanağı ile Kardak Kayalıkları dâhil, Lozan Barış Andlaşması'nın egemenliğini devretmediği 100 civarında ada, adacık ve kayalığın İtalya'ya devredilmesi öngörülmüştür. Ancak, 28 Aralık 1932 tarihli Teknisyenler Zaptı, bir düzenlemenin uluslararası andlaşma olabilmesi için gerekli olan imza, onay yürürlüğe girme ve tescil işlemlerinden yoksun olup, Türkiye ve İtalya'yı bağlayıcı bir andlaşma olmamıştır. Buna karşın, 28 Aralık 1932 tarihli belgenin hukukî geçerliliği kabul edilse dahi, bu dokümanda bahsedilen adacık ve kayalıklar üzerindeki egemenlik hakkının transferi, 1947 Paris Barış Andlaşması'nın 14. maddesi ile gerçekleştirilemez. Zira 14. madde, sadece Oniki Ada'dan, Meis Adası'ndan ve bunlara "*bitişik*" adacıklardan bahsetmektedir. 28 Aralık 1932 tarihli belgede ise, Türkiye ile İtalya arasındaki deniz sınırından ve bu sınırın her iki tarafında kalan ve isimleri hiçbir andlaşmada zikredilmemiş adalardan bahsedilmektedir.

28 Aralık 1932 tarihli belgede belirtilen adalar, 43. madde çerçevesinde değerlendirilmeye tâbi tutulup, İtalya'nın bu adalar üzerindeki hak ve menfaatlerinden yararlanıcısı belirtilmeksizin vazgeçtiği dikkate alındığında, bunların orijinal sahibine yani Türkiye'ye döndüğünü söylemek yanlış olmaz. Ancak herhangi bir şekilde söz konusu maddenin bu adacık ve kayalıkların orijinal sahibi olan Türkiye'ye dönmesini sağlamayacağı ispat edilse dahi, bu ada ve adacıkların aidiyet durumu Lozan Barış Andlaşması'nın 16. maddesi çerçevesinde değerlendirilmek zorundadır²⁴⁵. Yine burada yapılacak düzenlemenin taraflardan biri, hatta birincisi yine Türkiye olacaktır. O halde Yunanistan'ın, bu ada ve adacıklar üzerinde tek başına hiçbir şekilde bir egemenlik hakkı bulunmamaktadır.

²⁴⁴ Lozan Barış Andlaşmasının 16. maddesine ilişkin değerlendirmeler için bkz. geride s.86-89

²⁴⁵ Pazarıcı, a.g.e., s.650

(5) Kardak Kayalıkları Krizine Kadar Olan Süreçte Tarafların Tutumu

Kardak Kayalıkları krizi sonrasında Yunanistan'ın adaların hukuksal statüsü hakkında önem verdiği konulardan birisi de, 1932 tarihinde yapılan düzenlemelerden sonra Türkiye'nin göstermiş olduğu tutumdur. Paris Barış Konferansı'nca tekliflerinin reddedilmesi karşısında Yunanistan, amaçlarını bazen oldubittilerle ve bazen de görüşlerini teyit ettirmek maksadıyla Türkiye nezdinde yaptığı girişimlerle gerçekleştirmeye çalışmıştır²⁴⁶. Yunanistan, Türkiye'nin Kardak Kayalıkları'nın bulunduğu bölgedeki egemenlik haklarının önce İtalya'ya sonra Yunanistan'a verilmesini sağlayan uluslararası andlaşmalardan sonra, Türkiye'nin hiçbir itirazda bulunmadığını, kimi eylemleri ile de bu kayalıklar ve benzer durumdaki formasyonlar üzerindeki Yunanistan'ın egemenliğini ve bölgedeki mevcut deniz hududunu tanıdığını ileri sürmektedir.

Yunanistan'a göre Türkiye, 1950 yılında İstanbul'da yapılan İkinci Ortadoğu Bölgesel Hava Ulaşımı Toplantısında imzalanan ve Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (International Civil Aviation Organisation-ICAO) Konseyi tarafından da onaylanan Bölgesel Hava Ulaşımı Andlaşmasının Eki olan 7 No'lu haritayla, 28 Aralık 1932 tarihli Türk-İtalyan Mutabakat Zaptı'nda çizilen deniz sınırını kabul etmiştir²⁴⁷. Ayrıca, bu Andlaşma ile belirlenen Atina-İstanbul FIR hattının Türkiye'nin bölgedeki batı sınırı ile örtüştüğünü, bu durumun da 1953 yılında Türkiye tarafından basılan resmî Uluslararası Havacılık Haritası'yla teyit edildiğini belirtmektedir. Bu kapsamda, Yunanistan tarafından gündeme getirilen bir diğer harita ise, yine 1953 yılında Montrö Boğazlar Sözleşmesi'ne uygun olarak hazırlanan, gemilerin Türk Boğazlarından ve Marmara Denizinden geçişine dair raporun ekinde yer alan haritadır. Yunanistan bu harita ile de, Türkiye'nin 28 Aralık 1932 tarihli belge ile düzenlenen deniz hududunu kabul ettiğini iddia etmektedir.

Netice itibarıyla Yunanistan, içerisinde Kardak Kayalıkları'nın da bulunduğu Menteşe Bölgesi'ndeki birçok ada, adacık ve kayalığın egemenliğini ve deniz hududunu belirleyen 28 Aralık 1932 tarihli belgenin Türkiye tarafından kabul

²⁴⁶ A.e., s.652

²⁴⁷ Yunanistan'ın Ankara Büyükelçiliği'nden Türk Dışişleri Bakanlığı'na gönderilen 16 Şubat 1996 tarihli ve 155/159/688 sayılı Notası. Nota metni için bkz. Ek-8

edildiğini ve hiç sorgulanmadığını, bahse konu tutumun, bölgenin egemenliğinin 1947 Paris Barış Andlaşması ile Yunanistan'a geçmesinden sonra da devam ettiğini belirtmektedir²⁴⁸. Türkiye'nin bu tutumunun yayınlamış olduğu bazı haritalarla teyit edildiğini belirten Yunanistan, bu bağlamda Uluslararası Adalet Divanı'nın 1962 yılında Preah Vihear Tapınağı Davasında vermiş olduğu kararda yer alan²⁴⁹ "... Her iki tarafın da harita çizgisini benimsemeleri nedeniyle bu çizginin geçerli sınır çizgisi olarak kabul edileceği"²⁵⁰, " hükmüne dikkat çekmektedir. Buna göre, 28 Aralık 1932 tarihli belge, geçerliliği olan uluslararası bir belgedir ve bu belgede çizilen sınır her iki tarafça da fiilen uygulanmış ve kabul edilmiştir²⁵¹.

Yunanistan son olarak, 547/1948 sayılı Yasası ile Kardak Kayalıkları dâhil kazandığı adacık ve kayalıkların listesini hükme bağlayarak egemenliğini tesis ettiğini, bu adacık ve kayalıkları idarî sisteminde gösterdiğini ve bunlar üzerinde egemenliğini teyit edecek yapılar kurduğunu, ancak yapılan tüm faaliyetler süresince Türkiye'nin bu duruma hiç itiraz etmediğini belirtmektedir²⁵².

Türkiye ise, Yunanistan'ın dile getirmiş olduğu bu iddialarına; somut olaylara, uluslararası hukuk kurallarına ait tespitlerle ve uluslararası mahkemelerce verilmiş kararlara dayanan çeşitli görüşlerle cevap vermektedir.

Bunlardan ilki, Kardak Kayalıkları'nı İtalya'nın egemenliğinde gösteren 28 Aralık 1932 tarihli Teknisyenler Zaptı ile 4 Ocak 1932 Sözleşmesi hakkında Türkiye ile İtalya arasında gerçekleşen yazışmalardır. İtalya ile Türkiye arasında 4 Ocak 1933 ve 8 Ocak 1937 tarihleri arasında yapılan bu yazışmalarda, toplam dokuz mektup teatisi yapılmıştır. İtalyan Hükümeti'nin 8 Ocak 1937 tarihinde gönderdiği son mektupta, şu ifadeler yer almaktadır.

"Türk Ege Denizi sınırının belirlenmesine ilişkin sorun daha önceden çözüme kavuşturulduğundan İtalyan Büyükelçisi T.C. Dışişleri Bakanlığına, Türk Hükümeti'nin iki ülke arasındaki sınırı tam olarak belirleyen 28 Aralık 1932 tarihli Türk-İtalyan Tutanağı'nın iç hukukta onaylanması için Türk Hükümeti'nin resmî

²⁴⁸ Denk, **a.g.e.**, s.114, Ioannou, **a.g.e.**, s.3

²⁴⁹ Orijinal Karar için bkz: Case concerning the Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand), Merits, Judgment of 15 June 1962: **I.C.J. Reports 1962**, p.6. (çevrimiçi) <http://www.icj-cij.org/docket/files/45/4871.pdf>, 01 Mayıs 2009

²⁵⁰ Case concerning the Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand), Page 33-34

²⁵¹ Ioannou, **a.g.e.**, s.3

²⁵² İnan, Başeren, **a.g.e.**, s.5

*prosedürü kullanıp kullanmadığını kendisine bildirmenizi rica eder*²⁵³.”

İtalya'nın buradaki *iç hukukta onaylamaktan* kastı, o dönemde yürürlükte olan 1924 Türk Anayasası'nın 26. maddesi gereğince andlaşmanın TBMM tarafından yapılması ve onaylanmasıdır. Bu son mektuptan sonra taraflar arasında konuya ilişkin başka bir yazışma yapılmamış, 1937 yılı içindeki siyasî durumun değerlendirilmesinden sonra Türkiye bu son mektuba herhangi bir cevap vermemiştir. Türkiye bahse konu mektuba (Nota'ya) cevap vermemeyi tercih ederek, 28 Aralık 1932 tarihli belgeye uygulama alanı kazandırmamayı düşünmüştür. Nitekim Türk Hükümeti mutabakat zaptına geçerlilik kazandırmak isteseydi, 8 Ocak 1937 tarihli Nota'ya bu yönde bir cevap verebilir, olumsuz tutumunu göstermek için sessiz kalmayı tercih etmezdi.

Türkiye'nin bu sessizlik politikası, Paris Barış Andlaşması sonrasında Yunanistan tarafından yapılan girişimler süresince de sürmüştür. Yunanistan, Şubat 1950 ile Aralık 1962 tarihleri arasında Türkiye nezdinde yaptığı girişimlerle, 28 Aralık 1932 tarihli belgenin Yunanistan ile de geçerli olabilmesi için gerekli işlemleri yapmaya hazır olduğunu bildirmiştir. Türkiye, Kardak Kayalıkları dâhil Menteşe Adaları bölgesindeki birçok ada, adacık ve kayalığın egemenliği konusunda düzenleme yapan bahse konu belgeye geçerlilik ve uygulama alanı kazandırmak istemediğinden, Yunanistan'ın bu girişimlerini yine cevapsız bırakmıştır²⁵⁴.

Türkiye ayrıca, Yunanistan'ın, 28 Aralık 1932 tarihli belgenin Yunanistan ile de geçerli olabilmesi için yapmış olduğu bu ısrarlı girişimlerinin, kendisinin andlaşmanın geçerliliğine olan şüphesinden kaynaklandığını düşünmektedir. Yani Yunanistan, 28 Aralık 1932 tarihli Teknisyenler Zaptı'nın iki devlet arasında geçerli bir belge olmadığını zımnen kabul etmektedir. Bunun yanı sıra Türkiye'nin, Yunanistan'ın bu taleplerini ısrarlı bir biçimde cevapsız bırakması ise, bahse konu belgeye bağlanma iradesinin olmadığını göstermektedir.

Öte yandan Türkiye, Yunanistan'ın Ege Denizi'nde yer alan ve Kardak Kayalıkları ile benzer durumda olan adacık ve kayalıklarda yapılan egemenlik uygulamalarına Türkiye'nin sessiz kaldığı iddialarına ise, iki görüş ile karşılık vermektedir. Buna göre birincisi, Yunanistan egemenliği devredilmemiş ada, adacık

²⁵³ Başeren, Kurumahmut, **Egemenliği Devredilmemiş Adalar**, s.56

²⁵⁴ Denk, **a.g.e.**, s.93

ve kayalıklar üzerinde kimi yapılar yapmak yoluyla egemenlik uygulamalarında bulunduysa bile uygulamalar kamuoyuna duyurulmadığından, Türkiye'nin bundan haberi olmamıştır²⁵⁵. Tüm bu uygulamalar yapılmış ve Türkiye bunlara itiraz etmemiş olsa bile, bu durumun adacık ve kayalıklar üzerindeki Yunan egemenliğini teyit etmesi gibi sonucu ortaya çıkarmayacaktır.

Türkiye, bu görüşünü destekler mahiyetteki uluslararası kararlarını da gündeme getirmiş, bu bağlamda yargıç Max Huber'in, Palmas Adası Kararında verdiği "...toprak egemenliği konusunda sessizliğin egemenlik sıfatını etkilemeyeceği..." hükmünü hatırlatmıştır²⁵⁶. Buna ilâve olarak, Uluslararası Adalet Divanı'nın (UAD) 20 Haziran 1959 tarihli Belçika ve Hollanda arasındaki bazı sınır alanlarının egemenliği hakkında verdiği kararda, bu topraklar üzerinde 1843'ten beri idarî uygulamalar yaptığını ve egemenlik hakkına sahip olduğunu iddia eden Hollanda'yı değil de, burayı bir andlaşma gereğince elinde tutan Belçika'yı haklı bulmasına dikkat çekilmiştir²⁵⁷. Konuya ilişkin Türkiye tarafından örnek olarak verilen bir diğer olay ise daha güncel bir karar ile ilgilidir. UAD'nin Libya ile Çad arasındaki toprak uyuşmazlığı konusunda 3 Şubat 1994 tarihli kararında, "...diğer sıfatlara dayanan görüşlerin ve geçmişte bu toprakların fiilen işgâl edilmiş olmasının ya da bir işgâlin sürekli ve itirazsız olmasının, söz konusu toprak uyuşmazlığı bir andlaşma ile kesin bir sonuca bağlanmış ise sonuca hiçbir etkisinin olmayacağını..." hükmü bulunmaktadır²⁵⁸.

Netice itibariyle Türkiye, bahse konu ada, adacık ve kayalıkların üzerinde kendisinin de işlem ve eylemleri²⁵⁹ bulunduğunu, Yunanistan'ın yapmış olduğu bu tek taraflı faaliyetlerin, Türkiye'nin uluslararası andlaşmalardan kaynaklanan

²⁵⁵ Pazarıcı, **a.g.e.**, s.651; Denk, **a.g.e.**, s.93; Başeren, **Ege Sorunları**, s.66

²⁵⁶ Kararın orijinali için bkz: ABD ile Hollanda arasındaki Palmas Adası Tahkimi (1928), (çevrimiçi), <http://www.pca-cpa.org/upload/files/Island%20of%20Palmas%20award%20only%20+%20TOC.pdf>, 08 Mayıs 2009

²⁵⁷ Pazarıcı, **a.g.e.**, s.652

²⁵⁸ Kararın orijinali için bkz: Territorial Dispute (Libyan Arab Jamahiriya/Chad), Judgment, **I.C.J. Reports 1994**, p.6, (çevrimiçi), <http://www.icj-cij.org/docket/files/83/6897.pdf>, 07 Mayıs 2009

²⁵⁹ 03 Nisan 1984 tarihinde Kardak Kayalıkları'na 1 mil mesafede balıkçılık yapan bir balıkçı teknesi içerisindeki 4 Yunan vatandaşı ile birlikte Bodrum'a getirilmiştir. Bahse konu balıkçılar, Bodrum Asliye Mahkemesi tarafından Türk Karasuları'nda balık avladıkları gerekçesiyle suçlu bulunmuşlardır.[Bkz. Bodrum Asliye Ceza Mahkemesinin 04 Nisan 1984 tarih ve 1984/58 E., 1984/47 sayılı Kararı] Konu basına yansımış ancak Yunanistan tarafından herhangi bir itiraz gelmemiştir. Ayrıca Yunanistan'ın Kardak Kayalıklarını idarî sisteminde göstermesine karşın, bu kayalıkların Muğla İli Tapu Sicil Muhafızlığında kayıtlı olduğu da bilinmektedir. Başeren, **Ege Sorunları**, s.67

egemenlik haklarına hiçbir etkisinin olamayacağını belirtmektedir²⁶⁰.

Türkiye'nin dile getirdiği bir diğer görüş ise, Yunanistan'ın 28 Aralık 1932 tarihli belge ile belirlenen deniz sınırının, Türkiye tarafından da kabul edildiği iddiasına karşılıktır. Bu kapsamda, 1950 yılında Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü tarafından yapılan Uçuş Bilgi Bölgesi (Flight Information Region-FIR)'ni düzenleyen haritanın, teknik nitelikli bir harita olduğu ve bu haritanın Türkiye'nin deniz ülkesinin sınırını belirlemesinin imkânsız olduğu dile getirilmiştir. Ayrıca Karadeniz'deki geçerli FIR hattının, Sinop yakınlarında Türk karasularından geçtiği, Ege FIR hattının ise, bazı bölgelerde 6 millik karasuları dışında açık deniz kesiminden, bazı bölgelerde Türk karasularından geçtiği dikkate alındığında FIR hattının siyasî bir sınır olarak algılanmasının yanlış olacağı ifade edilmektedir²⁶¹.

Yunanistan'ın Kardak Kayalıkları'nı kendisine aitmiş gibi gösteren haritalarına karşılık Türkiye, bahse konu bölgeye ait hem Türkiye, hem de başka devletlerce yayınlanan bazı haritalar olduğunu dile getirmektedir. Örneğin, II. Dünya Savaşı sırasında adaları kısa bir süre de olsa elinde bulunduran İngiltere'nin, 1943 ve 1944 tarihli haritalarında Kardak Kayalıkları ve benzer durumdaki bazı adacık ve kayalıklar Türkiye'nin egemenliği altında görülmektedir²⁶². Yine, İngiltere'de Eylül 1993'te *Imray Tetra* tarafından yayınlanan ve "*Yunan haritaları temel alınarak ve Yunan Hidrografi Dairesinin İzniyle*" ibaresi taşıyan haritada da Kardak Kayalıkları Türkiye'nin deniz sınırı içerisinde bulunmaktadır. Türkiye tarafından dikkat çekilen 27 Ocak 1996 tarihli Amerikan Savunma Harita Kurumu (Defence Mapping Agency) haritasında ise, Kardak Kayalıkları "*egemenliği belirlenmemiş (sovereignty undetermined)*" olarak gösterilmektedir²⁶³.

Türkiye'ye göre, Yunanistan'ın iddialarını çürütmeye yeterli olan bu haritaların ışığında, her iki ülkenin de ortaya koymuş olduğu haritalardan geçerli herhangi bir hukukî sonuç çıkarmak mümkün değildir²⁶⁴.

²⁶⁰ Pazarıcı, **a.g.e.**, s.652

²⁶¹ Kurumahmut (yay.haz.), **Ege'de Temel Sorun**, s.27

²⁶² Başeren, **Ege Sorunları**, s.66

²⁶³ Denk, **a.g.e.**, s.96

²⁶⁴ Pazarıcı, **a.g.e.**, s.654

IV. EGE'deki Ada, Adacık ve Kayalıkların Egemenliği Sorununun Uluslararası Mahkeme Kararları Işığında Değerlendirilmesi

Kardak Kayalıkları Uyuşmazlığı ve Türkiye ile Yunanistan'ın Uyuşmazlığı yaklaşımlarını inceledikten sonra; ada, adacık ve kayalıkların egemenliği sorunu, Uluslararası Adalet Divanı (UAD), Uluslararası Sürekli Hakem Mahkemesi (USHM) kararları ışığında ele alarak uluslararası hukukun soruna nasıl baktığını tespit etmek uygun olacaktır. Bu bölümde, uluslararası mahkemelerin ada, adacık ve kayalıkların egemenliği sorunu ile ilgili kararları incelenmiştir ve bu kararlar kapsamında da Ege Denizi'ndeki duruma ilişkin değerlendirmelerde bulunulmuştur. Böylelikle; sorun kapsamında hukukî olarak daha doğru tespitler yapılabilir ve bu bağlamda da hak kaybına uğramamak ve hakkımızı koruyabilmek adına yapılması ya da yapılmaması gerekenleri doğru bir biçimde belirleyebiliriz.

A. ERİTRE-YEMEN Kararı²⁶⁵

1. Tarihî Gelişim

Eritre ve Yemen, Kızıldeniz'de bulunan bazı ada, adacık ve kayalıkların paylaşımı ile ilgili olarak Aralık 1995'te anlaşmazlığa düşmüşler, her iki taraftan toplam 12 kişinin ölümüne neden olan küçük çapta bir çatışmanın sonunda Yemen Zuqar Adası'nı, Eritre ise Büyük Hanish Adası'nı işgal etmiştir²⁶⁶.

Taraflar arasındaki uyuşmazlığın konusu olan ada, adacık ve kayalıklar, küçüklükleri yanında yerleşmeyi güçleştiren su kaynaklarından da yoksun durumdadırlar²⁶⁷. Ancak, 1869'da Suveyş Kanalı'nın açılması ile dünyanın en önemli suyollarından biri olan Kızıldeniz'in güneydeki en dar kısmında bulunmaları, adaların önemini artırmıştır. Bu bağlamda, Kızıldeniz'deki seyrüsefer serbestisini güvence

²⁶⁵ Award of The Arbitral Tribunal in The First Stage of The Proceedings (Territorial Sovereignty and Scope of The Dispute) (Eritre v. Yemen), Oct. 9 1998, (çevrimiçi), <http://www.pca-cpa.org/upload/files/EY%20Phase%20I.PDF>, 10 Nisan 2009

²⁶⁶ Ali KURUMAHMUT, Sertaç Hami BAŞEREN, *The Twilight Zones In The Aegean-(Un)Forgotten) Turkish Islands, Ege'de Gri Bölgeler-Unutul(may)an Türk Adaları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2004 s.67

²⁶⁷ Serap Akipek, "Eritre-Yemen Hakem Kararı Işığında Kızıldeniz Adalarının Aidiyeti Sorunu", *A.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.49, S.1, 2000, s.12

altına almak maksadıyla başta Fransa ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri olmak üzere, Mısır ve Etiyopya'nın da katkılarıyla, iki ülke arasında 21 Mayıs 1996'da "*İlkeler Üzerinde Andlaşma*" imzalanmış, bu anlaşma ile Kızıldeniz'deki ada, adacık ve kayalıklar üzerindeki uyuşmazlığın Hakemlik yolu ile çözüme kavuşturulması karara bağlanmıştır²⁶⁸.

İlkeler Üzerinde Andlaşma'dan sonra 3 Ekim 1996'da taraflar arasında "*Hakemlik Andlaşması*" imzalanmış ve Mahkeme'den, öncelikle Eritre ile Yemen arasındaki uyuşmazlığın sınırlarının tespit edilmesi ve daha sonra da iki ülke arasındaki deniz sınırının belirlenmesi istenmiştir. Mahkeme, adaların egemenliği ve deniz sınırı hakkındaki kararını, özellikle tarihsel mülkiyet hakları, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin (BMDHS) ilgili maddelerini ve davanın kendine özgü diğer faktörlerini dikkate alarak vermiştir²⁶⁹.

Her iki devletin ortak isteği ile Uluslararası Sürekli Hakem Mahkemesi'nin çözümüne sunulan uyuşmazlığa ilişkin tarafların egemenlik iddialarında ve Mahkeme'nin vermiş olduğu kararda, Lozan Barış Andlaşması'nın (LBA) bazı maddeleri yorumlandığından, her ne kadar bu maddeler spesifik olay bağlamında ele alınsa da, konumuz açısından özel bir önem arz etmektedir.

2. Tarafların Uyuşmazlığa İlişkin İddiaları ve Mahkemenin Kararı

a. Eritre'nin İddiaları

Eritre, Kızıldeniz'de bulunan adalar²⁷⁰ üzerindeki ülkesel egemenlik iddiasını yüzyıldan daha gerilere uzanan egemenlik zincirine²⁷¹ ve devletler hukukunun etkin

²⁶⁸ Sertaç Hami Başeren, "Uluslararası Sürekli Hakem Mahkemesinin Eritre-Yemen Kararının Ege'deki Egemenlik Uyuşmazlığına Tesirleri", **Ege'de Egemenliği Devredilmemiş Adalar**, SAEMK Araştırma Proje Dizisi 1/2003, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2003, s.70

²⁶⁹ Uluslararası Sürekli Hakem Mahkemesinin yargılamanın ilk aşamasındaki kararı, Territorial Sovereignty and Scope of the Dispute, Eritrea/Yemen, Oct. 9, 1998, (çevrimiçi) <http://www.pca-cpa.org/upload/files/EY%20Phase%20I.PDF>, 10 Şubat 2009; Başeren, **Ege Sorunları**, s.70-72; Akipek, **a.g.e.**, s.3

²⁷⁰ Mahkeme uyuşmazlığa konu olan adaları, tarihi ve hukukî geçmişleri ile tarafların mahkemeye sundukları delilleri de göz önüne alarak dört gruba ayırmıştır. Bunlar, Mohabbakahlar, Haycocklar, Zuqar-Hanish Grubu ve Zubary Grubu ile Jabal al Tayr'dır.

işgâl ilkesine dayandırmıştır. Lozan Andlaşması'nın 6. ve 16. maddelerinin adaları İtalyan işgâline açık hale getirdiğini iddia eder. Eritre'ye göre; 6. madde, kıyının 3 deniz mili içerisindeki ada ve adacıkların kıyı devletinin sınırları içerisinde olduğunu belirtir. Bu madde, bahse konu adaları, Arap Yarımadası'nın liderlerinin egemenliğinden koruyarak, aynı zamanda Yemen İmam²⁷²'inin da o dönemde elinde bir devlet ya da bir kıyı olmadığı için O'nun da bu hükümden yararlanamayacağını iddia etmektedir. Madde 16 kapsamında'da; madde 16'nın adaları herhangi bir devlete devretmediğini ve adaların egemenliğini devir için özel bir prosedür öngörmediğini ve neticede bu adaların kullanma yetkisinin genel uluslararası hukuk normlarına bırakıldığını belirtmiştir. Eritre, devam ederek şu iddialarda bulunmuştur.

1920'lerin sonunda İtalya, etkin işgâl yoluyla tartışmalı adalar üzerinde egemenlik elde etmiştir. 1927'de İngiltere ve İtalya arasında yapılan ve "*Roma Görüşmeleri*" olarak bilinen görüşmeler ve 1929'da yapılamayarak iptal edilen Fener Andlaşması, buna bir itiraz oluşturmaz. Etkin işgâl faaliyeti, 1929 yılında Güney Batı Haycock Adası'nda fener inşâsından oluşmaktadır ve Büyük Britanya'da bu vesiyle de İtalya'nın Mohabbakah'lardaki egemenliğini tekrarladığını açıklamıştır. Büyük Britanya daha önce de 1892 ve 1917 yıllarında İtalya'nın burada egemen olduğunu belirtmiştir. 1930 ve 1940 yılları arasında da İtalya, Eritre'deki koloni hükümeti zamanında Zuqar-Hanish Adaları üzerinde egemen haklar kullanmıştır. Eritre, Büyük Hanish'in etrafındaki sularda balık avlanma izni ve buraya bir balık fabrikası kurma izni ve Merkezi Peak Adası'ndaki terk edilmiş İngiliz fenerinin onarımı ve yeniden inşâ iznini vermiştir²⁷³.

Eritre, bu dönemde adalardaki İtalya'nın faaliyetlerine Yemen tarafından itiraz edilmediğini belirtmiştir. 1941'den itibaren 11 yıl süren İngiliz işgâlinde 2. Dünya savaşı esnasında yapılmış bir işgâl olduğunu, Eritre'nin ülkesel sınırlarının bu işgâlde değişmediğini, 1943 yılında bölgedeki İtalyan kolonilerinin müttefikler tarafından işgâl edildiğini ve 1947 Barış andlaşmasıyla da bu alanların müttefik güçlere devredildiğini ve bu alanlarında 1952'de Etiyopya'ya devrinin

²⁷¹ Eritre, adaların egemenliğinin, 2. Dünya Savaşı sırasında Eritre'nin İngilizler tarafından geçici olarak işgâline rağmen, İtalya'dan 1952-53 yıllarında Etiyopya'ya geçtiğini, Eritre'nin Etiyopya'dan ayrılarak bağımsızlığını ilan ettiği 1993 yılında da adalara ilişkin egemenliğin kendisine geçtiğini iddia etmiştir.

²⁷² Yemen'de İmamlık müessesesi; yarı dini, yarı siyasi nitelikte bir müessesedir.

²⁷³ Para. 20

tamamlandığını, Eritre'nin daha sonra federal bir devlet olmasıyla bu alanların egemenliğinde Etiyopya'dan Eritre'ye geçtiğini iddia etmektedir²⁷⁴.

Ayrıca, Etiyopya'nın karasuları içerisinde kalan adaların, uluslararası örf adet hukuku gereğince kıyıdan 12 deniz mili uzaklığa kadar olan adaların kıyı devletinin egemenliğinde olması gerektiğini, bu nedenle de Mohabbakah Adaları'nın tartışmasız bir biçimde Etiyopya'nın olduğunu ileri sürer. 1953 yılındaki Etiyopya'nın 12 deniz mili ilânıyla da Zuqar-Hanish Adalar grubu Etiyopya'nın olmuştur²⁷⁵.

1953'den Eritre'nin bağımsızlığını elde ettiği 1991 yılına kadar da Etiyopya, bu bölgelerde, sürekli ve tartışmasız deniz devriyeleriyle egemenliğini uygulamıştır²⁷⁶.

b. Yemen'in İddiaları

Yemen, adalara ilişkin iddialarını, tarihi ve geleneksel Yemen haklarına dayandırmıştır. Bu hakkın, MS. 6. yüzyıldan beri varolan Bilad el-Yemen (Yemen Krallığı) ait olduğunu belirtmiş ve bu iddiasını destekleyen haritalar öne sürmüştür²⁷⁷. Yemen'e göre;

1538'den 1635'lere kadar ve tekrar 1872'den 1918'deki yenilgisine kadar Osmanlı egemenliğinde kalması onun bu bölgedeki tarihi haklarını etkilememiştir. Osmanlı'ların Yemen Vilâyeti'ni kurmasını Onların da Yemen'in ayrık kimliğini tanıdığını göstermektedir. 17., 18. ve 19. yüzyıllarda yapılan haritalarda da Yemen, ayrık ve tanınabilir bir bölge olarak gözükmektedir²⁷⁸.

Lozan Andlaşması'nın, Yemen'in bölgedeki hakkı üzerinde bir etkisi yoktur; çünkü, Yemen bu andlaşmaya taraf değildir. Andlaşma'nın 16. maddesi bu adaları *terra nullius* (*sahipsiz toprak*) statüsüne getirmemiş, ancak tercihen egemenliği belli olmayan topraklar statüsüne getirmiştir.

²⁷⁴ Para. 23

²⁷⁵ Para. 25

²⁷⁶ Para. 26-29

²⁷⁷ Tarafların iddiaları olan haritalara ilişkin UAD'nin bakışı için bkz. ileride s.134

²⁷⁸ Para. 32

Osmanlı döneminde adalar devamlı olarak Yemen Vilâyeti'nin bir parçası olarak idare edilmiş ve Eritre tarafındaki İtalyan sömürgeciliği ve işgâli sırasında, bu adaların egemenlik hakları asla İtalya'ya geçmemiştir.

“Doğal ve coğrafi bütünlük ilkesi” gereği, bu adalar Yemen'e aittir; çünkü bu ilke, geleneksel hak kavramının bir sonucudur. Bu kavram, yasama ve devletin egemenliğinin uygulamalarıyla bağlantılı olarak işler. Bu iddiayı uzmanların görüşü de desteklemektedir. İngiliz admiralty (donanma) haritalarında ve Birleşik Krallık Hidrografi Ofis'ince hazırlanmış haritalarda ve Britannica Ansiklopedisi'nde belirtilen bu adalara ilişkin özellikler, bunun bir delilidir²⁷⁹.

Yemen, tarihî hak iddiasını desteklemek için Yemen anakarası ile bu adalar arasındaki ekonomik ve sosyal bağları ileri sürmüştür ve coğrafi bağlamda ve bireysel kişilerin özel aktiviteleri bağlamında icra edilen faaliyetleri bulunduğunu belirtmiştir. Nesiller boyunca, Yemen'li balıkçılar bu adaları kullanmış ve Eritre'li balıkçıların aksine buralarda yarı ya da sürekli yerleşik bir hayat sürmüştür²⁸⁰.

Adalarda Yemen'e ait çok sayıda kutsal bölge ve türbe bulunmaktadır. Adalarda balıkçılar arasındaki anlaşmazlıklar, geleneksel bir yargılama sistemi içinde çözülmektedir.

Osmanlı egemenliği altında, bu adalar Yemen Vilâyeti'nin bir parçası olarak görülmüş ve bu adalarla ilgili vergi, güvenlik ve denizcilikle ilgili konularda Osmanlı düzenlemeleri uygulanmıştır. 19. yüzyılda yapılmış Osmanlı haritaları da adaları Yemen Vilâyeti'nin bir parçası olarak göstermektedir²⁸¹.

Adalardaki Osmanlı sonrası İngiliz varlığı da kesik kesik (sürekli olmayan) olmuş ve Büyük Britanya bu adalarda asla egemenlik iddiasında bulunmamıştır. 1962'de Yemen Arab Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla, Yemen, en az iki olayda yargılama yetkisini kullanmıştır. Adaların etrafında ve adalarda Yemen donanması tatbikatlar yapmış ve bu askerler, İsrail askerlerinin 1973'te adalardan

²⁷⁹ Para. 35

²⁸⁰ Para. 37

²⁸¹ Para. 41

boşaltılmasında anahtar rol oynamıştır. 1973'teki bu olaylar adaların Yemen egemenliğinde olduğunun ve Etiyopya egemenliğinde olmadığına göstergesidir²⁸².

Adaların çevresinde, bilimsel, turistik ve ticarî faaliyetler ve demirleme için yabancılara verilen izinler de buna bir örnektir. Bu kapsamda, Yemen Kültür ve Turizm Bakanlığı, bir Alman şirkete 1995 yılında Büyük Hanish Adası'nda bir otel ve dalış merkezi yapması için izin vermiştir. Yemen ayrıca bu adalarda, balıkçılık, çevre koruma, yerölçüm istasyonları, fenerlerin inşâsı ve bakımı, denizcilere ilanlarla ilgili yayınlar kapsamında söz konusu yetkisini kullanmıştır. Tarihsel olarak da, değişik dönemlerde Hanish Grubu Adaların etrafında ve bu adalarda araştırma çalışmaları yapılmıştır²⁸³.

Yemen, aynı zamanda Hanish Adaları'nın üzerinden Fransız alçak uçuşlarını ve adalar bölgesindeki balıkçıların Etiyopya tarafından tutuklanmasını protesto etmiştir.

1980 ve 1990'larda, Yemen hava kuvvetleri ve donanması tarafından adalar üzerinde ve çevresinde keşif faaliyetleri icra edilmiş, 3. devletlere adaları bilimsel ve turizm amaçlı ziyaretler için izin verilmiş ve bu devletlerden bazılarında Yemen'li yetkililer eşlik etmiştir. 1988'de Yemen; Merkezi Peak Adası, Jabal al-Tayr, Lesser Hanish Adası, Ebu Ali, Jabal Zuqar ve Büyük Hanish Adası'ndaki bir dizi fenerin inşâsı ve geliştirilmesi projesini başlatmıştır. Yemen tarafından Büyük Hanish Adası'nda, küçük bir hava alanı inşâ edilmiş ve Büyük Hanish Adası'yla Jabal Zuqar'a yerölçüm istasyonları kurulmuştur. Adalar etrafında Yemen devriyeleri devam etmiş ve Yemen'in izni olmadan avlanan balıkçılar tutuklanmış ve teknelerine el konmuştur²⁸⁴.

c. Sürekli Hakem Mahkemesinin Kararı

Tarafların tarihî hak iddialarını inceleyen Mahkeme, büyük gayretlerine rağmen, tarafların Mahkemeyi bahse konu ada, adacık ve kayalıklara ilişkin olarak uzun süre devam eden, sürekli ve belirli bir kökeni olan tarihî bir hakkın veya tarihî hakların hukukî varlığını gösterme konusunda ikna edemediğini, ki böyle bir hakkın

²⁸² Para. 42

²⁸³ Para. 43

²⁸⁴ Para. 44-53

ispatlanması durumunda bunun, Mahkeme'nin kararı için yeterli olacağını belirtmiştir. Bu durumun da aslında adalarda su bulunmaması ve adaların yaşamaya elverişli olmamaları ve sürekli değişen siyasî durumları ve nüfuzları nedeniyle şaşılmayacak bir husus olduğunu eklemiştir²⁸⁵.

Tarafların, devlet yetkisinin kullanımı, göstergesi ve varlığı şeklinde olan farklı türlerde tarihî haklara ve diğer türde olan ve aidiyeti gösteren ve zamanla bir egemenlik hakkına dönüşecek haklara dayandığını belirtmiştir. Bu bağlamda Yemen, iddiasını tarihsel hak iddiasına dayandırmakta, Eritre ise halefiyet (silsile) yoluyla bu hakkın kendisine geçtiğini iddia etmektedir²⁸⁶.

Mahkeme bu bağlamda, Lozan Barış Andlaşması'nın 16. maddesinin doğru analizinin şu şekilde olacağını belirtmiştir²⁸⁷: Türkiye, bu adalara ilişkin (dava konusu adalar) o zamana kadar sahip olduğu egemenlik haklarından vazgeçmiştir. Bu adalar sahipsiz ülke statüsüne girmemiş, dolayısıyla andlaşmaya taraf devletler de dahil olmak üzere (İtalya'da dahil) herhangi bir devletin kazandırıcı zamanaşımı ile adaların mülkiyetini kazanmasına açık hale gelmiştir²⁸⁸, ve üstelik otomatik olarak da Yemen İmam'ına da geri dönmemiştir. Bu adalar üzerindeki egemenlik hakkı geçici bir süreyle belirsiz bırakılmıştır. Bu belirsizlik, ilgili taraflarca gelecekte çözülebilecektir. Bu hükümde, tek tarafın kazandırıcı zamanaşımı vasıtasıyla sorunu çözebileceği ihtimaline karşı çıkar²⁸⁹. Dolayısıyla, Eritre'nin iddia ettiği gibi, İtalya'nın kazandırıcı zamanaşımı ile bu toprakları edinmesi de mümkün değildir. Sonuç olarak, Kızıldeniz'deki bu adalar hiçbir zaman İtalya'nın egemenliğine, dolayısıyla halefiyet yoluyla Etiyopya'nın ya da Eritre'nin egemenliğine girmemiştir. İtalya'nın, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları arasındaki dönemde, İngiltere'ye sürekli olarak, adaların aidiyetinin belirsizliğine ilişkin 1923 Lozan Barış Andlaşması ile getirilen

²⁸⁵ Para. 449

²⁸⁶ Para. 450

²⁸⁷ Bu değerlendirme, Ege'deki durum açısından son derece önemlidir.

²⁸⁸ Kazandırıcı Zamanaşımı: Bu esasın özelliğini, haksız olarak bir ülke parçasında egemenliğin kullanılması yoluna gidilmesi teşkil eder. Bu açıdan, kazandırıcı zamanaşımı böyle haksız bir fiile dayanmayan işgâlden ayrılır. Kazandırıcı zamanaşımında, başlangıçta mevcut olan hukuka aykırılığı giderecek olan husus, devletin o ülkede, o ülkeyi egemenliğine tâbi kılma niyet ve iradesiyle, uzun süre ve çekişmesiz olarak egemenliğini kullanması vakıasıdır. Sevin Toluner, **Milletlerarası Hukuk Dersleri: Devletin Yetkisi (Yer ve Kişiler Bakımından Çevresi ve Niteliği)**, 4. Bs., İstanbul, Beta Yayınları, 1996, s.16

²⁸⁹ Para. 165-167

hukukî statüyü kabul ettiği ve tanıdığı yönünde verdiği açık güvenceler de inkâr edilemez bir olgudur²⁹⁰.

Mahkeme, tarihî hak iddiaları kapsamında bir sonuca varılamayacağını ifade ettikten sonra, dava da ki egemenlik iddialarına ilişkin belirsizlikleri gidermek için başka faktörleri incelemeye karar vermiş ve bu bağlamda da, farklı ada gruplarının farklı hukukî geçmişleri olmaları nedeniyle, adaları alt gruplara ayırarak incelemeye geçmiştir²⁹¹.

Bu bağlamda, adaların ortak kullanılan terminolojiden adaları; Mohabbakah Adaları, Haycock Adaları ve Zuqar-Hanish Adaları olmak üzere 3 alt grup ve Kuzey Adaları olarak ayırmıştır. Kuzey Adaları olarak belirtilen adalara da Jabal al-Tayr ve en büyüğü Jabal al-Zubayr olan adalar grubu girmektedir²⁹².

Mohabbakah grubu adalar:

Bu adalar, High Adacığı hariç, Eritre sahilinin 12 deniz mili içerisinde bulunuyordu. Yemen tarafından bu adalara ilişkin herhangi bir açık ve kesin hak ileri sürülemediği için bu adaların, bir devletin karasuları içinde bulunan adaların o devlete ait olması doktrininden hareketle, Eritre'nin egemenliğinde düşünülmesi gerektiğini belirtmiştir. Lozan Andlaşması'nın 6. maddesinin de, bir devletin karasuları içinde olan adaların o devlete ait olacağını belirttiği hatırlatılmış ve o zamanlar karasuları uluslararası hukuk ve örf adet hukuku ile 3 deniz mili olarak belirlenmesine rağmen, Etiyopya'nın karasularını 1953'te 12 deniz miline çıkardığı ve dolayısıyla da bu adalar grubunun Eritre'nin karasularına girdiği belirtilmiştir²⁹³.

Bu değerlendirmeden sonra Mahkeme oybirliğiyle; *Saya adacığı, Harbi adacığı, Flat adacığı ve High adacığından oluşan ama bunlarla sınırlı olmayan Mohabbakah Adaları'nın Eritre'nin egemenliğinde olduğuna* karar vermiş, High adacığının sahilden 12.72 deniz mili açıkta olmasına rağmen, Mohabbakah Adaları

²⁹⁰ Akipek, **a.g.e.**, s.20

²⁹¹ Para. 457-459

²⁹² Para. 465

²⁹³ Para. 467-474

grubuyla bir bütünlük oluşturduğunu ve bu ada grubuyla birlikte aynı hukukî kaderi paylaştığını belirtmiştir²⁹⁴.

Haycock grubu adalar:

Bu adalar, güneybatı-kuzeydoğu hattı boyunca uzanan 3 küçük adadır. İsimleri güneyden kuzeye sırasıyla; güneybatı haycock, orta haycock ve kuzeydoğu haycock tur.

Bu adalar grubunun da Yemen'in daha üstün bir hak iddiasının bulunmaması ve adaların Eritre sahiline yakın olması nedeniyle Eritre'nin egemenliğinde olduğuna karar verilmiştir²⁹⁵.

Güneybatı kayalıklarına ilişkin; Mahkeme, bu kayalıkların Büyük Hanish'in güneybatısında uzanması nedeniyle böyle anıldığını, bu kayalıkların çoğu zaman Afrika sahilinin yargısal yetkisinin doğu sınır olarak görüldüğüne ilişkin çeşitli deliller olduğunu belirtmiş, bu bağlamda bu kayalıklara da Mohabbakah ve Haycock Adaları grubuna olduğu gibi davranılmasına karar vermiş ve oybirliğiyle Eritre'nin egemenliğinde olduğunu belirtmiştir²⁹⁶.

Zuqar-Hanish grubu adalar:

Bu adalar, Kızıldeniz'in ortasında yer almaları nedeniyle, yakınlık faktörünün karar verme konusunda en az yardımcı olduğu adalar grubudur. Çizilen orta hat Büyük Hanish'i bölerek, küçük bir fazlalıkla adanın büyük kısmı Eritre tarafında, geri kalanı Yemen tarafında, Zuqar grubu ise Yemen tarafında kalmaktadır.

Tarafların iddiaları bağlamında karara varamayan Mahkeme, etkinlik kapsamında inceleme yapmaya karar vermiştir²⁹⁷. Bu kapsamda da, Yemen'in 1989 ve 1991'in ortalarını kapsayan döneme ilişkin Mahkemeye sunduğu adalarda 48 adet Yemen faaliyetini belirten listeyi ele almıştır. Bu liste, merkezi grup adalarla

²⁹⁴ Para. 475

²⁹⁵ Para. 482

²⁹⁶ Para. 483-484

²⁹⁷ Mahkeme burada etkinlik bahsine girmesine rağmen, kritik tarih kavramını ele almamıştır. UAD kararlarında ise etkinlik ve kritik tarih kavramları bir bütün olarak ele alınmaktadır. Bunda Para.95'te açıklanan, tarafların sorunlara kritik tarih kavramını ele almadan yaklaşılmasını istemeleri etkili olmuştur denebilir.

sınırlı değildir. Bu listede, 1989 Fenerlere ilişkin Londra Konferansı Kararları'na ve Temmuz 1989'da El Tayr'a bir fener inşa edilmesine değinilmektedir. Zuqar oluşumları da bu listede açık bir biçimde belirtilmektedir. Eritre'nin etkinlik kapsamında Zuqar'a dair sunduğu deliller nispeten çok az olduğu için Mahkeme Zuqar Adası'nın Yemen'in egemenliğinde olduğuna karar vermiştir²⁹⁸.

Hanish Adaları'na ilişkin, Yemen'in sunduğu etkinlik kapsamındaki delilleri devletin yetkilerini kullanmasının göstergesi ve kanıtı olarak değerlendiren Mahkeme, Yemen'in adanın kuzeyine yerleştirdiği feneri bu kapsamda değerlendirmiştir. Eritre'nin Amoco petrol şirketinin sismik denemelerine yardım amaçlı yerleştirdiğini iddia ettiği fenerlerin, gerçekten yerleştirildiğine dair açık bir delil olmadığını, Büyük Hanish'e yerleştirildiği iddia edilen fenerlerin de aslında sadece bir yere ve kısa süreli yerleştirilen fener olduğunu belirterek bu adaların Yemen egemenliğinde olduğunu belirtmiştir²⁹⁹.

İlave olarak Mahkeme, Osmanlı İmparatorluğu zamanında, bu grup adaların Arap yarımadasının yargılama yetkisinde (yetki alanında) görüldüğünü belirtmiş ve *Zuqar-Hanish grubu adaların oybirliğiyle Yemen'in egemenliğinde olduğuna karar vermiştir*³⁰⁰.

Jabal al-Tayr ve Zubayr grubu adalar:

Bu grup adalar, diğer adalardan ve birbirlerinden önemli ölçüde uzakta olup, tarafların kıyılarından herhangi birine yakın konumda bulunmamaktadır. Bununla birlikte, Yemen'e ait adalara nispeten Eritre'nin adalarından daha yakın konumdadırlar. İkisi de orta hattın doğusunda bulunmaktadır. Bu grup adalara ilişkin de Mahkeme, kararını devlet yetkisinin ve devlet işlevlerinin uygulanması kapsamında vermiştir³⁰¹.

Bu bağlamda 1989 Fenerlere ilişkin Londra Konferansı Kararları doğrultusunda Yemen'in adalara yerleştirdiği fenerleri, hak doğuran bir delil olarak ele almış ve Etiyopya'nın, Yemen'in bu adalara ilişkin petrol andlaşmalarını protesto etmediğini ve ne Etiyopya, ne de Eritre'nin bölgeye ilişkin bir petrol andlaşmasının

²⁹⁸ Para. 504

²⁹⁹ Para. 506

³⁰⁰ Para. 507-508

³⁰¹ Para. 509

bulunmadığını da ifade ederek bu grup adalarda da Yemen'in egemen olduğuna karar vermiştir³⁰².

3. Eritre-Yemen Kararının Ege'de Mevcut Duruma Etkisi

Sürekli Hakem Mahkemesi'nin, 16. madde kapsamında yaptığı değerlendirmede, Osmanlı İmparatorluğu'nun burada yaptığı işlemin bir terk değil, vazgeçme olduğu yönündedir. Devir bir ülke üzerindeki hakların bir başka devlete devredilmeksizin terk edilmesi işleminden ve yine, bu hakların belirli bir devlete devredilmesini öngörmeyen bir vazgeçme işleminden ayrılır³⁰³. Terkte, söz konusu olan ülke parçası, sahipsiz ülke statüsünü kazanırken, vazgeçmede, ilgili ülkenin statüsü, vazgeçmeden sonra tâbi kılındığı statüye göre değerlendirilir³⁰⁴.

Yunanistan, 16. maddeden yola çıkarak Türkiye'nin LBA'da isimleri açıkça belirtilen adalar dışındaki tüm adalar üzerindeki her türlü hak ve sıfatlardan vazgeçtiğini iddia etmektedir. LBA'nın Türkiye'ye bırakılan adaları sınırlayıcı bir şekilde saydığını, bu adalar dışındaki diğer adaların Yunanistan'a verildiğini iddia etmektedir. Yani, ismen sayılarak verilen adalar (md.12) ile Anadolu sahillerinden üç mil mesafeden daha yakın olan adalar dışındaki tüm adalar, Yunanistan'ın egemenliğindedir.

Türkiye ise, 16. maddenin genel bir feragat maddesi olmadığını, Ege Adaları'na ilişkin LBA'da özel hükümlerin bulunduğunu, bir konuya ilişkin özel hükümler varken genel mahiyette bir hükmün konmasının hukuken uygun olmadığını dile getirmektedir.

Eritre-Yemen kararında geçen LBA madde 16 yorumu bağlamında, Ege'ye ilişkin olarak şu değerlendirmede yapılabilir. Türkiye, LBA madde 16 ile çizilen

³⁰² Para. 510-524

³⁰³ Toluner, **a.g.e.**, s.6-7

³⁰⁴ **A.e.**, s.7

sınırlar dışında bulunan topraklar üzerindeki egemenliğinden vazgeçmiştir, bu vazgeçme sadece Türkiye dışında kalan toprakları değil, LBA ile çizilen sınırlar dışındaki bütün toprakları kapsamaktadır³⁰⁵. Vazgeçmenin uluslararası hukuktaki tanımı gereği, bu toprak parçaları sahipsiz toprak statüsüne girmemiş, vazgeçmeden sonra tâbi kılındığı statüye girmiştir. Bu statüyü de Sürekli Mahkeme *ilgili taraflarca belirlenecek* olarak ifade etmiştir³⁰⁶. Ege'deki adalara ilişkin hak iddiasında bulunan taraflar Yunanistan ve Türkiye'dir. Tarafların uluslararası bir mahkemeye başvurması halinde, tıpkı Eritre-Yemen kararında olduğu gibi Mahkeme yukarıda belirtilen tarafların iddialarını geçersiz sayabilecektir. Diğer ifadesiyle bu adalar, Yunanistan'ın belirttiği gibi doğrudan Yunanistan'ın egemenliğine girmemiş, Türkiye'nin de belirttiği gibi kendi egemenliğinde kalmaya devam etmemiştir. Aksine Eritre-Yemen kararında olduğu gibi geçici bir süreyle egemenliği belli olmayan adalar statüsüne girmiş ve adalar üzerinde kazandırıcı zamanaşımı ile iktisapta imkânsız hale gelmiştir³⁰⁷.

Böyle bir durumda, Ege'deki bahse konu 152 adaya ilişkin egemenlik iddiaları, başka bir hak iddiası bulunmadığı takdirde, etkinlik ve kıyıya yakınlık kavramları kapsamında incelenebilecek, Türkiye karasularını 6 deniz mili ilan ettiğinden kıyısından 6 deniz mili uzaklıkta bulunan bu adaların egemenliği Yunanistan tarafından başkaca bir hakka dayanarak egemenlik iddiası yapılmadığı takdirde Türkiye'ye ait olacaktır.

Mahkemenin adaları bütün olarak değil, gruplara ayırarak incelemesinden, aynı durumu Ege özelinde de yapabileceği, Girit'in kuzeyindekileri ayrı bir grup, Türkiye'ye yakın olanları ayrı bir grup vs. olarak değerlendirmesinde karar bağlamında olası görünmektedir.

Dolayısıyla Ege'deki bahse konu 152 adet ada, adacık ve kayalık bağlamında devletin egemen olarak yaptığı faaliyetler önem kazanmaktadır. Bu

³⁰⁵ Aksi görüş: Hakem Mahkemesi'nin LBA, madde 16'ya ilişkin yorumu Afrika kıtasıyla ilgili olabilir. Başeren, "Uluslar arası Sürekli Hakem Mahkemesi'nin Eritre-Yemen Kararı'nın Ege'deki Egemenlik Uyuşmazlığına Tesirleri", s.105

³⁰⁶ Sevin Toluner, "Some Reflections on The Interrelation of The Aegean Sea Disputes", **Prof.Dr. Tahir Çağa'nın Anısına Armağan**, İstanbul, Beta Yayınları, 2000, s.553-555

³⁰⁷ Aksi görüş: LBA'nın 16. maddesi genel mahiyette ve tamamlayıcı bir hükümdür, Bu nedenle, LBA'nın 12. ve 15. maddeleri ile devredilmeyen adalar üzerinde uygulanamaz. Başeren, "Uluslar arası Sürekli Hakem Mahkemesi'nin Eritre-Yemen Kararı'nın Ege'deki Egemenlik Uyuşmazlığına Tesirleri", s.105

karar bağlamında da özellikle adalara sürekli olarak yerleştirilen ve işletilen fenerler konusunun hak iddiası için yeterli olduğu görülmektedir.

B. NİKARAGUA-HONDURAS Kararı³⁰⁸

1. Tarihî Gelişim

Nikaragua ve Honduras arasındaki Karayip Denizi'ndeki Kara ve Deniz Uyuşmazlığına ilişkin bu anlaşmazlıkta taraflar 8 Aralık 1999'da UAD'ye başvurmuş ve UAD'da 8 Ekim 2007 tarihli kararı ile bu anlaşmazlığı neticelendirmiştir. Burada uyuşmazlığın konumuzla ilgili olan bölümü olan adaların egemenliği sorunu ele alınacaktır.

1821'de İspanya'dan bağımsızlık kazanmaları üzerine, Nikaragua ve Honduras, kıyılarına yakın adı belirlenmemiş adalar da dahil olmak üzere kendi ülkelerindeki egemenliği elde etmiştir. 7 Ekim 1894'te, Nikaragua ve Honduras 26 Aralık 1896'da yürürlüğe giren Gamez-Bonilla Andlaşması³⁰⁹ olarak adlandırılan genel bir andlaşmayı başarıyla yapmıştır. Bu andlaşmanın 2. maddesi *uti possidetis (tarihi süreklilik)* ilkesi uyarınca, her bir devletin bağımsızlık tarihindeki toprakların sahibi olacağı şartını koymaktadır. Ayrıca, Andlaşma'nın 1. maddesi, Nikaragua ve Honduras arasındaki sınırın tespiti için Karma bir Sınır Komisyonu kurulmasını öngörmektedir. Bu Komisyon kara sınırının yaklaşık üçte birini tespit etmiş, ancak bu noktadan Atlantik kıyılarına kadar olan sınırı belirleyememiştir³¹⁰.

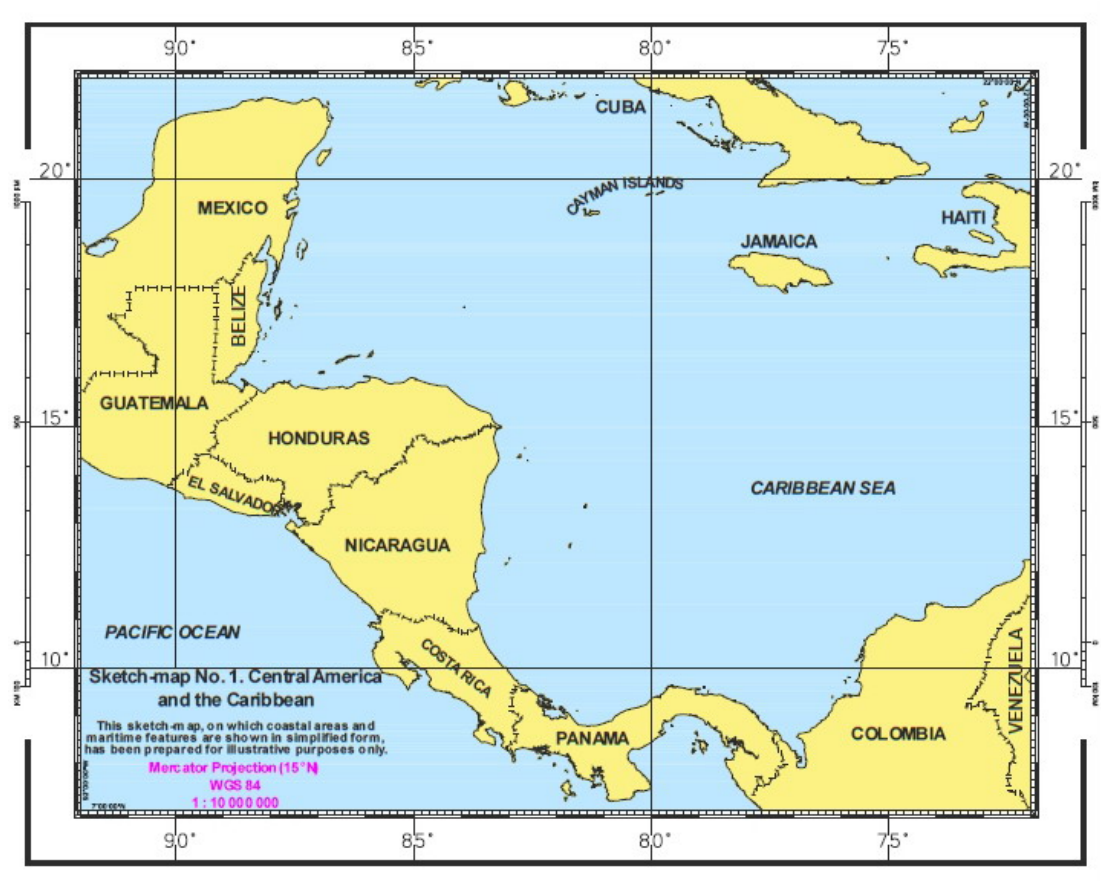
Andlaşma'nın 3. maddesine uygun olarak sınırın kalan kısmı üzerindeki uyuşmazlık, tek hakem olarak İspanya Kralı'na tevdi edilmiştir. Kral Alfonso III, 23 Aralık 1906'da Coco Nehri'nin ağzından Portillo Teotecacinte'ye doğru bir sınır çizilmesine dair karar vermiştir. Nikaragua, hakem kararının bağlayıcı niteliği ve geçerliliğine 19 Mart 1912 tarihli bir notayla karşı çıkmıştır. Bu uyuşmazlığı çözmek

³⁰⁸ Kararın orijinal metni için bkz: (çevrimiçi) Territorial and Maritime Dispute between Nicaragua and Honduras in the Caribbean Sea (Nicaragua v. Honduras), <http://www.icj-cij.org/docket/files/120/14075.pdf>, 10 Şubat 2009; Kararın Türkçe özeti için bkz.: Ayşe Nur Tütüncü, "Nikaragua ve Honduras Arasında Karayip Denizi'ndeki Kara ve Deniz Uyuşmazlığı Davası (8 Ekim 2007 Tarihli Karar)", **Milletlerarası Adalet Divanı Kararları (1990-2007)**, İstanbul, Beta Yayınları, 2008, s.1-11

³⁰⁹ **I.C.J Reports 1960**, pp.199-202

³¹⁰ Para. 33-37

için birkaç başarısız girişimden ve 1957'deki bazı sınır olaylarından sonra, Amerikan Devletleri Örgütü (OAS) Konsey'i, aynı yıl meseleyi ele almıştır. Nikaragua ve Honduras, OAS Konseyi'nin kurduğu Ad Hoc Komite'nin arabuluculuğuyla uyuşmazlığı UAD'na götürme konusunda anlaşmışlardır³¹¹.

Şekil-9: Orta Amerika ve Karayipler Denizi

UAD, 18 Kasım 1960 tarihli yargısında, İspanya Kralı'nın kararının geçerli ve bağlayıcı olduğuna karar vermiştir³¹².

Nicaragua ve Honduras, söz konusu 1906 kararının icrası hakkında anlaşamayınca Amerikalılararası Barış Komitesi'nin duruma müdahalesini istemiştir. Komite, neticede bir Karma Komisyon kurmuş ve bu Komisyon, 1962'de sınırı tespit etmiştir. Buna göre Karma Komisyon iki ülke arasındaki kara sınırının Coco nehri ağzından coğrafi olarak söylemek gerekirse, 14 derece 59.8 dakika Kuzey enlemi ile

³¹¹ Para. 38-39

³¹² Para. 38

83 derece 08.9 dakika Batı boylamının kesiştiği noktadan başladığına karar vermiştir³¹³.

Bu kararla birlikte kara sınırı uyuşmazlığı çözülmüş olur; ancak, kıyıları yan yana olan iki ülke arasındaki deniz sınırının tarafların andlaşmasıyla belirlenmesi gerekmektedir fakat tarafların bu konuda iki farklı görüşü vardır. Buna göre; Honduras, deniz sınırının Coco nehri ağzından çizilen enlem çizgisi³¹⁴ olması gerektiğini belirtiyor ancak Nikaragua ise bu noktadan çizilecek sınır çizgisinin enlem hattı olamayacağını bu noktadan çizilecek açortay hattı olması gerektiğini ileri sürmektedir. Tarafların bu iddialarına ileride daha ayrıntılı olarak değinilecektir.

Nicaragua ve Honduras 1963'ten 1979'a kadar dostane ilişkilerini sürdürmüştür. İki ülke 1977'de Karayipler'deki deniz sınırı uyuşmazlığına dair müzakerelere başlamış, ancak bu müzakerelerde herhangi bir ilerleme kaydedilememiştir. Bu arada iki ülke arasındaki ilişkiler kötüleşmiştir. Her bir devletin balıkçı gemilerinin tutuklanıp, saldırıya uğraması gibi sayısız olay üzerine diplomatik nota teatisi yaşanmıştır. Soruna bir çözüm bulmak için çeşitli karma komisyonlar kurulmasına rağmen bu girişimler başarısız olmuştur³¹⁵.

1986'da Honduras, Kolombiya ile deniz sınırını tespit eden bir andlaşma sonuçlandırmıştır. Nikaragua, 29 Kasım 1999'da Orta Amerika Adalet Divanı'nda (OAAD) Honduras'a karşı ihtiyati tedbir kararı verilmesi talebini de içeren bir dava açmıştır. Nikaragua, dilekçesinde Honduras'ın söz konusu andlaşmayı onaylamasının bölgesel bütünlükle ilgili çeşitli andlaşmaları ihlal ettiğinin tespitini istemiştir. Divan, 30 Kasım 1999'da ihtiyati tedbir olarak 1986 Andlaşması'nın onaylanması sürecini davanın esası hakkında karar verilinceye kadar ertelemiştir³¹⁶.

Bununla birlikte, Honduras ve Kolombiya, onaylama prosedürünü sürdürmüş ve 20 Aralık 1999'da onay belgelerini değiş tokuş etmiştir. 7 Ocak 2000'de Nikaragua, OAAD'ndan 1986 Andlaşması'nın onaylanmasının geçersiz olduğunu ilân etmesini talep etmiştir. 17 Ocak 2000'de OAAD, Honduras'ın 30 Kasım 1999

³¹³ Para. 47

³¹⁴ 14 derece 59.8 dakika Kuzey enlemi, bundan sonra kolaylık olması amacıyla 15. paralel olarak anılacaktır.

³¹⁵ Para.48

³¹⁶ Para. 59-69

tarihli ihtiyati tedbirlere uymadığına hükmetmekle birlikte kendisinin Honduras'ın 1986 Andlaşması'nı onaylanmasının geçersiz sayılması hakkında karar verme yetkisi olmadığını düşünmektedir. 27 Kasım 2001 tarihli esasa dair kararında, ilgili alan üzerinde Orta Amerika'nın münhasır yetkisinin kalıtsal varlığını teyit etmiştir. Ayrıca 1986 tarihli Andlaşma'yı onaylayarak Honduras'ın Orta Amerika Devletleri Örgütü (OAS) Şartı'nın Tegucigalpa Protokolü'nün bazı hükümlerini ihlâl ettiği kararını da vermiştir³¹⁷.

1990'lı yıllarda tarafların uyuşmazlık konusu alanlara dair yayınladıkları haritalara ilişkin birkaç diplomatik nota verilmiştir.

2. Tarafların Uyuşmazlığa İlişkin İddiaları ve Mahkemenin Kararı

a. Nikaragua'nın İddiaları

Nikaragua, Karayip Denizi'ndeki Honduras'a ve kendisine ait karasuları, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge alanlarının tek bir sınırla çizilmesini istemiştir. Karayip Denizi'nde kendisiyle Honduras arasında bir deniz sınırının belirlenmediğini ifade etmiştir. Sözlü yargılama sürecinde, Honduras'ça talep edilen sınır hattının kuzeyindeki uyuşmazlık konusu alandaki adalar üzerinde egemenlik ilânına ilişkin özel bir istemi de olmuştur.

Burada şunu hatırlatmakta fayda var; egemenliği tartışmalı adalar hakkındaki talebini Nikaragua mahkemeye ilk talebini verdikten daha sonra iletmiştir³¹⁸. İlk başvurusundaki talebi;

“Nikaragua ve Honduras'a ait olan karasuları, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgeleri birbirinden ayıran tek bir deniz sınırının; âdil, eşitlikçi ilkeler ve böyle bir deniz sınırı hattının belirlenmesine uygun genel uluslar arası hukuk kurallarının uygulanması ile belirlenmesi” iken, daha sonra başvurusuna yaptığı Ek ile başvurusunu şu şekilde genişletmiştir;

³¹⁷ Para. 70-71

³¹⁸ Para. 104-105

“Tartışmalı sahada bulunan ve Nikaragua tarafından iddia edilen bütün ada ve adacıklara bağlı adalar üzerindeki Nikaragua’nın egemenlik hakları saklıdır. Bu adacıklar ve kayalıklar aşağıdakileri içermekle birlikte sadece bunlarla da sınırlı değildir: Hall Kayası, South Adacığı, Arrecife Alargado, Bobel Adacığı, Port Royal Adacığı, Porpoise Adacığı, Savanna Adacığı, Savana Resifleri, Cayo Media Luna, Burn Adacığı, Logwood Adacığı, Cock Kayalığı, Arrecifes de la Media Luna, Cayo Serranilla.”

Görüldüğü gibi ilgili alanda bulunan egemenliği tartışmalı adaları ilk iddiasında değil, buna daha sonradan yaptığı Ek’te belirtmiştir. Divan, bu iddiayı yeni bir iddia olarak değerlendirmiştir. İddia’nın dava süreci içinde kabul edilebilecek yeni bir iddia sayılabilmesi için, “esasa ilişkin orijinal bir iddia”, olması, ayrıca, “ek bir iddianın başvuruda dolaylı olarak belirtilmiş” olması, veya “esas başvuru konusu olan sorunun doğrudan dışında ortaya çıkmış” olması gerektiğini belirtmiştir. Bu değerlendirmelerden sonra, Nikaragua’nın yeni iddiasının, diğer ifadesiyle, egemenliğe ilişkin bu talebinin, Nikaragua’nın başvurusunun esas konusu olan sorunun dışında ortaya çıkan ve dolaylı olarak asıl başvuruda belirtilen bir talep olduğuna karar vermiştir. Buna gerekçe olarakta, bölgedeki deniz alanlarının sınırlandırılması için egemenliği tartışmalı bu alanların egemenliğinin belirlenmesinin gerektiğini, Divan’ın bu konuda resmî bir talep olsa da olmasa da yapılması gerekeni yapmakla bağlı olduğunu belirtmiş ve Nikaragua’nın yeni iddiasının orijinal talebin kapsamı içinde olduğundan kabul edilebilir olduğuna hükmetmiştir³¹⁹.

Nikaragua, Nikaragua ve Honduras’ın 1821 yılında İspanya Kralı’ndan bağımsızlıklarını kazandıklarında, bu alandaki adacık ve kayalıkların hiçbirisinin terra nullius (sahipsiz toprak) statüsünde olmadığını ancak bağımsızlıkla birlikte bu yerlerin Nikaragua ya da Honduras’a tahsis edilmediğini ve yoğun araştırmalara rağmen anlaşmazlıktaki adacıklar gözönüne alındığında 1821 yılındaki *uti possidetis juris* (tarihi süreklilik) tesisinin imkânsız olduğunu öne sürmüştür. Buradan hareketle de çözüm kaynağının başka haklar altında aranması gerektiğini belirtmiş ve özellikle adaların Nikaragua sahiline coğrafi yakınlığı nedeniyle bitişiklik

³¹⁹ Para. 110-115

prensibi gereği, bu adalar üzerinde asıl hak sahipliğinin kendisinde olduğunu ileri sürmüştür.

Nikaragua, bir hukuk kavramı olarak *etkinliğin* asıl hak sahibi olmayla yer değiştirilemeyeceği ve bu nedenle Honduras tarafından iddia edilen yetersiz *etkinlik* kavramının Nikaragua'nın adalar üzerindeki sahiplik hakkının yerini alamayacağını ileri sürmüştür. Ayrıca, Honduras tarafından iddia edilen faaliyetlerin (*etkinlik*) çoğunun, kritik tarihten³²⁰ sonra olmasına itiraz etmiştir. Kritik tarih olarak, Nikaragua 1977 tarihini veriyordu ki, bu tarih Honduras'ın Nikaragua'nın iki ülke arasındaki Karayipler'deki deniz sınırının belirlenmesine ilişkin teklifini kabul ettiği tarihi. Kendi egemenlik uygulaması ile ilgili olarak da Büyük Britanya ile deniz kaplumbağalarının avlanması sorununa ilişkin 19. yüzyıl başında başlayan ve 1960 larda da devam eden görüşmeleri ve andlaşmaları ileri sürmüştür³²¹.

Bölgedeki egemenlik uygulamasına ve ilgili bölgedeki yetkisinin 3. devletlerce de tanındığına dikkat çekmiş ve haritalarla ilgili delillerinde kendi iddialarını güçlendirdiğini ileri sürmüştür.

b. Honduras'ın İddiaları

Honduras, Karayipler'de halihazırda kendisiyle Nikaragua'nın deniz alanları arasında geleneksel olarak tanınan, köklerini *uti possidetis* ilkesinde bulan, üçüncü devletlerce de onaylanan bir deniz sınırı olduğunu ileri sürmüştür. Divan'ın tek bir deniz sınırı çizmesini kabul etmiş ve 15. paralel boyunca 3. bir devletin yetki alanına ulaşılan kadar geleneksel deniz sınırının izinden gitmesini istemiştir. Sözlü yargılama sürecinde de, 15. paralelin kuzeyinde yer alan ada, adacık, kaya ve

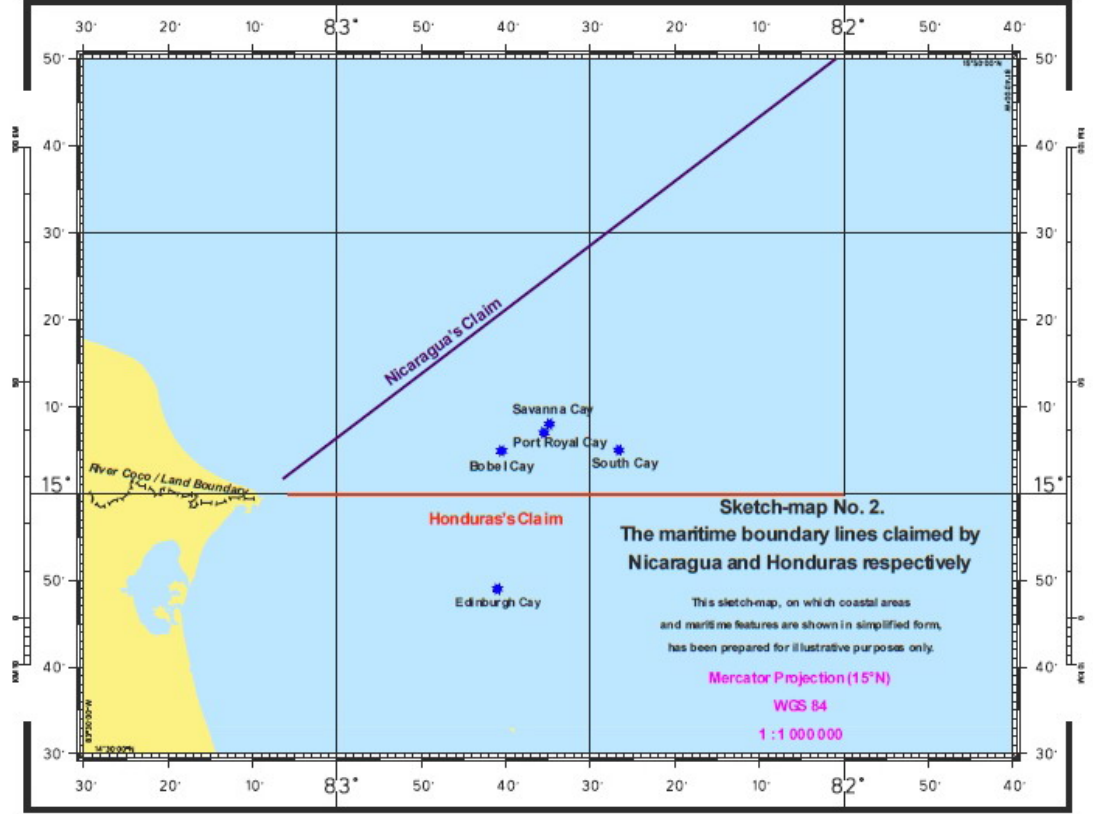
³²⁰ **Kritik tarih kavramını UAD'nin ele alışı:** Bir deniz sınırları sorunu veya kara üzerindeki egemenlikle ilgili bir sorun bağlamında bir kritik tarihin önemi; *etkinlik* in temelde teyit edilmesi ve değerlendirilmesi amacıyla yapılan faaliyetlerle ve böyle bir kritik tarihten sonra yapılan faaliyetlerin birbirinden ayrılmasında yatmaktadır. Böylelikle, kritik tarih; bu tarihten sonra tarafların yaptığı faaliyetlerin *etkinlik* in varlığının değerlendirilmesinde bir anlamı olmayacaktır. Mahkeme aynı hususu Endonezya/Malezya davasında da açıklamıştır:

“Taraflar arasındaki sorunun belirginleştiği tarihten sonraki eylemler göz önünde bulundurulamaz. Ancak şu hususlar bu kavramın dışındadır; bu eylemler önceki faaliyetlerin normal bir devamıysa ve bu faaliyetler bu kavrama dayanan tarafın hukukî pozisyonunu güçlendirmek amacıyla yapılmadıysa (*Sovereignty over Pulau Ligitan and Pulau Sipadan (Indonesia/Malaysia)*, Judgment, *I.C.J. Reports 2002*, p.682, para. 135)”

Territorial and Maritime Dispute between Nicaragua and Honduras in the Caribbean Sea (Nicaragua v. Honduras) para. 117

³²¹ Para. 76

resiflerin, Honduras'a ait olduğuna karar verilmesini istemiştir. Tarafların iddiaları olan deniz sınır hatları için bakınız aşağıdaki şekil

Şekil-10: Nikaragua ve Honduras tarafından iddia edilen deniz sınırları

Honduras da Nikaragua gibi anlaşmazlık konusu olan bölgedeki toprakların terra nullius (sahipsiz toprak) olmadığı görüşündedir. Adalarla ilgili asıl hakkın kendisinde olduğunun çok sayıda *etkinlik* le kanıtlandığını ileri sürmüştür. Bu bakımdan Honduras, adalarla ilgili olarak Honduras kamu ve idarî yasa yapımını ve hukukunu, bunlarla birlikte ceza ve medeni hukukunun uygulanmasını, balıkçılık faaliyetleri ve göçle ilgili düzenlemeleri, petrol ve gaz keşfi ve kullanımı konusundaki düzenlemeleri, askerî ve deniz devriyelerini, arama kurtarma operasyonlarını ve Honduras tarafından katılım gösterilmiş kamu işleri ve bilimsel araştırmaları delil göstermiştir³²².

³²² Para. 79-80

Nikaragu'ya karşılık *etkinlik* konusunda çok daha fazla iddiaları olan Honduras, Nikaragua tarafından öne sürülen kritik tarih olan 1977'ye karşı çıkmış ve kritik tarihin 21 Mart 2001'den daha önce olamayacağını belirtmiştir. Buna neden olarakta Nikaragua'nın bu tarihte ancak adalarla ilgili bir bildiriye mahkemeye sunduğunu belirtmiştir³²³.

3. Ülkelerin de adalar üzerinde Honduras egemenliğini tanıdığını iddia etmiş ve O da haritalarla ilgili deliller sunmuştur.

c. UAD'nin Kararı

Divan, iki farklı olay için iki farklı kritik tarihi ayırmayı gerekli görmüştür. Kritik tarihin biri, iddiacı devletlerin birine adalar üzerinde egemenlik tahsisi ile ilgilidir. Diğeri ise, sorunlu deniz alanının sınırlandırılması meselesine ilişkindir³²⁴.

Divan, Nikaragua'nın adalar üzerindeki egemenlik iddiasını ilk başvurusunda belirtmediğini, bunu ancak 21 Mart 2001 tarihli belge ile ifade ettiğini belirtmiştir. Bunu yaparken de iddiasını hukukî bir iddiaya dayandırmak yerine, *"Divanın, açığortay metodu ile deniz alanlarının sınırlandırmasını kabul etmemesi durumunda, Nikaragua, sorunlu alandaki iddia ettiği bütün bağlı adacık ve kayalıklara dair egemen haklarını saklı tutar."* ifadesini kullandığını ve karar anında hâlâ Nikaragua tarafından verilen belgelerde anlaşmazlık konusu adalarla ilgili herhangi bir iddianın yer almadığını belirtmiştir. Sadece sözlü yargılama esnasında verdiği son belgelerde Divan'dan *"anlaşmazlık konusu bölgedeki ada ve adacıkların egemenliği sorunu konusunda karar vermesini talep etmiştir."* demiştir³²⁵. Bu değerlendirmeyi yaptıktan sonra da Nikaragua'nın 2001 tarihinde ancak bu adalarla ilgili ek talebini mahkemeye ifade etmesi nedeniyle ancak bu tarihte adalara ilişkin egemenlik iddiasını açıkça ve kesinlikle ifade ettiğine karar vermiş ve tartışmalı alanda bulunan

³²³ Para. 81

³²⁴ Para. 123

³²⁵ Burada kanaatimizce, Nikaragua anlaşmazlık konusunu sadece deniz alanının sınırlandırılması olarak algılamış, bu sınırlandırmanın kendi iddiası doğrultusunda yapılması halinde adaların egemenliğinde kendisine geçeceğini düşünerek adaları özellikle vurgulamamış olabilir. Ancak Divan, çeşitli kararlarında "karaların denizler üzerinde egemen olduğu" görüşüne çeşitli atıflar yaptığından, özellikle deniz alanlarının sınırlandırılması konusunda adalara ayrı bir önem vermektedir. Kanaatimizce Nikaragua, bu hususu gözden kaçırmış ve böyle bir yaklaşıma girmiştir denebilir.

bütün bağı adacık ve kayalıklarla ilgili olarak kritik tarih olarak bu tarihi kabul etmiştir.

Deniz alanlarının sınırlandırılması konusunda da bu konu her ne kadar tez konumuzun dışında kalsa da ilerde açıklanacağı üzere Divan'ın bu konudaki kritik tarih belirlemesi konusuna değinmek önemlidir. Mart 1982 yılında yaşanan 4 Honduras balıkçı gemisinin 2 Nikaragua sahil güvenlik botu tarafından yakalanması ve Nikaragua limanına götürülmesi üzerine Honduras, Nikaragua'ya avlanan balıkçıların Atlantik'i ikiye ayıran geleneksel hat olan 15. Kuzey paralelinin 16 deniz mili kuzeyinde avlandıklarını ve geleneksel sınırlamaya göre bu alanın Honduras deniz alanı olduğunu ifade eden protesto notası göndermiş, Nikaragua'da böyle bir geleneksel hattın mevcudiyetini kabul etmediğini belirtmiştir. Honduras'ta hukuken böyle bir sınır olmasa bile, en azından böyle bir geleneksel kabul edilmiş hattın eskiden mevcut olduğunu ve Gracias a Dios burnundan geçen bu hattın 15. Paralele de uyduğunu belirtmiştir. Uzun süredir bölgede sorunsuz ilişkilerin yürütülmesini de bu geleneksel hattın kabulüne bağlamış ve sadece son zamanlarda bu türde sınır olaylarının başladığını belirtmiştir³²⁶.

Divan'ın görüşüne göre ise deniz alanlarının sınırlandırılması konusunda; ilgili konuda bir sorunun var olduğu söylenebilecek "*diplomatik nota değişiminin*" ortaya çıkmasından itibaren kritik tarihin kabul edilebileceğini belirtmiş ve dolayısıyla da kritik tarih olarak 1982 tarihini kabul etmiştir³²⁷.

³²⁶ Para. 131

³²⁷ Para. 131

Honduras, sorun olan adalar üzerinde egemenlik sorunun çözümü konusunda “*uti possidetis juris*” ilkesine dayanmıştır. Nikaragua’ya göreyse, taraflardan herhangi birince uyuşmazlıkta bu ilkeye dayanılmaz ve Honduras’ın görüşüne itiraz etmiştir.

Divan, *uti possidetis juris* ilkesinin anahtar yönünün *terra nullius* un inkârı olduğunu belirtmiştir. Davada zaten her iki tarafın da bu alanların *terra nullius* olmadığını iddia ettiğini yukarıda belirtmiştik. Divan devamla, *Uti possidetis juris* ilkesine başvurulabilmesi içinde İspanyol Kralı’nın tartışmalı olan bu adaları koloni eyaletlerinden birine veya diğerine tahsis ettiğinin gösterilmek zorunda olduğunu ifade etmiştir. Burada bu eyaletler, daha sonra Honduras ve Nikaragua olmaktadır.

Divan, koloni öncesi daha doğrusu 1821 yılında her iki devletin bağımsızlığına kavuştuğu tarihten önce bahse konu adalarda ülkelerin etkinliklerini belirlemeye çalışmış ancak bahse konu adaların ekonomik, stratejik ve askerî önemi olmaması dolayısıyla dava konusu taraf devletlerle ilgili herhangi bir etkinlik tespitinde bulunmanın mümkün olmadığını belirtmiştir. Bu nedenle, bu tarihten sonraki etkinlik tespiti ile *uti possidetis juris* ilkesinin uygulanabileceğine karar vermiş ve 1821 yılından sonra yapılan diğer ifadesiyle koloni sonrası yapılan etkinlik faaliyetlerini incelemiştir³²⁸.

Honduras’ın *uti possidetis* iddialarına, yakınlık ilkesi ile karşı çıkan Nikaragua, etkinlik kavramı ele alındığında, bu kavramın başka herhangi bir hukukî hakla bir arada bulunamayacağını, burada da Nikaragua’nın yakınlık iddiası bulunduğundan, etkinlik temelinde Honduras’ın iddiasına karşı çıkmış ve mahkemenin bunu gözönünde bulundurması gerektiğini belirtmiştir³²⁹.

Divan, egemen bir hakkın devletin yetkisinin bir bölgede etkin uygulanmasından çıkarılabileceğini, bu temelde bir egemenlik iddiasında bulunabilmek için Uluslararası Daimi Adalet Divanı (DAD) nin 1933 tarihli Doğu Grönland’ın Hukukî Statüsü yargısına atıfta bulunarak, “*egemen olarak davranma*

³²⁸ Para. 159-167

³²⁹ Para. 171

niyet ve arzusu” ve “böyle bir yetkinin uygulaması ve gösterilmesi” gerektiğini belirtmiştir³³⁰.

2002 tarihli Endonezya/Malezya arasındaki Ligitan ve Sipadan Adaları Egemenlik Kararına atıfta bulunarak da yerleşimin olmadığı veya sürekli yaşamın olmadığı çok küçük adalarda etkinlik in tespitinin çok zor olduğunu belirtmiştir³³¹. Bunları belirttikten sonra tarafların her ne kadar az da olsa bahse konu adalardaki *etkinlik* lerini incelemeye geçmiştir. Burada etkinlik ve coğrafi yakınlık iddiaları karşı karşıya geldiğinde, Divan’ın coğrafi yakınlık kavramına hiç değinmeden bile etkinlik ekseninde konuyu ele aldığını görmekteyiz. Dolayısıyla; geçerli bir etkinlik kavramı, coğrafi yakınlık iddiasına kıyasla, daha üstün bir iddia olarak öne çıkmaktadır.

Yasal ve İdari Kontrol: Çeşitli Honduras anayasalarında ve tarım mevzuatında, uyuşmazlık konusu dört adaya dair bir atıf bulunmamaktadır. Ayrıca Honduras’ın özel bir durumda adalara bu hukukî düzenlemeleri uyguladığına dair kanıt da yoktur. Divan, Honduras’ın adalar üzerinde hukukî ve idarî kontrolü olduğuna dair iddiasını ikna edici bulmamıştır³³².

Ceza Hukuku ve Medeni Hukukun Uygulanmasına İlişkin: Divan, Honduras’ın sunduğu kanıtların, hukuken önemli olduğu görüşündedir. Divan, 1990’larda meydana gelen bazı eylemleri, 2001’deki adalara ilişkin kritik tarihle ilgili bulmuştur. Savanna ve Bobel Adaları’nda hırsızlık ve fizikî saldırı şikâyetleri, Amerikan Uyuşturucu Yaptırım İdaresi ve Honduras yetkililerinin 1993’te birlikte düzenlediği uyuşturucu operasyonu gibi şikâyetler önemlidir; çünkü uyuşmazlık konusu adalarda meydana gelmiştir. Operasyonda, sorunlu alandaki adalar üzerinde uçuş hakkı verilerek Amerikan İdaresi yetkilendirilmiştir. Honduras’ın millî hava sahasında uçuş izni vermesi, bir devletin egemenlik işlemi olarak anlaşılabilir demıştır³³³.

³³⁰ Para. 172

³³¹ Para. 174

³³² Para. 177

³³³ Para. 182

Göç Düzenlemesine İlişkin: Divan, Honduras'ın 1999 ve 2000'de adada yaşayan kişilere göç ve çalışma izni verilmesiyle ilgili esaslı bir faaliyette bulunduğunu ifade etmiştir. 1999'da Honduras'ın otoriteleri dört adayı ziyaret etmiş, adalarda yaşayan yabancılar hakkındaki bilgileri kaydetmiştir. Honduras, Honduraslı bir memurun, bu amaçla 1997 ile 1999 yılları arasında söz konusu adaları üç veya dört defa ziyaret ettiğini bildirmiştir. Divan, göçmenlik düzenlemelerinin 1990'ların sonlarında başlamasını dikkate almayıp, etkinlik kanıtı olarak yasal önemi haiz olduğunu belirtmiştir. Çalışma izni verilmesi ile Nikaragua ve Jamaika vatandaşlarına vize verilmesi Honduras lehinedir. Honduraslı göçmenlik işleri memurunun adaları ziyareti, yetkisel bir otorite uygulamasından çok izleme faaliyetidir. Bu egemenlik eylemleri kısa bir süreç içinde yapılmalarına rağmen, Honduras'ın bu alanda aldığı tedbirler egemenlik işlemleri olarak kabul edilebilir. Nikaragua'nın ise, 1990 öncesi veya sonrasında adalarda göçmenlik düzenlemeleri yaptığına dair bir iddiası bulunmamaktadır³³⁴.

Balıkçılık düzenlemesine ilişkin: Divan, Honduras yetkililerinin adalar çevresindeki deniz alanlarında hukuken yetkili oldukları inancıyla balıkçılık izni verdiğini belirtmiştir. Honduras'ın balıkçılık botları ve yapılarına dair kanıtları aynı zamanda Divan'a göre idarî ve hukukî kontrol kategorisiyle de ilgili bulunmuştur. Savanna Adası'nda Honduras'ın ev inşası ve balıkçılıkla ilgili teçhizatın depolanması için izin vermesi, otorite uygulaması adalarda *etkinlik* kanıtı olarak sayılabilir. Nikaragua'nın kıyılarının açığında kaplumbağa avlanması hakkının yenilenmesine dair Birleşik Krallık ile müzakereleri konusundaki iddiaları ise ikna edici bulunmamıştır³³⁵.

Deniz Devriyesine İlişkin: Divan, adalarda yetkiye dair kritik tarihin 1977 değil 2001 olduğunu hatırlatmıştır. Tarafların deniz devriyesine dair az kanıt ileri sürdüğü ve bunların tartışmalı adalar ile Nikaragua veya Honduras arasındaki doğrudan bir ilişkiyi açık bir şekilde gerekli kılmadığı belirtilerek, bu konudaki kanıtlar, adalarda etkinliğin varlığı hususunda tatmin edici bulunmamıştır³³⁶.

³³⁴ Para. 186

³³⁵ Para. 190

³³⁶ Para. 199

Petrol Arama İmtiyazlarına İlişkin: Divan, uyuşmazlığa konu adalardaki tarafların kıyı açığındaki petrol arama faaliyetlerine dair kanıtlarını ağırlıklı bulmamıştır. Böylelikle Divan, adalardaki petrol imtiyazlarına dair eylemleri kamu işleri kategorisi altında incelemiştir³³⁷.

Kamu İşlerine İlişkin Olarak: Bir petrol şirketine bahşedilen petrol imtiyazları çerçevesinde kazı faaliyetlerine yardım etmek için yerel jeodezik (yeryüzü biçim ve büyüklüğünü inceleme bilimi) ağı bir parçası olarak 10 m. uzunluğunda bir anten yerleştirildiğini gözlemiştir. Honduras, anten yerleştirilmesinin kendisince yetkilendirilen petrol arama faaliyetlerinin ayrılmaz bir parçası olduğu iddiasındadır. Bu faaliyette bulunan petrol şirketi, Honduras otoritelerine düzenli raporlar hazırlamıştır. Ayrıca, karşılık olarak ödenen vergilerin miktarı da belirtilmiştir. Nikaragua, Bobel Adası'na anten yerleştirilmesinin belirli bir hükümet yetkilendirmesi gerektirmeyen özel bir eylem olduğunu iddia etmiştir. Divan, antenin yerleştirilmesinin yetkilendirilmiş petrol arama faaliyeti olduğu görüşündedir. Ayrıca, genel olarak bu gibi faaliyetlere ilişkin vergi ödenmesini, faaliyetin hükümet yetkilendirmesi altında yapıldığına ek bir kanıt olarak gözönünde bulundurmuştur. Divan, böylelikle Honduras tarafından atıfta bulunulan kamu işlerinin uyuşmazlık konusu adalar üzerinde Honduras egemenliğini destekleyen etkinlik tesis ettiğini kabul etmiştir. Taraflarca ileri sürülen kanıtları ve tartışmaları göz önünde bulundurarak Divan, Honduras'ın dayandığı etkinliğin, egemen olarak eylemde bulunma kasıt ve iradesini kanıtladığını ve dört ada üzerinde iddialı olmayan, fakat gerçek otorite sergilemesi oluşturduğunu tespit etmiştir. Dört adanın ekonomik ve stratejik öneminin onaylanmamasına ve devlet otoritesini sergileyen eylemlerin nadir olmasına rağmen, Honduras tarafından, Bobel, Savanna, Port Royal, South adalarına ilişkin egemen sıfatıyla eylemde bulunma niyetini sergileyen yeterli davranışlar bütünü gösterilmiştir. Divan ayrıca, Nikaragua'nın, bilgisi dahilinde olduğu farz edilebilen etkin olarak nitelendirilen Honduras faaliyetlerini protesto etmediğini de belirtmiştir. Nikaragua'ya ilişkin olarak, Divan herhangi bir egemen sıfatıyla faaliyette bulunma kasıt ve iradesinin ve adalar üzerinde herhangi bir egemen sıfatıyla faaliyette bulunma kasıt ve iradesinin ve adalar üzerinde herhangi bir güncel otorite uygulaması veya göstergesinin kanıtını da bulamamıştır³³⁸.

³³⁷ Para 202

³³⁸ Para 205

Uyuşmazlık konusu adalar üzerinde egemenliği onaylayan haritaların kanıtsal değeri: Divan tarafından kendi görüşlerini örneklemek amacıyla çok sayıda harita takdim ettiğini fakat bu haritalardan hiçbirinin adalar üzerinde egemenlik uygulamasını *açıkça belirleyen içerikte* olmadığını not etmiştir. Divan ayrıca, haritaların hiçbirinin yürürlükteki hukukî bir belgenin parçası veya Nikaragua ya da Honduras arasında sonuçlandırılan bir sınır andlaşmasının özel bir kısmı olmadığını, taraflarca sunulan kartografik materyallerin, 15. Paralelin kuzeyindeki adalar üzerindeki egemenliğe dair ilgili taleplerini desteklemediğine karar vermiştir³³⁹.

Üçüncü devletlerce tanıma ve iki taraflı andlaşmalar, 1998 Serbest Ticaret Andlaşması: Divan'a göre taraflarca ileri sürülen uyuşmazlık konusu adalar üzerindeki egemenliğin üçüncü devletlerce tanınmasına ilişkin iddiaları destekleyen hiçbir kanıt yoktur. Taraflarca sunulan kanıtların bazıları, birbirine uygun olmayan ve birbirini izlemeyen düzensiz vakıaları gösterirler. Bunların ne alenen ve ne de zımnen egemenliği doğrulamadıkları aşikârdır. Divan, Honduras tarafından kendisi ile Kolombiya ve Jamaika arasındaki iki taraflı andlaşmalara uyuşmazlık konusu alan üzerindeki egemenliğin kanıtı olarak başvurulduğunu gözlemler. Divan, Nikaragua'nın, Honduras'ın uyuşmazlık konusu alanda egemenliği olduğuna dair herhangi bir anlayışı reddettiğini belirterek, Honduras'ın ilgili alanda yaptığı iki taraflı andlaşmaları, uyuşmazlık konusu adalar üzerinde yetkisini üçüncü bir tarafın tanınmasına ilişkin ilgili andlaşmalar olarak kabul etmemiştir. 1998'de imzalanan Serbest Ticaret Andlaşması'nın müzakerelerindeki sözlü süreci hatırlatır. Honduras'a göre andlaşmanın orijinal metni, Honduras ülkesinin tanımını veren 2.01 maddesine eki içermektedir. Honduras, burada adı geçen "*media luna*" kelimesinin sık olarak uyuşmazlık konusu alandaki bütün adalar grubu ve kum adalarına atıfta bulunduğunu iddia eder. Nikaragua, andlaşmanın meclisteki onaylama sürecinde, 2.01 maddesinin ekini içermeyen Serbest Ticaret Andlaşması'nın gözden geçirilmiş metninin kabul edildiğine işaret eder. Ayrıca Divan, "*media luna*" teriminin Honduras'ça ileri sürülen içeriğe sahip olduğuna dair ikna edici bir kanıt sunulmadığını not eder. Bu hal ve durumda Divan, söz konusu usulî sürecin

³³⁹ Para 219

amaçları doğrultusunda ilgili andlaşmanın statüsüne ilişkin daha fazla bir inceleme gerekmediğine karar vermiştir³⁴⁰.

Netice olarak Divan, Honduras'ın koloni sonrası etkinlik temelinde bu adalar üzerinde (Bobel adacığı, Savanna adacığı, South adacığı, Port Royal adacığı), diğer adacık, kayalık ve resifler ya da diğer coğrafi oluşumlar değil, sadece bu adalar üzerinde egemenliğin olduğuna karar vermiştir.

3. Nikaragua-Honduras Kararının Ege'de Mevcut Duruma Etkisi

Nikaragua-Honduras Kararı, Ege'deki egemenliği tartışmalı adalarla ilgili durumdan farklılıklar arz etmekle birlikte *etkinlik* kavramı kapsamında incelemek uygun olacaktır. Yukarıda da belirtildiği üzere, 1821 yılında bağımsızlığını kazanan iki devlet olan Nikaragua ve Honduras ilgili adaların egemenliği konusunda anlaşmazlığa düşmüşlerdir. Ancak bilindiği üzere Ege'deki egemenliği tartışmalı adalar önceden zaten Osmanlı'nın egemenliğindedir ve Lozan Andlaşması ile egemenlik devirleri ismen sayılarak yapılmamıştır. En belirgin bir biçimde bu açıdan farklılık gösteren iki durum, her iki durumda da bahse konu adaların sahipsiz toprak statüsünde olmadığını iddia eden taraflar yönünden ise benzerlik göstermektedir. Divan'ın yerleşik görüşüne göre de *etkinlik* kavramının ele alınabilmesi için bahse konu toprakların sahipsiz toprak statüsünde olmaması gerekir. Burada sadece Divan'ın etkinlik kavramına yaklaşımı kapsamında Ege'deki durum ele alınabilir. Zira, Nikaragua-Honduras Kararı'nın en belirgin unsuru, etkinlik kavramı ve bu kapsamda yapılan değerlendirmelerdir.

Bu kapsamda da sadece şu söylenebilir. Sadece coğrafi yakınlık prensibini Divan, tarihi süreklilik prensibi karşısında etkili bir iddia olarak görmemekte, tarihi süreklilik iddiasını daha üstün bir iddia olarak görmekte ve bu iki iddianın çarpışması durumunda soruna tarihi süreklilik perspektifinden yaklaşmaktadır. Ege'deki mevcut durum itibarıyla halen tarihi süreklilik ve de dolayısıyla *etkinlik* kavramları konuşulmamaktadır. Ancak, ileride olabilecek gelişmeler ekseninde Ege'deki durumla ilgili Nikaragua-Honduras kararı kapsamında, bahse konu adaların

³⁴⁰ Para 224-226

Türkiye'ye yakınlığı gözönünde bulundurulmasına rağmen, ileride söz konusu olduğu takdirde, tarihi süreklilik kavramının Divan tarafından coğrafî yakınlık kavramına nazaran üstün tutulduğu her zaman akılda tutulmalıdır. Gerçi Nikaragua-Honduras Kararı'nda Honduras'ın iddiasına göre 15. Paralelin kuzeyinde yüzyılı aşkın bir süredir Honduras'ın *etkinlik* kapsamında faaliyetleri bulunmakta ve 15. Paralel, geleneksel bir hat olarak yıllardır hem o bölge hem de anlaşmazlığa taraf olan devletler tarafından kabul edilmektedir. Bilindiği üzere Ege'de böyle bir geleneksel kabul yoktur. Diğer ifadesiyle, Lozan Andlaşması'nda ismen sayılmayan adaların diğer ifadesiyle egemenliği tartışmalı adaların, bu tarihten beri Yunanistan'a ait olduğunu savunabilecek geleneksel kabuller yoktur. Ancak bazı adalarda Yunanistan'ın birtakım faaliyetleri olduğu bilinmektedir. Ege'deki sorunda etkinlik kavramının söz konusu olması durumunda kritik tarihin Türkiye'nin gönderdiği nota tarihi olan 29 Ocak 1996 olacağını da söylemek bizce zordur. Zira, Nota metninde çalışmamızın konusu olan bütün adalar üzerindeki Yunanistan'ın faaliyetleri protesto edilmemekte, daha çok kardak kayalıklarına vurgu yapılmakta ve egemenliği belirlenmemiş adalar için görüşmeler yapılmasının gerekliliği belirtilmektedir. Dolayısıyla bizce bu nota tarihi, kardak kayalıklarına ilişkin kritik tarih olabilir, egemenliği tartışmalı bütün adalara değil.

Üzerinde önemle durulması gereken bir diğer konu, Divan'ın Honduras'ın sorunlu adalar üzerinde Amerikalı yetkililere izin verilmesi durumunu devletin egemenlik işlemi olarak yorumlanabilir kabul etmesidir. Yunanistan'ın iddia ettiği FIR hattı ve bu kapsamda verdiği uçuş izinlerine çok dikkat edilmeli ve bu hattın Türkiye'ye göre Ege'nin ortasından geçtiği iddiası şiddetle ve her platformda savunulmalıdır. Yunanistan tarafından herhangi bir oldu bittiyle bu alanda uçuş izini verilmesine kesinlikle müsaade edilmemelidir. Böyle bir davranış ya da davranışların vukuunda da, hemen protesto edilmelidir.

Diğer önemli husus Divan'ın göçmenlik düzenlemelerini de etkinlik kanıtı olarak değerlendirmesidir. Bu amaçla Honduras'lı yetkililerin adayı ziyaret etmelerine ve yaşayan yabancılar hakkında bilgiler kaydetmelerine değer atfetmiştir. Daha da önemlisi göçmenlik düzenlemelerine ilişkin faaliyetler çok kısa bir periyodu kapsamasına rağmen Honduras'ın bu alanda yaptığı işlemleri ve aldığı tedbirleri egemenlik işlemi olarak kabul etmiştir. Ege'deki durum gözönüne alındığında, bahse

konu adalar ilgili göçmenlik düzenlemesi yapılması protesto edilmeli, devlet yetkililerinin adayı kayıt amacıyla dahi olsa ziyaretlerine izin verilmemelidir. Böyle bir olayın vuku bulması halinde de yine bu hareket protesto edilmelidir.

Yine ilgili adalara ilişkin Honduras'ın balıkçılık izni vermesine Divan, değer atfetmiştir. Dolayısıyla Ege'deki durumda da bahse konu adalar çevresinde devlet tarafından verilen izinlere değer atfedeceği aşikârdır.

Divan'ın adalar çevresinde deniz devriyesinin kullanılması iddiasını geçerli bir iddia olarak bulmadığından yola çıkarak, Ege'de de ilgili adalar çevresinde sancak varlık gösterme faaliyetlerinde bulunulduğu iddiasının ileri sürülmesi durumunda bu iddiaların, Divan tarafından tatmin edici bulunmayacağı açıktır.

Yine petrol arama imtiyazlarını gerekçe göstererek etkinlik kavramı kapsamına sokmaya çalışan tarafların iddiası yine geçerli bulunmamıştır. Dolayısıyla, Ege'de de bahse konu alanlarda petrol arama izinlerinin verildiği belirtilerek bu alanlarda yapılan bu faaliyetlerin *etkinlik* faaliyetinin kanıtı olarak gösterilemeyeceği, gösterilse de Divan tarafından bir değer atfedilmeyeceği sonucu çıkmaktadır.

Petrol arama ile ilgili Divan'ın önem verdiği husus ise, bu amaçla adalara yerleştirilen cihazlara, bu kararda bu bir antendir, devletin, burada Honduras'ın, bu arama faaliyetine verdiği bir iznin parçası olması nedeniyle yaptığı atıftır. Doğaldır ki, adalara bir cihaz yerleştiren bir şirketin, Ege'deki durumda taraflardan izin alması gerekir. Bu iznin alınması durumunda yine Divan, bu faaliyeti devletin egemenliğinin kullanılmasının kanıtı olarak değerlendirmektedir. Ege'de adalara yönelik böyle bir cihaz yerleştirme eylemi de protesto edilmeli ve izin veren taraf olmaya çalışılmalıdır.

Divan, bu kararda ileri sürülen haritalara bir değer atfetmemiştir. Haritaların, Divan'ın gözünde kayda değer deliller olarak tutulmadığı Ege'deki durumda da hatırd tutulmalıdır.

C. ENDONEZYA-MALEZYA Kararı³⁴¹

1. Tarihî Gelişim

2 Kasım 1998 tarihinde, Uluslararası Adalet Divanı (UAD) Sicil Dairesi, tarihi 30 Eylül 1998 olan müşterek bir mektup alır. Mektupla Endonezya ve Malezya Dışişleri Bakanları, İki devlet arasında Kuala Lumpur'da 31 Mayıs 1997'de yapılan ve 14 Mayıs 1998 de onay belgelerinin değişimi ile yürürlüğe giren özel bir andlaşma hakkında Sicil Dairesi'ni bilgilendirmektedir³⁴².

Mektupta, Ligitan ve Sipadan adaları ile ilgili taraflar arasındaki anlaşmazlıkta Endonezya ve Malezya Hükümetleri'nin, taraflar arasındaki 1976 tarihli Dostluk ve İşbirliği Andlaşması'nda belirtildiği gibi dostça ilişkilerle çözümlenmesini istemiş ve devamla bu uyuşmazlığın UAD tarafından çözülmesini istediklerini belirtmişlerdir³⁴³.

Ligitan ve Sipadan Adaları, Selebes denizinde, Borneo Adası'nın kuzeydoğu kıyısında ve ondan yaklaşık 15,5 deniz mili³⁴⁴ uzaklıkta bulunmaktadır. Taraflar arasındaki uyuşmazlığın karmaşık bir tarihi geçmişi vardır.

16. yüzyılda İspanya, Filipinlere yerleşmiş ve etkisini güneyde uzanan uzak adalara uzatmaya çalışmıştır. 16. yüzyılın sonuna doğru nüfûzunu Sulu Sultanlığı üzerinde uygulamaya başlamıştır³⁴⁵.

23 Eylül 1836'da İspanya; Sulu Sultanı'yla barış, koruma ve ticaret alanında imtiyazlar (kapitülasyon) içeren bir andlaşma yapmıştır. Bu imtiyazlarla, İspanya, Sulu Sultan'ını korumayı garanti etmiştir.

19 Nisan 1851'de, İspanya ve Sulu Sultan'ı "*Geri Verme Andlaşması*" yapmışlardır. Bu Andlaşma'yla, Sulu Adası ve ona bağlı adalar İspanya Kralı'na

³⁴¹ Kararın orijinali için bkz: Sovereignty over Pulau Ligitan and Pulau Sipadan (Indonesia/Malaysia), Judgement, **I.C.J. Reports 2002**, p.625., (çevrimiçi), <http://www.icj-cij.org/docket/files/102/7714.pdf>, 10 Mayıs 2009

³⁴² Page 630

³⁴³ Page 630

³⁴⁴ 1 deniz mili, 1852 metredir.

³⁴⁵ Para. 15

katılmıştır. Bu Andlaşma 22 Temmuz 1878'de, Sultan'ın tanıdığı, *"İspanya'nın Sulu takım adaları ve ona bağlı adalar üzerindeki egemenliğinin tartışmasız olduğunu belirten"* bir protokol vasıtasıyla onaylanmıştır³⁴⁶.

Hollanda, 17. yüzyıl başlarında Borneo Adası'na yerleşmiş, Hollanda Doğu Hindistan Şirketi, bölgede büyük miktarda ticarî mal varlığına sahip olmuş ve Hollanda Birleşik Kolonileri tarafından 1602 yılında ona verilen bir sözleşme kapsamında Güneydoğu Asya'da devlete ait hakları uygulamıştır. Sözleşme kapsamında, Şirket prensler ve bölgede bulunan güçlerle, Hollanda devlet başkanı (States-General) adına andlaşma yapma konusunda yetkilendirilmiştir. Bu andlaşmalar, çoğunlukla ticâret konularıyla ilgilidir, bununla birlikte yetki, şirketin hükmetme yetkisinin veya yerel egemenlikler tarafından bütün bölgenin veya bölgenin bir kısmının egemenliğinin devralınması yetkisinin kabulünü de kapsamaktadır³⁴⁷.

Hollanda Doğu Hindistan Şirketi, 18. yüzyılın sonunda bütün bölgesel egemenlikleri Hollanda Birleşik Kolonileri'ne devretmiştir. Napolyon Savaşları sırasında, Büyük Britanya, Asya'da Hollanda'nın egemenliğinde olan yerleri kontrolü altına almıştır. 13 Ağustos 1814 tarihli Londra Sözleşmesi'ne uygun olarak yeni oluşturulan Hollanda Krallığı, önceden Hollanda'ya ait olan çoğu toprakları geri almıştır.

3 Ocak 1817 tarihinde bölge sultanlarından biriyle bir andlaşma imzalanmış, buna göre Berou bölgesi ve bağlı bütün bölgeler Hollanda'ya geçmiş, 13 Eylül 1823'te ve 4 Mayıs 1826'da yapılan andlaşmalarla bu bölgelerin Hollanda egemenliğinde olduğu teyit edilmiştir³⁴⁸.

Büyük Britanya, bölgede ticarî haklara sahip olmakla beraber Borneo'da 19. Yüzyıla kadar yerleşim alanları kurmamıştır. 13 Ağustos 1814 Anglo-Hollanda Sözleşmesi'nden sonra, Büyük Britanya ve Hollanda'nın Borneo'ya ilişkin ticarî ve bölgesel iddiaları çakışmaya başlamıştır.

³⁴⁶ Para. 15

³⁴⁷ Para. 16

³⁴⁸ Para. 17

17 Mart 1824'te Büyük Britanya ve Hollanda bölgedeki ticarî ve bölgesel sorunlarını çözmek amacıyla yeni bir andlaşma imzalamıştır.

1877'de Brunei Sultan'ı 3 ayrı belge hazırlamış, buna göre Kuzey Borneo'nun büyük bir kesimini Bay Alfred Dent ve Baron von Overbeck'e vermiştir. Bu devredilen yerler Borneo'nun kuzey sahili boyunca uzanan bir bölgeyi de içine almaktadır ve bu bölgede Sulu Sultan'ı da egemenlik iddia etmektedir. Dent ve Von Overbeck, Sulu Sultan'ı ile andlaşma yapmaya karar vermiştir³⁴⁹.

22 Ocak 1878'de Sulu Sultan'ı, Bir İngiliz şirketinin temsilcileri olarak Dent ve Von Overbeck'e devir işlemini kabul etmiştir. Von Overbeck daha sonra İngiliz Şirketi'ndeki bütün hak ve çıkarlarından vazgeçmiştir. Dent, daha sonra bölgeyi ve kaynaklarını yönetmek için İngiliz Hükümeti'nden bir Kraliyet izni için başvurmuştur. Bu izin, Kasım 1881'de verilmiştir. Mayıs 1882'de izin verilen bu şirket, resmî olarak, "*İngiliz Kuzey Borneo Şirketi*" adıyla kurulmuştur. Bundan sonra bu şirket, kısaca İKBŞ olarak anılacaktır³⁵⁰.

İKBŞ, daha o zamanlarda yetkisini 1878'de bahsedilen 9 millik sınırın ötesindeki adalara götürmeye başlamıştır.

11 Mart 1877'de İspanya, Almanya ve Büyük Britanya, aralarındaki bir ticaret anlaşmazlığını çözmek üzere, Sulu Denizi'nde serbest ticaret ve seyir yapılmasını sağlayan bir protokol imzalamıştır. Protokole göre İspanya, ticaretin, balıkçılığın ve seyirin, Büyük Britanya, Almanya ve Sulu takımadaları ve onun bütün kısımlarında bulunan gemiler ve diğer nesneler için serbestliğini sağlama ve garanti etme sorumluluğunu, Protokol'de tanıdığı haklara ilişkin hiçbir önyargı gözetmeksizin, üstlenmiştir³⁵¹.

7 Mart 1885'te İspanya, Almanya ve Büyük Britanya yeni bir andlaşma yapmış ve bu andlaşmaylada bölgedeki egemenlikleri birkez daha belirlemişlerdir³⁵².

³⁴⁹ Para. 20

³⁵⁰ Para. 20

³⁵¹ Para. 21

³⁵² Andlaşmanın ilk 3 maddesi için bkz.: Para. 21

12 Mayıs 1888’de İngiliz Hükümeti İKBŞ ile Kuzey Borneo Devleti’nin oluşturulması konusunda bir andlaşma yaptı. Bu andlaşma Kuzey Borneo’yu bir İngiliz tâbi (protectorate) devleti yapmıştır. İngiliz Hükümeti, bu devletin dış ilişkilerindeki sorumluluğu üstlenmiştir³⁵³.

20 Haziran 1891’de Hollanda ve Büyük Britanya, Borneo Adası’ndaki, Hollanda egemenliği altındaki yerler ile adadaki İngiliz koruması altında olan devletlerin, birbirinden ayrılması amacıyla bir andlaşma yapmıştır³⁵⁴.

İspanyol-Amerikan Savaşı’nın sonunda, İspanya, Filipinler takımadasından 10 Aralık 1898 Paris Andlaşması ile Amerika lehine vazgeçmiştir. Andlaşma’nın 3. maddesi takımadayı kesin hatlarla belirlemiştir. 7 Kasım 1900 tarihli andlaşma ile de Filipinler takımadasına ait ve önceki andlaşmanın 3. Maddesinde belirtilen hatların dışında bulunan adalardan da vazgeçmiştir³⁵⁵.

22 Nisan 1903’te, Sulu Sultanı, Kuzey İngiliz Borneo hükümeti ile vazgeçmenin onaylandığı bir andlaşma yapmıştır. Bu andlaşmada, 1878’de Alfred Dent ve Baron Von Overbeck’e bırakılan belirli sayıda adaların isimleri ve bu adaların arasında, yakınında veya çevresinde sayılan adaların da devredildiği belirtilmiştir. Bütün bu adalar, 9 deniz milinin ötesinde bulunmaktadır³⁵⁶.

28 Eylül 1915’te Büyük Britanya ve Hollanda, 1891 Andlaşması’nın 5. maddesine uygun olarak, Karma bir Komisyon tarafından hazırlanmış ve iki devlet tarafından da onaylanmış bir rapor ve takip eden bir harita uyarınca “*Kuzey Borneo Devleti ile Hollanda’nın Borneo’da egemen olduğu yerler arasındaki sınır*” a ilişkin, bir andlaşma imzalamıştır³⁵⁷.

26 Mart 1928’de Büyük Britanya ve Hollanda, 1891 Andlaşması’nın 5. maddesine uygun olarak, “*Londra’da 20 Haziran 1891’de imzalanan Andlaşma’nın 3. maddesinde tesis edilen sınır kesimini daha da fazla sınırlamak (belirgin hale*

³⁵³ Para. 22

³⁵⁴ Para. 23

³⁵⁵ Para. 24

³⁵⁶ Para. 25

³⁵⁷ Para. 27

getirmek)” amacıyla (Gunong Api ve Gunong Raya zirveleri arasındaki kesim) başka bir andlaşma daha imzalamış ve andlaşmaya bir haritada Ek yapılmıştır³⁵⁸.

2 Ocak 1930’da Birleşik Devletler ve Büyük Britanya, *“Filipinler Takımadası ile... Kuzey Borneo Devleti arasındaki Sınırın.....belirlenmesi”* Andlaşmasını imzalamıştır. Bu Andlaşma, 5 maddeden oluşmakta olup, 1. ve 3. Madde, bu uyuşmazlıkla en ilgili maddelerdir. Madde 1, Filipin takımadasına ait adalarla, Kuzey Borneo Devleti’ne ait adaları ayıran hattı belirlemektedir. Madde 3 ise şunu şart koşar³⁵⁹.

“Belirtilen hattın kuzeyi ve doğusundaki bütün adalarla, belitilen hat tarafından çaprazlama geçilen bütün adalar ve kayalar Filipin takımadasına, hattın güneyi ve batısındaki bütün adalarda Kuzey Borneo Devletine ait olacaktır.”

28 Haziran 1946’da İKBŞ, Kuzey Borneo Devleti ile ilgili çıkarlarını, yetkilerini ve haklarını İngiliz Kralına devretmek amacıyla İngiltere hükümeti ile bir andlaşma yapmış ve Kuzey Borneo Devleti daha sonra bir İngiliz Kolonisi olmuştur³⁶⁰.

9 Temmuz 1963’de Malaya Federasyonu, Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda, Kuzey Borneo, Sarawak ve Singapore Malezya’ya ilişkin bir andlaşma imzalamıştır. 16 Eylül 1963’te yürürlüğe giren bu Andlaşma’nın 1. maddesine göre; Kuzey Borneo kolonisiyle Malaya Federasyonu Devletleri federe bir devlet olan Sabah Devleti adı altında birleştirilmiştir. Sabah devleti, daha sonra Malezya Federasyonu’nda yer alan bir federe devlet olmuştur³⁶¹.

Bağımsızlıklarından sonra, Endonezya ve Malezya 1960’larda Borneo’nun doğu sahili yakınındaki sularda petrol arama izinleri vermeye başlamışlardır. Endonezya tarafından bahse konu alanda yabancı bir şirkete verilen ilk lisans, 6 Ekim 1966 tarihinde, Endonezya devlet şirketi olan P.N. Pertamina Minjak Nasional (Perminia) ve Japonya Petrol Keşif Limited Şirketi (Japex) ile yapılmış olan bir üretim paylaşma andlaşmasıdır. Andlaşma tarafından kapsanan alanlardan

³⁵⁸ Para. 27

³⁵⁹ Para. 28

³⁶⁰ Para. 29

³⁶¹ Para. 30

birinin kuzey sınırı, Sebatik Adası'nın doğu sahilinden düz bir hat boyunca, 4 derece 9 dakika 30 saniye kuzey enlemini takip ederek denize doğru yaklaşık 27 deniz mili, doğuya doğru devam etmektedir. 1968'de Malezya, sırasıyla Sabah Teiseki Petrol Şirketi'ne (Teiseki) çeşitli petrol arama izinleri vermiştir. Teiseki'ye verilmiş izinlerin güney sınırı 4 derece 10 dakika 30 saniye kuzey enleminde bulunuyordu³⁶².

Bahse konu anlaşmazlık, iki devlet arasındaki kıta sahanlığının sınırlanmasıyla ilgili tartışmalar kapsamında 1969 yılında gün yüzüne çıkmıştır. Görüşmeleri takiben 27 Ekim 1969'da bir sınırlandırma andlaşması yapılmıştır. Andlaşma, 7 Kasım 1969 tarihinde yürürlüğe girmiş olmakla beraber, Borneo'nun doğusuna uzanan alanı kapsamamaktadır³⁶³.

Endonezya, 1982 yılında düşman saydığı devletin (Malezya) askerlerinin Sipadan Adası'nda bulunmasını kınamıştır. Taraflar arasındaki asıl sorun, 1991 yılında, Malezya Hükümeti'nin özel bir şirkete Sipadan Adası'nda bir tatil köyü kurması için izin verilmesinin Endonezya tarafından öğrenilmesiyle patlak vermiştir. Endonezya, Malezya'dan sözlü olarak verilen tahhütlere uyulmasını ve yapılmasına izin verilen faaliyetlerin durdurulmasını istemiştir. Malezya ise bunu reddederek, adaların İngiliz Kuzey Borneo'sunun bir parçası olduğunu ve dolayısıyla da egemenliğinin kendisine ait olduğunu savunmuştur³⁶⁴.

Ekim 1991'de iki taraf Ligitan ve Sipadan Adaları'nın durumunu görüşmek üzere müşterek bir çalışma grubu teşkil etmiştir. Ancak, herhangi bir andlaşmaya varamamışlar ve sorun, iki tarafın özel temsilcilerine bırakılmıştır. Bu temsilciler de devletlere Haziran 1996'da ortak bir andlaşma ile sorunu UAD'ye iletmelerini tavsiye etmiştir. Bu konuyla ilgili andlaşma ise, 31 Mayıs 1997'de imzalanmıştır³⁶⁵.

³⁶² Para. 31

³⁶³ Para. 31

³⁶⁴ Elif Uzun, "Pulau Ligitan ve Pulau Sipadan Üzerindeki Egemenlik Davası (17 Aralık 2002 tarihli karar)", **Milletlerarası Adalet Divanı Kararları**, Beta Yayınları, İstanbul, 2008, s.137

³⁶⁵ Para. 31

2. Tarafların Uyuşmazlığa İlişkin İddiaları ve Mahkemenin Kararı

a. Endonezya'nın İddiaları

Endonezya'nın Ligitan ve Sipadan Adaları üzerindeki egemenlik iddiaları temel olarak 1891 yılında Hollanda ve Büyük Britanya arasında imzalanmış andlaşmaya dayanmaktadır. Bu andlaşmada, iki ülke arasında sınır olarak belirtilen 4 derece 10 dakika kuzey enleminin güneyinin Hollanda'ya, dolayısıyla şimdi de kendisine ait olduğunu, bu nedenle de bu alanda kalan iki ada üzerindeki egemenliğin kendisine ait olduğunu iddia etmiştir³⁶⁶.

Aynı zamanda, adaların yakınında Hollanda ve Endonezya donanmalarının varlığına ve Endonezyalı balıkçıların geleneksel bir şekilde adalar etrafındaki suları kullandığına dayanmıştır. Hollandalılar ve Endonezyalılar tarafından yapılmış bu *etkinlik*'lere, bu *etkinlik*'lerin kendi geleneksel hakkını teyit etmesi gerekçesiyle, dayanmıştır. Sözlü yargılama esnasında, diğer bir gerekçeyle bu iddiasını daha da güçlü savunmuştur. Mahkeme'nin 1891 Andlaşması'na dayanan hakkını reddetmesi durumunda, hâlâ tartışmalı adalar konusunda Bulungan Sultanı'nın halefi olması nedeniyle egemenlik iddiasında bulunabileceğini çünkü bu adalar üzerinde O'nun egemenlik sürdüğünü iddia etmiştir³⁶⁷.

b. Malezya'nın İddiaları

Malezya, söz konusu iki ada üzerindeki egemenliğini, ilk egemen olan Sulu Sultanı'nın hak sahipliğini izleyen bir dizi işlem sonrasında kazandığını iddia etmiştir. Malezya, nihâi hak sahipliğinin halefiyet yoluyla sırasıyla, İspanya'ya, ABD'ye, Kuzey Borneo adına Büyük Britanya'ya ve nihayet kendisine geçtiğini iddia etmiştir³⁶⁸.

³⁶⁶ Para. 32

³⁶⁷ Para. 32

³⁶⁸ Para. 33

Egemenlik faaliyetleri olarak, Kuzey Borneo yetkililerinin söz konusu adalarda önemli bir ekonomik faaliyet olan kaplumbağa yumurtası toplanmasına ilişkin yaptığı resmî düzenlemeler ile yine Kuzey Borneo yetkililerinin bu adalara inşâ ettiği ve halihazırda Malezya yetkilileri tarafından idare edilmekte olan deniz fenerlerini göstermiştir³⁶⁹.

c. UAD'nin Kararı

Divan, öncelikle, Endonezya'nın egemenlik iddiasını dayandığı Birleşik Krallık ve Hollanda arasındaki 1891 tarihli Andlaşmayı ele almıştır. Endonezya, Andlaşma'nın 4 derece 10 dakika kuzey enlemini taraflar arasındaki sınır olarak belirlediğini, sınırın güneyinin Hollanda'ya ait olduğunu, egemenliği tartışma konusu olan adaların sınırın güneyinde kaldığını, dolayısıyla da adalar üzerindeki egemenliğin kendisine ait olduğunu iddia etmiştir. Malezya ise, bu sınırın, âkit devletlerin Borneo ve Sebatik Adaları üzerindeki kara hâkimiyet alanlarını belirlediğini savunmuştur. Böylece Endonezya ve Malezya, andlaşmanın yorumu konusunda farklı görüşler ileri sürmüştür³⁷⁰.

Ege ile ilgili durumda da, tarafların Lozan Andlaşması'nın yorumu konusunda farklı görüşler ileri sürdüğünden yukarıda bahsetmiştik³⁷¹.

Divan, Endonezya'nın 1969 tarihli Andlaşmalar Hukuku Hakkındaki Viyana Sözleşmesi'ne taraf olmadığını işaret etmekle birlikte, milletlerarası örf ve adet hukukunun bir parçası olarak Sözleşme'nin 31 ve 32. maddelerine başvuracağını; andlaşmanın amacı, hazırlık çalışmaları ve tarafların sonraki faaliyetleri dikkate alınarak yorumlanması gerektiğini, Endonezya'nın da uygulanabilir kurallar olarak bu maddelere herhangi bir itirazda bulunmadığını belirtmiştir³⁷².

³⁶⁹ Para. 33

³⁷⁰ Para. 34

³⁷¹ Lozan Barış Andlaşması ile ilgili tarafların farklı tezleri için bkz. s.74-89

³⁷² (çevrimiçi), http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf, 10 Mayıs 2009, Türkçesi için bkz: Aslan Gündüz, **Milletlerarası Hukuk: Temel Belgeler, Örnek Kararlar**, 5. Bs., İstanbul, Beta Yayınları, Kasım 2003, **1969 Viyana Andlaşmalar Hukuku Madde 31: Madde 31 – Genel Yorum Kuralı**

1. Bir andlaşma, hükümlerine andlaşmanın bütünü içinde konu ve amacının ışığında verilecek doğal ve alışılmış anlamına uygun şekilde iyi niyetle yorumlanır.

2. Bir andlaşmanın yorumu bakımından, (andlaşmanın) bütünü, girişini ve eklerini içine alan metne ilaveten, aşağıdakileri kapsar:

Divan'ın buradaki açıklaması Lozan Andlaşması'nın Ege ile ilgili durumda değerlendirilmesi açısından önemlidir. Ege'deki durumda Yunanistan Sözleşmeye taraf Türkiye ise taraf olmadığından burada Divan'ın Türkiye'nin uygulanabilir kurallar olarak bu andlaşma hükümlerine itirazda bulunmamasına bakması gerekmektedir. Türkiye'nin itirazı bulunmaması durumunda da, 1969 Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin yorumla ilgili maddeleri LBA'nın yorumunda ayrılığa düşülen ilgili maddelerinin yorumlanmasında kullanılabilecektir³⁷³.

Divan, 1891 tarihli Andlaşma'da yer alan bazı kelimelerin, andlaşmanın İngilizce ve Hollandaca metinlerdeki kullanımlarının tarafların belirttiği şekilde birbirinden farklı olarak yorumlanabileceğini, bu şekilde açık bir sonuca ulaşamayacağını belirtmiştir.

1891 Andlaşmasının 4. maddesi şu şekildedir: "*Sınır hattı, doğu sahilinde bulunan 4 derece 10 dakika kuzey enleminden doğuya doğru, bu paralel boyunca, Sebittik Adasının boyunca/öbür tarafına (across), devam ettirilecektir (shall be continued)...*" Bu maddedeki yorumunda belirsizliğe düşülen nokta, "*devam ettirilecektir (shall be continued)*" ve "*boyunca/öbür tarafına (across)*" terimleridir.

a. andlaşmanın akdedilmesi ile bağlantılı olarak bütün taraflar arasında yapılmış olan andlaşmayla ilgili herhangi bir anlaşma;

b. andlaşmanın akdedilmesi ile bağlantılı olarak bir veya daha fazla tarafça yapılan ve diğer taraflarca andlaşmayla ilgili bir belge olarak kabul edilen herhangi bir belge.

3. Andlaşmanın bütünü ile birlikte aşağıdakiler de dikkate alınır:

a. Taraflar arasında andlaşmanın yorumu veya hükümlerinin uygulanması ile ilgili olarak yapılan daha sonraki herhangi bir anlaşma,

b. Tarafların andlaşmanın yorumu konusundaki mutabakatını tespit eden andlaşmanın uygulanması ile ilgili daha sonraki herhangi bir uygulaması.

c. Taraflar arasındaki ilişkilerde milletlerarası hukukun tatbiki kabil herhangi bir kuralı

Madde 32 şöyledir: Madde 32 – Tamamlayıcı yorum araçları

31. maddenin uygulanmasından hasıl olan manayı teyid etmek veya 31. Maddeye göre yapılan yorum,

a. manayı muğlak veya anlaşılmaz bırakıyorsa,

b. çok açık bir şekilde saçma olan veya makul olmayan bir sonuca götürüyorsa, manayı tespit etmek için andlaşmanın hazırlık çalışmalarına ve yapıma şartları dahil, tamamlayıcı yorum araçlarına başvurulabilir.

³⁷³ Sovereignty over Pulau Ligitan and Pulau Sipadan (Indonesia/Malaysia), Judgment, **I.C.J. Reports 2002**, p.645, para.37; Territorial Dispute (Libyan Arab Jamahiriya/Chad), Judgment, **I.C.J. Reports 1994**, pp. 21-22, para. 41; Maritime Delimitation and Territorial Questions between Qatar and Bahrain (Qatar v. Bahrain) Jurisdiction and Admissibility, Judgment, **I.C.J. Reports 1995**, p.18, para.33; Oil Platforms (Islamic Republic of Iran v. United States of America), Preliminary Objection, Judgment, **I.C.J. Reports 1996 (II)**, p.812, para.23; Kasikili/Sedudu Island (Botswana/Namibia), Judgment, **I.C.J. Reports 1999 (II)**, p. 1059, para.18

Divan, bu belirsizlikten “4 derece 10 dakika kuzey paralelinin İngiliz egemenliği ile Hollanda egemenliği altında bulunan adaları birbirinden ayıran hattı oluşturduğu” ifadesinin açıkça vurgulanarak kullanılmasıyla kaçınılabileceğini belirtmiştir³⁷⁴.

Malezya, 1891 Andlaşmasının 4. maddesinin Sebatik Adası’nı, batı sahilinden doğu sahiline kadar kesen (cross) bir hattın bahsettiğini ve bu hattın Borneo’nun doğu sahilinden başlayarak, Sebatik Adası’nı çapraz geçerek, Sebatik Adası’nın doğu sahiline kadar uzandığını ve böylece hattın, Borneo ve Sebatik Adaları’ndaki İngiliz ve Hollanda egemenliğindeki yerleri birbirinden ayırdığını; ancak, Sebatik Adası’nın doğusuna uzanmadığını iddia etmiştir.

Sorun, Andlaşma’da yer alan 4 derece 10 dakika kuzey enleminin, Borneo ve Sebatik Adaları üzerindeki egemenlik alanının mı, yoksa bu adaları aşarak deniz sahasını da kapsayacak şekildeki egemenlik alanının mı sınırını oluşturduğudur. Endonezya da, hattın doğuya doğru devam ederek İngiltere ve Hollanda egemenliğindeki alanları belirlediğini iddia etmiştir.

Andlaşmanın konusu ve amacı sadece Borneo Adası’ndaki tarafların sahip olduğu egemenliği sınırlamaktır. Divan, Andlaşma’nın 4. maddesininin, bu bağlamda ve andlaşmanın konusu ve amacı ışığında okunduğu takdirde, Sebatik Adası doğusunda, denizde bulunan, adalar üzerinde bir egemenliği belirleyen hat olarak yorumlanamayacağını belirtmiştir³⁷⁵.

Ayrıca sınır (boundary) kelimesinin olağan anlamının Endonezya’nın yorumladığı gibi Sebatik Adası’nın doğusuna uzanan bir tahsis hattı (allocation line) olarak yorumlanamayacağını, dolayısıyla da bu alanlarda bulunan adalar üzerinde egemenlik anlamına gelemeyeceğini, andlaşmada sınır (boundary) kelimesine böyle bir anlamı (allocation line) kazandıracak bir ifadenin yokluğunda, tarafların bir sınır hattına böyle bir anlamı kazandırabileceğini düşünmenin zor olduğunu belirtmiştir³⁷⁶.

Endonezya; 1891 andlaşması bağlamında, Hollanda’da, açıklayıcı bir notun ilgili kanunun onaylanması öncesinde Hollanda Devlet Başkanı’na (States-General)

³⁷⁴ Para. 41

³⁷⁵ Para. 42

³⁷⁶ Para. 43

andlaşmanın onaylanması bağlamında sunulduğunu, ilgili nota eklenen haritada kırmızı bir çizginin 4 derece 10 dakika kuzey enlemi boyunca deniz üzerinde de devam ettiğini belirtmiştir. Ancak bu hattın, Sebatik Adası'nın ötesindeki sulardaki herhangi bir anlaşmazlığı çözmek amacıyla uzatıldığı söylenemez. Açıklayıcı bu not ve harita, Hollanda hükümeti tarafından İngiltere Hükümeti'ne iletilmedi (transmitted); ancak, sadece İngiliz Hükümeti'nin Lahey'de bulunan diplomatik ajanı tarafından basit bir biçimde iletili (forwarded)³⁷⁷. Divan, buradaki İngiliz Hükümeti tarafından bu iletilen Ek ve haritaya ses çıkarılmamasının rıza gösterme anlamında varsayamayacağını belirtmiştir³⁷⁸.

Divan, 1891 tarihli Andlaşma'nın taraflarının, Andlaşma'nın akdedilmesinden sonraki uygulamalarını da dikkate almıştır. Taraflar arasında (Büyük Britanya ve Hollanda), 1915 ve 1928 yıllarında iki andlaşma daha akdedildiğini yukarıda belirtmiştik; ancak, bu andlaşmalarda da 1891 Andlaşması'nın ötesinde bir sınır tespitinin yapıldığına ilişkin herhangi bir ifade yer almamıştır. Ayrıca Divan, 1922 ve 1926 yılları arasında Hollanda Hükümeti'nin kendi bölgesindeki topraklarına ait karasularıyla ilgili tartışmalarda da 1891 tarihli Andlaşma'da yer alan 4 derece 10 dakika kuzey enleminin karasularına dair bir sınır olarak anlaşılmadığına işaret etmiştir³⁷⁹.

Divan, netice olarak, 1891 tarihli Andlaşma'nın 4. maddesinin yapıldığı şartlar ve andlaşmanın konusu ve amacı ışığında, İki devlet arasındaki sınırın, Sebatik Adası doğusuna kadar uzandığına ve bunun uzağında herhangi bir tahsis hattı (allocation line) tesis etmediğine karar vermiştir. Vardığı kararın da, her iki tarafın Andlaşma'dan sonraki uygulamalarıyla teyit edildiğini belirtmiştir³⁸⁰.

Divan, bir sonraki aşamada, halefiyet yoluyla egemenliğin kazanılmasına ilişkin iddiaları incelemiştir. İlk iddia, Endonezya'nın, adalar üzerindeki egemenliği, Hollanda'nın halefi olarak elde ettiği yolundadır. Endonezya'ya göre, Hollanda, adalar üzerinde, o zamanki egemen Bulungan Sultan'ıyla 1878 yılında yapılan bir

³⁷⁷ **Burada kanaatimizce kast edilen:** İlgili kanunun onaylanması aşamasında Ek yapılan not ve haritanın devlet kanalı ile resmî yoldan aktarılacak yerine, bir benzerinin Lahey'de bulunan İngiliz Hükümeti temsilcisine aynen verilmesi ve onun tarafından da bu Ek ve haritanın aynen İngiliz Hükümeti'ne iletilmesidir.

³⁷⁸ Para. 48

³⁷⁹ Para. 65-80

³⁸⁰ Para. 92

andlaşmayla egemenlik yetkisini kazanmıştır. Ancak Divan, 1878 tarihli Andlaşma'da Bulungan Sultanı'nın egemenlik sahasının, Tarakan, Nanukan ve Sebatik ile bağlı adalar olarak belirlendiğini, bu adaların ise, daha sonraki andlaşmaların da desteğiyle, kıyıya yakın olan ve ismen zikredilen üç adadan ibaret olduğunu, dolayısıyla da Ligitan ve Sipadan Adaları'nın, Bulungan Sultanı'na ait olduğunu gösterir herhangi bir kanıtın olmadığını belirtmiştir. Dolayısıyla da Endonezya'nın, halefiyet yoluyla bir hak talebinde bulunmasının yerinde olmadığına karar vermiştir³⁸¹.

Malezya ise, adaların Sulu Sultanı'na ait olduğunu, egemenliğin de Sulu Sultanı'ndan sırasıyla, İspanya, ABD ve Kuzey Borneo adına Büyük Britanya'ya, Büyük Britanya'ya ve Kuzey İrlanda'ya ve son olarak kendisine geçtiğini iddia etmiştir. Malezya'ya göre sayılan bu egemenlik devirleri, bir haklar zinciridir ve andlaşma temelli bir hak olarak Ligitan ve Sipadan Adaları'nın egemenliğinin kendisine geçtiğini göstermektedir. Divan bu iddiayla ilgili olarak, Burada asıl egemenlik sahibi olan Sulu Sultanı'ndan egemenliğin bir dizi kesilmeden devam eden devirle Malezya'ya geçmesinin söz konusu olmadığını, Malezya tarafından sayılan devletlerin hiçbirisi tarafından Sulu Sultanı'na ait olan Ligitan ve Sipadan Adaları üzerinde kesin ve açık bir biçimde bir egemenlik kurulmadığını ve bu devletlerin hiçbirinin belirtilen bu iki ada üzerinde andlaşma temelli de bir hakka sahip olmadığını belirtmiştir. Dolayısıyla da halefi olduğunu iddia ettiği Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda'dan, Andlaşma temelli olarak bu adaların egemenliğinin Malezya'ya geçmediğine karar vermiştir.³⁸².

Devletler, aynı zamanda, adalar üzerinde icra ettikleri *etkinlik* nedeniyle adalar üzerinde egemenlik kazandıklarını iddia etmişlerdir. Bu çerçevede Divan, *iddiacı devletlerin adalar üzerinde otoritelerinin fiili ve sürekli bir şekilde kullanılıp kullanılmadığını, yani egemen olarak davranma niyet ve kastının bulunup bulunmadığını* gösteren kanıtların varlığını araştırmıştır.

Endonezya, kritik tarih olarak 22 Eylül 1969 tarihini öne sürmüştür. Bu tarihte, iki devlet arasında kıta sahanlığının sınırlanmasına ilişkin görüşmeler sırasında bu sorunun ortaya çıktığını ve iki devletinde anılan tarihte mektup

³⁸¹ Para. 96

³⁸² Para. 97-124

teatisinde bulunduğunu dolayısıyla da kritik tarihin 22 Eylül 1969 olması gerektiğini öne sürmüştür. Divan da kritik tarih olarak 1969 yılını kabul etmiş ve tarafların bu tarihten önceki eylemlerini incelemiştir.

Endonezya, etkinlik olarak icra ettiği faaliyetlere ilişkin; adaların yakınında Hollanda ve Endonezya donanmalarının varlığına ve Endonezyalı balıkçıların geleneksel bir şekilde adalar etrafındaki suları kullandığına dayanmıştır. Divan ise, kendisine sunulan kanıtlar çerçevesinde donanmalardaki yetkililerin, söz konusu adaları Hollanda ya da Endonezya egemenliği altında gördükleri sonucunu çıkarmanın mümkün olmadığını belirtmiş; resmî düzenlemeler ya da idarî bir yetki çerçevesinde olmadıkça özel kişilerin faaliyetlerinin ise *etkinlik* kavramı çerçevesinde ele alınamayacağını belirtmiştir.³⁸³

Malezya'da, kritik tarih konusunda taraflar arasında kıta sahanlığının sınırlanmasına ilişkin 1969 görüşmelerinden önce Endonezya'nın bu adalara ilişkin herhangi bir iddiasının ya da ilgisinin bulunmadığını belirtmiştir. Kritik tarihin bu sorun bağlamında o kadar önemli olmadığını ama gerekli önemin ona verilmesi gerektiğini ve Divan'ın bu tarihten sonra yapılan faaliyetleri de eğer bu tarihten önce yapılan faaliyetlerin bir devamı ise gözönüne alması gerektiğini belirtmiştir.³⁸⁴

1969'dan önce ise, egemenlik faaliyetleri olarak, Kuzey Borneo yetkililerinin, söz konusu adalarda önemli bir ekonomik faaliyet olan kaplumbağa yumurtası toplanmasına ilişkin yaptığı resmî düzenlemeler ile 1914'den beri Sipadan'daki en önemli ekonomik faaliyetin kaplumbağa yumurtalarının toplanması olduğunu belirtmiştir. Malezya, bu konuda Divan'a 1917 tarihli olan ve en azından 1950'ye kadar uygulanan Kaplumbağa Koruma Talimatnamesini vermiş ve bu kapsamda talimatnameye uygun olarak anılan adaları kapsayan bir iznin, 28 Nisan 1954 tarihinde verildiğini belirtmiştir.³⁸⁵

Yine Kuzey Borneo yetkililerinin bu adalara inşâ ettiği ve halihazırda Malezya yetkilileri tarafından idare edilmekte olan deniz fenerlerini göstermiştir. Divan, sayıca az olmakla birlikte bu faaliyetlerin *yasama, yürütme, ve yargı benzeri faaliyetler*

³⁸³ Para. 140

³⁸⁴ Para. 142

³⁸⁵ Para. 143

olduğunu makul bir zaman dilimini kapsadığını ve devletle ilgili faaliyetlerin uygulanmasına ilişkin niyeti gösterir nitelikte olduğunu belirtmiştir.

Divan ayrıca, Malezya tarafından bu faaliyetler icra edilirken Endonezya ya da onun selefi olan Hollanda tarafından hiçbir zaman protesto edilmediğini veya yapılan faaliyetlerin ihtilâflı olduğunun belirtilmediğini ve bu bakımdan, 1962 ve 1963'te Endonezya'lı yetkililerin bağımsızlıktan sonra Kuzey Borneo Kolonisi veya Malezya yetkililerine adalar üzerinde inşâ edilen deniz fenerlerinin, Endonezya toprakları üzerinde bulunduğunu, bu fenerlerin seyir güvenliği veya seyrin bölgedeki özel önemi gözönüne alınarak inşâ edilmiş olsalar bile, böyle bir davranışın olağan dışılığı hatırlatmadığını belirtmiş ve adalar üzerindeki egemenliğin *etkinlik* bağlamında Malezya'ya ait olduğuna hükmetmiştir³⁸⁶.

3. Endonezya-Malezya Kararının Ege'de Mevcut Duruma Etkisi

Endonezya-Malezya Kararı aslında Divan'ın *etkinlik* kavramından yola çıkarak verdiği Nikaragua-Honduras Kararı'na benzemektedir. Nikaragua-Honduras kararında Honduras'ın geleneksel hattı iddia ederek öne sürdüğü *etkinlik* faaliyetleri kadar belirgin olmasa da, bu kararda da Malezya tarafından öne sürülen etkinlik faaliyetleri daha baskındır.

Tarafların egemenlik devirlerini haklı bulmayan Divan, ortada başka bir hak iddiasının dayandırılacağı neden kalmadığından, 1969 yılı olarak belirlediği kritik tarihten sonraki *etkinlik* faaliyetlerine göre karar vermiştir.

Burada da etkin olan unsur Malezya Devleti'nin yasama, yürütme ve yargı benzeri faaliyetler olarak gördüğü devlete isnat edilebilecek faaliyetler ve her ne kadar zayıf bir unsur olsa da Malezya'nın adalarda kurup işlettiği fenerlere vurgu yapmıştır. Tarafların egemenlik devri iddialarının geçersizliği anından itibaren adalar egemenliği belli olmayan bir statüye düşmüş, bundan sonrada Mahkeme tek dayanak olarak *etkinlik* kavramını bulduğundan buna göre karar vermiştir.

³⁸⁶ Para. 143-150

Eritre-Yemen kararını hatırlarsak, Sürekli Hakem Mahkemesi de burada egemenliği belli olmayan adaların egemenliğinin kime ait olduğunun belirlenmesinde etkinlik kavramını kullanmış ve tarihi süreklilik kavramını reddetmiştir. Dolayısıyla, Lozan Andlaşması madde 16 kapsamında, Divan'ın aynı yorumu Ege'deki çalışmamızın konusu adalarla ilgili olarak yapması durumunda etkinlik kavramının önem kazanacağı açıktır. Yine bu durumda gözönünde bulundurulması gereken en önemli husus, bu faaliyetlerin devlete isnat ettirilmesi ve bunun içinde ilgili adalarla ilgili devlet düzenlemelerinin bulunması durumunda, örneğin Türkiye tarafından ilgili adaların karasuları dâhil bir alanda balıkçıların avlanmalarına bir yönetmelikle izin verilmesi gibi bir uygulamada, kritik tarihten önce böyle bir uygulamaya karşı taraf tarafından ses çıkarılmaması halinde Divan'ın bakış açısıyla bu faaliyetlerin *etkinlik* faaliyeti sayılacağını açıkça söyleyebiliriz. Zira, Nikaragua-Honduras kararında da, Honduras tarafından yapılan bu türde düzenlemelere yine *etkinlik* kapsamında bir değer atfetmiştir.

Yine bu karar kapsamında, Ege'deki bahse konu adalarda karşı taraf tarafından fener inşâ edilmesine veya bu fenerlerin idare edilmesine kesinlikle göz yumulmamalıdır. Ya da örneğin seyir yardımcısı olduğu gerekçesiyle, seyirle alakalı diğer tipte cihaz yada araç/gereç kurulmasına kesinlikle karşı çıkılmalıdır. Bu türde faaliyetlere göz yumulmamalıdır.

Haritalar kapsamında da, Divan, bu kararında da tıpkı Nikaragua-Honduras kararında olduğu gibi haritaları, bir egemenlik iddiasının dayandırılabilceği kuvvetli deliller olarak bulmadığını belirtmiştir. Dolayısıyla, sunulan haritaların yine kuvvetli bir delil olarak algılanmadığını ilgili kararlar kapsamında belirtebiliriz.

D. KATAR-BAHREYN Kararı³⁸⁷

1. Tarihî Gelişim

Katar ve Bahreyn Devletleri, Arap/İran Körfezi'nin güney kesiminde, kuzeybatıda bulunan Shatt el Arab ağzıyla körfezin doğu ucundaki Umman'ın

³⁸⁷ Kararın orijinali için bkz: Maritime Delimitation and Territorial Questions between Qatar and Bahrain, Merits, Judgment, **I.C.J. Reports 2001**, p.40, (çevrimiçi), <http://www.icj-cij.org/docket/files/87/7027.pdf>, 10 Mayıs 2009

kuzeyinde bulunan Hürmüz Boğazı arasındaki bölgenin hemen hemen ortasında, yer almaktadır. Bahreyn'in ana adasının batısı ve güneyi ve Katar Yarımadası'nın güneyinde bulunan topraklar, Suudi Arabistan Krallığı'na aittir. Körfezin kuzey kıyısındaki topraklar ise İran'a aittir.

Şekil-11: Katar ve Bahreyn Arasındaki Bölge

Katar, batıda Dawhat Salwah sahilinden, doğuda güneye doğru uzanan Khor al-Udaid'den, körfezin kuzeyine doğru uzanmaktadır, Katar'ın başkenti olan Doha, yarımada'nın doğu sahilinde bulunmaktadır.

Bahreyn, ana adanın, bu ada El-Awal Adası olarakta bilinmektedir, doğu ve batı sahillerinden uzakta bulunan birkaç ada, adacık ve sığlık'ın birleşiminden oluşmaktadır. Bahreyn'in başkenti olan Manama, El-Awal Adası'nın kuzeydoğu kesiminde bulunmaktadır.

Zubarah Bölgesi, Bahreyn'in ana adasının karşısında bulunan Katar yarımadasının kuzeybatısı sahilinde bulunmaktadır.

Hawar Adaları, Bahreyn'in ana adasının güneydoğusunda yaklaşık 10 deniz mili mesafede, Katar yarımadasının batı sahilinin yakın çevresinde bulunmaktadır.

Janan Adası, Hawar Adası'nın güneybatı ucunun açığındadır.

Fasht ad Dibal ve Qit'at Jaradah Adaları, Katar Yarımadası'nın kuzeybatı sahilinin ve Bahreyn'in ana adasının kuzeydoğusunun açığında bulunan iki deniz oluşumudur.

8 Temmuz 1991'de Katar Dışişleri Bakanı, UAD Sicil Dairesinde Bahreyn'e karşı iki devlet arasında; Hawar Adaları üzerinde egemenlik, Dibal ve Qit'at Jaradah sığılıkları üzerinde egemen haklar ve iki devlet arasındaki deniz alanlarının sınırlandırılması sorunu ile ilgili bir dava başvurusunda bulunmuştur. Katar, bu başvuruda Divan'ın taraflar arasında 1987 Aralık ve 1990 Aralık aylarında yapılmış 2 andlaşma nedeniyle yargılama yetkisine haiz olduğunu iddia etmiştir. Katar'a göre, Bahreyn tarafından 26 Ekim 1988'de önerilmiş olan formül Katar tarafından Aralık 1990'da kabul edilmiştir. Bu formül, bundan sonra *Bahreyn formülü* olarak anılacaktır³⁸⁸.

Bahreyn, Sicil Dairesi'ne 14 Temmuz 1991 ve 18 Ağustos 1991 tarihlerinde gönderdiği mektupları aracılığıyla Katar tarafından iddia edilen yargılamanın esasına itiraz etmiştir³⁸⁹.

Divan, yargılamanın ve başvurunun kabulüne ilişkin 1 Temmuz 1994'de verdiği kararında; 19 ve 21 Aralık 1987 tarihleri arasında ve yine 19 ve 26 Aralık 1987 tarihleri arasında Suudi Arabistan Kralı ve Katar Emiri arasında yapılan belgelerin teatisi işleminin ve Doha'da 25 Aralık 1990'da Bahreyn, Katar ve Suudi Arabistan Dışişleri Bakanları tarafından imzalanan ve kayıtlara geçen belgenin, taraflar arasında haklar ve ödevler doğuran uluslararası bir andlaşma olduğunu belirtmiş ve bu andlaşma hükümlerine göre de tarafların aralarındaki sorunu Bahreyn formülü kapsamında, Divan'a getirebileceklerini belirtmiş ve başvuruyu kabul etmiştir³⁹⁰.

Katar-Bahreyn uyuşmazlığının da karmaşık bir tarihi vardır. Körfez'deki seyirle geleneksel olarak bölgede yaşayanlar ilgilenir. 16. yüzyılın başından itibaren

³⁸⁸ Para. 1

³⁸⁹ Para. 3

³⁹⁰ Para. 41 of Judgment of the Court dated 1 July 1994

Avrupalı güçler, Hindistan'a giden ticaret yollarının biri boyunca uzandığı için bölgeye ilgi göstermeye başlamışlardır. Böylece Portekizliler aynı isimdeki boğazın üzerinde olan ve körfezin Hint Okyanusu'na açıldığı yer olan Hürmüz'ün kontrolünü almışlardır. Portekiz'in fiilî ticaret tekeli, 17. yüzyılın başına kadar tartışmasıdır. Büyük Britanya, o zamanlar körfezdeki Doğu Hindistan Şirketi'nin büyüyen ticarî çıkarlarını korumak üzere bulunan varlığını sağlamlaştırma konusunda endişeye düşmüştür³⁹¹.

1797 ve 1819 yılları arasında Büyük Britanya, Qawasim tarafından İngiliz ve yerel gemilere karşı izin verilen Arap kabileleri tarafından yapılan korsanlık ve yağmacılık eylemlerine yanıt olarak çok sayıda cezalandırıcı sefere çıkmıştır. 1819'da, Ras al Khaimah'ın yönetimini ele geçirmiş, burası Qawasim'in karargahıdır ve bölgedeki çeşitli şeyherle müstakil andlaşmalar imzalamıştır. Bu şeyhler, genel bir barış andlaşmasına gitme konusunda garanti vermişlerdir. Hatta böyle bir andlaşma Ocak 1820'de İngiliz Hükümeti ve Ras al Khaimah, Jourat al Kamra, Abu Dhabi ve Zyah şeyhleri ve takip eden haftalarda Dubai şeyhi, Sharjah şefi, Bahreyn şeyhleri, Ajman şefi ve Umm al Qaywayn şefi tarafından imzalanmıştır. Bu andlaşmaya göre, şeyhler ve şefler, kendileri adına *inter alia* (diğerleri yanında) korsanlık ve yağmacılıktan gelecekte uzak durmayı garanti etmişlerdir. Korsanlık, ne yazık ki devam etmiş ve 1835'te İngiltere'nin girişiyle, o zamanlar ateşkesci şeyhlikler (Trucial Shikhdoms) olarak bilinen şeyhliklerin başındaki kişiler tarafından bir deniz ateşkes (maritime truce) andlaşması imzalanmıştır. Bu andlaşma, her yıl yenilenmiş, ta ki 24 Ağustos 1853'te sürekli bir Deniz Barışı Andlaşması imzalanana kadar. Bu andlaşmaya uyma, Büyük Britanya tarafından gerekirse kuvvet kullanılmak suretiyle garanti altına alınmıştır. Denizde barışı sağlamak ve çıkarlarını korumak gerekliliği, Büyük Britanya'yı kabile sorunlarına müdahaleye çekmiştir. Ancak bu müdahale, bahse konu coğrafyada bulunan çeşitli şeyhlikler ve bölgeler üzerinde herhangi bir İngiliz egemenliği veya hükümdarlığı tesis etmemiştir. 19. yüzyılın sonuna doğru, Büyük Britanya, Körfezde koruma ile ilgili genel bir politika kabul etmiştir. Bu da Bahreyn, Abu Dhabi, Sharjah ve Dubai gibi çok sayıda şeyhliklerle özel andlaşmalarla sonuçlanmıştır. İngiliz çıkarlarının bölgedeki temsili, körfezde ikâmet eden bir İngiliz siyasî sine emanet edilmiştir. Bu İngiliz siyasî

³⁹¹ Para. 37

ajanları, daha sonra İngiltere'nin andlaşmalar yaptığı çeşitli şeyhliklerin emrine verilmiştir³⁹².

31 Mayıs 1861'de İngiliz Hükümeti, andlaşmada Bahreyn'in bağımsız idarecesi olarak gösterilen Şeyh Muhammed bin Halife ile bir Sürekli Barış ve Dostluk Andlaşması imzalamıştır. Andlaşma kapsamında, Bahreyn, *inter alia* (*diğerleri yanında*) her türlü deniz saldırısından uzak durmayı üstlenmiştir. İngiltere de buna karşılık Bahreyn'e saldırganlığa karşı koyabilmesi için Bahreyn'e her türlü desteği sağlamayı kabul etmiştir³⁹³.

Katar Yarımadası'ndaki düşmanlıkları takiben, 1867'de Doha ve Wakrah kasabaları, Bahreyn ve Abu Dhabi şeyhlerinin müşterek kuvvetleri tarafından yok edilmiştir. Bu hareket, Körfez'deki İngiliz siyasî temsilcisinin müdahalesine izin vermiştir. O da Bahreyn Şefi Şeyh Ali bin Halife ile 6 Eylül 1868'de, Şeyh Katar Şefi Muhammed El-Tâni ile de 12 Eylül 1868'de anılan Şeyhlerin her biriyle bir andlaşma yapılmasını sağlayan görüşmeler yapmıştır. Bu andlaşmalarla, Bahreyn Şefi, *diğerleri yanında (inter alia)* belirli bazı korsanlık suçlarının selefi olan Muhammed bin Halife tarafından işlendiğini tanımış ve denizdeki barışı korumak adına ve daha fazla rahatsızlığın meydana gelmesini önlemek adına ve Siyasî Temsilci'yi olanlar adına bilgilendirmek amacıyla, Siyasî temsilciye bir temsilci atamaya söz vermiştir. Katar Şefi'de, *bunların yanında (inter alia)*, Doha'ya dönmeyi ve burada barış içinde yaşamayı, düşmanca niyetle denize açılmamayı ve sorunların ya da anlaşmazlıkların ortaya çıktığı zaman sürekli olarak siyasî temsilciye danışmayı garanti etmiştir. 13 Eylül 1868'de, tekrar İngiliz siyasî temsilcisinin arabuluculuğunda, kabile şefleri Katar eyaletinde ikâmet eden, Bahreyn Şefi Şeyh Ali bin Halife'ye resmen, önceden Bahreyn Şefine ödenen yıllık meblağları, ödemeyi kabul etmişlerdir. Bu meblağlar, Doha'daki Muhammed Al-Tani'ye ödenmiştir. O da sırasıyla, kendi katkısıyla birlikte siyasî temsilciye Bahreyn Şefi'nin temsilcisine dağıtılmak üzere iletmiştir³⁹⁴.

³⁹² Para. 38

³⁹³ Para. 39

³⁹⁴ Para. 40

Bahreyn'e göre, 1867-1868 olaylarının, Katar'ın Bahreyn'den ayrılmadığını, Bahreyn'den ayrı ve bağımsız olduğunu göstermediğini, belirtmektedir³⁹⁵.

Katar'a göre ise, 1868 andlaşmaları, ilk kez olarak Katar'ı kimliği altında resmen tanımıştır. Andlaşmalar Katar yöneticisi ile, Bahreyn yöneticisinin eşit olduğu yönünde işlemiştir. Aynı zamanda İngiltere'de Bahreyn Şeyh'inin yetkilerinin Katar'a kadar uzanmadığını onaylamıştır³⁹⁶.

İngiltere, o zamana kadar Körfez'de baskın deniz gücü olurken, Osmanlı İmparatorluğu da körfezin güney kesimi olan bölgeler üzerinde kendi egemenliğini tekrar kurmuştur. 1870'lerin başlarında, Osmanlılar, Bida'da bir garnizon kurmuş ve Katar'ı, yönetim bölümlerinden biri haline getirmiştir. Bu alanın korunması görevini de, Katar kazasının kaymakamı olarak belirlenen Şeyh Muhammed El-Tani'ye vermiştir. Osmanlı, Katar Yarımadası'nda 40 yıldan daha uzun süre kalmıştır³⁹⁷.

Osmanlı'ların Katar yarımadasına gelişini takip eden yıllarda, Büyük Britanya, Bahreyn üzerindeki etkisini artırmış ve 22 Aralık 1880 ve 13 Mart 1892'de yapılan andlaşmalarla Bahreyn'in, İngiltere'nin rızası olmadan herhangi bir üçüncü devletle andlaşma yapmamasını sağlamıştır³⁹⁸.

Daha sonra İngiltere ve Osmanlı arasında mevcut sorunları çözmek ve yanlış anlamaları ortadan kaldırmak amacıyla görüşmeler başlamış ve neticede 29 Temmuz 1913'te Anglo-Osmanlı andlaşması olan "*İran Körfezi ve bu alanın etrafındaki bölgelerle ilgili andlaşma*" imzalanmıştır. Ancak hiçbir zaman onaylanmamıştır. Bu andlaşmanın 2. Bölümü, Katar ile ilgilidir. Andlaşmaya göre, 11. madde, Osmanlı Necid sancağı ile Katar Yarımadası'nı ayıran çizgiyi belirlemektedir³⁹⁹.

Katar, bu andlaşmanın onaylanmamasının nedeni olarak 1. Dünya Savaşı'nın çıkmasını göstermiştir. 9 Mart 1914'te yine İngiltere ve Osmanlı arasında Aden sınırına ilişkin bir andlaşma imzalandığını ve bu andlaşmanın aynı yıl

³⁹⁵ Para. 41

³⁹⁶ Para. 42

³⁹⁷ Para. 43

³⁹⁸ Para. 44

³⁹⁹ Para. 45

onaylandığını ve andlaşmanın 3. Maddesinde belirtilen Katar'ı Necid sancağından ayıran hattın, 29 Temmuz 1913 tarihli andlaşmanın 11. maddesiyle uygun olduğunu belirtmiştir⁴⁰⁰.

Bahreyn, 1913 Andlaşması'nın onaylanmamasının nedeni olarak, taraflar arasındaki karmaşık tekliflere bağlamış ve bunların daha sonra birbirinden ayrı düştüğünü ve ayrıca, 1913 Andlaşması'nın 1914 Andlaşması ile uyuşmadığını belirtmiştir⁴⁰¹.

1913 Andlaşması'nın neticelenmesinden sonra, Osmanlı, Doha'daki Garnizonu'nu muhafaza etmiş ve buradaki son personel de İngiliz savaş gemisinin 19 Ağustos 1915'te bölgeye varışını müteakip burayı terk etmiştir. 3 Kasım 1916'da Büyük Britanya ve Katar Şeyhi bir andlaşma imzalamıştır. Buna göre, Katar, İngiliz Hükümeti'nin izni olmadan başka devletlerle görüşmeler ya da andlaşmalar yapamayacaktır. Buna karşılık ta İngiltere Katar Şeyhi'ni ve bölgesini herhangi bir saldırıya karşı koruyacaktır. Andlaşmada, Katar bölgesi olarak bahsedilen alanın dışına andlaşma hükümlerinin uzatıldığına ilişkin bir hüküm yoktur⁴⁰².

2 Aralık 1925'te Bahreyn yöneticisi ile Doğu ve Genel Kartel (Syndicate) Limited Şirketi arasında ilk petrol arama izni andlaşması imzalanmıştır. Buna göre, Bahreyn yöneticisi, kendi kontrolü altındaki bütün bölgelerde, petrol şirketine 2 yıl süreli ve 2 yıl uzatma opsiyonlu bir arama izni vermiştir⁴⁰³.

17 Mayıs 1935'te Katar tarafından, bir İngiliz şirketi olan Anglo-İran Petrol Şirketi'ne arama izni verilmiştir. Buna karşılık İngiltere'de Katar'a, sağladığı koruma karşılığında onun karadaki alanlarını genişleteceğini vaad etmiştir. Andlaşma'nın 2. maddesine göre, petrol şirketi Katar Şeyhi'nin kontrolü altında bulunan bütün bölgelerde petrol arayabilecektir. Bu bölge, Andlaşma'ya ek olarak konulan haritada, Suudi Arabistan ile Katar'ı ayıran hattın kuzeyi olarak gösterilmiştir⁴⁰⁴.

⁴⁰⁰ Para. 46

⁴⁰¹ Para. 47

⁴⁰² Para. 48

⁴⁰³ Para. 49

⁴⁰⁴ Para. 50

28 Nisan 1936'da taraflar arasında verilen imtiyazlarla ilgili çıkan tartışmaya belirttiği görüşünde Bahreyn Hükümeti'nin danışmanı olan Charles Belgrave, İngiliz siyasî temsilcisini Bahreyn Adası güneyi ile Katar sahili arasında uzanan Hawar Adaları grubunun tartışmasız bir biçimde Bahreyn devletine ait olduğu konusunda bilgilendirmiştir⁴⁰⁵.

6 Mayıs 1936'da İngiliz siyasî temsilcisine gönderilmiş olan bir mektupta Bahreyn'de bulunan siyasî temsilci, Bahreyn'in Hawar Adaları üzerindeki iddiasını desteklemiştir. 25 Mayıs 1936'da siyasî temsilci, Dışişleri Bakanı'na yazdığı bir mektupta, Hawar Adaları'nın Bahreyn Şeyhine ait olması gerektiği eğiliminde olduğunu belirtmiştir. Daha sonra, bu doğrultuda Hindistan Ofisi Yetkilileri 10 Temmuz 1936'da Bahreyn'i bilgilendirmiştir. Ancak yapılan bu yazışmalar, Katar Şeyhi'ne iletilmemiştir⁴⁰⁶.

1937'de Katar, Zubarah bölgesinde yaşayan Naim kabilesini vergilendirmeye çalışmıştır. Ancak Bahreyn, bu bölgedeki Katar'ın bu iddiasına karşı çıkmıştır. Bahreyn'e göre Katar buraları zor kullanarak almış ve buralardaki Bahreyn vatandaşlarını yok etmiştir. Katar'a göre ise, yapılan bu eylem (vergilendirme), O'nun otoritesinin kuvvet kullanarak uygulanmasını göstermektedir. Böylelikle Naim kabilesinin kaçakçılık ve diğer kanunsuz etkinliklerini durdurmaya çalıştığını belirtmiştir⁴⁰⁷.

Katar, 1937'de Bahreyn'in Hawar Adaları'nı kanunsuz bir biçimde işgâl ettiğini iddia etmiştir. Bahreyn'e göre ise, bu faaliyetler buralarda sürekli devam eden yönetiminin yasal faaliyetlerini göstermektedir⁴⁰⁸.

10 Mayıs 1938 tarihli bir mektupta, Katar, İngiliz Hükümeti'ne, Bahreyn tarafından Katar'a karşı girişilen düzensiz eylemleri protesto ettiğini bildirmiştir⁴⁰⁹.

11 Temmuz 1939'da İngiliz Hükümeti, Bahreyn ve Katar'ı, Hawar Adaları'nın Bahreyn'e ait olduğuna karar verdiği konusunda bilgilendirmiştir⁴¹⁰.

⁴⁰⁵ Para. 52

⁴⁰⁶ Para. 54

⁴⁰⁷ Para. 55

⁴⁰⁸ Para. 56

⁴⁰⁹ Para. 57

Katar, 4 Ağustos 1939, 18 Kasım 1939, 7 Haziran 1940, 13 Temmuz 1946 ve 21 Şubat 1948'de olmak üzere 5'den az olmayan protesto gönderdiğini iddia etmiştir. Bahreyn'e göre ise protesto sayısı 3'tür ve onlarda Temmuz 1946, Şubat 1948 ve Nisan 1965 tarihlerinde gönderilmiştir⁴¹¹.

Bahreyn aynı zamanda, 1937'den 1960'ların ortalarına kadar çok sayıda resmî belge ile Büyük Britanya ve Katar'a Zubarah Bölgesi'yle ilişkili iddialarını ilettiğini belirtmiştir⁴¹².

24 Haziran 1944'te İngiliz siyasî temsilcisi arabuluculuğunda, iki taraf Zubarah bölgesine ilişkin aşağıdaki kapsamda bir andlaşma imzalamıştır⁴¹³.

“Bahreyn ve Katar geçmişte olduğu gibi aralarındaki dostça ilişkileri onarmayı kabul eder. Katar, Zubarah Bölgesi'ne ilişkin geçmişte var olmayan hiçbirşey yapmamayı garanti eder. Bu, El-Halife'ye saygıdan kaynaklanmaktadır. Bahreyn, aynı zamanda, Katar'ın çıkarlarına zarar verecek herhangi bir şey yapmamayı üstlenir. Bu andlaşma, Katar'da hakları korunan Petrol Şirketi'ni etkilemeyecektir. “

Bahreyn'e göre bu andlaşmanın zayıf yönü, onun *status quo ante* kavramını kullanmasında yatmaktadır. Her iki tarafın asıl hedefi, Zubarah Bölgesi'nde kendi egemenliklerini tanımak iken, andlaşmayı her bir devlet kendisine en uyan biçimi engelleyen bir şekilde yorumlamıştır⁴¹⁴.

1950'de Bahreyn ve Katar, Bahreyn'de bulunan İngiliz siyasî temsilcisinin arabuluculuğunda Zubarah bölgesine ilişkin başka bir andlaşmaya varmıştır. 7 Şubat 1950 tarihli, İngiliz siyasî temsilcisinin Dışilişkiler bürosuna gönderdiği mektupta, bu andlaşma şöyle tanımlanmıştır⁴¹⁵.

“Katar, Bahreyn Şeyhi'nin Zubarah bölgesine vatandaşlarını ve kabile üyelerini otlatma için herhangi bir pasaport ya da gümrük işlemlerine tabi olmaksızın

⁴¹⁰ Para. 57

⁴¹¹ Para. 58

⁴¹² Para. 58

⁴¹³ Para. 59

⁴¹⁴ Para. 60

⁴¹⁵ Para. 62

gönderebileceğini, kaleyi boşaltmayı kabul ettiğini, buna karşılık olarak Bahreyn Şeyh'inin Suudi Arabistan'a uyguladığı transit ücretler mükabilinde Katar'dan gelen mallara izin vermesini istediğini belirtmiştir. Şeyh Selman bunu kabul etmiş ve Zubarah bölgesine 150-200 kişiyi erzaklarıyla beraber göndermiştir.”

Bu andlaşma, sorunu çözmemiştir. 1964'te, İngiliz siyasî temsilcisi, Katar'a, Bahreyn tarafından İngiliz Hükümeti'ne gönderilen iddialarda Fasht ad Dibal ve Qit'at Jaradah'in, Bahreyn karasularında olduğunu ve bu nedenle Bahreyn'e ait olduğunun belirtildiğini ve bu nedenle 1947'deki hattı değiştirmesini talep eden bir mektup göndermiştir. 21 Nisan 1965'te Katar bu iddiaları reddettiğini İngiliz Hükümeti'ne bildirmiştir⁴¹⁶.

15 Ağustos 1971'de Bahreyn, 3 Eylül 1971'de de Katar, İngiltere tarafından korunan devlet olma statüsünden vazgeçmiş ve 21 Eylül 1971'de her ikisi Birleşmiş Milletler'e katılmıştır⁴¹⁷.

1976'dan itibaren, Suudi Arabistan Kralı arabulucuşunda yapılan görüşmeler taraflar arasında andlaşmayla sonuçlanmıştır. Bu arabulucuşun ilk neticesi, Mart 1983'te geliştirilen bir dizi “*Bir çözüme ulaşmak için gerekli sistemin prensipleri*” onaylanmıştır. Suudi Arabistan tarafından 19 Aralık 1987'de gönderilen şartlarda Katar tarafından 21 Aralık 1987'de, Bahreyn tarafında da 26 Aralık 1987'de kabul edilmiştir. Bu şartlar, Suudi Arabistan tarafından daha sonra duyurulmuştur. Buna göre, tarafların sorunun daha önceden kabul ettikleri prensipler, özellikle beşinci prensip ekseninde hakemlikle çözülmesini kabul ettiklerini belirtmişlerdir. Yine Aralık 1987'de teati edilen belgelerde zikredildiği gibi, bu kapsamda üç tarafın katılımıyla bir Komite oluşturulmuştur⁴¹⁸.

26 Ekim 1988'de Suudi Arabistan tarafından Katar'a, daha sonra Bahreyn Formülü olarak bilinen metin iletilmiştir⁴¹⁹. Buna göre:

⁴¹⁶ Para. 64

⁴¹⁷ Para. 65

⁴¹⁸ Para. 66

⁴¹⁹ Para. 67

“Taraflar Divan’dan, herhangi bir bölgesel hak veya aralarında farklılık olabilecek diğer başka bir hak veya çıkar konusunda karar vermesini ve kendilerinin müstakil deniz yatağı deniz alanlarının, toprakaltının ve bu alanların üzerindeki su kesimi konusunda karar vermesini istemiştir.”

6-7 Aralık 1988’te Komite’nin 6. Toplantısında, tarafların anlaşamaması üzerine, Suudi arabulucu 3’lü komisyonun görevini tamamladığına karar vermiş ve bundan sonra da Komite tarafından başka toplantı yapılmamıştır⁴²⁰.

Aralık 1990’da Doha’da, Arap Konseyi Körfez Devletleri’nin İşbirliği Toplantısı’nda Katar, Bahreyn formülünü kabul etmeye hazır olduğunu açıklamıştır. Bu toplantıyı takiben de, Katar, Bahreyn ve Suudi Arabistan Dışişleri Bakanları arasında “Arabulucuğun çatısı altında . . . Kral Fahd Bin Abdül Aziz” kayda alan bir zabıt imzalanmıştır. Suudi Arabistan Dışişleri Bakanı huzurunda, Katar ve Bahreyn Dışişleri Bakanları arasında mevcut sorun hakkında danışmalar meydana gelmiştir. Bu zabıt metni, Arapça dır ve tarafların yaptığı İngilizce çevirileri belirli noktalarda farklılıklar içermektedir. Kral Fahd, arabuluculuğuna Mayıs 1991’e kadar devam etmiştir. Kral Fahd’ın arabuluculuğundan beklenen netice alınmayınca Katar, 8 Temmuz 1991’de dava işlemlerini başlatmış ve uyuşmazlığı Bahreyn lehine olmak üzere Divan’a getirmiştir⁴²¹.

2. Tarafların Uyuşmazlığa İlişkin İddiaları ve Mahkeme’nin Kararı

a. Katar’ın İddiaları

Bahreyn, Katar Yarımadası’nın kuzeybatı kısmında bulunan Zubarah Bölgesi’nde egemenliğe sahip değildir. Zubarah bölgesine ilişkin Katar, bu bölgede egemenliğin Bahreyn’e ait olmadığını iddia etmiştir. İlginç bir biçimde egemenliğin kendine ait olduğunu da iddia etmek yerine böyle bir iddiada bulunmuştur. Katar’ın 1930’larda Zubarah’deki ana ilgi alanı sınırlarının güvenliğini sağlamak ve gümrük vergileriyle ithal edilen malların kontrolüdür. 1937’de Katar, kendi egemenliğinde

⁴²⁰ Para. 68

⁴²¹ Para. 69

olan bir bölgede yetkisini kuvvet kullanarak genişletmiştir. Bu yetki, daha sonra 1937'de Bahreyn'e yardımı reddeden İngiltere tarafından da tanınmıştır. Bahreyn 1868'den beri Zubarah'ta herhangi bir resmî andlaşma yapmamıştır; ancak, Katar burada egemen haklarını kullanarak çok sayıda andlaşma yapmıştır. Bahreyn'in Zubarah'ta kullandığı haklar, kişisel hakların kullanımıdır; egemen hakların kullanımı değildir⁴²².

Katar, Hawar Adaları üzerinde egemenliğe sahiptir. Katar, yakınlık ve bölgesel bütünlük gereği, Hawar Adaları'nın kendi egemenliğinde olması gerektiğini belirtmiştir. Hawar Adaları'nın ya tamamen, ya da kısmen Katar kıyısından 3 deniz mili uzaklıkta bulunduğunu, tamamının ise 12 deniz mili olan modern karasuları sınırına uyduğunu dolayısıyla da kendi egemenliğinde olması gerektiğini belirtmiştir. Jeoloji ve jeomorfoloji açısından da aslında bu adaların Katar'ın parçası olduğunu iddia etmiş ve çeşitli haritalar ileri sürmüştür. *Ege'de Türk tezi olan coğrafi yakınlık tezine benzerliğe dikkat ediniz*. Bahreyn'in Büyük Britanya'nın 1939 tarihli kararına istinaden yaptığı iddiaya da Katar'ın şimdiye kadarki milletlerarası ilişkilerinde, bu kararın bağlayıcılığını tanıdığı fikrini yaratacak şekilde asla davranmadığını ve bu karara hiçbir zaman rıza göstermediğini söyleyerek karşı çıkmıştır⁴²³.

Bahreyn'in Janan Adası üzerinde egemenliği bulunmamaktadır. Janan Adaları'na ilişkin olarak ta, yine yakınlık gerekçesini kullanmış, hatta bir kısmının Katar kıyılarına suların en çok çekildiği çizgiye 3 milden daha yakın olduğunu belirtmiştir⁴²⁴.

Fasht Al Dibal (FD) ve Qit'at Jaradah (QJ) deniz oluşumları, Katar egemenliğinde bulunan cezir yükseklikleridir. Katar'a göre QJ sadece bir cezir yüksekliğidir. Dolayısıyla bu ona bir adanın bahşettiği hakları kazandırmamaktadır. QJ, Katar'ın karasuların dahilinde kalacağından Katar'ın egemenliğine tâbi olmalıdır. FD, Katar'a göre bir cezir yüksekliğidir⁴²⁵.

⁴²² Para. 71

⁴²³ Para. 99

⁴²⁴ Para. 151

⁴²⁵ Para. 189

b. Bahreyn'in İddiaları

Bahreyn, Zubarah Bölgesi üzerinde egemenliğe sahiptir. 1783'den 1937'e kadar Bahreyn, etkin işgâl kavramının kapsamına uygun olarak ve Zubarah bölgesinde yaşayanların sadakatının bölgesel standartlarını örnek alarak bunların her ikisi yönünden bölgede uluslararası olarak tanınmış hakka sahiptir. Ayrıca, Katar'ın Zubarah'ı işgâl ederek burayı 1937'den beri kontrolü altına almasının, diğer ifadesiyle işgâlinin ilgili dönem gözönüne alındığında uluslararası belgelere göre kuvvetin yasal olmayan kullanımına girdiğini, böyle fiili işgâllerinde Zubarah üzerinde egemenlik yetkisi vermeyeceğini iddia etmiştir⁴²⁶.

Janan ve Hadd Janan da dahil olmak üzere Hawar Adaları Bahreyn'in egemenliği altındadır. Bahreyn, Katar'ın iddiasının geçersiz olduğunu; zira, Palmas Adası davasında hakem Max Huber'in "*Yakınlık hakkını (Yakınlıktan dolayı o bölgenin yakın olan devlete ait olacağı savı), bölgesel egemenliğin temeli olarak anlamak, uluslararası hukuk'a göre temeli olmayan bir kavramdır*"⁴²⁷ açıklaması doğrultusunda bu hususu belirttiğini söylemiştir. Bahreyn, Hawar Adaları üzerindeki egemenliğini son iki yüzyıldır sürekli ve tartışmasız olarak uygulamıştır. Katar ise, bu adalar üzerinde herhangi bir çekişmeli otorite kullanmamıştır. Bahreyn egemenlik uygulamalarına çeşitli örnekler vererek iddiasını desteklemiştir. Bahreyn tarafından ileri sürülen bir başka husus ise, Büyük Britanya'nın 1939 tarihli bir kararı olmuştur. Bahreyn'e göre bu karar, Büyük Britanya'yı adalar hakkında karar vermeye hem Katar, hem de Bahreyn'i davet etmiş olduğundan dolayı bir nevi hakem kararı gibi görülmelidir. Janan Adaları ile ilgili olarak, bu adalar çevresindeki balıkçıların faaliyetlerini hatırlatmış, bu balıkçılık faaliyetleri ve diğer bazı faaliyetlerin ışığında, ada üzerinde Bahreyn'in egemenliğine hükmedilmesini talep etmiştir⁴²⁸.

Fasht Al Dibal (FD) ve Qit'at Jaradah (QJ) deniz oluşumları, Bahreyn'in egemenliğindedir. Bahreyn, QJ'deki faaliyetlerini ileri sürerek adalarda egemenlik iddiasında bulunmuştur. FD, Bahreyn'e göre de bir cezir yüksekliğidir⁴²⁹.

⁴²⁶ Para. 73

⁴²⁷ United Nations, Reports of International Arbitral Awards, Vol. II, p. 869

⁴²⁸ Para. 100-101

⁴²⁹ Para. 199-200

c. UAD'nin Kararı

Zubarah bölgesi, günümüz Bahreyn'inin yöneticisi durumunda bulunan Al Khalifah ailesinin esas memleketi olmaktadır. Ancak bölge 1860 yılından bu yana Al-Thani ailesinin kontrolü altında bulunmaktadır ve bu aile, kendi otoritesini o tarihlerden bu yana pekiştirmiştir. Divan da bu yoruma katılmış ve tarihî bazı olaylara atıfta bulunarak bu yorumunu desteklemiştir. Divan'a göre, Katar'ın 1868 yılında Büyük Britanya ile yaptığı andlaşma, ayrıca kurulmuş olan Katar hâkimiyetinin bölge ile yakından ilgili devletler olan Osmanlı ve İngilizler arasında akdedilmiş andlaşmalarda zikredilmiş olması, hep bu sonucu destekler mahiyettedir. Dolayısıyla Zubarah bölgesinde egemenliğe Katar'ın sahip olduğu kararına varmıştır⁴³⁰.

Hawar Adaları'na ilişkin, Divan tarafların diğer iddialarına sessiz kalırken, 1939 Kararı'na odaklanmıştır. Kararın, şekli bir hakem kararı olarak nitelendirilemeyeceğini dolayısıyla *kesin hüküm (res judicata)* etkisinden mahrum olduğunu; ancak, yine de hukukî bir etkiden tamamen yoksun olmadığını belirtmiştir. İki devlet de, egemenliklerini ilgilendiren bir mevzuda Büyük Britanya'ya karar vermesi hususunda rıza göstermişlerdir ve Karar, bu yüzden ikisi içinde bağlayıcıdır. Dolayısıyla Hawar Adaları üzerinde egemenliğe, Bahreyn sahiptir, kararına varmıştır⁴³¹.

Janan Adaları'na ilişkin; Divan, tarafların ana iddialarını göz ardı etmeyi uygun bulmuş ve karar için başka yere müracaat etmiş; ancak, bu kez 1939 Kararı'nı kullanmamıştır; çünkü, ilgili kararda Janan Adaları'ndan bahis yoktur. 1947 yılında Büyük Britanya tarafından Katar ve Bahreyn'e gönderilen bir mektupta Janan Adaları'nın Hawar Adaları'na ait olmadığı hatırlatılmış ve bu adaların, Katar'a ait olduğu belirtilmiştir. Bu mektup, 1939 Kararı'nın ve bu karar neticesinde ortaya çıkan durumun, resmî ve dolayısıyla bağlayıcı bir yorumu olarak görmüştür. Bu nedenle

⁴³⁰ Para. 93-97

⁴³¹ Burada Divan'ın etkinlik kavramını ele almaması dikkat çekicidir. Çünkü Bahreyn tarafından ortaya konulan iddialar ciddidir. *Etkinlik* kavramını ele alarak neticeye gidilebilmesi için elde mevcut başkaca bir hak dayanağının bulunmaması gerekir. Burada Divan, 1939 tarihli kararı bir hak dayanağı saydığından *etkinlik* kavramı konu dışı kalmıştır.

söz konusu mektubu ve içeriğini taraflar için bağlayıcı kabul etmiş ve Janan Adaları üzerinde Katar'ın egemen olduğu kararına varmıştır⁴³².

Fasht Al Dibal (FD) ve Qit'at Jaradah (QJ) ye ilişkin; Divan, FD ile ilgili, aynı anda iki ayrı devletin karasularında bulunan cezir yüksekliklerinin eşit uzaklık hattının çizimi esnasında esas nokta olarak kullanılamayacağını belirtmiştir. Neticede, FD'yi dikkate almadan çizilen eşit uzaklık hattı uyarınca, FD'nin Katar'a ayrılan bölgede bulunması nedeniyle Katar'ın egemenliğinde olduğuna karar vermiştir. QJ ile ilgili, tarafların hazırlamış oldukları ilmî mütalâaları incelemiş, bunun neticesinde Katar tarafından görevlendirilmiş bilirkişilerce sunulan raporda bile QJ'nin bir cezir yüksekliği olarak tanımlanmadığı tespit edilmiştir. Bu yüzden bir ada olarak kabul edilmiştir. Ada'nın küçük oluşu nedeniyle, başka şartlar altında bir egemenlik tesisine yetmeyecek olan faaliyetlere rağmen, Bahreyn tarafından yapılan bu faaliyetler, fener dikilmesi, artezyen kuyusu açılması emri, petrol arama izni, balık tuzaklarına izin verilmesi faaliyetleri, Doğu Grönland'ın Hukukî Statüsüne yapılan bir atıfla yeterli bulunmuştur⁴³³. Dolayısıyla bu bölgede Bahreyn'in egemen olduğuna karar verilmiştir⁴³⁴.

3. Katar-Bahreyn Kararı'nın Ege'deki Mevcut Duruma Etkisi

Bu kararda Divan'ın daha çok tarafların geçmişteki egemenlik uygulamalarına ilişkin değerlendirmelerde bulunduğunu ve birbirlerinin egemenlik alanlarına rıza göstermeleri durumunda buna göre karar verdiğini görürüz. Örneğin, Zubarah bölgesi için 1860 yılından beri bölgenin Katar'ın elinde bulunması ve bu egemenliğin başka devletlerce tanınmasına binaen, Hawar ve Janan Adaları'nda ise Büyük Britanya tarafından verilen kararlara değil, aksine bu kararlara, taraflar tarafından rıza gösterilmesine göre karar vermiştir. FD ve QJ'nin durumları biraz tekniktir; ancak, burada QJ bağlamında Ege'yi de ilgilendiren önemli husus buradaki egemenliğin icra edilen faaliyetler kapsamında Bahreyn'e ait olduğu

⁴³² Para. 149-165

⁴³³ Ülkesel egemenliğe dair kararlar yorumlanırken gözden kaçırılması imkânsız olan bir husus da, Mahkeme'nin diğer tarafın daha üstün bir talebi söz konusu olamadığı durumlarda, egemen hakların kullanımının değerlendirilmesinde çok azla yetinebilmesidir. Legal Status of Eastern Greenland, **P.C.I.J. Series A/B, No 53**, p.46)

⁴³⁴ Para. 197-209

değerlendirmesidir. Yine burada adanın küçük olmasına binaen, fener dikilmesi, artezyen kuyusu açılması emri, petrol arama izni, balık tuzaklarına izin verilmesi faaliyetlerine değer atfedildiğini görüyoruz. FD, cezir yüksekliği olduğu için onun durumu Ege'deki durumla alâkalı değildir.

Bu kapsamda, kararda Ege'deki durumu ilgilendiren hüküm Zubarah ve QJ'ye ait olan hüküm olmaktadır. Yunanistan'ın Ege'deki faaliyetlerine bakacak olursak, tartışmalı adaların bazılarında faaliyetleri olduğu bilinmektedir. Ayrıca Avrupa Parlamentosu'na aldırıldığı karar gereği O'nun bu tartışmalı bazı adalardaki aktivitelerinin 3. taraflarca tanındığı gibi bir fiili durum mevcuttur. Ancak Zubarah bölgesinde Katar'a egemenlik veren aynı zamanda Büyük Britanya ile akdettiği andlaşma olmasına rağmen, Yunanistan adına Ege'de böyle bir durum mevcut değildir.

QJ ile ilgili ise, buradaki etkinliklere yine Divan tarafından değer atfedilmiştir. Ege'de de Yunanistan tarafından tartışmalı adalar üzerinde yapılmış ya da yapılabilecek, fener dikme, artezyen kuyusu açılma emri gibi her ne kadar küçük türde etkinlikler olsa da yine bunlara değer atfedildiğini görüyoruz. Dolayısıyla, Yunanistan tarafından faaliyette bulunan adalar kapsamında Yunanistan'ın, bu etkinliklerini ileri sürmesi durumunda bunların Divan tarafından dikkate alınabileceği sonucu çıkmaktadır.

Son olarak etkinlik kapsamında Katar'ın Bahreyn'in Hawar Adaları'na ilişkin yaptığı savunmayı Ege'deki durumu da ilgilendirdiği için zikretmek yerinde olacaktır. Katar burada, Burkina Faso ve Mali Cumhuriyeti arasındaki sınır uyuşmazlığına atıfta bulunarak⁴³⁵ etkinlik kavramının uygulanan bir bölge için geçerli olabilmesi için kullanılan bu hakkın yasal olması gerektiğini belirtmiş, eğer bu yerlerde başka bir devletinde egemenlik hakları varsa bunun bir yasal olmayan işgâl olacağını ve bunun yasal bir etkisinin olmayacağını ifade etmiş, fiili (de facto) bir işgâlin hukukî (de jure) bir duruma dönüşemeyeceğini belirtmiştir⁴³⁶. Ege örneğinde bu savunmanın ne kadar etkisi olduğu bilinmez; ama Divan, ilgili adalarda etkinlik kavramına göre değil, 1939 Kararı'na göre karar vermiştir. Bu savunmanın da

⁴³⁵ Frontier Dispute Burkina Faso/Republic of Mali Judgment, **I.C.J. Reports 1986**, pp.586-587, para. 63

⁴³⁶ Para. 107

Ege'deki durumda dile getirilebilmesi mümkündür; çünkü tartışmalı adalarda Türkiye'ninde hakları olmasına rağmen hukuka aykırı bir biçimde buralarda Yunanistan tarafından fiili bir durum yaratılmıştır ve yaratılmaktadır.

Sonuç

Ege Denizi'nin doğusunda bulunan Yunan adalarının, Türk ana karasına çok yakın konumda ve iki ülke arasında Ege'de egemenliği belirlenmemiş adaların bulunması ve bu bağlamda da bir deniz sınırının belirlenmemiş olması, Ege'deki uyuşmazlıkların temel nedenini teşkil etmektedir.

Ege Denizi, Karadeniz ile Akdeniz arasında İstanbul ve Çanakkale Boğazları'ndan sonra ikinci derecede önemli su yolunu teşkil etmektedir. Ege Denizi, bu konumu nedeniyle ticaretinin önemli bir kısmını Boğazlar ve Ege Denizi yoluyla yapan Rusya Federasyonu ve Karadeniz'e kıyısı olan diğer devletler için de önem taşımaktadır. Bu bağlamda, Ege'nin açık deniz olarak kalması, bu ülkeler tarafından da desteklenen bir durumdur.

Ege Denizi'nin yer altı kaynakları hakkında henüz yeterli bilgi toplanamamıştır. Bunda Türkiye ile Yunanistan arasındaki Ege'de iki ülkeye ait deniz yetki alanları sınırlarının tam olarak belirlenmemesi etken olmuş bu da bilim adamlarının bölgede araştırma yapmasını engellemiştir. Bununla birlikte, Ege Denizi'nde her ne kadar yetersizde olsa yapılan kimi çalışmalar, burada hidrokarbon oluşumu için uygun koşulların bulunduğunu göstermiştir. Zaten Yunanistan'da Taşöz Adası civarında petrol çıkarmaktadır. TPAO tarafından 2001 yılına ait bir raporda da Ege Denizi'nde hidrokarbon potansiyeli mevcut önemli alanlar gösterilmiştir. İleride deniz yetki alanlarının belirlenmediği bölgede petrol bulunması halinde bu durumun, iki ülkeyi savaş için karşı karşıya getirebilecek kadar önemli bir durum olacağı açıktır.

Bununla birlikte, Ege'de mevcut durum, Ege Denizi'nin paylaşımında birçok adaletsizliği içermektedir. Ege'deki ada, adacık ve kayalıkların büyük çoğunluğunun, özellikle Anadolu sahillerine yakın adaların Yunan egemenliğinde bulunması, Yunanistan'ın Ege Denizi'ni büyük oranda kontrol etmesine neden olmaktadır. Bu

durum Yunanistan'a, Ege'deki ulaşım hatlarının kontrolünü büyük çoğunlukla ele geçirmesini sağlayabilmekte, ülke savunması gerekçesiyle ana karaya ulaşılmadan ileride bir savunma hattı kurmasına olanak tanımakta ve Anadolu'ya yönelik taarruzlarda bir basamak, ileri bir üs olarak kullanılmasının yolunu açmaktadır.

Tarihsel süreç içerisinde baktığımızda, Ege Denizi'ndeki adaların hukukî statüsünü belirleyen çeşitli andlaşmalar bulunmaktadır.

Kuzey Sporad Adaları ile Kiklat Adalarının Yunan egemenliğine geçtiği hususunda uluslararası hukuk açısından herhangi bir aykırılık yoktur. Yedi Ada'nın egemenlik devirlerini düzenleyen andlaşmalarda Çuha Adası'nın ismi geçmesine rağmen Küçük Çuha Adası'nın ismi geçmemekte; ancak, ismen sayılan adalara tâbi adalar, bunların uzantısı sayılan adalar veya bunlara *bağlı adalar* gibi ifadeler yer almaktadır. Küçük Çuha Adası'da, Çuha Adası'yla birlikte Osmanlı haritalarında da ihtilâfa yer vermeyecek şekilde ve açık bir biçimde gösterilmesinden o dönemde kullanılan bağlı adalar ifadesinin ada isimlendirmelerinde kendini gösterdiğini söyleyebiliriz. Bu değerlendirme *bağlı adalar* kavramının bütün unsurlarını oluşturmuyor olsa da, unsurlarından biri olabilir görünmektedir. LBA'da geçen *bağlı adalar* kavramıyla da ilgili benzer yorum yapılabilir.

Egemenliği belirlenmemiş adalar sorunu ilk olarak Yunanistan'ın Kasım 1995'ten itibaren bu formasyonları iskâna açacağını duyurmasıyla gün yüzüne çıkmıştır. Kasım 1995 ile Ocak 1996 tarihleri arasında Yunan basınında çıkan haberlerde Yunanistan'ın, 8'i Ege Denizi'nde olmak üzere 10 küçük ve ıssız adayı iskâna açmayı planladığı bildirilmiştir. Özellikle Anadolu sahillerine yakın adacıklara öncelik verileceği bilgileri bu haberlerde yer almıştır. Yunanistan'ın bu faaliyetlerle, kendisine UAD'nin konuyla ilgili kararlarında sıklıkla ele aldığı etkinlik kapsamında durumu kendi lehine çevirmeye çalıştığı açıktır. Bu tür faaliyetler, derhal protesto edilmeli ve aynı şekilde karşılık verilmelidir.

Yunanistan'ın Megali İdea'ya dayanan ve Ege'yi bir Yunan gölüne çevirmeye çalışan yayılmacı politikası ayrı bir hukuka aykırılık içermektedir. Adalar arasında bulunan açık deniz kesimi uluslararası hukuka göre herkesin kullanımına açık ve hiç kimsenin iktisap edemeceği sahipsiz deniz kesimi kapsamına girmektedir.

Yunanistan'ın Ege'yi bir Yunan gölü olarak görme isteği de bu noktada uluslararası hukuka aykırıdır.

Bu aykırılıktan başka, her ne kadar konumuzla alâkası olmasa da yeri gelmişken değinelim, Yunanistan'ın Ege'deki kıta sahanlığının Doğudaki Ege Adaları'yla Türkiye arasındaki bölgenin ortasından geçtiğini iddia etmesidir. Eğer Yunanistan'la Doğu Ege Adaları arasında kalan deniz kesimi de varsayalım kara olsa ve Yunanistan'a ait olsaydı ve Yunanistan'la Türkiye arasındaki deniz kesimi sadece şimdiki Doğu Ege Adaları ile Türkiye arasındaki deniz alanı kadar bir bölge olsaydı böyle bir iddia mantıklı olabilirdi ama Doğu Ege Adaları'yla Yunanistan arasında büyük bir açık deniz kesimi vardır ve kaldı ki; Türkiye, 1982 BMDHS'ne taraf değildir. Bu yüzden, Türkiye kabul etmediği takdirde adaların kıta sahanlığı olduğu ilkesi bile ona karşı ileri sürülemez.

Gelecekte, bahse konu adalarda ya da civarında, seyir açısından karaya oturan gemi olması durumunda ya da bu adaların Yunanistan tarafından turizm faaliyetlerine açılması, bu adaların etrafında balık avlanmasına, Yunan Devleti tarafından bir düzenlemeyle izin verilmesi, petrol arama ya da bilimsel araştırmalar kapsamında adalara cihaz yerleştirilmesine izin verilmesi, seyir güvenliği kapsamında adalara fener yerleştirilmesi gibi faaliyetler kapsamında bahse konu adalar iki ülke arasında kriz çıkmasına aday konumdadırlar. Adaların turizme açılması gibi devlet faaliyetleri kontrol edilebilirken, gemilerin karaya oturması gibi seyirle alâkalı faaliyetler kontrol edilememektedir. Sorun, bu yönüyle hem istenmeden de olsa iki ülke arasındaki ilişkileri germeye müsait olduğu gibi, isteyerekte bunun yapılması mümkündür. Dolayısıyla Yunanistan'ın bu adaları kullanarak ilişkileri girmesi ve Türkiye'yi AB karşısında haksız göstererek te zor durumda bırakması mümkün görünmektedir.

Ege'deki sorunlar bağlamında gerilen ülke ilişkileri geçmişte hiçbir zaman savaşa neden olmamıştır. İlerde de zaman zaman ülke ilişkilerinin Ege'deki sorunlar bağlamında gerilebileceği; ancak, geçmişteki olaylara bakarak ABD ya da AB'nin arabuluculuğunda bunların savaşa dönüşmeyeceği, en azından istatistik bilimi kapsamında, söylenebilir.

Bahse konu bu adalar, LBA'da Yunanistan'a devredilmemiş olmasına rağmen günümüzün popüler uygulaması Google haritalarında, ki bu uygulama tüm dünyaya açıktır. Bu adaların isimleri Yunanca olarak gözükmekte ve yanlarında Türkçe isimleri bulunmamaktadır. Her ne kadar uluslararası mahkemeler, tek taraflı olarak iddia edilen haritalara önem atfetmese de, bu haritaların kullanımı tüm dünyaya açık olduğundan bu adaların yanında Türkçe isimlerinin de belirtilmesi için girişimlerde bulunulmasının uygun olacağı aşîkârdır.

Soruna uluslararası mahkeme kararları ışığında daha ayrıntılı yaklaşırsak, Mahkemelerin bu türde sorunlara, başkaca ciddi bir iddia olmadığı sürece;

a. Coğrafi yakınlık; bahse konu adalar eğer bir ülkenin karasuları sınırları içindeyse ve karşı tarafında gerek etkinlik faaliyetleri kapsamında gerekse başka türlü bu adalara ilişkin güçlü bir iddiası yoksa, bu adalar karasuları içinde olan ülkeye verilmiştir,

b. Etkinlik faaliyeti kapsamında; devletin “*egemen olarak davranma kasıt ve iradesi*” ve “*böyle bir yetkinin uygulaması ve gösterilmesi*” niteliğinde olan;

1. Fener dikme ve bu fenerleri işletme, bu faaliyet makul bir zaman dilimini kapsamalı ve devletle ilgili faaliyetlerin uygulanmasına ilişkin niyeti gösterir nitelikte olmalıdır.

2. Bu adalara ilişkin petrol andlaşmalarına izin verme; bu durumun karşı tarafça protesto edilmemesi gereklidir, bu araştırmalar kapsamında izin verilerek adalara 10 m. uzunluğunda bir anten yerleştirilmesine bile değeri atfettiği,

3. Etkinlik kavramını kritik tarih bağlamında ele aldığı, bu tarihten sonraki faaliyetlere değeri atfetmediği, bu tarih içinde sorunun iki taraf arasında resmen ortaya çıktığı tarihi kabul ettiği, örneğin sorunla ilgili iki tarafın nota teatisinde bulunması gibi,

4. Tarihi (Geleneksel) haklara önem atfettiği, örneğin belirli bir deniz alanının bir devlete ait olduğunun veya bir bölgenin bir devlete ait olarak geçmişte uzun süre kabul görmüş olduğu gibi durumlar. Bu durumda hakkın geçerli olabilmesi için, uzun süre devam eden, sürekli ve belirli bir kökeni olan tarihi bir hak olması gerekmektedir.

5. Geçerli bir etkinlik iddiasına, coğrafi yakınlık iddiasına nazaran daha çok önem attığı,
6. Tartışmalı adalar üzerinde uçuş izni verilmesi,
7. Adalarda yaşayan kişilere göç ve çalışma izni verilmesi,
8. Adalar çevresindeki alanlarda devletin hukuken yetkili olduğu inancıyla balıkçılık izni verilmesi,
9. 1969 Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin yorumla ilgili hükümlerinin, bu andlaşmaya taraf olmayanların da itiraz etmemesi koşuluyla, daha önceden yapılmış andlaşmalar içinde kullanılabileceğini değerlendirdiği,
10. Adalara ilişkin yapılan resmî düzenlemelere, örneğin fener dikilmesi, artezyen kuyusu açılması emri, petrol arama izni, balık tuzaklarına izin verilmesi gibi faaliyetlere önem attığı ve kararlarında bunları gerekçe olarak kullanıp bu doğrultuda karar verdiği görülmektedir.

c. Yukarıda sayılanlara ilave olarak ayrıca, adaları gruplara ayırarak değerlendirdiği ve farklı gruplar için farklı kararlar verebildiği görülmektedir.

Lozan Barış Andlaşması (LBA)'nın 16. maddesine ilişkin görüşmelerde de Türkiye'nin andlaşmada adı sayılmayan adaları terk etme niyeti olmadığı anlaşılmaktadır. Zaten Sürekli Hakem Mahkemesi'nin 16. madde kapsamında yaptığı değerlendirmede, Osmanlı İmparatorluğu'nun burada yaptığı işlemin bir terk değil, vazgeçme olduğu yönündedir. Yukarıda Devir bahsinde, Devrin bir ülke üzerindeki hakların bir başka devlete devredilmeksizin terk edilmesi işleminden ve yine, bu hakların belirli bir devlete devredilmesini öngörmeyen bir vazgeçme işleminden ayrıldığını belirtmiştik. Terkte, söz konusu olan ülke parçası, sahipsiz ülke statüsünü kazanırken, vazgeçmede, ilgili ülkenin statüsü, vazgeçmeden sonra tâbi kılındığı statüye göre değerlendirilir. Mahkeme bu adaların sahipsiz toprak statüsünde olmadığını zaten belirtmiştir.

Yunanistan, LBA'nın 16. maddesinden yola çıkarak Türkiye'nin Lozan Barış Andlaşması'nda isimleri açıkça belirtilen adalar dışındaki tüm adalar üzerindeki her türlü hak ve sıfatlardan vazgeçtiğini iddia etmektedir. Lozan Barış Andlaşması'nın Türkiye'ye bırakılan adaları sınırlayıcı bir şekilde saydığını bu adalar dışındaki diğer adaların Yunanistan'a verildiğini iddia etmektedir. Yani, ismen sayılarak verilen

adalar (md.12) ile Anadolu sahillerinden üç mil mesafeden daha yakın olan adalar dışındaki tüm adalar, Yunanistan'ın egemenliğindedir.

Türkiye ise, 16. maddenin genel bir feragat maddesi olmadığını, Ege Adaları'na ilişkin LBA'da özel hükümlerin bulunduğunu, bir konuya ilişkin özel hükümler varken, genel mahiyette bir hükmün konması durumunda özel mahiyette hükümlerin geçerli olacağını dile getirmektedir.

Eritre-Yemen Kararı'nda geçen LBA madde 16 yorumu bağlamında Ege'ye ilişkin olarak şu değerlendirme yapılabilir. Türkiye, LBA madde 16 ile çizilen sınırlar dışında bulunan topraklar üzerindeki egemenliğinden vazgeçmiştir; bu vazgeçme, sadece Türkiye dışında kalan toprakları değil, LBA ile çizilen sınırlar dışındaki bütün toprakları kapsamaktadır. Vazgeçmenin uluslararası hukuktaki tanımı gereği bu toprak parçaları sahihsiz toprak statüsüne girmemiş, vazgeçmeden sonra tâbi kılındığı statüye girmiştir. Bu statüyü de Sürekli Mahkeme *ilgili taraflarca belirlenecek* olarak ifade etmiştir. Her ne kadar bu tarafları mahkeme LBA'ya taraf olan devletler olarak belirtmişse de, Ege'deki adalara ilişkin hak iddiasında bulunan taraflar Yunanistan ve Türkiye'dir. Tarafların uluslararası bir mahkemeye başvurması halinde tıpkı Eritre-Yemen Kararı'nda olduğu gibi Mahkeme, yukarıda belirtilen tarafların iddialarını geçersiz sayabilecektir. Diğer ifadesiyle bu adalar, Yunanistan'ın belirttiği gibi doğrudan Yunanistan'ın egemenliğine girmemiş, Türkiye'nin de belirttiği gibi kendi egemenliğinde kalmaya devam etmemiştir. Aksine Eritre-Yemen Kararı'nda olduğu gibi geçici bir süreyle egemenliği belli olmayan adalar statüsüne girmiş ve adalar üzerinde kazandırıcı zamanaşımı ile iktisapta imkânsız hale gelmiştir.

Böyle bir durumda, Ege'deki bahse konu 152 adaya ilişkin egemenlik iddiaları, başka bir hak iddiası bulunmadığı takdirde, *etkinlik* ve *kıyıya yakınlık* kavramları kapsamında incelenebilecek, Türkiye karasularını 6 deniz mili ilan ettiğinden kıyısından 6 deniz mili uzaklıkta bulunan bu adaların egemenliği Yunanistan tarafından başkaca bir hakka dayanarak egemenlik iddiası yapılmadığı takdirde Türkiye'ye ait olacaktır.

Mahkemenin adaları bütün olarak değil, gruplara ayırarak incelemesinden, aynı durumu Ege özelinde de yapabileceği, Girit'in kuzeyindekileri ayrı bir grup, Türkiye'ye yakın olanları ayrı bir grup vs. olarak değerlendirmesi de karar

bağlamında olası görünmektedir.

Dolayısıyla Ege'deki bahse konu 152 adet ada, adacık ve kayalık bağlamında devletin egemen olarak yaptığı faaliyetler önem kazanmaktadır. Bu karar bağlamında da, özellikle adalara sürekli olarak yerleştirilen ve işletilen fenerler konusunun hak iddiası için yeterli olduğu görülmektedir. Bundan başka adalara ilişkin Yunanistan faaliyetleri takip edilmeli, yaptığı bütün düzenlemelere protesto ile cevap verilmeli ve aynen karşılık verilmelidir. Bu durumda, etkinlik faaliyeti kapsamına sokmaya çalıştığı eylemleri geçersiz olacak ve hüküm doğurmayacaktır.

KAYNAKÇA

- Akipek, Serap: "Eritre-Yemen Hakem Kararı Işığında Kızıldeniz Adalarının Aidiyeti Sorunu", **A.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.49, S.1, 2000, s.1-30
- Apatay, Çetinkaya: **Ege'de Olup Bitenler**, 2. bs., İstanbul, Deniz Basımevi Müdürlüğü, 2007
- Armaoğlu, Fahir: **20.Yüzyıl Siyasî Tarihi: 1914-1995**, Cilt 1-2, Genişletilmiş 16. Baskı, İstanbul, Alkım Yayınevi
- Başeren, Sertaç Hami: **Ege Sorunları**, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları: Yayın No:15, İstanbul, 2003
- Başeren, Sertaç Hami: "Uluslararası Sürekli Hakem Mahkemesi'nin Eritre-Yemen Kararı'nın Ege'deki Egemenlik Uyuşmazlığına Tesirleri", **Ege'de Egemenliği Devredilmemiş Adalar**, SAEMK Araştırma Proje Dizisi 1/2003, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2003, s.70-108
- Başeren, Sertaç Hami: "Ege'de Ada, Adacık ve Kayalıkların Uluslararası Andlaşmalarla Tayin Edilen Hukukî Statüsü", **Ege'de Temel Sorun, Egemenliği Tartışmalı Adalar**, yay.haz.: Ali Kurumahmut, Ankara, Türk Tarih Kurumu yayınları, 1998, s.82-116
- Bayur, Yusuf Hikmet: **Türk İnkılabı Tarihi**, C.II, K.II., İstanbul, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991
- Bölükbaşı, Deniz: **Turkey and Greece The Aegean Disputes: A Unique Case in International Law**, Portland, Cavendish Publishing, 2004
- Cin, Turgay: **Türkiye ve Yunanistan Bakımından Ege'deki Karasuları Genişliği Sorunu**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2000
- Clogg, Richard: **Modern Yunanistan Tarihi, A Concise History of Greece**, 2. bs., Çev: Dilek Şendil, İstanbul, İletişim Yayınları, 2007
- Denk, Erdem: **Egemenliği Tartışmalı Adalar: Karşılaştırmalı Bir Çalışma (Kardak Kayalıkları ve Spratly ve Senkaku/Diauyu Adaları Örnekleri)**, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları-24, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Vakfı, 1999
- Doğru, Sami: **Uluslararası Hukukta Kıta Sahaneliği ve Ege Denizi Kıta Sahaneliği Uyuşmazlığı**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2003

- Economides, Constantin P.: "Tartışma: Türkiye ile Yunanistan Arasındaki İhtilafli Adalar, Ege Denizi'ndeki İmia Adaları: Kuvvetle Yaratılan Bir Uyuşmazlık", Fransızca'dan Çev. Mahmut Göçer, **Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl 2, 1998-1999, S.2, s.601-629
- Erim, Nihat: **Devletlerarası Hukuku ve Siyasî Tarih Metinleri**, C.I, Ankara, AÜ Hukuk Fakültesi, 1953
- Eriñç, Sırrı: "Ege Denizi (Tabii Şartları, Kaynakları ve Faydalanma Alanlarının Jeomorfolojik Metodlarla Sınırlandırılması)", **Ege Denizi: Türkiye ile Komşu Ege Adaları**, 2. bs., Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1988, s.3-52
- Ertürk, Yaşar: **Adalar (Ege) Denzinde Türk-Yunan Mücadelesi**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2007
- Gündüz, Aslan: **Milletlerarası Hukuk: Temel Belgeler, Örnek Kararlar**, 5. Bs., İstanbul, Beta Yayınları, Kasım 2003
- Harp Akademileri Komutanlığı: **Ege Denizi ve Ege Adaları**; Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, Harp Akademileri Basım Evi, 1995
- Ioannou, Krateros: "A Tale of Two Islets", Thesis, A Journal of Foreign Policy Issues, C.I, S.I., Atina, y.y., 1999
- Işıklar, Hakan Cem: **Ege'de Casus Belli**, Ankara, Ümit Yayıncılık, 2005
- İnan, Yüksel; Başeren, Sertaç Hami: **Status of Kardak Rocks/Kardak Kayalıklarının Statüsü**, Ankara, y.y., 1997
- Karagöz, Mahmut: "Ege Denizi'nde Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2003
- Karaköse, Cengiz: "Ege'deki Deniz Sorunlarında Türk ve Yunan Görüşleri, Jeolojik Açıdan", **Ege'de Deniz Sorunları Semineri**, Ankara, AUSBF Yayınları, 1986, s.53-79
- Kurumahmut, Ali: "Adalar Sorununun Ortaya Çıkışı", **Ege'de Temel Sorun, Egemenliği Tartışmalı Adalar**, yay.haz.: Ali Kurumahmut, Ankara, Türk Tarih Kurumu yayınları, 1998, s.1-32
- Kurumahmut, Ali; Başeren, Sertaç Hami: The Twilight Zones In The Aegean- (UnForgotten) Turkish Islands, **Ege'de Gri Bölgeler-Unutul(may)an Türk Adaları**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2004

- Kurumahmut, Ali: “Uluslararası Andlaşmalara Göre Ege Adaları’nın Egemenlik Devirleri”, **Ege’de Egemenliği Devredilmemiş Adalar**, SAEMK Araştırma Proje Dizisi 1/2003, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2003, s.11-66
- Küçük, Cevdet: “Ege Adalarında Türk Egemenliği”, **Ege’de Temel Sorun, Egemenliği Tartışmalı Adalar**, yay.haz.: Ali Kurumahmut, Ankara, Türk Tarih Kurumu yayınları, 1998, s.33-78
- Küçük, Cevdet: **Ege Adalarının Egemenlik Devri Tarihçesi**, Ankara, Stratejik Araştırma ve Etüdler Millî Komitesi, 2001
- Meray, Seha L. **Lozan Barış Konferansı Tutanaklar Belgeler**, Takım II, Cilt I, Kitap 1, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No:338, Ankara, Paris Devlet Basımevi, 1972
- Olut, Işıl: “Ege’de Adaların Hukukî Statüsü ve Ulusal Çıkar Bağlamında Türk Dış Politikasına Etkisi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2005
- Öztürk, Bayram; Karakulak, Saadet; Çıra, Ejbel: “Ege Sorunları İçinde Canlı Kaynakların Yeri”, **Ege Kıta Sahanlığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Ed. Aslan Gündüz, Hüseyin Öztürk, İstanbul, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı, 2002, s.50-150
- Pazarcı, Hüseyin: **Uluslararası Hukuk**, Gözden geçirilmiş 2. bs., Ankara, Turhan Kitabevi, 2004
- Pazarcı, Hüseyin: **Doğu Ege Adalarının Askerden Arındırılmış Statüsü**, Ankara, AÜSBF Basın-Yayın Yüksekokulu Basımevi, 1986
- Pazarcı, Hüseyin: “Ege Denizi’ndeki Bazı Adacık ve Kayalıkların Statüsü Hakkında Türk Yunan Uyuşmazlığı (Mösyö Economides’e Bir Cevap)”, Fransızca’dan Çev.: Mahmut Göçer, **Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl 2, 1998-1999, S.2, s. 631-656
- Rajan, H.P.: “Legal Regime of Archipelagos”, **The Library of Essays in International Law: Law of The Sea**, ed.: Hugo Caminos, Miami, Dartmouth Publishing, Ashgate Publishing, 2001, s.135-151
- Rodoslu Ahmet Kemal, Habibzade: **İsporad Adaları ve Tarihçesi**, Çev.: Cemalettin Taşkıran, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1996

- Saka, Mehmet: **Ege Denizi'nde Türk Hakları**, 3. bs., İstanbul, Hareket Yayınları, 1974
- Symonides, Janusz: "The Legal Status of Islands in The New Law of The Sea", **The Library of Essays in International Law: Law of The Sea**, ed.: Hugo Caminos, Miami, Dartmouth Publishing, Ashgate Publishing, 2001, s.115-134
- Şimşir, Bilal N.: **Ege Sorunu-Belgeler**, C.I. (1912-1913), Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1976
- Taşkıran, Cemalettin: **Oniki Ada, Hatalı Kararlar Acı Kayıplar**, İstanbul, Babıali Kültür Yayıncılığı, 2007
- Toluner, Sevin: **Milletlerarası Hukuk Dersleri: Devletin Yetkisi (Yer ve Kişiler Bakımından Çevresi ve Niteliği)**, 4. bs., İstanbul, Beta Yayınları, 1996
- Toluner, Sevin: "Some Reflections on The Interrelation of The Aegean Sea Disputes", **Prof.Dr. Tahir Çağa'nın Anısına Armağan**, İstanbul, Beta Yayınları, 2000, s.545-587
- Toluner, Sevin: **Milletlerarası Hukuk Açısından Türkiye'nin Bazı Dış Politika Sorunları**, Genişletilmiş 2. bs., İstanbul, Beta, 2004
- Tütüncü, Ayşe Nur: "Nikaragua ve Honduras Arasında Karayip Denizi'ndeki Kara ve Deniz Uyuşmazlığı Davası (8 Ekim 2007 Tarihli Karar)", **Milletlerarası Adalet Divanı Kararları (1990-2007)**, İstanbul, Beta Yayınları, 2008, s.1-11
- Uçarol, Rifat: **Siyasî Tarih: 1789-2001**, 7. bs., İstanbul, Der Yayınları, 2008
- Uzun, Elif: "Pulau Ligitan ve Pulau Sipadan Üzerindeki Egemenlik Davası (17 Aralık 2002 tarihli karar)", **Milletlerarası Adalet Divanı Kararları**, Beta Yayınları, İstanbul, 2008, s.135-142
- Valvo, Anna Lucia: "The Aegean Sea Between Greece and Turkey: The Kardak Rocks and The Other Islands Never Given", **THE AEGEAN SEA 2000**, Proceedings of International Symposium on the Aegean Sea 5-7 May 2000 Bodrum-Turkey, (ed. By) Bayram Öztürk, İstanbul, 2000, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, s.117-120

- Van Dyke, Jon M. "The Role Of The Islands in Delimiting Maritime Zones The Boundary Between Turkey and Greece", **The Aegean Issues: Problems and Prospects**, Ankara, Foreign Policy Institute, y.y., s.263-294
- Yavuz, Celalettin: **Andlaşmalarla Yunanistan'a Devredilmemiş Ada, Adacık ve Kayalıkların Hukukî Statüleri de Dahil Menteşe Adaları (Onikiada)'nın Tarihi**, İstanbul, Deniz Harp Okulu Basımevi, 2003
- Yolga, Namık: "Ege'deki Başlıca Deniz Sorunları", **Ege'de Deniz Sorunları Semineri**, Ankara, AÜSBF Yayınları, 1986, s.28-39
- Yücel, Talip: "Türkiye ile Komşu Ege Adaları", **Ege Denizi; Türkiye ile Komşu Ege Adaları**, 2. bs., Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1988, s.55-107

Çevrimiçi:

<http://www.pca-pa.org/upload/files/Island%20of%20Palmas%20award%20only%20+%20TOC.pdf>, 08 Ocak 2009

<http://www.pca-cpa.org/upload/files/EY%20Phase%20I.PDF>, 10 Şubat 2009

<http://www.icj-cij.org/docket/files/120/14075.pdf>, 10 Şubat 2009

<http://www.icj-cij.org/docket/files/102/7714.pdf>, 10 Şubat 2009

<http://www.icj-cij.org/docket/files/87/7027.pdf>, 10 Şubat 2009

EKLER

EK-1

EK-1: Ege Adaları İndeksi⁴³⁷

S.No:	Bölge Adı:	Osmanlı Literatüründeki Adı:	Haritalardaki Adı:
1.	--	Ağriboz veya Eğriboz	Evvoia
2.	Kuzey Sporad Adaları	İşketos, İşkatos veya İskados	Skiatos
3.		İşkepolos veya İskabolos	Skopelos
4.		Kırlangıç	Alonnisos
5.		Güğercin	Peristera
6.		Kardaşlar	Adelfi- Adelfopulo
7.		İskandil	Skontzura
8.		Bleko	Pelerissa
9.		Şeytan veya İblislik	Giura
10.		Arsura	Psathoura
11.		Biber	Piperi
12.		İşkiros veya İskiri	Skiros
13.	Kiklad Adaları	Andre veya Andire	Andros
14.		İstendil veya İstindin	Tinos
15.		Mokene	Mikonos

⁴³⁷ Başeren, Kurumahmut, **Egemenliği Devredilmemiş Adalar**, Ek-1 Tablo haline tarafımızca getirilmiştir.

S.No:	Bölge Adı:	Osmanlı Literatüründeki Adı:	Haritalardaki Adı:
16.	Kiklad Adaları	Yılan	Dhrago
17.		İstaporya	Htapodia
18.		Delos	Dilos
19.		Sığircıklar	Rinia
20.		Şıra veya Sıra	Siros
21.		Caros	Giaros
22.		Uzunca	Makronisos
23.		Mürted	Kea
24.		Termiye veya Terme	Kitnos
25.		Serfo	Serifopula
26.		Serifos veya Koyunluca	Serifos
27.		İstanos	Dhenousa
28.		Nakşa	Naksos
29.		Bara veya Para	Paros
30.		Küçük Bara/Para	Andiparos
31.		İspinos veya Yavuzca	Sifnos
32.		Yamorki veya Yamurgi	Amorgos
33.		Karo	Karos

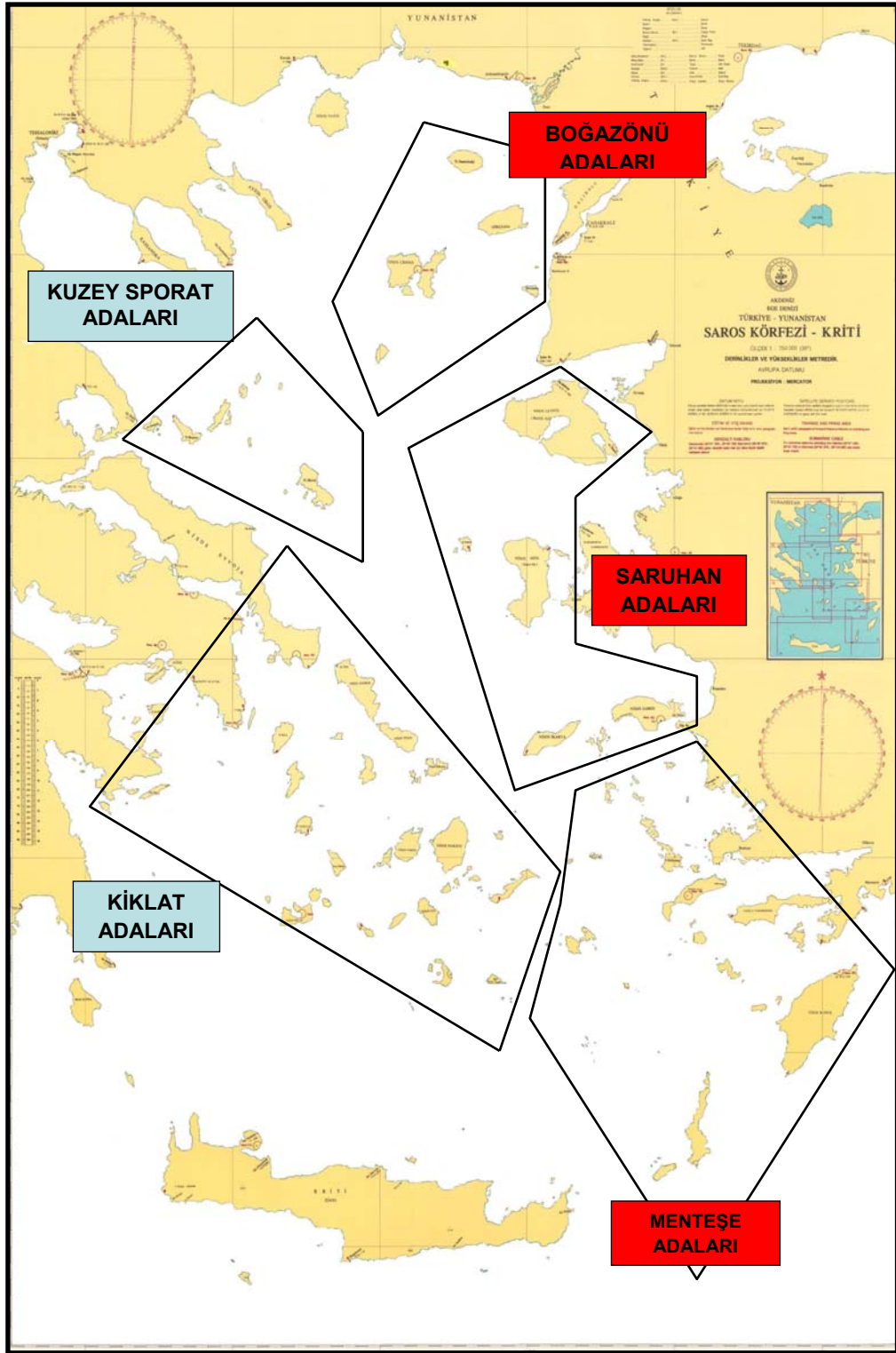
S.No:	Bölge Adı:	Osmanlı Literatüründeki Adı:	Haritalardaki Adı:
34.	Kiklad Adaları	Eskino	Sinussa
35.		Rakliya	İraklia
36.		Niyo, Ünye veya Enye	İos
37.		Eskinos	Skinos
38.		Polikandros veya Bolukendire	Folegandros
39.		Polino	Poliigos
40.		Gümüş	Kimilos
41.		Değirmenlik	Milos
42.		Küçük Değirmenlik	Andimilos
43.		Anafiye	Anafi
44.		Küçük Anafi Adaları	Pakya-Makra
45.		Santorin veya Santoron	Tira
46.		Hristiyan	Hristiani
47.		Flakondra	Falkonera
48.		Rapila	Velopulo
49.		Ayayorgi	Ay. Yeorios
50.		Ekene veya Egene	Egina
51.		Engiste	Angistrion

S.No:	Bölge Adı:	Osmanlı Literatüründeki Adı:	Haritalardaki Adı:
52.	Kiklad Adaları	Boros	Poros
53.		Çamlıca	İdra
54.		Küçük Çamlıca	Dokas
55.		Sulıca	Spetse
56.		Servi	Elafo
57.		Çuka veya Çuha	Kithira
58.		Küçük Çuka veya Küçük Çuha	Andikithira
59.		Girit	Kriti
60.		Taşöz	Taşos
61.	Boğazönü Adaları	Semadirek, Semendirek veya Semendire	Samotraki
62.		Zürafa Kayası	Zurafa
63.		İmroz (Gökçeada)	Gökçeada
64.		Tavşan Adası	
65.		Bozcaada	
66.		Limni veya İlimli	Limnos
67.		Bozbaba	Evstratios
68.	Saruhan Adaları	Midilli	Lesvos
69.	(Koyun Adaları)	Koyun Adası	İnussa

S.No:	Bölge Adı:	Osmanlı Literatüründeki Adı:	Haritalardaki Adı:
70.	(Koyun Adaları)	Paşa	Passa
71.		Vaton	Vatos
72.		Gavati	Pondiko
73.	Saruhan Adaları	Sakız	Hiyos
74.		İpsara	Psara
75.		Andiipsara	Andiipsara
76.		Sisam	Samos
77.		Ahikerya, Kerye veya Karyot	İkarya
78.		Hurşid	Furni
79.		Fornoz veya Fornozlar	Fimena
80.		Kalari veya Venedik Kayalıkları	Kalageri-Kalogeros
81.	Menteşe Adaları	Eşek	Gaidaros
82.		Mandıraki veya Nergiscik	Arki
83.		Batnoz veya Patnoz	Patmos
84.		Lipso	Lipso
85.		Farmakuza, Farma veya Bulamaç	Farmakonisi
86.		Leryoz veya İlriyoz	Leros
87.		Kelemez	Kalimnos

S.No:	Bölge Adı:	Osmanlı Literatüründeki Adı:	Haritalardaki Adı:
88.	Menteşe Adaları	Kalolimni	Kalolimnos
89.		Kardak	Kardak
90.		Keçi veya Kapari	Pserimos
91.		Koçpapas veya Koçbaba	Levita
92.	Menteşe Adaları	Zenari veya Arcıçcık	Kinaros
93.		Kendiroz	Liadi
94.		İstanköy	Kos
95.		Yali veya Sakarcılar	Yiali
96.		İncirli	Nisiros
97.		Kandilli	Kandhelioussa
98.		İleki, İlleki veya İlyaki	Tilos
99.		Askino	Anditilos
100.		Nimos	Nimos
101.		Sömbeki	Simi
102.		Rodos	Rodhos
103.		Limoniya veya Alimya	Alimia
104.		Herke, Harki veya Herkit	Khalki
105.		Küçük Kerpe	Saria

S.No:	Bölge Adı:	Osmanlı Literatüründeki Adı:	Haritalardaki Adı:
106.	Menteşe Adaları	Kerpe	Karpathos
107.		Kaşot, Çabanlu veya Çoban Adası	Kasos
108.		İstanbulya	Astipalaia
109.		Yaban	Ofidusa
110.		Kızkardaşlar	Adhelfia
111.		Sirina	Sirina
112.		Üç Adalar	Plakidha
113.		Safran Adaları	Sofrana
114.		İstakida Adaları	Astakidhapula
115.		İki Kardaşlar	Unianisia
116.		Kamilun	Kamilonisi

Şekil-12: Ege Denizi Ada Grupları

⁴³⁸ Ege Denizi Ada Grupları, T.C.Dz.K.K. Seyir Hidrografi ve Oşinografi Dairesi Başkanlığının 20A Numaralı Seyir Haritası kullanılarak tarafımızca sınırlandırılmıştır.

EK-3

EK-3: 30 Mayıs 1929 Tarihli Türk-İtalyan Tahkimnamesi⁴³⁹

30 Mayıs 1929 tarihinde imza olunan Türkiye-İtalya Tahkimnamesi Hakkında Kanun

9 Kânunuevvel 1929

[Resmî Gazete ile neşri ilanı: 24 kânunuevvel 1929 – Sayı:1379]

Kanun No: 1537

Madde 1: İtalya hakimiyeti altında bulunan bazı adalarla Anadolu sahili arasında kâin bir kısım adacıkların Lozan Muahedesi mucibince Türkiye'ye mi yoksa İtalyaya mı ait olması lazım geleceğini hakem kararı ile tayin etmek keyfiyetinin La Haye Beynelmilel Daimi Adalet Divanına tevdiini mutazammın 30 Mayıs 1929 tarihinde Ankarada imza edilmiş olan Türkiye-İtalya tahkimnamesi kabul ve tasdik olunmuştur.

Madde 2: İşbu Kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 3: İşbu Kanunun icrasına Hariciye Vekili memurdur.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti İle İtalya Hükümeti Kraliyesi Arasında Tahkimname

Bir taraftan,

Hariciye Vekili ve İzmir Meb'usu Doktor Tevfik Rüştü Beyefendi tarafından temsil edilen Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti,

Diğer taraftan,

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti nezdinde Büyük Elçisi Luca Orsini Baroni Hazretleri tarafından temsil kılınan İtalya Hükümeti Kraliyesi,

Kastellorizo (Castellorizo) adası ile Anadolu sahilleri arasındaki kara sularının tahdidi dolayisile zuhur eden mesaili La Haye Beynelmilel Adalet Daimi Divanına arz ve tevdi etmeği muvafık bulmuşlar ve kararlaştırmışlardır.

⁴³⁹ 24 Aralık 1929 tarih, 1379 sayılı Resmi Gazete, s.20-25

Zirde vazıülümza olanlar, usul ve kavaidine mutabık bulunan salahiyetnamelerini ibraz ettikten sonra aşağıdaki tahkimnameyi kabul etmişlerdir:

Madde 1: La Haye Beynelmilel Adalet Daimi Divanından berveçhi ati mesail hakkında kararını vermesi rica olunacaktır:

1-A: Lozan Muahedesi mucibince atideki adaların bila kaydü şart ve heyeti umumiyesile Türkiye mi ve yahut bunların heyeti umumiyesile İtalyaya mı ait olmaları lazım geldiğinin beyan olunması:

Çatal ada (Volo), Üvendire (Ochendra), Furnakya (Funachia), Katovolo (Cato Volo), Prasudi (Prasoudi), San Giorgio (Rho), Maradi, Çatulata (Tchatulata), Pigi (Pighi), Dasia (Dasya), Makri (Macri), Psomi, San Giorgio (Aya Yorgi), Polifados, Psoradya (Psoradie), İpsili, Alimentarya (Alimentaria), Karavola (Caravola), Ros Vuçaki (Rocci Vutchachi), Mavro Poini, Mavro Poinaki (Mavro Poinachi).

B. Divan bu adaların heyeti umumiyesini tarafeynden birine tefiz veya bunları hangi tarzda olursa olsun, iki taraf beyninde taksim eylediği takdirde bahri ve mahalli hayat icabatının sıyaneti için, iki memleketin mütekabil menafii dahilinde tedabir alınması lazım gelip gelmediğinin ve lazımsa ne gibi tedbirler alınması icap ettiğinin beyan olunması.

2. Diğer cihetten Lozan Muahedesi mucibince, Bodrum koyunda kâin Kara Ada nam adacığın bilakaydü şart Türkiye mi veya bu adacığın bilakaydü şart İtalyaya mı teffizi lazım geldiğinin beyanı.

Madde 2: Birinci maddede tesbit olunan meseleler, işbu tahkimnamenin mevkii mer'iyete vaz'ını müteakip La Haye Beynelmilel Adalet Daimi Divanına, mezkûr tahkimname tarafeynden biri veya diğeri tarafından Divan kâtipliğine ba takrir tevdi edilmek tarikile arz olunacaktır.

Madde 3: Türkiye Cümhuriyeti Hükûmeti Beynelmilel Adalet Divanı statüsünün 35 inci maddesinin ikinci bendi ahkâmına tevfikân mezkûr Divana hakkı

kazasını tanıdığını ve kararına mutavaat edeceğini mübeyyin alelûsul bir beyannamenin tevdiini taahhüt eyler.

Madde 4: Tarafeyn La Haye Beynelmilel Adalet Daimi Divanına, statüsünün 48 inci maddesi ve nizamnamesinin 33 üncü maddesi ahkâmına tevfiği hareketle noktai nazarlarını beyan ve müddealarını teşrih eden karşılıklı muhtıralarının tevdi için kendilerine bahşedilen mühletin, Divan tarafından ısdar olunacak kararnamede muayyen tarihten itibaren üç ay, icap ettiği takdirde mütemmim müddealarını da ihtiva etmek suretile aynı Hükûmetlerin cevaben verecekleri mukabil muhtıralarının tevdi için, yukarıda zikrolunan ilk muhtıraların tevdi tarihinden itibaren, üç ay, ve mukabil muhtıralara karşı vaki olacak cevabı tahrirler için de iki ay olarak tesbitini müttefikan teklif eyliyeceklerdir.

Tarafeyn cevabı tahrirlerin tevdiinden sonra bir ay müddetle Divanın emrine amade kalmak hususunda dahi mutabık bulunmaktadırlar.

Madde 5: Bütün usul ve muamelat Fransızca cereyan edecek ve karar bu lisan ile verilecektir.

Madde 6: İşbu Tahkimname tasdik olunacaktır. Tasdiknameler mümkün olduğu kadar süratle Romada teati edilecektir. Tahkimname tasdiknamelerin teatisini müteakip mevkii mer'iyete girecektir.

Madde 7: İşbu Tahkimnamede muharrer bulunmayan bilcümle hususatta Beynelmilel Adalet Daimi Divanı ahkâm ve mukarreratı tatbik olunacaktır.

Madde 8: Bundan evvelki maddenin ahkâmı ancak usule müteallik mesaili istihdaf edebilir.

Ankarada 30 Mayıs 1929 tarihinde bir tek nüsha hükmünde iki nüsha olarak tanzim olunmuştur.

İmza
Dr. Tevfik Rüştü

İmza
Luca Orsini Baroni

EK-4

EK-4: 4 Ocak 1932 Tarihli Türk-İtalyan Sözleşmesi⁴⁴⁰

Anadolu sahilleri ile Meis Adası arasındaki ada ve adacıkların ve Bodrum Körfezi karşısındaki adanın ciheti aidiyeti hakkında İtalya Hükûmetile aktolunan İtilâfname hakkında kanun

14 Kânunusani 1933

[Resmî Gazete ile neşir ve ilânı: 25 kânunusani 1933 –Sayı :2313]

Kanun No: 2106

Madde 1: Anadolu sahilleri ile Meis Adası arasındaki ada ve adacıkların ve Bodrum Körfezi karşısındaki Kara Adanın ciheti aidiyetini tespit ve mezkûr ada ve adacıkları ihata eden kara sularını tahdit zımında İtalya Kırallığı ile 4 kânunusani 1932 tarihinde Ankarada imza edilmiş olan itilâfname kabul ve tasdik edilmiştir.

Madde 2: Bu Kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 3: Bu Kanunun icrasına Hariciye Vekili memurdur.

Anadolu sahilleri ile Meis Adası arasındaki ada ve adacıkların ve Bodrum körfezi karşısındaki adanın ciheti aidiyeti hakkında İtalya Hükûmetile aktolunan İtilâfname

Hariciye Vekili ve İzmir Mebusu Dr.Tevfik Rüştü Beyfendi tarafından temsil edilen Türkiye Cümhuriyeti Hükûmeti bir taraftan ve Türkiye Büyük Elçi ve Fevkalâde Murahhas Baron Pompeo Aloisi tarafından temsil edilen İtalya Kırallık Hükûmeti diğer taraftan, aralarında teyemmünen mevcut samimî dostluk münasebetlerini idame ve daha ziyade takviye etmek arzusile mütehassıs olarak Anadolu sahillerile Kastellorizo adası arasındaki adacıklar ve Karaada üzerindeki hâkimiyet hususundaki Türkiye ile İtalya arasında zuhur eden ihtilâfı doğrudan doğruya halletmek suretile izale eylemeğe ve Lozan Muahdenamesinin olbaptaki

⁴⁴⁰ 25 Ocak 1933 tarih, 2313 sayılı Resmi Gazete, s.2173-2174

ahkâmının tefsiri neticesinde, ciheti aidiyeti aralarında bir ihtilâf mevzuu teşkil etmiş bulunan mezkûr adacıkları ihata eden kara sularının tahdidine tevessül etmeğe karar vermişlerdir.

Zirde vaziülimza murahhaslar usulüne muvafık görülen salâhiyetnamelerini ibraz ettikten sonra aşağıdaki noktalarda mutabık kalmışlardır:

MADDE 1

İtalya Hükûmeti aşağıda zikredilen adacıklar üzerinde Türkiyenin hâkimiyetini tanır:

Volo (Çatal-ada), Ochendra (Uvendire), Fournachia (Furnakya), Kato Volo(Katovolo), Prasoudi (Prasudi), (Katavolo adasının cenubu şarkisinde), Tchatallota, Pighi, Nissi-Tis Pighi, Recif Agricelia, Prousseclisse (Kaya), Pano Makri, Kato Makri (Kayalıklar dâhil), Marathi, Roccie Voutzaky (Rocci Vutchaki), Dacia (Dasya), Nissi - Tis - Dacia, Prassoudi (Dasya'nın şimalinde), Alimentarya (Alimentaria), Caravola (Karavola).

MADDE 2

Bodrum Körfezinde kâin Karaada keza lik Türkiyeye ait olacaktır.

MADDE 3

Buna mukabil Türkiye Hükûmeti, merkezi Kastellorizo Şehri kilisesinin kubbesi ve nısıf kutru bu merkez ile San Stephano burnu (Pointe du vent) arasındaki mesafe olan bir daire ile çevrilecek inintaka dâhilinde kâin adacıklar yani: Psoradia, Polyphados, St. Georges (cenupta St. Georges, şimalde Agrielaia tesmiye edilen ve 236 numaralı İngiliz haritasında gösterilen iki ada).

Psomi (Strongylo, 236 numaralı İngiliz haritası), Cutsumbora (Kutsumboras) (Kayalıklar), Mavro Poinaki (Mavro Poinachi), Mavro Poinis (Mavro Poini) adacıkları üzerinde İtalya hâkimiyetini tanır.

Yukarıda zikredilen daire içinde bulunan bu adacıklardan maada St. Georges (Rho), Dragonera, Ross ve Hypsili (Stronghyli) adacıları da keza lik İtalyaya ait olacaktır.

MADDE 4

Şurası mukarrerdir ki işbu mukavelenamede tarif edilen tahdidi meyah hattının iki tarafında bulunan bilûmum ada ve bilûmum adacıklar ve kayalıklar, isimleri orada zikredilmiş olsun veya olmasın, bu ada, adacık ve kayalıkların kâin olduğu mıntıkanın kendi hâkimiyeti altında bulunduğu Devlete aittir.

MADDE 5

Yüksek Âkit Taraflar kara sularının tahdidini berveçhiâti tespit etmekte kezalik mutabık kalmışlardır:

Şarkta:

San Stephano (Pointe du vent) burnu ile Gata burnunun yarı mesafesindeki bir noktadan;

Oradan, hattı müstakim olarak, Psomi ve Proussecliss (Prusecli) nin yarı mesafesindeki bir noktaya;

Bu noktadan, hattı müstakim olarak, Mavro – Poinis ve Proussecliss'in yarı mesafesinde bulunan bir noktaya;

Bu noktadan, hattı müstakim olarak, Niphtis burnu ile Proussecliss kayasının yarı mesafesinde bulunan bir noktaya;

Bu son noktadan, hattı müstakim olarak, Hypsili (Stronghyli) adasının şimali şarkî sahilile Nissi- Tis – Dacia adasının cenubu garbî sahiline yarı mesafesinde bulunan bir noktaya;

Bu noktadan, hattı müstakim olarak, Tugh burnunun üç mil cenubunda bulunan bir noktaya

Cenupta:

Bu son noktadan hat, Hypsili adasının cenup burnunun üç mil cenubunda bulunan bir noktaya imtidat ile münakaşaya dâhil bulunmayan, hududu bahrî ile birleşir.

Şimalde:

Hat, San Stephano (Pointe du vent) burnu ile Gata burnunun yarı mesafesinde bulunan noktadan, hattı müstakim olarak, San Stephano (Pointe du vent) burnu ile Vathy burnunun yarı mesafesinde bulunan bir noktaya gider;

Bu noktadan, hattı müstakim olarak, Limenari burnu ile voutzaki kayaları (Rocci Vutchaki) nin yarı mesafesinde bulunan bir noktaya,

Bu son noktadan Dragonera adasile Voutzaki kayalarının (Rocci Vutchaki) yarı mesafesinde bulunan bir noktaya;

Bu son noktadan hat, St. Georges (Rho) adasının şimali şarkî noktasile ada noktasının şimalindeki Anadolu sahilinin en yakın noktasının yarı mesafesinde bulunan bir noktaya kadar şimale geçer;

Bu noktadan Prassoudi ile St. Georges (Rho) adasının cenubu garbî noktası arasındaki mesafenin ortasında bulunan bir noktaya;

Bu son noktadan hat, dâhili münakaşa olmayan hudut ile birleşmek üzere, müstakim olarak, Volo adasının üç mil cenubunda bulunan bir noktaya vasıl olur.

Yüksek Âkitler Tarafından, iki tarafında bulunan adaların ve adacıkların ciheti aidiyetini tayin maksadile, işbu maddede tarif edilmiş olduğu veçhile edilmiş bulunan hattı hudut, Şarkta Tugy burnu cenubundan üç mil mesafede bulunan bir noktada ve garpta Volo adasının cenubundan üç mil mesafede bulunan bir noktada Türkiye ile İtalya arasında asla münakaşaya dâhil bulunmayan umumî hududu bahrî ile birleşir.

MADDE 6

Yukarıda zikredilen mahallerin isimleri (624) numaralı İtalyan, (5551) numaralı Fransız, (236) numaralı İngiliz haritalarından alınmıştır.

Yüksek Âkit Taraflar, işbu itilâfnamenin metni ile ona merbut haritalar arasında mutabakatsızlık hudusunda metnin muteber olacağında müttefikler.

MADDE 7

İşbu itilâfname tasdik edilecek ve tasdiknameler mümkün mertebe süratle Romada teati olunacaktır.

İtilâfname tasdiknamelerin teatisinden 15 gün sonra meriyet mevkiine girecektir.

Bunu tasdikan Yüksek Âkit Tarafların murahhasları işbu itilâfnameyi imza ve mühürleriyle tahtim eylemişlerdir.

Ankarada 4 kânunusani 1932 tarihinde iki nüsha olarak tanzim edilmiştir.

Dr. Tevfik Rüştü Aloisi

EK-5

EK-5: 28 Aralık 1932 Tarihli Türk-İtalyan Teknisyenler Zaptı⁴⁴¹

Türk delegeler ve İtalyan delegeler, 4 Ocak 1932 tarihli Sözleşmenin imzası sırasında mübadele edilen mektuplardaki hükümlere uygun olarak tarafların hiçbir anlaşmazlığa sebep vermeyen İtalya-Türkiye deniz sınırının hemen çizilmesini gerçekleştirmeyi hükûmetlerine teklif etmeyi taahhüt etmiş oldukları mektuplar gereğince, Türkiye ile İtalya arasında Castellorizo Adası ile Anadolu kıyıları arasında yer alan ada, adacık ve kayalıkların Kara Ada'da olduğu gibi, sahipliğini oluşturmak ve söz konusu ada, adacık ve kayalıkların çevresindeki karasularının sınırlarının belirlenmesini gerçekleştirmek amacıyla 28 Aralık 1932 tarihinde Ankara'da Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığında toplanmışlardır.

Türk Hükûmeti Adına: Büyükelçilik Danışmanı, I. Daire'de Şube Müdürü, Saip Bey, Dz. Yb. Ertuğrul Bey, Kur. Bnb. Asım Bey,

İtalyan Hükûmeti Adına: Türkiye'deki İtalya Büyükelçiliği nezdinde Denizcilik ve Havacılık Ateşesi, Dz. Alb. Roberto Soldati, toplantıya katılmışlardır.

Sınır hatlarının çizimine başlamadan önce, sınır hattının tanımı hakkında, Türk delegeler ve İtalyan delege, müzakereler sırasında oluşabilecek her türlü ayrılıktan kaçınmak için aşağıdaki prensipler üzerinde anlaşmışlardır:

1.- Sınır hattı deniz sularını ayırmak için değil iki devlet tarafından sahip olunan toprakları tespit etmek üzere çizilmektedir.

2.- Bununla birlikte, iki taraf toprakları arasındaki minimum mesafeden 12 millik (1 mil = 1852 m.) bir mesafeye kadar olan sınır hattı, deniz suyu üzerinde iki devletin egemenlik hakkını tespit edecektir. Buna göre, doğal olarak, bu mesafenin 12 mili geçtiği bölgelerde sınır hattı iki devlet karasuları alanının tespitine bir engel teşkil etmemektedir.

⁴⁴¹ Kurumahmut, Başeren, **Ege'de Egemenliği Devredilmemiş Adalar**, Ek-2 Lahika-5

Bundan sonra iki heyet ortak bir kararla, 236, 872, 1546 sayılı İngiliz hidrografik haritaları üzerinde aşağıdaki noktalardan geçen sınır hattını çizmişlerdir:

1. Volos adacığının 10 mil güneyinden,
2. Kumburnu (Rodos) feneri ile Cap Kapuia (Anadolu) arasında yarı mesafede,
3. Kumburnu (Rodos) feneri ile Pandian Pont (Anadolu) arasında yarı mesafede,
4. Kumburnu (Rodos) feneri ile Elisa Aadası (Anadolu) arasında yarı mesafede,
5. Villa Nuova (Yel değirmeni- Rodos) ile İpsera Adası (Anadolu) arasında yarı mesafede,
6. Agios Minas (Harabe - Rodos) ile C. Alupo (Anadolu) arasında yarı mesafede,
7. Philonika Pt. (Symi) ile C. Volpe (Anadolu) arasında yarı mesafede,
8. Taveri Pt. (Symi) ile C. Apostoli (Anadolu) arasında yarı mesafede,
9. Taveri Pt. (Symi) ile Kara Pt. (Anadolu) arasında yarı mesafede,
10. Taveri Pt. (Symi) ile Sayitam Pt. (Anadolu) arasında yarı mesafede,
11. Kondros Pt. (Symi) ile Kuru Burnu (Anadolu) arasında yarı mesafede,
12. Kephala (Symi) ile İnjah Pt. (Anadolu) arasında yarı mesafede,
13. Piskopi Pt. (Piskopi veya Tilo) ile İnjah Pt. (Anadolu) arasında yarı mesafede,
14. Gaidaro Nisi (Piskopi) ile C. Palamida (Anadolu) arasında yarı mesafede,
15. Gaidaro I. (Piskopi-N.W) ile Dava Pt. (Anadolu) arasında yarı mesafede,
16. Philodi Pt. (Niseros) ile C. Krio (Anadolu) arasında yarı mesafede,
17. Andemaki Pt. (Kos) ile Tekir Pt. (Anadolu) arasında yarı mesafede,
18. Valaree (Harabeler-Kos) ile Tekir Pt. (Anadolu) arasında yarı mesafede,
19. Tekir Pt.den (Anadolu) 329 derece, 4.3 mil,
20. C.Phuka (Kos) ile Mordala I. (Anadolu) arasında yarı mesafede,
21. C.Phuka'dan (Kos) 108 derece, 4.1/6 mil,
22. C.Phuka'dan (Kos) 60.5 derece, 4.5 mil,
23. Luro Pt. (Kos) S. E. noktası (Kör Kayalar-Kara Ada) arasında yarı mesafede,
24. Luro Pt. (Kos), Guirejik I. (Anadolu) arasında yarı mesafede,
25. Luro Pt. (Kos) ile Utchian I. (Anadolu) arasında yarı mesafede,
26. Kum Pt. (Kos) feneri ile Arkialla Pt. (Anadolu) arasında yarı mesafede, (Bakınız 1899 numaralı İngiliz haritası)
27. C. Russa (Kappari) ile Hussein Pt. (Anadolu) feneri arasında yarı mesafede,
28. Vasiliki Pt. (Kapari) ile Lodo (Anadolu) arasında yarı mesafede,
29. Karapsili Pt. (Kalimno) ile Astaki (Anadolu) arasında yarı mesafede,
30. Kardak (Kayalık) ile Kato I. (Anadolu) arasında yarı mesafede,
31. Kalolimno fenerti ile Pondikusa'nın güney noktası arasında yarı mesafede,

32. Agid Kiriaki ile Sandama Peninsula'nın kuzey noktası arasında yarı mesafede,
33. Pharmako Adası'nın S.E. noktasından, 107 derece, 3,4 mil,
34. Pharmako'nun S.E. noktası ile C. Monodendri (Anadolu) arasında yarı mesafede,
35. Gaidaro'nun S.E. noktası Meander Pt. Arasında yarı mesafede,
36. Nero I'in doğu noktası (Gaidaro) ile Kavo Plakes (Anadolu) arasında yarı mesafede,
37. Psathonisi'nin (Gaidaro) kuzey noktası ile Theopori I'in (Anadolu) güney noktası arasında yarı mesafede,

Yukarıda tanımlanan 37 nokta aracılığı ile çizilen sınır, Castellorizo Adası'nın batısındaki sınırın limitiyle birleşecektir ki bu sınır 4 Ocak 1932 tarihli Sözleşmede belirtilmiştir.

Castellorizo sınırının doğu ucunun en sonunda (I. Romen rakamı ile işaretlenmiş nokta) çizgi II. ve III. No'lu noktadan başlamak sureti ile uzatılmış olup, III.no'lu noktada durdurulmuştur.

II ve III No'lu noktalar, aşağıdaki gibi tanımlanmıştır:

II No'lu nokta, Tugh Burnu'nun 10 mil kadar güneyine yerleştirilmiştir (236 sayılı İngiliz haritası)

Yukarıda bahsedilen yerel özelliklere ilişkin yazılar, numaralandırılmış olan İngiliz haritalarından alınmıştır.

Mevcut metin ile ekteki haritalar arasında farklılık olması durumunda, esas alınacak olan metindir.

(İMZALAR)

Saip
Ertuğrul
Asım
Hayrettin
Roberto
Soldati

EK-6

EK-6: 10 Şubat 1947 Paris Barış Andlaşması Madde 14⁴⁴²

MADDE 14

1. Italy hereby cedes to Greece in full sovereignty the Dodecanese Islands indicated hereafter, namely Stampalia (Astropalia), Rhodes (Rhodos), Calki (Kharki), Scarpanto, Cassos (Casso), Piscopis (Tilos), Misiros (Nisyros), Calimnos (Kalymnos), Leros, Patmos, Lipsos (Lipso), Simi (Symi), Cos (Kos) and Castellorizo, as well as the adjacent islets.

2. These islands shall be and shall remain demilitarised.

3. The procedure and the technical conditions governing the transfer of these islands to Greece will be determined by agreement, between the Government of the United Kingdom and Greece and arrangements shall be made for withdrawal of foreign troops not later than 90 days from the coming into force the present Treaty.

⁴⁴² Treaties and Other International Act Series, no. 1648; **49 UNTS 3**, (çevrimiçi), <http://www.ena.lu/peace-treaty-italy-10-february-1947-020302265.html>, 10 Mayıs 2009

EK-7

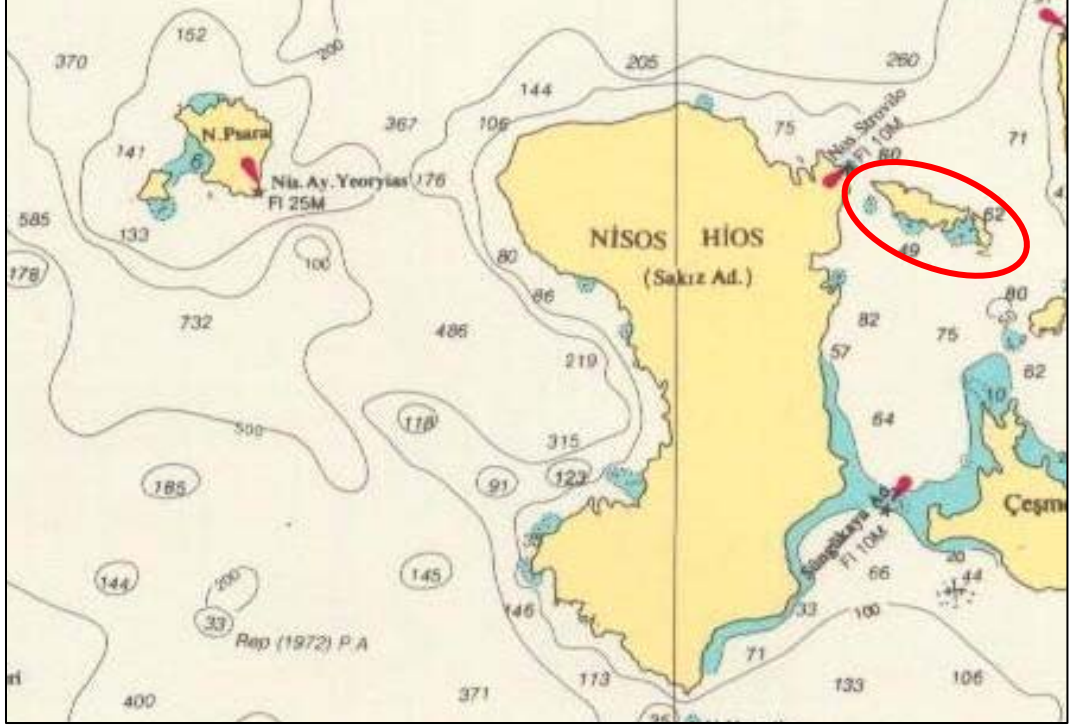
EK-7: Ege'de Egemenliği Tartışmalı Ada, Adacık ve Kayalıklar

a. Zürafa Adaları (3 Parça)

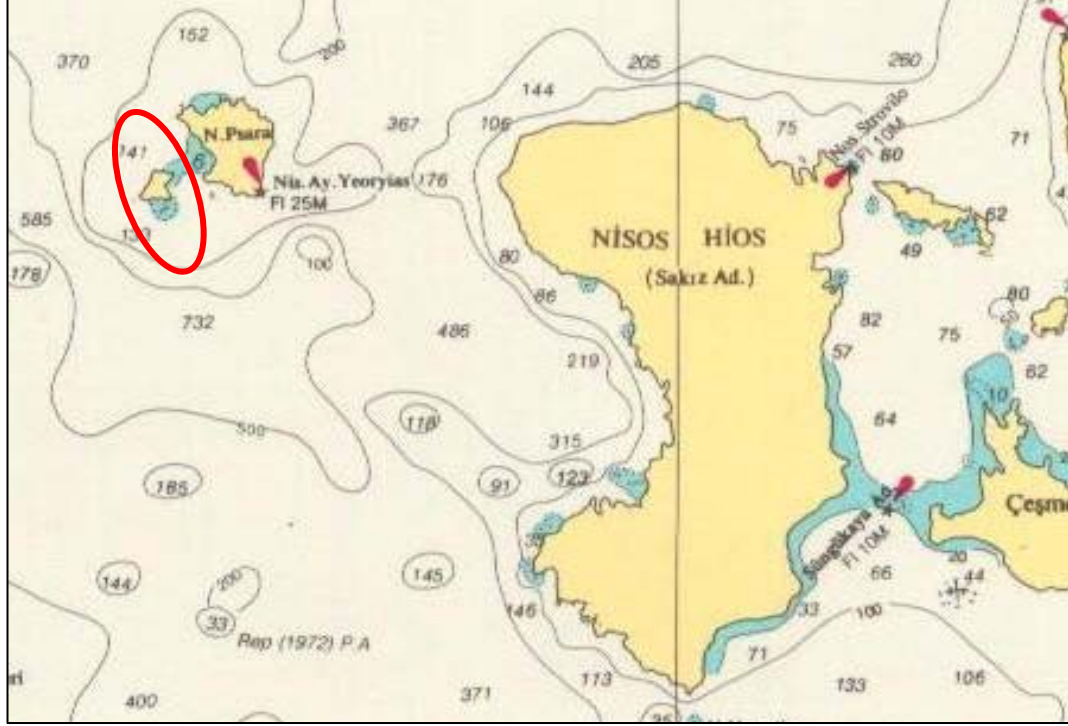
Şekil-13: Zürafa Adaları

b. Koyun Adaları (18 Parça)

Şekil-14: Koyun Adaları

c. Antiipsara Adaları ve Venedik Kayalığı (5 Parça)

Şekil-15: Antiipsara Adaları ve Venedik Kayalığı

Ç. Hurşit Adaları (25 Parça)

Şekil-16: Hurşit Adaları

d. Nergiscik Adaları (14 Parça)

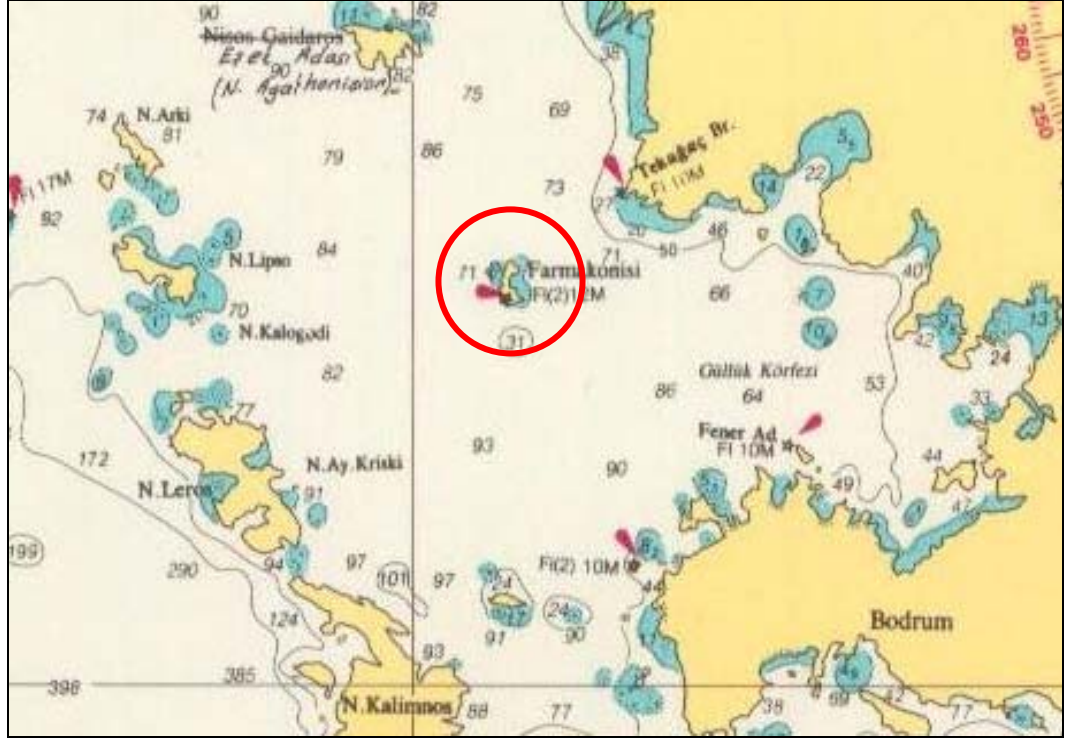
Şekil-17: Nergiscik Adaları

e. Eşek Adaları (12 Parça)

Şekil-18: Eşek Adaları

f. Bulamaç Adaları (2 Parça)

Şekil-19: Bulamaç Adaları

g. Bodrum Batısı Adalar (13 Parça)

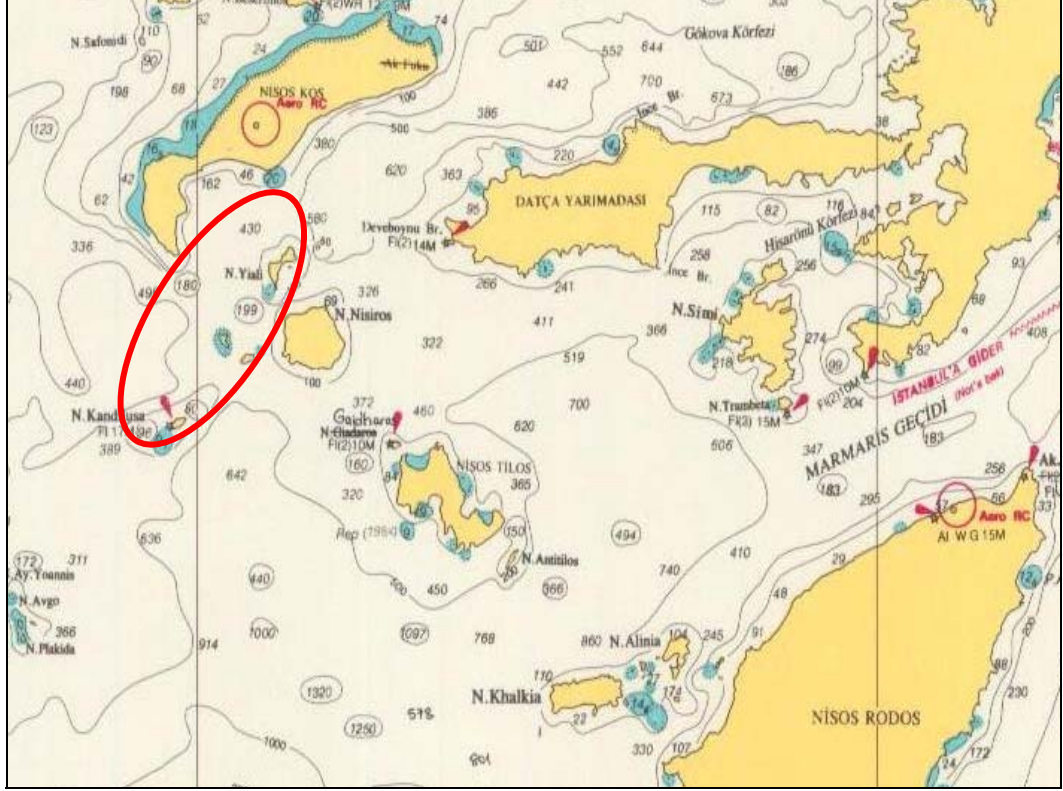
Şekil-20: Bodrum Batısı Adalar

h. Koçbaba Adaları (8 Parça)

Şekil-21: Koçbaba Adaları

I. Datça Batısı Adalar (13 Parça)

Şekil-22: Datça Batısı Adalar

i. İstanbulya Güneydoğusu Adalar (13 Parça)

Şekil-23: İstanbulya Güneydoğusu Adalar

j. **Girit Kuzeydoğusu Adalar (15 Parça)**

Şekil-24: Girit Kuzeydoğusu Adalar

k. Girit Civarı Adalar (11 Parça)

Şekil-25: Girit Civarı Adalar

EK-8

EK-8: 29 Ocak 1996 tarihinde Türkiye tarafından Yunanistan'a verilen Nota⁴⁴³

REPUBLIC OF TURKEY

MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS

DHGY- I I

The Ministry of Foreign Affairs presents its compliments to the embassy of Greece and with reference to the latter's Note dated 9 January 1996, No:155/3/50. has the honour to bring to the Embassy's attention the following:

The Turkish-Italian Agreement of 4 January 1932 and the subsequent protocol dated 28 December 1932 concerning the possession of the small southeastern islands in the Aegean and the delimitation of territorial waters in the region have been negotiated within the context of the particular political situation of the pre-Second World War era. The first Agreement does not concern Kardak rocks. A reference was made to Kardak rocks in the December 1932 Protocol. However, the legal procedures with regard to the 1932 Protocol were not completed. It was not also registered with the League of Nations. In addition, the Greek proposal submitted during the negotiation of the 1947 Paris Peace Treaty to make a reference to the above mentioned two documents was not accepted, and no such reference was included in the text of the Treaty, due to the legal status of these documents. The fact that Greece has approached the Turkish Government in 1950 and yet again in 1953 proposing talks with a view to exchanging letters between the two Governments ascertaining the validity of the above mentioned two documents between Turkey and Greece shows that Greece herself had doubts as to the validity the said documents.

The only document that may be referred to regarding the Dodecanese Islands is the 1947 Paris Peace Treaty. The said Treaty by its Article 14,1 stipulates that Italy has ceded to Greece the Dodecanese Islands and enumerates them in

⁴⁴³ Ali Kurumahmut, "Adalar Sorununun Ortaya Çıkışı", **Ege'de Temel Sorun, Egemenliği Tartışmalı Adalar**, yay.haz.: Ali Kurumahmut, Ankara, Türk Tarih Kurumu yayınları, 1998, s.235

name one by one. The same Article also includes “*adjacent islets*” to those indicated by name. The text of the relevant Article is given hereunder:

Italy hereby cedes to Greece in full sovereignty the Dodecanese Islands indicated hereafter, namely Stampalia (Astropalia), Rhodes (Rhodos), Calki (Kharki), Scarpanto, Casos (Casso), Piscopis (Tilos), Misiros (Nisyros), Calimnos (Kalymnos), Leros, Patmos, Lipsos (Lipso), Simi (Symi), Cos (Kos) and Castellorizo, as well as the adjacent islets.

The Kardak rocks which lie 5,5 nautical miles away from the nearest Greek island can neither be defined as being adjacent nor could they be termed as islets. In this context, the Kardak rocks which lie at 3,8 nautical miles off the Turkish mainland belong to Turkey and the Greek challenge to Turkish sovereignty can not be sustained under international law.

Furthermore, when attempting to evoke an Article of any Treaty to assume rights, one should also fulfil in good faith the obligations that emanate therefrom. In this context the Ministry would like to remind the Embassy that Article 14,2 of the Paris Peace Treaty stipulates in unequivocal terms that the Dodecanese Islands shall be and shall remain demilitarized.

The Ministry also deems it necessary to underline that any national legislation, such as the Greek Law 518 dated 3/9 January 1948, entails no legal consequences in international law.

In view of the foregoing the Ministry can in no way accept the Greek claims as set out in the above referred Note. It is evident that Greece is attempting to extend her sovereignty to islands beyond those ceded to her by the Lausanne Peace Treaty of 1923 and the Paris Peace Treaty of 1947.

In the light of this background, it is obvious that the possession of small island, islets and rocks in the Aegean has yet to be determined by agreement. Therefore, attempts by Greece to inhabit the small islands, islets and rock in question in an artificial and demonstrative fashion can in no way create any legal consequences in regard to their status.

The Government of Turkey is ready to enter into negotiations with Greece with a view to determining the possession of small islands, islets and rocks in the Aegean. After such negotiations the issue of the delimitation of the territorial waters could also be discussed and finalized. In the meantime the Ministry would like to suggest that the parties should refrain from any unilateral act that would aggravate the situation in the region.

In this context, Turkey requests that the unfortunate deployment of Greek troops on the Kardak rocks be terminated and all signs of sovereignty be removed without delay.

The Ministry of Foreign Affairs avails itself of this opportunity to renew to the Embassy of Greece the assurances of its highest consideration.

Ankara, 29 January 1996

EK-9

EK-9: 16 Şubat 1996 Tarihinde Yunanistan Tarafından Türkiye'ye verilen Nota⁴⁴⁴

EMBASSY OF GREECE
ANKARA

No: 155/159/688

The Embassy of Greece in Ankara presents its compliments to the Ministry of Foreign Affairs and with respect to its Verbal Note DHGY-II-180 dated 29.1.1996, has the honour to bring to its attention the following:

The Embassy wishes to reiterate and confirm the contents of its Verbal Note 155/3/50 dated 9.1.1996, with respect to the validity and applicability the Dodecanese. In particular:

1. The assertion that the 1932 Italo-Turkish agreements “*were negotiated within the context of the particular political situation of the pre-second World War era*” does not have any legal significance. Indeed, agreements regarding frontiers and territorial regimes are governed by the principle of stability and are permanent and unchangeable. This rule of General International Law has been expressly codified in article 62 (2) Al. 1 of the Vienna convention on the Law of Treaties of 23 May 1969, as well as in articles 11 and 12 of the Vienna Convention on succession of states in respect of Treaties of 23 August 1978.

2. Concerning the allegation that the legal procedures with regard to the Italo-Turkish agreement of December 28, 1932 were not completed, and that it was not registered with the League of Nations, the following points should be made: The Agreement of December 28, 1932 which was concluded by virtue of the exchange of letters dated January 4, 1932, was complementary to the Agreement of January 4, 1932 which was duly ratified by both parties and registered with the Secretariat of the League of Nations. Consequently, and as the Agreement of December 28, 1932 simply referred to a matter of maritime delimitation in a region where, as its text itself and the exchanged letters mentioned above affirm, no dispute whatsoever existed with regard to sovereignty, it needed no further approval by the parties.

⁴⁴⁴ Kurumahmut, **a.g.e.**, s.235

Furthermore, from the text of the Agreement of December 28, 1932 which is a complete international conventional instrument, it is evident that the intention of the parties was to put it into effect as from its signature, as indeed was done. For the same reasons, registration with the League of Nations was needed in this case.

The above constitute an irrefutable truth and Greece has never had any doubts as to the validity of the above Agreements. The investigation in our historical archives has not revealed the existence of any formal correspondence of 1950 or 1953, nor at any other time, inviting Turkey to talks with a view to confirming the validity of the said agreements. But even if such an invitation had indeed been in force. As a matter of fact, succession by Greece in the above mentioned agreements was immediate and direct, in accordance with General International Law.

3. Moreover, Turkey in the period 1932- 1947 and thereafter, until the Imia incident, had not challenged the validity of these agreements. The same holds true for Italy and for the period she was exercising her sovereignty over the Dodecanese Islands. On the contrary, it should be added that Turkey not only in 1932, but also in 1950, had accepted there already existed maritime delimitation in the region. This is proved by the Regional Air Navigation Agreement of the Second Middle East Regional Air Navigation Meeting held in Istanbul in 1950, and adopted by the ICAO Council, that the Athens / Istanbul FIR border line coincide with the Turkish Western frontiers in the area, as evidenced by the relevant ICAO map (No 7) , and by the official Turkish International Air Navigation map of 1953 published in Ankara. Such a maritime delimitation is also depicted in the official Turkish map attached to the annual report of 1953 on the navigation of ships across the “ *Strait of Istanbul, the Strait of Canakkale and the Marmara Sea*” in accordance with the Montreux Convention of 1936. In all these maps, as well as in other Turkish and International Official Maps, the Imia rocks are depicted as belonging to Greece.

4. With respect to the argument concerning Greek proposals submitted during the 1947 Peace Conference to make specific reference to the 1932 agreements, it must be said that the non- inclusion of such reference in the text of the 1947 Peace Treaty, in no way affects the validity of these agreements. The Conference simply preferred for reasons of simplicity and brevity to stay with the

corresponding text of Article 15 of Lausanne Peace Treaty, under which the Dodecanese and its adjacent islets were ceded to Italy. To add that the 1947 peace treaty did not include in its provisions pertaining to the cession of territory any mention of other international agreements, without of course this omission having any bearing on their validity.

5. The Imia rocks undoubtedly form part of a chain of islands, islets and rocks of the Dodecanese complex and constitute adjacent islets within the meaning of Article 14 Para 1 of the 1947 Paris Peace Treaty. This fact had been expressly recognized by the Italo- Turkish agreement of December 28, 1932, by referring explicitly to Italian sovereignty over Imia. Furthermore, according to the 1923 Lausanne Peace Treaty, Turkish sovereignty is retained, apart from Imbros, Tenedos and Rabbit Islands, only over the islands lying within a 3 mile limit off the Turkish coast. In this respect, Greece recognizes titles of sovereignty as provided by International Treaties only, not on other extralegal criteria, such as that of distance (without any legal reference), as mentioned in the Turkish Verbal Note in question, the figures of which are in case inaccurate.

6. The legal regime of islands is clearly defined and no legal uncertainty exists over it. Moreover all islands, inhabited or not, independently of how they are termed (islets, rocky islands, rocks, etc. – these terms having only geographical and not legal connotation) , and irrespectively of their size, are accorded the same legal treatment by both the Lausanne Peace Treaty of 1923 and the Paris Peace Treaty of 1947. Consequently, there is absolutely no vacuum with regard to the legal regime of the islands, as set out above, in the entire Aegean area.

7. Reference is also made in the Turkish Note concerning the demilitarization of the the Dodecanese. In this respect, the Embassy would like to recall and confirm the contents of its Verbal Note 158/19/2376 dated 9.9.1993, as well as its previous Verbal Note on the matter. In addition, the recent resolution of the Turkish National Assembly (June 8, 1995) authorizing the Turkish government to use all means, including the military ones against Greece in case she exercises her legitimate right

to extend her territorial waters, as well as the Imia incident itself, confirm beyond any doubt that Greek argumentation on the matter is both legitimate and justified.

In view of the above, Greece rejects the Turkish allegations and consequently she declares that she is not inclined to negotiate in any manner questions related to her territorial sovereignty based on the International Law and Treaties.

The Embassy of Greece in Ankara avails itself of this opportunity to renew to the Ministry of Foreign Affairs the assurances of its highest consideration.

Ankara, 16 February 1996

Ministry of Foreign Affairs
ANKARA

EK-10

EK-10: Türk Dışışleri Bakanının Ankara'daki İtalyan Büyükelçisine 4 Ocak 1932 Tarihli Mektubu⁴⁴⁵

Ankara, 4 Ocak 1932

Sayın Büyükelçi,

Bugünkü tarihte imzalamış olduğumuz anlaşma, aidiyeti şimdiye kadar aramızda tartışma konusu olan ada ve adacıkların deniz sınırlarının belirlenmesini, memnuniyetle ifade edeyim ki düzenlemiştir. Zaten Türk-İtalyan sınırının kalan diğer bütün kısımları iki devlet arasında hiç bir anlaşmazlığa ve tartışmaya sebep olacak nitelikte değildir. Ekselanslarından sınırın bu kısmının çizimi işlemlerinin hemen ele alınmasını ve Kral Majeste Hükûmetinin, Türk meslekdaşlarıyla konuyu görüşecek teknisyenlerin belirlenmesine hazır olup olmadığının bildirilmesini rica ederim.

Saygılarımla.

Dr.Tevfik RÜŞTÜ

⁴⁴⁵ Yüksel İnan, Sertaç Hami Başeren, **Status of Kardak Rocks/Kardak Kayalıklarının Statüsü**, Ankara, y.y., 1997, s.14

EK-11

EK-11: Ankara'daki İtalyan Büyükelçisinin Türk Dışışleri Bakanlığına 4 Ocak 1932 Tarihli Mektubu⁴⁴⁶

Ankara, 4 Ocak 1932

Sayın Bakan,

Bugünkü tarihte imzalamış olduğumuz anlaşma, aidiyeti şimdiye kadar aramızda tartışma konusu olan ada ve adacıkların deniz sınırlarının belirlenmesini, memnuniyetle ifade edeyim ki düzenlenmiştir. Zaten Türk-İtalyan sınırının kalan diğer bütün kısımları iki devlet arasında hiç bir anlaşmazlığa ve tartışmaya sebep olacak nitelikte değildir. Ekselanslarının bugünkü mektubuna cevaben bildiririm ki hükümetime sınırın bu kısmının çizimi meselesinin hemen ele alınmasını ve Türk meslekdaşları ile hemen temasa geçmek üzere teknisyenler belirlemesini teklif edeceğim.

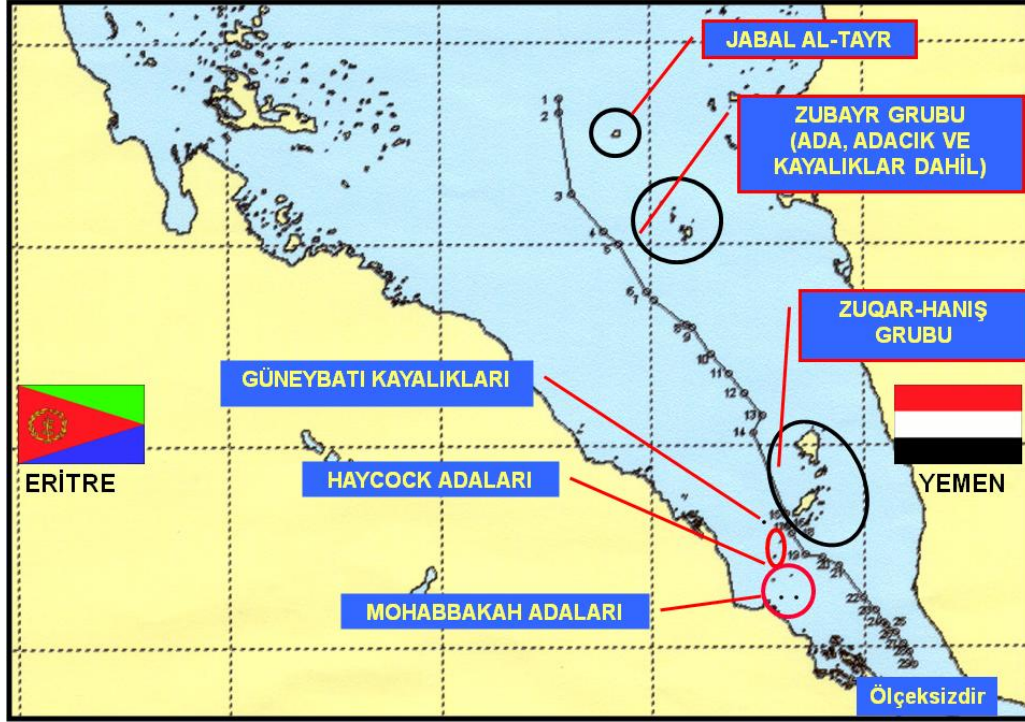
Saygılarımla.

ALOISI

⁴⁴⁶ Yüksel İnan, Sertaç Hami Başeren, **A.e.**, s.14

EK-12

EK-12: Kızıldeniz’de Eritre ve Yemen Arasında Uyuşmazlığa Konu Olan Bölge

Şekil-26: Eritre ve Yemen Arasındaki Bölge